МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

СУСПІЛЬСТВО, ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА НАУКА В XXI СТОЛІТТІ

Збірник матеріалів
II міжнародної науково-практичної конференції

21–22 квітня 2017 р.

1906 КНЕУ
КИЇВ 2017

УДК 330.101+316[«20».
ББК 65.01Я431
С 65

Редакційна колегія конференції

***В.І. Кириленко*, д.е.н., професор, голова редакційної колегії**
***А.В. Кудінова*, д.е.н., доцент**
***О.В. Ткаченко*, к.е.н.. доцент**
***І.В. Кулага*, к.е.н., доцент**
***А.Г. Котенок*, к.е.н., доцент**

С 65 **Суспільство**, економіка та економічна наука в XXI столітті : зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф. 21–22 квітня 2017 р. — Київ : КНЕУ, 2017. — 260, [4] с.

ISBN 978-966-926-156-4

У збірнику представлені тези доповідей вітчизняних та зарубіжних науковців – учасників конференції за основними науковими напрямками її роботи: проблеми методології сучасної економічної науки; світова економічна криза і наукова рефлексія у XXI ст.; синергетична природа міждисциплінарного підходу до забезпечення якості теоретичних досліджень сучасної економічної науки; глобальна політична економія; резистентність соціально-політичного та екологічного середовища в теоріях сталого розвитку; громадянське суспільство і соціальна відповідальність: проблеми розвитку підприємництва; вища освіта в системі факторів економічного розвитку.

УДК 330.101+316[«20».
ББК 65.01Я431

Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється

ISBN 978-966-926-156-4

© КНЕУ, 2017

ЗМІСТ

Секція 1. «МЕТОДОЛОГІЧНІ ПАРАДИГМИ ГЛОБАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ»……..……... 8
Гриценко А.А. Вплив формування інформаційно-мережевої економіки на соціальні відносини і характер знань…… 8
Лагутін В.Д. Теоретико-методологічні засади аналізу ефектів реалізації державної політики …….. 12
Філіпенко А.С.Основні методологічні погляди на економічну теорію ……. 15
Тарасевич В. Н. Политическая экономия национальнього согласия и развития …… 18
Fredrik Björk 'Gross national happiness': romantic dream or serious alternative?……... 20
Якубенко В. Д., Ващишин С.П. Позиціонування методологічних підходів до визначення відносин інтелектуальної власності …….. 21
Мельник О.М. Розвиток змісту економічної теорії та її назв …… 24
Кудінова А.В. Глобальна політична економія: передумови становлення та сутнісна характеристика ….…… 26
Чуткий А. І. Світова економічна криза як прояв наростання проблеми бідності у світі……. 28
Фещенко В.М. Ідеї українських економістів другої половини XIX ст.: сучасний контекст…… 31
Бєляєв О.О. Про деякі аспекти механізму дії економічних законів…. 33
Малий І.Й. Неонаціональна політична економія та моделі публічного сектору…… 36
Колот А.М. Інститути нової економіки і суспільства: сучасні форми взаємодії та розвиток……. 39
Степаненко С.В. Нові підходи до структурування ринкової економічної системи……... 42
Поручник А.М. Ключові принципи формування нового міжнародного порядку……. 46
Столярчук Я. М. Ключові напрями глобальної трансформації міжнародних економічних відносин……. 49
Поручник С.Г. Формування глобальної моделі міжнародного поділу праці…… 53
Котенок А. Г. Форми прояву суперечностей посттранзитивної економіки……. 55
Ткаченко О.В., Кулага І.В. Сучасна світова криза та пошук нової моделі ринкової економіки…….. 58

Галабурда М.К. Методологія аналізу економічної динаміки і постсоціалістична трансформація…… 61
Галабурда М.К., Галета П.М., Мороз Є.О., Писаренко М.С. Погляд на постсоціалістичну трансформацію через призму кейнсіансько-неокласичного синтезу…… 63
Лопух К.В. Гіпотеза фінансової нестабільності Хаймана Мінські: ключові положення…… 66
Лавриненко В.М. Теорія економічної історії на початку XXI століття……... 68
Логінов М.М. Перша світова війна як спосіб розв'язання протиріччя між виробництвом і споживанням і державне регулювання економіки……... 71
Стрельник С.О. Малі підприємства та глобальні ланцюги створення вартості ……. 75
Гіренко А.Т. Інтеграція національних інноваційних систем до глобальної інноваційної мережі……. 77

Секція 2. «МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ»…..…... 81
Jalagonia D.V., Papaskua Y.D. The perspective of harmonization of financial tax accounting in Georgia……. 81
Barbara Ober-Domagalska Does really religion matter? Polish-Norwegian cross-cultural studies on youth attitudes toward work ethics… 83
Konrad Kubala Framing social responsibility in semi-peripheral countries: the case of Poland…… 85
Łukasz Kutyło A normative capital and its role in economic development…. 87
Marcin Kotras Framing and re-framing practices in discourse about transformation in Poland……. 89
Karolina Messyasz Young and creative? individual career strategies in a postindustrial city…… 92
Vongrej M. Current problems of intellectual property in the conditions of the Slovak Republic …… 93
Ketsbaia N.N. Modern marketing problems in Georgia…… 96
Agnieszka Michalska-Żyła, Małgorzata Marks-Krzyszkowska Проблема взаимосвязи качества жизни и ресурсов социального капитала жителей местных общин …… 98
Iza Desperak Corporate social responsibility (csr) and social auditioning – guardians of labour conditions …… 100
Гелашвили М.Р. Роль институционных реформ в повышении инвестиционной активности в Грузии…… 103
Anisimov V.M. National reform features of economic systems…… 106
JanuszWdzięczak Privatisation in poland and Russia. A lesson of transformation…….. 107

Ніколенко С.С., Заворотній С.І. Інноваційні кластери як фактор конкурентоспроможного розвитку національної економіки …… 109
Кириленко В.І. Формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в Україні: перспективи та суперечності…… 111
Дучинська Н. І., Фіногеєва О.В. Соціальна відповідальність банківської системи як основа сучасного суспільного розвитку……. 114
Біла С.О. Виклики переходу до сталого розвитку для України та для світової економіки……. 117
Уманців Ю.М. Роль держави у регулюванні макроекономічних процесів…….……. 120
Панченко Є.Г., Войчак М.А., Рудуха Н.Є. Функціонування центральних банків у парадигмі високотехнологічного розвитку…….. 123
Гальперіна Л. П., Клен Ю. В. Ризики при злиттях та поглинаннях європейських компаній в енергетичній галузі на прикладі royal Dutchshell…… 126
Осецький В.Л., Заблоцька Р. О. Державна трансакційна політика України в процесі євроінтеграції…….. 129
Майорова Т.В. Використання методології функціонального моделювання (idef0) у визначенні сутності фінансово-кредитного механізму…….. 131
Студінський В.А. Роль соціальних інтернет-мереж у формуванні економічної поведінки суб'єкта……... 135
Артьомова Т.І. Закономірності відтворення національної економіки і засади відновлення сталого розвитку…… 137
Шевченко М.М. Культурно-етичні імперативи економічної поведінки в країнах західної Європи……... 140
Дем'янчук О.О. Сучасна стабілізаційна політика держави в умовах глобальних викликів…….. 143
Келічавий А. В. Становлення екологічної політики держав та її вплив на конкурентоспроможність……. 147
Бицюра Ю.В. Україна у міжнародних координатах розвитку людського капіталу…….. 149
Бортнікова Л.П. Природа малого квазіопідприємництва в Україні …. 152
Воробйова Л. В. Концепція ноосфери та сталого розвитку …… 155
Лозова О.В. Інтелектуальний потенціал як фактор розвитку національної економіки …… 157
Михайлюк М.А. Інноваційний тип відтворення у трансформаційних процесах вітчизняної економіки…… 160
Самійленко А.П., Ломова Я.О. Методологічні підходи для оцінки стану динаміки соціалізації економіки…….…….. 162
Хохич Д.Г. Діалектика взаємозв'язку інфляційних процесів та економічного зростання…….. 165

Шульга О. А. Методологічні засади аналізу соціально-економічних суперечностей у системі аграрних відносин…….. 168
Котенок Д.М. Місто як соціально-економічний простір……. 171
Штундер І.О. Теоретичні засади формування стійкості соціальної сфери…….. 173
Ємельяненко Л.М., Королюк Т.О. Суспільний договір взаємодії держави та громадянського суспільства у формуванні публічної політики…….. 175
Шуплат О.М. Розвиток економічного змісту поняття «сфера туризму»……. 179
Лебедева Л.В. Індикатори стійкості промисловості до негативних внутрішніх і зовнішніх шоків…….. 183
Чеберяко О.В. Видатки на національну оборону…….. 186
Москалюк Н. П. Перспективи зростання економіки України в умовах світової економічної кризи……. 189
Потапенко Д.В. Корупція та державно-приватне партнерство……... 191
Жукова Н.В. Застосування механізму міжмуніципального співробітництва у процесі безпечного сталого розвитку малих міст України….. 194
Шишак А.О. Інновації в публічному управлінні…….. 197
Нагорна А.М. Концептуальні підходи до розуміння якості життя в економічній науці…….. 200
Могилянська О.М. Інформаційний сектор як об’єкт державної політики…… 202
Брановицький В.В. Біфуркаційний лабіринт як результат неолібералізму в Україні…… 204
Шебеко Ю.В. Категорія економічної ефективності в контексті досліджень економічної системи…….. 208
Радіонова А. С. Особливості економіки спільного споживання в Україні…….. 210
Петренко Н.В. Економічний підхід до політики протидії корупції, як загрозі національній безпеці…… 213
Льовочкін М.О. Інфраструктура як об’єкт економічного дослідження ……... 217
Кочук С.І. Економічна політика та національні моделі соціально-економічного розвитку: характер взаємозв’язку…… 219
Журба О. М. Вплив валютної політики на економічний розвиток України…….. 222
Каюкін В.О. Проблеми соціальної відповідальності підприємництва (на прикладі ПАТ «Українська залізниця»)…… 224
Гриджук М.Д. Ринковий розподіл національного доходу: причина незадовільного результату в Україні…… 226

Аслонова С.К. Євроінтеграційний контекст конвергенції національних інтересів в енергетичній сфері…… 229
Кузьмінов М. В. Компліментарність торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС …..……. 232
Пронько О.А. Тетьора А.М. Екологічне підприємництво в Україні: міф чи реальність……. 235

Секція 3. «ВИЩА ОСВІТА В СИСТЕМІ ФАКТОРІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ»……..…….. 237
Галушка З.І. Розвиток професійної підготовки фахівців з економіки: проблеми та можливості …….. 237
Гаращук О. В. Міжнародна діяльність вищих навчальних закладів – шлях до економічного зростання України ……..… 239
Eliso Lanchava Problems and characteristics of teaching of management … 243
Vievskaya M.G. Self-educational competence of future expert as a part of formation of human capital ……. 245
Руженський М. М. Реформування вищої освіти України в контексті розвитку людського капіталу …….. 248
Орзул О. Ю. Роль освіти як фактору економічного зростання в сучасних умовах …… 250
Семенець Ю. О. Капітал вищої освіти як стратегічний ресурс економічного потенціалу України…….…… 252
Сахаціка Г.В. Дифузія освітніх інновацій у сучасному конкурентному середовищі…… 255
Забузова О. В. Вища освіта: кількісні зміни у пошуках якості…… 258

Секція 1

«МЕТОДОЛОГІЧНІ ПАРАДИГМИ ГЛОБАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ»

Гриценко А.А.
чл.-кор. НАН України, д.е.н.,
«ДУ Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ

ВПЛИВ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ НА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ І ХАРАКТЕР ЗНАНЬ

Існують різні класифікації історичного розвитку економічних систем. Якщо в якості критерію вибрати пануючу форму продукту праці разом із способом його функціонування та відтворення, то можна виділити три найзагальніших ступеня розвитку: натурально-господарська, індустріально-ринкова та інформаційно-мережева системи. Зараз відбувається формування інформаційно-мережевої економіки в існуючій індустріально-ринковій системі. Це породжує суттєві суперечності та створює ризики дестабілізації економіки і суспільства [1, с. 13].

Інформаційно-мережева економіка має принципово інші закономірності функціонування порівняно з індустріально-ринковою. Інформація, як продукт, має суттєві особливості порівняно з ординарними економічними благами. Так, якщо ординарне благо (наприклад, авторучка чи хліб) споживається одним суб'єктом, то воно не може в той же час споживатися іншим суб'єктом. На відміну від цього інформація як продукт може споживатися всіма економічними суб'єктами, а привласнення її одним суб'єктом не виключає привласнення іншими суб'єктами. Це суттєво визначає характер відносин власності, формоутворення вартості та цін і взагалі характер економічних відносин.

Мережевість на відміну від просторових характеристик існування ординарних благ також має суттєві особливості. Ординарні блага можуть переміщуватися у просторі зі швидкістю механічних засобів, інформація змінює просторову локалізацію практично миттєво. Якщо у відношенні до ординарних благ діє закон спадаючої корисності: чим більше благ, тим меншу корисність має кожне додаткове

благо порівняно з попереднім. У світі мережевих благ діє зовсім інша закономірність: чим більше мережевих благ, тим більша корисність кожного із них. Наприклад, мобільний телефон є змішаним благом. Як ординарне благо він підпадає під дію закону спадаючої корисності: чим більше телефонів у людини, тим менша корисність додаткового. Але як мережеве благо він має зовсім інші властивості: чим більше телефонів у людей, тим ширші можливості зв'язку з ними і тим вища корисність мобільного телефону. Звідси також витікає, що крива попиту на мережеві блага має висхідний, а не спадаючий характер, як це має місце з кривою попиту на ординарні блага [2, с. 7]. Ці дві протилежні залежності віддзеркалюються одночасно у ціні, яка також певним чином відображає вартість виробництва мобільного телефону. Зрозуміло, що ціноутворення в такому випадку має більш складний характер.

Разом із змінами в техніко-економічних характеристиках відбуватимуться зміни в соціальній організації суспільства і в характеристиках людини. Формується мережеве суспільство і мережева людина – нетман (Netman) [3, с. 17–18, 560–562]. Різноманітні об'єднання людей за інтересами (професійними, територіальними, економічними, політичними, культурними, релігійними, духовними, сімейними, гендерними, специфічними і т. ін.), що практично утворюють певні соціальні мережі, поступово набуватимуть визначального характеру. Суспільство глобалізується і одночасно фрагментується на мережі. Теж саме відбувається і з людиною [1, с. 13].

Зважаючи на те, що закономірності функціонування індустріально-ринкової та інформаційно-мережевої економіки суттєво відрізняються, перехід від однієї до іншої системи неминуче буде поєднувати змішані форми і характеризуватиметься зростаючою невизначеністю, різними дисбалансами і конфліктами. Як зазначає Ю.М. Осіпов, «світ інфернально перевертається і в інфернальному напрямку!» [4, с. 273].

В таких умовах основою соціальної диференціації будуть не класи, як це було в класичній індустріально-ринковій економіці, і не соціальні страти, як це мало місце в розвинених індустріально-ринкових суспільствах, а соціальні мережі. Їх відмінністю є зняття кордонів просторової локалізації, висока тіснота зв'язків і мобільність, мережева етика і культура, яка може мати істотні відмінності від загальнолюдської або навіть конфліктувати з нею. Мова не йде

про те, що інших соціальних диференціалів не буде. Вони існують і будуть виникати нові. Але соціальні мережі поступово набувають визначальний, базовий характер.

Людина входить в низку різноманітних мереж, кожна з яких має свої правила і стереотипи поведінки. Перехід людини від однієї мережі до іншої, від одних правил поведінки до інших, відбувається стрибкоподібно, без перебування в проміжних точках, подібно тому, як електрон в атомі переходить з орбіти на орбіту. Це робить поведінку людини значною мірою алогічною, непослідовною і девіантною порівняно з традиційною.

Разом з тим і суспільство людей суттєво змінюється. Ключовою фігурою такого суспільства є Netman, який на відміну від традиційної людини перестає бути самостійним суб'єктом. Він є лише фрагментом мережі з усіма витікаючими з цього наслідками. Мислення Netmana фрагментарне, ситуативне і функціональне. Воно схоже на кліп, у якому асоціативно чергуються певні образи. Таке мислення не є самостійним і не здатне ставити питання про суть явищ, її відмінність від зовнішніх форм, відтворювати в свідомості предмет в його цілісності, а не тільки в різних функціональних проявах. Netman знає тільки функції речей і користується ними на практиці. Він не здатний адекватно реагувати на істотні зміни ситуації. Його поведінка визначають мережеві ідеологеми, а не розуміння суті речей.

Ідеологія взагалі виникає із знання, яке продукується в процесі наукового мислення. Наукові положення залишаються такими до тих пір, поки вони співвідносяться з предметом, який вони відображають, і змінюються разом з ним. Якщо ж такий зв'язок реальності і теоретичних положень втрачається, то останні перетворюються в ідеологічні догми, відірвані від реальності. Але масове знання ніколи не може бути науковим, так як для цього необхідно перетворити всіх людей у вчених, які постійно перебувають у пошуках істини. А так як це неможливо, то наукові положення в масовій свідомості відриваються від своєї наукової основи і стають ідеологією – знанням, яке існує саме по собі і визначає ставлення до об'єкта, незалежно від наукового пізнання.

Тому ідеологія, з одного боку, виникає з наукового знання, з іншого – реально заперечує це знання як свою основу і має власну логіку, яка втілюється у міфах. Міф був історично першою формою ідеології, що обумовлювалося слабкістю мислення в спробах прони-

кнути у суть речей. Зараз відбувається повернення до міфологізації мислення, але вже на новій основі – нездатності масової свідомості теоретично відтворювати істотні і динамічні зміни реальності. З формуванням мережевий людини і мережевого суспільства ідеологізація мислення стає закономірною формою функціонування масової свідомості.

Виходячи з викладеного, можна визначити найбільш значущі виклики в економічній, соціокультурній і духовній сферах, які створюються формуванням інформаційно-мережевої економіки: зростання невизначеності економічного розвитку, його непрогнозованості, кризового характеру; фрагментація і розпад особистості і суспільства; конфліктність мереж, що породжує непорозуміння, зростання соціальної напруженості і протестні рухи; підвищення ймовірності агресивних проявів, збройних зіткнень і війн; ризики переростання мережі локальних конфліктів у глобальну катастрофу; ризики втрати особистістю здатності розуміння суті суспільних процесів; зростання можливостей маніпулювання свідомістю людей, їх поведінкою у непристойних цілях, ризики втрати моральних підвалин людської етики; розмноження форм девіантної поведінки; поширення правового нігілізму, ризики розпаду системи міжнародного права і порушення правових основ функціонування національних держав; підвищення ризиків збідніння і деградації людських почуттів; маргіналізація загальнолюдських гуманістичних цінностей; ризики культурної деградації.

Усі ці виклики породжені розвитком мережного характеру техніко-технологічних і соціально-економічних процесів. Загальною відповіддю на ці виклики є утримання ієрархії у розвитку мережевих структур. Проведені дослідження показують, що в історії людства мережа і ієрархія завжди діалектично пов’язані і не існують одне без одного [1, с. 9]. Історично змінюються лише форми і механізми їх поєднання і пріоритетності. Сучасність також свідчить, що найстабільніший розвиток мають держави, які знайшли механізми поєднання ієрархії і мережі (наприклад, Китай).

Ієрархія у розвитку мережевих структур повинна не зникати, а «зніматися», «спускаючись в основу» [5] нових утворень в процесі індивідуального виховання (як у процесі освоєння світового досвіду людського існування, системи цінностей і норм поведінки). Освоєння загальнолюдських цінностей і перетворення їх в імператив пове-

дінки є тим ієрархічним остовом, на якому розвиток мережевих структур може мати конструктивний, а не деструктивний характер. Для цього необхідно створювати механізми комплементарного поєднання технологізації, соціалізації та інституалізації в процесі олюднення природно-біологічного індивіда і його всебічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за ред. В.М. Гейця та ін. – К.: НАН України, 2015. – 336 с.
2. *Стрелец А.И.* Сетевая экономика. – М.: Эксмо, 2006. – 208 с.
3. Иерархия и сети в институциональной архитектонике экономических систем / под. ред. чл.-кор. НАН Украины Гриценко А.А. – К.: НАН Украины, Ин-т экон. и прогнозиров., 2013. – 580 с.
4. *Осипов Ю.М.* Философия хозяйства и современный мир // Философия хозяйства. – 2014. – № 4.
5. *Гегель Г.* Наука логики: в 3 т. – Т. 2.- М.: Мысль, 1971. – 248 с.

Лагутін В.Д.
д.е.н., професор,
Київський національний
торговельно-економічний університет, м. Київ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ЕФЕКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Соціально-економічні ефекти державної політики – важливий об’єкт досліджень, який мотивований реальними практичними викликами. Чому фактичний ефект політики, що реалізується, на практиці ніколи не співпадає із запланованим результатом? Чому позитивні очікування від застосування тих чи тих регуляторних інструментів не справджуються? Які причини таких розбіжностей? Економічна теорія повинна пояснити ці причини.

Теоретико-методологічна модель аналізу ефектів (наслідків) державної політики базується на дослідженні відносин між державою (державними інститутами-регуляторами, чиновниками) і громадянським суспільством (середнім класом як його основою, індивідами-споживачами публічних послуг). Ця модель включає в себе п’ять основних складових.

1. Адекватність політики зовнішньому середовищу. Зміст та інструменти державної економічної політики неможливо розглядати без урахування стану зовнішнього середовища. З огляду на те, що причинно-послідкові зв'язки державної політики дуже складні, всі ефекти від її реалізації важко передбачити [1, с. 18–19].

Зміст державної політики, що неадекватний зовнішньому середовищу – прямий крок до помилок у формуванні конкретних регуляторних інструментів, що породжує невдачі у досягненні поставлених цілей. Внаслідок обмеженої раціональності індивідів не усі ефекти (наслідки) реалізації політики можна передбачити ex ante.

2. Розроблення (формування) державної політики. Економічну політику держави не можна розглядати поза відповідними законодавчими і нормативно-правовими документами. Правовий аспект державної політики забезпечується унормованою системою державного регулювання і реформування економіки.

Типовою для України стало хронічне запізнення з ухваленням необхідних законодавчих актів і нормативних документів. Соціально-економічні зрушення (як правило, негативні) стають надто гострим викликом для політико-економічної еліти, реакція на які є неефективною. У цих умовах посилюється загроза переходу до популістської економічної політики. Популісти завжди пропонують «прості» рішення.

3. Реалізація державної політики. Основою реалізації політики є наявність певного плану дій, у якому передбачувані дії стають складовою процесу досягнення цілей. Державна економічна політика традиційно, ще від Я. Тінбергена, досліджується за допомогою моделі: «мета (завдання) – засоби (інструменти) їх досягнення» [2; 3]. Усе це передбачає наукову розробку і наступну оцінку результатів (наслідків), які асоціюються із довгостроковими ефектами політико-економічних дій.

4. Отримання ефектів (наслідків). Зв'язок економічної теорії з практикою реалізації економічної політики держави опосередкований багатьма чинниками. При оцінюванні ефектів державної політики вирішальною є прогностична функція економічної науки, обґрунтування перспектив соціально-економічного розвитку.

Ситуація ускладнюється, коли у цей процес підключається «третя» сторона. В українських умовах, наприклад, МВФ. Національна держава частину (меншу або більшу) відповідальності за невдалі

реформи може «переносити» на третю сторону. В слаборозвиненій розбалансованій економіці у держави часто-густо відсутні необхідні інструменти чи засоби, які можуть дати позитивний ефект. Державні органи не контролюють тут реальну ситуацію, а лише роблять вигляд, що здійснюють реформи. Гострою проблемою є неефективність виконавців-чиновників, їх безвідповідальність, неспроможність і націленість на пошук ренти.

5. Розбіжність між отриманими і очікуваними ефектами. Відповідність між очікуваними і отриманими ефектами відображає рівень результативності державної політики. Реальний вплив на кінцеві результати (ефекти) реалізації політики – важливий критерій наявності сильної економічної влади.

У методологічному плані найперспективнішим є інституціональне пояснення розбіжностей між очікуваними і отриманими ефектами (наслідками) реалізації державної політики. Це, насамперед, теорія опортунізму як порушення норм, домовленостей, правил і звичаїв [4]. При цьому розглядається активний опортунізм (відверта неправда, шахрайство), що проявляється рідко, і більш поширений пасивний опортунізм як відсутність самовіддачі для досягнення найкращих результатів [5].

Важливою є також теорія захоплення, автором якої був Дж. Стіглер, за якої державний регулятор закономірно захищає інтереси тої галузі діяльності, яку він регулює; великі компанії даної галузі рано чи пізно «захоплюють» регулятор [6; 7].

На невідповідальність отриманих і очікуваних ефектів впливає наявність асиметричності інформації щодо змісту економічних реформ. При цьому на перший план виходять конкретні технології маніпулювання громадською думкою: розкриття лише частини достовірної інформації, перекручення інформації (держава посилає неправдивий «сигнал» суспільству).

Список використаних джерел

1. *Сухарєв О.* Економічна теорія і управління економікою: точки сполучення / О. Сухарєв // Економічна теорія. – 2014. – № 1. – С. 5–23.

2. *Tinbergen J.* On the Theory of Economic Policy / J. Tinbergen. – Amsterdam: North-Holland, 1952. – 78 p.

3. *Tinbergen J.* Economic Policy: Principles and Design / J. Tinbergen. – Amsterdam: North-Holland, 1956. – 276 p.

4. *Тамбовцев В*. Планирование и оппортунизм / В. Тамбовцев // Вопросы экономики. – 2017. – № 1. – С. 22–39.

5. *Wathne K.H., Heide J.B*. Opportunism in interfirm relationships: Forms, outcomes, ad solution / K.H. Wathne, J.B. Heide // Journal of Marketing. – 2000. – Vol. 64, № 4. – P. 36–51.

6. *Stigler G.* The Theory of Economic Regulation / G. Stigler // Bell Journal of Economics. – 1971. – № 2. – P. 3–21.

7. *Peltzman S.* Toward a More General Theory of Regulation / S. Peltzman // Journal of Law and Economics. – 1976. – № 19. – P. 211–240.

Філіпенко А.С.
д.е.н., професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОГЛЯДИ НА ЕКОНОМІЧНУ ТЕОРІЮ

Економічна методологія являє собою філософію науки, застосовувану в економіці. Філософія науки досліджує природу припущень, типи причинності, форми пояснень, що використовуються в науці тощо. Відповідно й економічна методологія досліджує природу припущень (ідеалізацій), типи причинності та форми пояснень, що використовуються в економічній науці. Основні методологічні погляди на економічну теорію кореспондують із трьома напрямами в розвитку філософії науки: позитивізмом, неопозитивізмом, постпозитивізмом. Методологічні принципи Дж. Ст. Мілля спиралися на причинно-наслідкові зв’язки, економічний детермінізм. У своїх наукових працях він використовував чотири методи: експериментальний, за якого фіксуються наукові факти, що відповідало принципам позивітської філософії; абстрактний, коли все пояснюється однією причиною; прямий дедуктивний (ураховується багато причин); обернено-дедуктивний – передбачає, що емпірично виявлені історичні закони пояснюються здібностями людей. Останній метод частково нагадує метод зворотної ймовірності Байєса, який переживає нині справжній ренесанс. Відмітними рисами методології Мілля були натуралізм, дескриптивізм і психологізм. Міждисциплінарний підхід полягав у врахуванні впливу на економіку політології, соціології, етики.

Основу методологічних поглядів А. Маршалла, якого відносять до представників пізнього позитивізму, становили: синтез раціоналізму з емпіризмом, характерним для британської філософської школи; градуалістичний метод, згідно з яким протилежні сторони можна об'єднати шляхом поступового покрокового процесу; виявлення специфіки економічних явищ, що мають грошовий вимір. На етапі неопозитивізму власну методологічну позицію у стислій формі висловив Дж. М. Кейнс. У листі до Р. Харрода він зазначив, що, по-перше, економічна теорія – це гілка логіки, образ мислення; по-друге, прогрес в економічній теорії практично повністю полягає в поступовому поліпшенні нашого вибору моделей; по-третє, статистичні дослідження необхідні не стільки для прогнозування скільки для перевірки релевантності та обґрунтованості моделі; по-четверте, мета моделі – відділити діючі відносно довго чи відносно незмінні фактори від скороминущих чи мінливих, щоб розробити логічний спосіб мислення та розуміти процеси, які породжують зазначені фактори в конкретних випадках.

Яскравим представником постпозитивізму в економічній науці вважається М. Фрідмен. Своє методологічне кредо він сформулював у роботі «Методологія позитивної економічної науки Теорія, за Фрідменом, складається з двох елементів: «мови» (логіка і математика), яка описує систематичні та організаційні методи аргументації, пояснення, та змістовних гіпотез, що розкривають абстрактні суттєві риси комплексної реальності. Логіку і математику Фрідмен називає тавтологіями; Поппер визначає їх як теоретичні науки, що не потребують підтвердження чи фальсифікації. Отже, перевірці підлягають гіпотези на предмет їхньої відповідності економічним реаліям. Емпірична перевірка складається з двох взаємопов'язаних стадій: обґрунтування концепції гіпотези та тестування на її дієвість, правильність.

У кінцевому підсумку чотири принципи постпозитивізму знайшли відображення в методології М. Фрідмена. По-перше, йдеться про принципи теоретичної відносності, за якої факти завжди мають теоретичне забарвлення. По-друге, принцип фальсифікації означає, з одного боку, те, що висновки теорії завжди мають перевірятися фактами, з іншого боку, факти не можуть довести теорію, а можуть тільки виявити її помилковість (теза Дюгема–Куайна). По-третє, використано попперіанський принцип зростання наукового знання.

По-четверте, принцип визначення співвідносної сили теорії застосовано в контексті того, що ефективнішою є та теорія, висновки якої є точнішими, сфера її дій є максимально широкою. Методологія Фрідмена отримала назву методологічного інструменталізму. Близькою була й позиція Ф. Махлупа, який застосовував концепцію обмеженого методологічного інструменталізму. Даний підхід базується на використанні сукупності інструментів, не підтверджених теорією (припущення, гіпотези, прогнози тощо), або це є методологічна позиція, згідно з якою всі наукові теорії та гіпотези є інструментами для розробки прогнозів. Економічну методологію Дж. Дьюі називають прагматичним інструменталізмом. Її складовими є фалібілізм, контекстна чутливість, анти-телеологія. Зв'язок між прагматизмом та економічною методологією простежується за трьома напрямами. По-перше, прагматизм суттєво поєднує (пов'язує) наукову раціональність та економічну раціональність. По-друге, прагматичний спосіб мислення відноситься до соціальних і моральних наук у тому числі до економічної, а багато аспектів економічного життя розвиваються на основі інструментальної наукової раціональності. По-третє, експериментальна раціональність, експериментальні форми життя як ключові поняття прагматизму, мають тенденцію до зростання, починаючи від античності до індустріальної революції, втілюючись у співвідношеннях індустріальна революція – економічний прогрес, індустріальна раціональність-наукова раціональність**.** Серед сучасних методологічних концепцій економічної теорії слід виділити методологічний індивідуалізм, його протилежність – методологічний холізм, інституційний індивідуалізм, методологічний інституціоналізм.

Список використаних джерел

1. *Boumans M., Davis J. B.* Economic methodology. Understanding economic as a science. – New York, 2010.
2. Dewey, Pragmatism, and economic methodology / Ed. by Khalil E.L. – London, 2004.
3. The Journal of economic methodology. – Volume 22. – Nr. 3. – September, 2015.
4. The methodology of positive economics. Reflections of the Milton Friedman legacy / Ed. by Mäki U. – Cambridge University Press, 2009.
5. Інтернет- ресурс: economia.univ.it/harrod/edition/editionstuff/rfh.346.htm

Тарасевич В. Н.
д.э.н., профессор,
Национальная металлургическая академия Украины, г. Днепр

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЭКОНОМИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО СОГЛАСИЯ И РАЗВИТИЯ

Императивное для успешного будущего страны национальное согласие может быть достигнуто не только и не столько в сессионных залах и высоких кабинетах, сколько в процессе повседневной экономической, социальной и политической деятельности миллионов граждан, в процессе активного взаимодействия их разнородных интересов, в том числе экономических. Без такого полноценного взаимодействия трудно рассчитывать на рождение, доминирование и эффективную реализацию *общенациональных* интересов и целей, – не только *общих* для всех социальных кластеров (групп, слоев) и образующих их граждан, но и *синерго-общественных*, эмерджентных. Чтобы разобраться в столь сложной проблематике, целесообразно обратиться, прежде всего, не к ортодоксии – неоклассике и кейнсианству, методологический индивидуализм и рафинированный экономизм которых весьма далек от персоналистичности и соборности украинского национального характера, и даже не к гетеродоксальным институционализму и эволюционизму, которые оперируют безусловно полезным, но, в данном случае, менее функциональным категориальным аппаратом, а к *отечественной* политэкономической традиции, ибо только в *политической экономии* «альфой и омегой» исследования являются экономические интересы, их основания, механизмы и формы.

Почему за четверть века независимости *общенациональные интересы* не окрепли настолько, чтобы составить достойную конкуренцию иным интересам – частным, групповым, клановым, корпоративным? Разумеется, нужно учитывать амбивалентность этнонациональной и цивилизационной идентичности украинского общества. Но отнюдь не она одна является барьером на пути к национальному согласию. Имеются барьеры не менее сложные, но осознанно возводимые. С политэкономической точки зрения главный из них – тесная *уния* ТНК и связанных с ними правительственных структур развитых стран, с одной стороны, и украинских кланово-корпоративных групп (КлКрГр) – субъектов частнокапиталистического властно-собственнического присвоения ключевых объектов общенационального значения, по-

очередно приватизирующих государственную машину, – с другой. Эта уния родилась уже в первые годы независимости и по мере укрепления КлКрГр-пп при прямой поддержке зарубежных партнеров по унии заняла «командные высоты» в экономике, государстве, обществе и таким образом обеспечила наиболее благоприятные условия для реализации частнокапиталистических интересов – и своих, и партнеров.

Под поочередно сменяющими друг друга и зачастую сосуществующими популистскими лозунгами либерализации, европеизации, демократизации и т.п. осуществляются весьма конкретные и эффективные действия, которые позволяют, как говорится, «одним выстрелом убить двух зайцев»: и присваивать «лакомые» общенациональные активы, дополнительные доходы, и воздвигать труднопреодолимые *барьеры* на пути полноценного формирования и реализации *особых* экономических интересов других социальных кластеров, а также активного взаимодействия и *согласования* этих *интересов*.

Широкому общественному диалогу, национальному согласию и развитию не способствует *квазидемократическая* система, обслуживающая преимущественно интересы КлКрГр-пп. В ней не представлены социальные кластеры (например, наемные работники и пенсионеры), а в ряду ее приоритетов общенациональные интересы занимают отнюдь не ведущие позиции. Стоит ли удивляться, что она не обеспечивает консенсусное согласование экономических интересов различных социальных кластеров не только в обществе, но и на уровне ветвей государственной власти. В связи с этим вполне объясним крайне низкий уровень общественного доверия к органам государственной власти и местного самоуправления. Тем не менее, большинство украинцев именно с государством связывает надежды на преодоление экономического кризиса, социальной несправедливости и рост своего благосостояния. Такая гражданская позиция отражает не только базовые свойства национального характера, но и растущее общественное *осознание* и пагубности проводимых реформ вместе с генерирующей их социально-экономической системой, и возможных путей выхода из тяжелейшей ситуации.

Большинство украинцев выступает за повышение роли государства в экономике, государственную собственность на объекты общенационального значения, при этом признавая значимость и частной собственности, и конкурентного рынка. Разумеется, они имеют

в виду не приватизированное КлКрГр-ми, а *общенациональное* государство. На политэкономическом языке это формулируется как необходимость *перехода* от социально-экономической системы с господствующим олигархическим капитализмом периферийного типа к системе с мягким доминированием демократического и социально ориентированного государственного капитализма. Частнокапиталистическое властно-собственническое присвоение ключевых общенациональных объектов должно уступить место государственно-национальному и государственно-капиталистическому присвоению; квазидемократическая система, – подлинно демократической, сочетающей украинские национальные традиции и современный прогрессивный опыт, в том числе западноевропейский; асоциальная экономика, – социально ориентированной, отвечающей не только глобальным вызовам, но и украинским национальным стандартам трудолюбия, справедливости, богоугодности и человечности. Так выглядит *основное звено* сложной цепи императивных национально ориентированных социально-экономических реформ.

Fredrik Björk,
lecturer in environmental science Dept Urban Studies
Malmö University 205 06 Malmö SWEDEN

‘GROSS NATIONAL HAPPINESS’: ROMANTIC DREAM OR SERIOUS ALTERNATIVE ?

It has been conclusive shown that the paradigm of economic growth, and more specifically, of GDP, is seriously flawed and is providing incentives for socially as well as ecologically unsustainable systems (Stiglitz, Sen & Fitoussi 2009, Fioramonti 2017). However, the alternative measurement frameworks that have been suggested have, with some, mostly local or regional exceptions, had little impact on policy structure. Largelly, they have provided indexes, which enthusiasts have shared in social media, but where impact in actual policy making have been marginal. In this paper, the focus will be on the one exception: Bhutan, where the concept of ‘Gross National Happiness’, GNH, was coined more than four decades ago, but was not operationalized as a policy tool until in the 2000s (Göpel 2016).

Bhutan, and the concept of GNH, has been highlighted in a number of contexts such as biodiversity, carbon neutrality, as well as social

dimensions. The question, however, is to what extent the experience of Bhutan is relevant for industrialized countries. For Bhutan, the process was not about a transition from a fossil-fueled economy, but about having a choice of what direction the country's development should take (McDonald 2010). Still, the indicators and that have been developed as part of the GNH framework are familliar to those that work with sustainability indicators in general, with some notable exceptions – such as the emphasis on culture, heritage and spiritual dimensions (Brooks 2013). In this presentation, the ambition is to discuss the challenges and possibilities of the GNH concept, and to what extent its possible to implement aspects of GNH in industrial/post-industrial capitalist economies.

References:

1. *Brooks, J.* (2013): Avoiding the Limits to Growth: Gross National Happiness in Bhutan as a Model for Sustainable Development. Sustainability, 5, 3640–3664.
2. *Fioramonti, L.* (2017): The World After GDP: Politics, Business and Society in the Post Growth Era. Polity.
3. *Göpel, M.* (2016): The great mindshift : how a new economic paradigm and sustainability transformations go hand in hand. Springer Open.
4. *McDonald, R.* (2010): Taking Happiness Seriously. Eleven Dialogues on Gross National Happiness. The Center for Bhutan Studies.
5. *Stiglitz J., Sen, A. & Fitoussi J-P.* (2009): Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. www.stiglitz-sen-f

Якубенко В. Д.
д.е.н., професор,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ
Ващишин С.П.
аспірант,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ПОЗИЦІОНУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В історичному контексті еволюція методологічних підходів до визначення відносин інтелектуальної власності (з часів їх появи всі вони в тій чи тій мірі і сьогодні мають значення та аргументи існу-

вання в сучасній економічній теорії та праві) не викликають різночитань: теорія природних прав (XVIII ст.) пропрієтарна концепція інтелектуальної власності (XVIII – XIX ст.) – концепція виключних прав (XIX ст.), нова інституціональна економічна теорія (НІЕТ, сер. XX ст.). З логічної точки зору змістовні характеристики інтелектуальної власності (рис. 1) еволюціонують від абсолютного її сприйняття (у теорії природних прав) як власності на інтелект [1] до розуміння власності на інтелектуальні результати як власності особливого роду (пропрієтарна концепція [2]). В НІЕТ [3] спостерігається трояка реконструкція відносин власності: по-перше, останні зводяться лише до прав власності; по-друге, (для англосаксонської традиції) знімається закритість тріади прав власності – основного «слабкого місця» пропрієтарної концепції; по-третє, в силу відкритості прав власності та включення у категоріальний апарат трансакційних витрат до них додаються права, що є неприйнятними для загальної теорії власності (наприклад, право доступу). При всьому тому, наближеність до неї для НІЕТ є достатньо високою, як саме й врахування в останній специфіки об'єкту відносин інтелектуальної власності.

Для концепції виключних прав [4–6] очевидність умовності терміну «інтелектуальна власність» взагалі підкреслюється образом «морської свинки» (вона і не інтелектуальна, вона і не власність). Тут під сумнів ставиться як ступінь наближення інтелектуальної власності до загальної теорії власності, так і можливості специфікації результатів інтелектуальної діяльності, оскільки останні по суті «розчиняються у ознаці «виключності».

Рис. 1. Позиціонування основних методологічних підходів до визначення відносин інтелектуальної власності

Виключне право як монополія конкретної особи на дії з тим чи тим ідеальним об'єктом, що має цінність власне в силу свого виключного характеру, у правовому відношенні вважається практичнішим еквівалентом інтелектуальної власності. Однак воно навряд чи може бути адекватно пристосоване для характеристики економічних відносин сучасного світу, що базується (у всякому разі — формально) на принципах економічної свободи. За своєю формою відносини виключності характерні для докапіталістичної епохи синкретичної єдності влади та власності. Деякі з сучасних виключних прав (торгові марки) мають пряме коріння у тій епосі, деякі (патенти) виникли дещо пізніше і лише копіюють форму, що існувала у минулому, інші (спеціальні виключні права на радіосигнали, бази даних) прямо чи опосередковано відображають тяжіння до квазіфеодальних відносин.

Вказані методологічні підходи з часів їх появи і сьогодні мають значення та аргументи «неподоланності». Особливо це стосується концепції виключних прав і пропрієтарної концепції інтелектуальної власності. Так, поширені у сучасній економічній теорії та праві погляди, згідно з якими зміст інтелектуальної власності зводиться лише до сукупності (режиму) виключних прав, не може мати достатньої аргументації, оскільки «виключні права» не є чимось «іншим» по відношенню до власності, а вихідною ознакою визначення останньої, адже відносини відчуження (результат виключності прав) є вихідним для відносин привласнення. Власне тому відносини відчуження-привласнення мають залишатися змістовною характеристикою відносин інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. *Локк Дж.* Соч. : Т. 3. – М. : Мысль. 1988. – 668 с.
2. *Войниканис Е., Якушев М.* Информация. Собственность. Интернет. Традиция и новеллы в современном праве. – М. : Издательский дом: Волтерс Клувер, 2004.
3. *Фурботн Э., Рихтер Р.* Институты и экономическая теория. Достижения новой институциональной экономической теории. – СПб. : Изд. Дом Санкт-Петерб. Гос. Ун-та, 2005. – 696 с.
4. *Дозорцев В.А.* Интелектуальные права. Понятие. Система. Задачи модификации. Сборник статей. – М.: Статут, 2005 – 416 с.
5. *Калятин В. О.* Интелектуальная собственность: правовое регулирование, проблемы и перспективы // Законодательство. – 2001. – №4. – С. 11.
6. *Пиленко А. А.* Право изобретателя. – М.: Статус, 2001.

Мельник О.М.
д.е.н., професор,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

РОЗВИТОК ЗМІСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ЇЇ НАЗВ

Залежно від рівня господарського розвитку суспільства, пануючих у ньому суспільно-філософських поглядів на економічне буття, науку, що вивчає цю сферу життя суспільства, називали по-різному.

Першою назвою науки про господарське життя, яка зафіксована у тих письмових джерелах, що дійшли до нас, є «економіка». Проте треба зазначити, що нині поняття «економіка» вживається як правило у двох значеннях: 1) як сфера господарського життя і 2) як наука, що вивчає цю сферу. З точки зору термінологічної чіткості це не досить коректно. Значно правильнішим буде говорити про «економіку» та «економічну науку», які відображають: перший термін – певну сферу практичної діяльності, а другий – її еквівалент у суспільній свідомості.

Сам термін «економіка» має давньогрецьке коріння і був створений, як вважають сучасні вчені, грецьким письменником та істориком Ксенофонтом (430–355 до н.е.). Хоча в його час це слово звучало дещо інакше – як «ойкономія». Причина цього пов'язана з тим, що це слово походило від двох інших давньогрецьким слів: «ойкос» (будинок, домашнє господарство) і «номос» (знаю, закон). Таким чином у буквальному, первинному змісті термін «економіка» означає знання чи науку про мистецтво ведення домашнього господарства.

При цьому варто зазначити, що історично першою формою існування домашнього господарства було натуральне господарство, де продукти праці були призначені виключно для власного споживання чи споживання всередині господарської одиниці. Тому цими продуктами не обмінювалися.

При цьому Ксенофонт виступав з позицій надання переваги саме натуральному господарству, яке не знає обміну. Про те, що економіка часів Ксенофонта майже не орієнтувалась на ринок і на існування товарного господарства свідчить і той факт, що у його послідовників, зокрема і Аристотеля (364–322 до н. е.), існувало вже дві різних науки: «економіка» та «хрематистика», де остання характеризувала мистецтво наживати багатство шляхом обміну та торгівлі. Сучасним

еквівалентом хрематистики можна вважати мікроекономіку, яка досліджує економічні процеси на рівні окремого підприємства чи локального ринку.

З часом розвиток обміну призвів до подолання місцевої замкнутості й формування національного ринку як елементу, який зшиває різні частини місцевого господарства у єдине ціле в масштабі тієї або іншої країни. Виникає потреба в знаннях про господарство всієї країни. В 1615 р. французький економіст Антуан де Монкретьєн (1575–1621) публікує «Трактат політичної економії». Ця робота і дала назву науці, яка тоді ще тільки народжувалася. Слово «політична» у назві «Політична економія» також має давньогрецький корінь. Воно походить від терміна «поліс» (місто, держава), а знов утворена назва отримала ширший у порівнянні з терміном «економіка» зміст – мистецтво керування державним, суспільним господарством.

У другій половині XIX ст. формується вже не просто міжнародний, а і світовий ринок. І цей ринок починає зшивати різні відокремлені раніше частини світу в єдине ціле. Але на цьому етапі зшиваються в єдине ціле вже не місцеві (локальні) господарства, а окремі національні господарства. Саме таким чином створюється світове господарство, а ниткою та голкою, якими воно зшивається, стає розвиток світового ринку. Саме цей процес призводить до подолання національної замкнутості, з одного боку, й формування нового рівня наукових досліджень – з іншого.

А слідом за цим змінюється і назва самої науки. Термін «політична економія» витісняється новою назвою – economics («Економічна теорія» у сучасній українській інтерпретації). Своє нове ім'я економічна наука одержала у книзі, яка вийшла в 1890 р., і була підготовлена видатним англійським економістом, основоположником неокласичного напряму – Альфредом Маршаллом (1842–1924). Називалася вона «Принципи економічної науки». Автор книги вважав, що економічні дослідження повинні додержуватися практики, яка ґрунтується на життєвій логіці, бути науковим узагальненням саме раціональної частини мислення і дій ринкових агентів.

Узагальнюючи сказане можна констатувати, що історично розвиток сучасної економічної теорії відбувався від «Ойкономії» давніх греків, через «Хрематистику» та «Політичну економію» до нинішньої «Економічної теорії».

Проте тут потрібно відзначити ще один факт. Важливими гранями економічної науки у широкому розумінні є різні рівні економічної теорії, які нині самі стають окремими науками: мікроекономіка, мезо- чи секторальна економіка, макроекономіка, міжнародна та світова економіки. При цьому нині будь-яка економічна наука має свою окрему теорію, а ця теорія неминуче, за самим визначенням економічної науки, буде теорією економічною. А тому, щоб уникнути зайвої плутанини, можливо варто здійснити певну термінологічну корекцію і замінити термін «Економічна теорія» на термін «Фундаментальна економічна теорія». Причина такої модифікації назви відповідної науки зумовлена двома базовими причинами: 1) тим, що кожна окрема чи специфічна галузь сучасної економічної науки чи її окремий рівень мають свою окрему теорію, яка не може бути ніякою іншою теорію окрім економічної; 2) тим, що така економічна наука, як сучасна «Економічна теорія» продовжує охоплювати всі рівні економіки та залишається методологічною основою чи фундаментом всієї системи інших економічних наук. Саме з огляду на це варто обговорити доцільність заміни терміну «Економічна теорія» на термін «Фундаментальна економічна теорія».

Кудінова А.В.,
д.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана» м. Київ

ГЛОБАЛЬНА ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ: ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Глибокі системні трансформації наприкінці XX – початку XXI століть у всіх сферах людської життєдіяльності – економічній, соціальній, духовній, політичній, науково-інноваційній, і як наслідок, формування глобальної моделі суспільного розвитку, доводять необхідність розширення поля дослідження політичної економії, яка вже не може спиратися лише на окрему національну економіку, а в якості об’єкта має розглядати світове господарство.

Водночас механістичне використання інструментарію класичної політекономії в умовах глобального розвитку, формальний «перенос» об’єктивних для національної індустріальної економіки зако-

номірностей функціонування на глобальний рівень, виявляється вкрай неефективним, тому принциповим є і оновлення методології дослідження. На даному етапі суспільного розвитку в господарській практиці відбуваються процеси та явища, які політекономія індустріальної доби пояснити не в змозі; це знайшло відображення і в теоретико-методологічному оновленні економічної науки (рис. 1).

Глобальна політекономія (зародилася у 70-ті рр. XX ст.) ґрунтується на синтезі формаційної, цивілізаційної та системної парадигм, її нормативні судження орієнтовані переважно на еволюційні зміни, а суб'єктно-об'єктний підхід розкриває ключову роль особистісного фактору у суспільному розвитку на його глобалізаційній стадії. При цьому актуальними залишаються універсальні елементи – продуктивні сили та виробничі відносини, соціальні імперативи, що стосуються багатства та бідності, безробіття та зайнятості, рівного доступу до освіти, медичних послуг, культури.

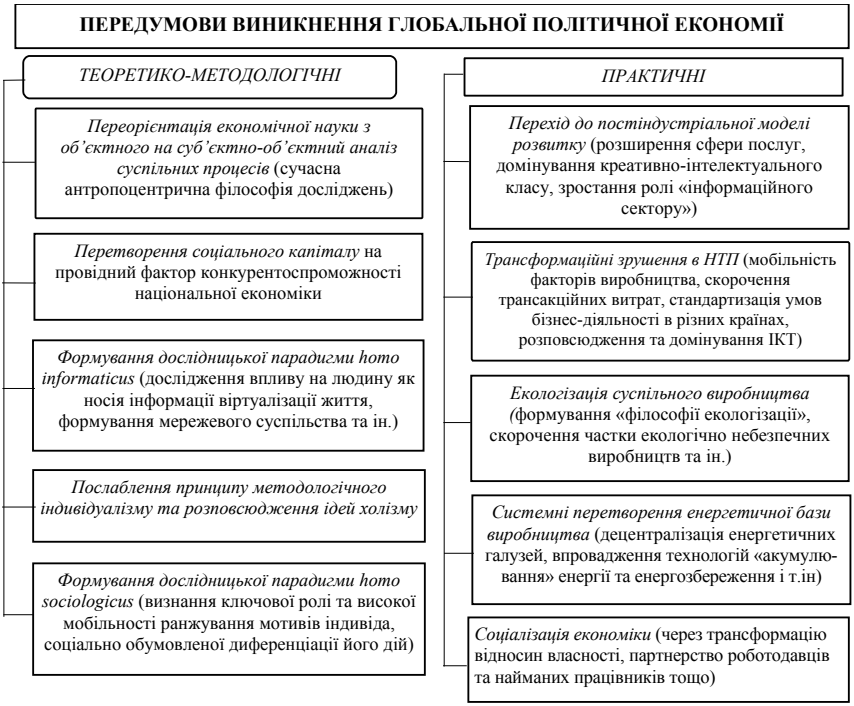

Рис. 1. Теоретико-методологічні та практичні передумови виникнення глобальної політичної економії

Аналіз глобального світу як цілісної системи включає сукупність взаємопов'язаних проблем (економіка, освіта, культура, національна безпека) і передбачає дотримання як «класичних» принципів економічної науки (принцип пізнаваності світу, принцип розвитку, принцип практичної здійсненності, принцип детермінізму та ін.), так і новітніх, що складають «захисний пояс» глобальної політичної економії, зокрема: принцип «меж зростання», принцип глобальної циклічності, принцип цілісності, принцип секторного аналізу, принцип простору, принципи узагальнення історичної практики людського пізнання як емпіричного базису онтологічних узагальнень і врахування усіх внутрішніх зв'язків і відносин системи.

Отже, глобальна політекономія по-новому трактує практично всі сучасні соціально-економічні процеси та тенденції, зокрема питання глобального відтворення, формування власності, глобального економічного управління; проблеми формування цілісної світової економічної системи на основі глобального поділу праці та кооперації, інтернаціоналізації, транснаціоналізації за одночасного поглиблення асиметрій соціально-економічного розвитку між країнами і регіонами світу, збільшення розриву між центром і периферією світової економіки. Саме глобальна політекономія забезпечує адекватний політекономічний аналіз глобальних соціально-економічних трансформацій, саме її методологія найбільше відповідає сучасності та уможливлює дослідження як процесів суспільного відтворення у глобальній економіці, так і рушійних сил, векторів і перспектив соціально-економічного розвитку країн в умовах глобалізації.

Чуткий А. І.
д.і.н., професор,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

СВІТОВА ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ЯК ПРОЯВ НАРОСТАННЯ ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ У СВІТІ

Світова економічна криза 2008 р. має низку чинників, що варіюються залежно від країни. Проте в цілому серед них можна виділити принциповий чинник, що є властивим для всіх без винятку країн – це проблема бідності, що посилюється з кожною новою економічною кризою і ускладнює подальший поступ.

Бідність як одне з найбільших нещасть набуло апокаліптичного забарвлення ще в Біблії і має філософське звучання. Економічна наука розуміє під ним нестачу засобів для задоволення нагальних життєвих потреб до яких належать: потреба в житлі, їжі та воді, а також в одязі. В новітній період до цього додались і витрати на медичне обслуговування, транспорт і відпочинок.

Проблема бідності віддавна супроводжує економічний розвиток людства і в XXI ст. набула особливої гостроти. Це викликано, по-перше, загальним прискоренням економічного розвитку, що зумовлює загострення всіх проблемних питань. По-друге, людство опинилось перед загрозою вичерпання низки ресурсів. При чому мова йде не лише про невідновлювані поклади сировини (енергоносії, метали і т.п.), що мають особливе значення для всіх видів господарської діяльності; але й про неможливість забезпечити стрімко зростаюче населення світу харчами та якісною питною водою.

Окрім цього, в новітній період спостерігається тенденція до наростання розриву між багатими і бідними країнами. Так само посилюється розрив між багатими і бідними громадянами в межах кожної окремо взятої країни. При цьому якщо раніше ця тенденція характеризувала країни Третього світу, то зараз спостерігається тенденція до зменшення частки середнього класу та зростання розриву в доходах між багатими і бідними громадянами навіть у країнах «золотого мільярду».

Зростання бідності несе значну загрозу для майбутнього людства загалом. Оскільки наростання бідності, точніше – загальної кількості осіб, що належать до бідної частини людства, веде до збільшення чисельності осіб поставлених за межу фізіологічного мінімуму. Тому ця частина людства (до якої сьогодні зараховують до 2/3 людства, а отже вона становить більшість) з однієї сторони не спроможна продуктивно працювати та не несе творчої енергії, а отже нічого не може дати для подальшого економічного розвитку. Також біднота несе приховану загрозу для всіх країн, навіть і заможних. Це викликано тим, що бідні люди, внаслідок доведеності до відчаю, здатна на будь-які дії деструктивного характеру. Отже, вони можуть виступати джерелом постійної дестабілізації у своїх країнах, що призводить до зубожіння населення цих країн загалом. Окрім цього, ці люди є найбільшою часткою нелегальних мігрантів, що прагнуть потрапити до високорозвинених держав (особливо країн ЄС), де вони також утворюють категорію найсхильніших до деструктивних дій осіб.

При цьому, слідуючи до високорозвинених держав, ці бідні мігранти утворюють небезпеку для погіршення криміногенної ситуації у країнах їх транзитного переміщення, зокрема і для України. У цих країнах вони (зазвичай) ухиляються від сплати податків, виступають у ролі організаторів криміногенних груп, ведуть тіньовий бізнес тощо.

Так само збільшення розриву між заможними і бідними країнами посилює конфронтацію між ними, оскільки тенденція до зубожіння одних країн і збагачення інших тільки посилюється. Тож це провокуватиме конфлікти, зокрема і збройні, що становить небезпеку для всіх внаслідок доступності зброї масового враження. Також посилення розриву між багатими і бідними країнами буде неминуче загострювати й інші проблеми, що належать до розряду глобальних. Зокрема – і протистояння на цивілізаційному рівні, оскільки переважна більшість багатих країн належить до західної цивілізації, тоді як бідних – до східної.

Другою складовою проблеми бідності є конфлікт між багатими і бідними в межах кожної окремо взятої держави. Він так само приховує низку загроз, хоча в першу чергу і на рівні окремо взятої держави.

У підсумку потрібно визнати, що і проблема нерівності між країнами, і проблема бідності в межах кожної окремо взятої країни сприяє затягуванню економічних криз і веде до набуття ними хронічного характеру. Так само ця дихотомія уповільнює економічний розвиток людства в цілому (оскільки бідні мають менше можливостей для професійного зростання і мотивації до праці взагалі), а також і прирікає бідні країни на подальше зубожіння внаслідок посилення економічного поступу, що обумовлює посилення їх відставання, а отже і бідності. А це, своєю чергою, буде загострювати й інші проблеми та розхитувати рівновагу в світі. Тож вирішувати проблему бідності, яка становить небезпеку для всіх, потрібно в рамках міжнародних організацій і на світовому рівні.

Список використаних джерел

1. *Де Сото Е*. Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше / Пер. з англ. – К.: Ніка-Центр, 2009.

2. *Гантінгтон С.П*. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / Пер. з англ. – Львів: Кальварія, 2006.

3. Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [авт. кол.: Т.А. Балабушевич, В.Д. Баран та ін.]. – Т. 2. – К.: Ніка-Центр, 2011.

4. *Ільїн В.В*. Фінансова цивілізація. – К.: Критика, 2007.

5. Історія економічних учень / Ред. Л. Я. Корнійчук. – К.: КНЕУ, 1999.

6. *Маркс Р.* Капітал. – Пер. з нім. – К.: Темпора, 2013.
7. *Пикетти Т.* Капитал в XXI веке. – М.: Маргинем Пресс, 2015.
8. *Райнерт Е.С.* Як багаті країни забагатіли… і чому бідні країни лишаються бідними. – К.: Темпора, 2014.

Фещенко В.М.
д.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана» м. Київ

ІДЕЇ УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІСТІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIXСТ.: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

Інтеграція України до європейського та світового економічного простору передбачає глибоке дослідження процесів становлення та еволюції ринкового господарства (інфраструктури, суб'єктів господарювання, регуляторного впливу державних і соціальних інститутів на розвиток підприємництва тощо) та відображення зазначених процесів у працях представників української економічної думки другої половини XIX ст.

Подібний ретроспективний аналіз ринкового поступу національної економіки дозволяє більш аргументовано підійти до вивчення актуальних проблем сьогодення, спираючись на досвід їх розв'язання економістами минулих часів і використовуючи їхній аналітичний інструментарій. На важливість використання саме такого підходу при дослідженні еволюції господарської системи вказував видатний економіст XX ст. Й. Шумпетер, зауважуючи, що «для економічної теорії значно більшою мірою, ніж наприклад, для фізики, є справедливим положення, що сучасні проблеми, методи і результати наукових досліджень не можуть бути повністю зрозумілими, якщо нам невідомо, як саме економісти дійшли до сучасного напряму думок»[1, с. 7].

У цьому контексті дисципліни «Історія економічних учень», «Історія економічної думки України» допомагають розкрити економічну теорію у генезисі, показати еволюцію напрямків і шкіл економічної думки, побачити спадкоємність їх розвитку та зв'язок минулого з сучасністю. Історія економічної думки розкриває процес виникнення економічних категорій, виступає солідним підґрунтям для розуміння сучасних економічних теорій, в тому числі і концепцій становлення ринкового господарства в Україні.

Аналізуючи процеси ринкової модернізації економіки, представники української економічної думки другої половини XIX ст. захищали принципи ринкового господарювання, проте за умови регулюючих дій з боку державних інституцій та обґрунтованої державної політики у досягненні суспільних інтересів. Ідеї необхідності державного втручання в перебіг економічних процесів з метою послаблення соціальної напруженості в суспільстві, підтримки державою національної промисловості знайшли відображення у працях М.М. Олексієнка, М.Х. Бунге, В.Я. Желєзнова, В.Ф. Левитського, Д.І. Піхна, М.І. Туган-Барановського та ін.

З інституціональних позицій в українській науковій літературі обговорювалося не лише питання щодо ролі держави у здійсненні ринкових трансформацій. Економісти вивчали вплив на господарську діяльність таких інституцій, як звичаї, мораль, освіченість, енергія, дух підприємництва, право, державний і суспільний лад життя. Тобто, національна модель ринкової економіки повинна була, на думку більшості українських економістів, органічно поєднати державу та інші соціальні інститути для регулювання господарських процесів та узгодження інтересів усіх економічних суб'єктів і, в той же час, мати певну цілісність і субординацію економічних відносин на базі приватної власності та розвитку ринку. Ця позиція співзвучна до сучасних підходів у оцінці місця та ролі держави у регулюванні економічного життя суспільства.

Серед напрямів державного регулювання ринкової економіки в українській науковій літературі (праці М.Х. Бунге, Д.І. Піхна, М.І. Туган-Барановського, М. Соболєва й ін.) найґрунтовніше були досліджені митна, банківська, біржова та податкова політика держави, фабричне законодавство, регулювання відносин пореформеного землеволодіння тощо. Особливо важливою була роль держави у соціально значущих сферах господарювання. До таких соціально важливих сфер М.Х. Бунге, наприклад, відносив діяльність банків. Вплив останніх на промисловість і народне господарство виявляється всеосяжним, і тому роль держави, на думку вченого, в банковій справі дуже важлива; вона має опікуватися створенням відповідного законодавчого поля, що встановлює межі для діяльності банківських та інших кредитних установ, запобігає проявам монополізму. Д.І. Піхно до соціально значущих сфер, які потребують регулювання і постійного контролю з боку держави, відносив залізничне господарство, наполягаючи на важливій

ролі держави у формуванні тарифів на залізничні перевезення, необхідності створення конкурентного середовища для всіх суб'єктів транспортної галузі.

Серед проблем, які вивчалися українськими дослідниками в кінці XIX ст. і не втратили своєї актуальності сьогодні, – проблема вимушеної еміграції українців. І. Франко, зокрема, присвятив цій проблемі більше 20 статей у своїх економічних творах. Проаналізувавши причини еміграційного руху, він стверджував, що головною причиною еміграції були нужда й матеріальне зубожіння населення. З метою пом'якшення наслідків еміграції І. Франко пропонував за участю держави створити спеціальне товариство, завданням якого було б регулювання еміграційного руху, надання посередницьких, інформаційних і консультаційних послуг для емігрантів, а також їх охорону та пошук роботи і певного заробітку в країнах, до яких емігрують українці.

Дослідження українських економістів другої половини XIX ст. стали вагомим внеском до скарбниці української і світової економічної думки, цінним досвідом реформаторських перетворень економіки, матеріалом для аналізу успіхів і прорахунків ринкових реформ на вітчизняних теренах і можливостей для використання напрацьованого досвіду в сучасних реаліях.

Список використаних джерел

1. *Шумпетер Й.* История экономического анализа. – СПб.: Экономическая школа, 2001. – Т. 1.

Бєляєв О. О.
д.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ДІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ЗАКОНІВ

Зростаючий формалізм, беззмістовна математизація і відрив від практики, від потреб економічної політики характеризують нинішній стан економічної теорії. Така ситуація проявляє неспроможність наукового світу економістів.

Авторитетний вчений-економіст Джон Богл показує, що вся так звана економічна наука з її математичними моделями – блеф і не нешкідливий; така математика тверезому інвестору не допомагає, а морочитися голову. Такого ж підходу дотримується й інший дослідник Роберт Скідельські, який зазначає, що економічна криза принаймні частково породжена кризою сучасної економічної науки. А оскільки економіка – не машина, а живі люди (до того ж не homo economicus), то надмірне захоплення математикою в кінцевому рахунку шкодить – воно ускладнює розуміння економіки як живого організму. Сучасні професійні економісти не вивчають практично нічого крім економіки. Вони навіть не читають класичні праці за своєю власною дисципліни. Про історію економіки вони дізнаються, якщо це взагалі відбувається, з таблиць з даними. Філософія, яка могла б їм пояснити обмеженість економічного методу, для них закрита книга. Математика, вимоглива і спокуслива, повністю затулила їх інтелектуальні горизонти. Економісти – це «вчені ідіоти» (idiots savants) нашого часу [1]. На нашу думку, одним з напрямів подолання кризи економічної теорії, що склалася, є широке використання класичної методології пізнання соціально-економічних процесів, тобто економічних законів суспільства.

Розуміння механізму дії економічних законів передбачає підхід до них як до єдності змісту і форм вияву, але в межах цієї єдності – як до відмінностей між сутностями і явищами. Не можна не бачити того, що кожний економічний закон, як і їх система загалом, має відповідну форму вияву, і в цьому аспекті він виступає законом господарської діяльності. Але потрібно розрізняти економічний закон і форму його вияву. У цьому випадку йдеться про співвідношення абстрактного й конкретного, про неможливість прямого підведення останнього до першого. Інакше кажучи, проблема дії економічних законів вирішується за рахунок його механізму, що включає такі структурні елементи: зміст законів і економічних категорій, економічні потреби та інтереси, економічні форми вияву законів.

Одним з основних аспектів змісту механізму дії економічних законів є розуміння їх взаємозалежності і взаємозв’язків. У кожній конкретній економічній ситуації діє той чи той закон. Але економічні закони діють не ізольовано один від одного, а в одній системі, взаємодіючі між собою, взаємно впливаючи один на одного. Підхід до економічних законів як системи випливає з наукового уявлення

про суспільство як єдиний організм, що складається із взаємопов'язаних елементів.

Складність дослідження економічних законів в умовах, коли визрівають і формуються ринкові відносини, визначається тим, що в їх систему входять «неоднорідні» закони, що, у свою чергу, накладає відбиток на характер взаємодії їх як по «вертикальній» лінії, тобто з погляду субординації, так і по «горизонтальній». Завдання полягає в тому, щоб виділити те основне, що об'єднує закони в систему, визначає однорідну соціальну спрямованість, а також те особливе, що не є характерним для ринкової економіки, але властиве їй [2].

Практичне значення зазначеного підходу наочно виявляється в реальному використанні взаємозв'язку всіх економічних законів, у формуванні планово-ринкової моделі як основи руху до соціально-орієнтованої економіки. Єдність при цьому визначається плюралізмом форм власності за провідного значення держави й різноманіття форм господарювання. Відмінності приречені, оскільки доводиться шукати оптимальний варіант щодо вирішення найскладнішого завдання системно-економічної трансформації органічного поєднання державного й ринкового регулювання як провідних джерел в економічній політиці держави. Річ у тому, що сучасна ринкова економіка не може розвиватися без централізованого планового впливу, тобто необхідні безпосередні суспільні зв'язки, що формуються у вертикальному розрізі й випливають з дії низки законів. В умовах планово-ринкової економіки ці зв'язки повинні реалізовуватися за рахунок цін, податків, відсотків, кредитів, а їх сфера при цьому має жорстко фіксуватися рішеннями стратегічних завдань.

Горизонтальний же зріз господарювання «насичується» ринковими зв'язками, що визначаються законом вартості, законом попиту і пропонування та ін. Це вимагає формування єдиного повнокровного й регульованого ринку, що підтримує збалансованість можливостей і потреб, динамічної рівноваги платоспроможного попиту і пропонування.

Стрижнем, що об'єднує економічні закони в єдину систему, виступає основний економічний закон даної суспільної системи. Для змішаної економічної системи таким законом виступає підвищення добробуту (передусім матеріального). Основний закон об'єднує всі економічні закони в єдину систему, спрямовує їх дію на досягнення соціальної однорідності. Виражаючи мету, рушійний мотив зміша-

ної економіки (тобто найістотніший зв'язок і залежність, які визначають ознаки змішаної економіки), впливає на систему економічних законів як по лінії субординації, так і по лінії взаємодії. Зрозуміло, таку залежність не треба розглядати як поглинання основним законом усіх інших, розчинення його в системі законів. Суть її (залежності) полягає в тому, що виражаючи природу та істотні ознаки економічної системи, основний економічний закон впливає на всі її сторони і процеси, надаючи їм соціальної визначеності.

Список використаних джерел

1. *Катасонов В.* «Учёные идиоты», или Кое-что об экономистах / В. Катасонов // Итоги недели. – 2017. – №2. – С. 10–11.

2. Соціальна політична економія : навч. посіб. [Електронний ресурс] / [О. О. Бєляєв, Л. П. Бортнікова, А. З. Зазимко та ін. ; за ред. О. О. Бєляєва, В. І. Кириленка]. — К. : КНЕУ, 2014. — 187 с.

Малий І.Й.
д.е.н, професор
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

НЕОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ ТА МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ

Начало XXI століття характеризується фінансово-економічною кризою та затяжною депресією, загостренням суперечностей процесів поглиблення глобалізації (гомогенізацією та гетерогенізацією), розширенням масштабності екологічної та продовольчої катастрофи, посиленням міжкраїнової конкурентної боротьби за ринки енергетичних та інших ресурсів. Сучасна криза цивілізаційного прогресу та суспільних наук висуває на порядок денний проблему формування нового економічного порядку [1], нових ідей і системи поглядів на взаємодію національного та глобального.

Загострення проблеми зростання суспільного добробуту та національної конкурентоспроможності, що сьогодні постало перед більшістю країн світу, актуалізує обґрунтування національних стратегій економічної політики, до реанімації ідей національної політичної економії в сучасних умовах виживання світу, до формування концепції неонаціональної політичної економії, як науки про управління

розвитком добробуту суспільства [2]. Дійсно, сьогоденні реалії свідчать про активізацію процесів організаційно-економічного оформлення відносної відокремленості національної економічної політики (брекзит Великобританії, формування національних стратегій економічного розвитку, ведення гібридних війн тощо), а також економічні результати розвитку Швеції, Данії, Китаю та інших країн є констатацією торжества реалізації національної політики соціально-економічного розвитку суспільства. Зокрема, частка витрати бюджету по відношенню до ВВП становить у Швеції (56 %), Данії (54 %), Франції (52 %), Фінляндії (50 %), Китаю (45 %), що пов'язано з особливостями функціонуванням держав загального добробуту. Спільним відправним пунктом трансформації суспільства в цих країнах є визначення провідної ролі економіки публічного сектору, відзначаючи при цьому відмінності щодо розвитку та надання населенню публічних послуг.

Розкриття гносеологічних коренів формування не національної політичної економії необхідно шукати в аналізі держави, як вихідної базової інституції, що якраз і визначає просторові, історичні та економічні межі її (національної економіки) функціонування. Тільки держава, як суспільний феномен, залишається протягом кількох тисячоліть по своїй інституціональній ролі найстійкішою організацією, в межах якої відбувається кругообіг матеріальних і фінансових ресурсів, вимір продуктивності та ефективності суспільної діяльності. Слід визнати, що типологія держави змінюється, міняються її функції, масштаби діяльності, взаємовідносини між самим державами, але констатуючі правила людської діяльності, що визначаються державою, як і тисячі років тому, так і сьогодні, залишаються визначальними по відношенню до реалізації прав і свобод громадян, до зростання їх добробуту. Незважаючи на універсальність ринкових законів, кожна країна характеризується властивими їй особливостями національного господарювання, економічної культури, рівня виробництва національного доходу та споживання. Актуальними є думки Ф. Ліста про те, що «Сохранение, развитие и совершенствование национальных особенностей, — підкреслював Ф. Ліст, — является в настоящее время главным предметом стремлений отдельных народностей и должно быть таким. В этом нет ничего неправильного и эгоистичного; напротив, это стремление разумно и находится в полном согласии с интересами всего человечества, …которое может

быть полезно человечеству только в том случае, если многие нации достигнут одинаковой степени культуры и могущества…» [3]. В сучасних глобальних умовах загострення суперечностей між гомогенізацією та гетерогенізацією досягти однаково рівня культури та могутності неможливо.

Предметом не національної політичної економії виступає пізнання конкретних феноменів у їх часовій і просторовій визначеності і конкретних форм прояву змінюваності всезагальних економічних явищ і законів: обміну, ціни, ренти, попиту, пропозиції, якості життя, суспільного добробуту тощо На відміну від класичної та неокласичної теорій, які аналізують елементи всезагального в економічних явищах, теорія національної економіки зв'язана з пізнанням конкретного, а точніше індивідуального, виключаючи й вартісний вимір форм прояву універсальних економічних тенденцій розвитку [4]. Міжкраїновий аналіз тенденцій розвитку свідчить про актуальність проблеми збереження органічної цілісності національної економіки, що обумовлена міжнародною фінансовою експансією, інформаційною асиметрією та фальсифікацією, ствердженням мережевої економіки, новими екологічними, ресурсними та соціальними викликами, вирішення яких можливе лише за переосмислення нової ролі держави у виконанні своїх безпекових, соціальних і гуманістичних функцій. Теорія неонацінальної політичної економії та моделей публічного сектору дозволяє, на наш погляд, синтезувати в єдине ціле теоретичні розробки з інституціоналізму, інноваційної економіки, глобальної, екологічної та конституційної політичної економії підпорядкувавши їх реалізації державно-національної політики забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, сталого розвитку та суспільного добробуту, національної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. *Стиглиц Дж.Е.* Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса / Стиглиц Джозеф;(пер.с англ. В.Лопатка). — М.: Эксмо, 2011. – 512 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр „Академія", 2001. – (848 с. – С. 813–815.
3. *Ф. Лист.* Национальная система политической экономии. – Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т., Т.III. – М.: Мысль, 2005. – 896 с.

4. Більш детально про аналіз розмежування предметів «історичної національної економії» і «теоретичної національної економії» див.: *Ойкен В.* Основы национальной экономии: Пер. с нем./ Общ. ред. В.С. Автономова и др. – М.: Экономика, 1996. – 351 с. – С. 46.

Колот А.М.
д.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ІНСТИТУТИ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ І СУСПІЛЬСТВА: СУЧАСНІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА РОЗВИТОК

Економічна теорія досліджувала і по суті продовжує досліджувати функціонування економічних систем здебільшого у контексті взаємодії двох ключових інститутів – ринку та держави. Традиційною була та залишається дискусія щодо співвідношення рольових функцій ринку та держави, діапазон точок зору при цьому коливається у межах від повного заперечення держави як економічного суб'єкта до пріоритетності цього інституту в структурі сучасної економіки. Домінування в економічній науці останньої третини XX – початку XXI ст. ортодоксальних ліберальних теорій, що сформували так званий економічний «мейнстрім», спровокувало достатньо критичне ставлення до держави як економічного суб'єкта, доцільності державного втручання в процеси економічного розвитку. Проте сформована на початку 80-х рр. XX ст. на цій теоретичній ідеології економічна політика західних країн водночас потерпіла фіаско під натиском глобальної економічної кризи та її наслідків.

Об'єктивні закономірності еволюції економічної системи, що проходять сьогодні під лозунгом глобалізаційних процесів та характеризуються динамізмом, масштабністю та багатовекторністю змін, висувають нові складні завдання перед економічною наукою. Кожний етап розвитку економічної системи пов'язаний, передусім, з переоцінкою ролі як домінантних ресурсів, так і інститутів, що забезпечують її повноцінне функціонування. Так цілком очевидно, що постіндустріальний етап еволюції суспільства визначається формуванням нової конфігурації інститутів, трьох сил, які представлені державою, ринком та організаціями (бізнесом). Проголошення нової

конфігурації «каркасу» сучасної економіки і, головне, усвідомлення її сутності, вимагає виявлення ролі кожного з цих інститутів, їх суперечностей та варіантів взаємодії.

Ринок, як перший і найбільш традиційний інститут вищезазначеної тріади, демонструє свою здатність адаптуватися до технічних, технологічних, соціальних викликів сьогодення, що набувають глобального характеру. Усталені межі класичних ринків розмиваються, з'являються та інтенсивно розвиваються принципово інші їх типи. Нова економіка набуває ознак масштабного, глобального мережевого ринку, механізм функціонування якого набуває інших властивостей та модифікацій. Проте модифікований ринок продовжує продукувати невизначеність, а його учасники змушені перебувати у розмитих світах [1], що актуалізує процеси його регулювання.

У новій трьохелементній структурі сучасного суспільства значних трансформацій зазнає інститут «держава», а також форми її взаємодії з іншими складовими тріади [2]. При цьому, і це головне, питання не в тому бути чи не бути державі в економіці, більшою чи меншою має бути її присутність в економічному житті, а в тому – що є змістом її економічної функції, який інструментарій її впливу, формат взаємодії з іншими інститутами, які цілі державного втручання та його наслідки. В сучасних умовах, що ускладнені глобалізацією світової економіки, розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, соціалізацією, формуванням мережевої економіки та обтяжені нестійкістю, нелінійністю, асиметрією економічного розвитку, держава не може залишатись осторонь проблем, з якими зіштовхуються країни, без ризику її розвалу і (або) втрати влади [3]. Вона є ініціатором структурних перетворень, виробником суспільних благ, ринковим арбітром, законодавцем, суб'єктом соціального партнерства.

Сучасна держава приречена на активну взаємодію з іншими інститутами та розв'язання всезростаючих економічних та соціальних завдань. І, на нашу думку, концепт «більше держави» означає не одержавлення економіки, а створення за активної участі держави передумов, які відкривають нові можливості для розвитку бізнесу, перетворюючи останній на самостійний елемент сучасної суспільної структури. Очевидність та безальтернативність участі держави у забезпеченні стійкого розвитку, обмеженні монополізму, боротьбі з недобросовісною конкуренцією, гарантуванні рівних можливостей, встановленні єдиних правил гри дає підстави говорити про «друге

дихання» державного капіталізму. І найхарактернішою його ознакою є нові форми взаємодії, тісна співпраця (саме співпраця, а не суперництво) держави і бізнесу. В останні десятиліття партнерство держави і бізнесу в розвинутих країнах трансформувалось у ключовий фактор розвитку національних економік, а отже потребує окремих наукових досліджень.

Досвід державно-приватного партнерства дозволяє засвідчити, що принципово нові форми їх взаємодії, які характеризуються горизонтальними зв'язками та партнерством, не узгоджуються ані з положеннями кейнсіанства, ані з висновками представників ліберальних теорій. Адже мова не йде про посилення ролі держави чи її послаблення, оскільки кількісний вимір рівня державного втручання в економіку не здатний пояснити сутність процесів, що відбувається у сучасній ринковій економіці. На практиці утверджується зовсім інший формат взаємодії держави і капіталу, відбувається одночасне і посилення (в одних сферах), і послаблення (в інших) участі держави в розв'язанні надскладних завдань забезпечення стійкого розвитку.

Об'єктивна реальність функціонування сучасних національних моделей змішаної економіки засвідчує, що державно-приватне партнерство значно посилює можливості стійкого економічного та соціального стійкого розвитку економіки завдяки об'єднанню ресурсів і можливостей обох суб'єктів – держави, з її власністю та регулюючою функцією, та бізнесу, з його капіталом і передовими практиками менеджменту та інновацій.

Отже розуміння нової конфігурації суспільного феномену: ринок-держава-організації(бізнес) своїм продовженням має формування сучасного економічного мислення, що здатне опанувати нову філософію забезпечення стійкого розвитку.

Список використаних джерел

1. *Флигстин Н.* Архитектура рынков: экономическая социология капиталистических обществ XXI века [Текст] / пер.с англ. А.А. Куракина; под науч. ред. В.В. Радаева; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». — М. : Изд. Дом Высшей школы экономики, 2013.

2. *Колот А. М., Поплавська О. М.* Держава і бізнес : новітні тенденції взаємодії та забезпечення стійкого розвитку // Соціально-трудові відносини : теорія і практика. — 2016. — №2(12) — С. 8–10.

3. *Эльянов А.* Государство в системе догоняющего развития // МЭиМО. — 1998. — №3. — С. 60—63.

Степаненко С.В.
к.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

НОВІ ПІДХОДИ ДО СТРУКТУРУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Пошук оптимальної структури національної економіки України є одним із стратегічних напрямків забезпечення її ефективності. Наукове обґрунтування структур ринкової економічної системи також відкриває можливості для організації економічної освіти та наукової діяльності за напрямками та спеціальностями, що відображають реальний стан економіки, орієнтовані на дійсні сфери її функціонування. Актуальність дослідження нових підходів до структуризації ринкової економіки України має як теоретико-пізнавальне, так і практичне значення.

Структура (*лат.* — будова, розміщення, порядок) є поняттям, що характеризує системні об'єкти пізнання. Воно дано для розкриття способу збереження властивостей системи в умовах її безперервного розвитку та змін зовнішнього середовища існування. Як структуру прийнято розуміти спосіб організації системи шляхом формування та відтворення істотних стійких зв'язків, що пов'язують компоненти системи в цілісність. Центральну роль у характеристиці структури відіграють не властивості її складових, а зв'язки. Дослідження структур сучасних ринкових систем передбачає розкриття саме особливостей сукупності зв'язків цілісних систем.

У вітчизняній навчальній і науковій літературі домінуюче положення займають структури, обґрунтовані класичною економічною теорією. Серед них слід назвати поділ суспільного виробництва на фази виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ; виокремлення 1 та 11 підрозділів процесу відтворення суспільного виробництва; галузями суспільного виробництва та об'єднання галузей промислового виробництва у групу А та групу Б. Зазначені напрямки структуризації суспільного виробництва мали наукове та практичне значення для організації соціалістичної економіки.

Науковим обґрунтуванням по фазної структури суспільного виробництва є причинно-наслідкові зв'язки що відображають часове співвідношення між окремими фазами та послідовність їх прохо-

дження. Ці зв'язки мають детерміністський (лат. – визначений, обмежений) характер та вказують на обумовленість кожної фази тою, що їй передує. Даний тип зв'язків притаманний ізольованим (не системним) об'єктам, а тому структурам таких об'єктів пізнання притаманний високий рівень абстрактності.

Нові підходи до структуризації господарської сфери суспільства викликані необхідністю урахування всіє сукупності стійких істотних зв'язків що пов'язують її складові. Структуризація реально існуючих ринкових систем передбачає урахування наступного. По-перше, сучасна економічна наука розглядає господарську сферу суспільства не як суспільне виробництво, а як ринкову економічну систему. В понятті «суспільне виробництво» реалізується матеріалістичний підхід [1, с. 17] до пізнання економічного життя суспільства, обмежується виключно матеріальним виробництвом, ураховується лише так звана продуктивна праця індивідів. Тому в обґрунтованій Марксом по фазній структуризації знайшли своє відображення різні стадії матеріального виробництва, рух створених матеріальних благ від виробництва до їх споживання. В той же час залишаються поза увагою постійно зростаюче нематеріальне виробництво.

По-друге, виникає необхідність зняття іншого обмеження структуризації - урахування діяльності лише однотипних «індивідів що виробляють» матеріальна блага, коли реалізується принцип методологічного індивідуалізму. В реальній економіці діють різні економічні суб'єкти які мають різний статус, а їх зв'язки суттєво відрізняються за характером, спрямованістю та формами. До описаних класичною економічною теорією детерміністських причинно-наслідкових зв'язків додаються прямі та зворотні, ієрархічні та мережеві, вертикальні та горизонтальні, вірогідні й стохастичні, лінійні та нелінійні зв'язки. Цілісність економічної системи забезпечується взаємодією різних економічних суб'єктів шляхом реалізації всієї сукупності зв'язків що їх поєднують в процесі економічної діяльності. Основою структуризації ринкової економічної системи виступають напрямки та форми взаємодії економічних суб'єктів, детерміністична причинність збагачується іншими зв'язками та виступає уже як взаємодія.

По-третє, нагальним стає використання в наукових дослідженнях та практиці господарювання поняття « ринкова економічна система», яке більш точно, порівняно з поняттям «суспільне виробницт-

во», відображає реалії сучасної економічної сфери суспільства. Ключовою ознакою ринкової економічної системи є взаємодія економічних суб'єктів що проявляється в економічних операціях якими представлена їх діяльність. Економічна взаємодія розглядається окремими авторами в якості наукового предмету пізнання ринкової економічної системи так як вона повніше відображає реальні зв'язки, порівняно з детерміністською причинністю. Англійський вчений Чарльз Ліндблом розглядає ринкову систему як «систему координації людських дій що включає в себе все суспільство та здійснюється не через вказівки центру, а шляхом взаємодії у формі ринкових операцій» [2, с. 15–17].

Серед можливих структур ринкової економічної системи особливе місце займають суб'єктна та функціональна структури. Суб'єктна структура відображає склад суб'єктів ринкової економіки та характеризує особливість їх статусу. В системі національного рахівництва вона представлена сукупністю інституціональних одиниць що ведуть економічну діяльність. Їх перелік включає в себе: фізичні особи, домогосподарства (як об'єднання фізичних осіб), фінансові корпорації, не фінансові корпорації, органи державного управління. Важливо підкреслити що до ринкової економічної системи входять як економічні суб'єкти що діють на ринкових засадах, так і суб'єкти – не ринкові виробники.

Функціональна структура відображає наявність в ринковій економічній системі функціональних підсистем які взаємно доповнюють одна одну і тим самим забезпечують її цілісність. В системі національного рахівництва для характеристики функціональної структури ринкової економічної системи використовується поняття «інституціональні сектори». Перелік таких секторів включає в себе: сектор не фінансових корпорацій, сектор фінансових корпорацій, сектор державного управління, сектор домашніх господарств, сектор некомерційних організацій що обслуговують домашні господарства.

В основі функціональної структури ринкової економічної системи лежать функціональні зв'язки та реалізація їх шляхом проведення економічних операцій (взаємодії). Для розкриття природи функціональних зв'язків необхідно звернутися до обґрунтованого Лейбніцем поняття функції яке характеризує зв'язок цілого (незалежної змінної) та його частини (залежною змінною). З боку складової частини даний зв'язок полягає у необхідності реалізації зовні зада-

ної, з боку системи, цілі. Класифікація цілей, виконання яких покладається на структурні частини ринкової системи, виступає передумовою для встановлення її функціональної структури.

Такі цілі вперше визначив Арістотель назвавши їх кінцевими цілями що забезпечують цілісність об'єктів в умовах їх постійних змін. Він встановив існування чотирьох кінцевих причин цілісності об'єктів що отримали назви матеріальної, формальної (сутнісної), рушійної (діючої) та цільової [3, с.87–89].

Під дією названих кінцевих причин формуються певні структурні складові що покликані досягти задані системою цілі шляхом реалізації відповідних функціональних зв'язків. Важливо підкреслити що у функціональних зв'язках інтегруються прямі та зворотні зв'язки між ринковою системою та її функціональними підсистемами, детерміністські зв'язки обумовлені залежності частини від цілого, не лінійні та стохастичні зв'язки.

Ідея кінцевих причин цілісності складних об'єктів широко використовувалась впродовж багатьох століть. На важливість її застосування в сучасному суспільствознавстві наголошував І. Валлерстайн, коли писав:«Ми швидко забули про кінцеві причини. Аристотель був не таким простим. Так, ми повинні мати на увазі рушійні причини, але не повинні випускати з поля зору і кінцеві причини» [4, С. 331]. Американський соціолог Т.Парсонс успішно використав даний підхід для структурування сучасного суспільства що дозволило йому обґрунтувати наявність в суспільній системі політичної, соціальної, економічної та духовно-культурної систем.

Застосування зазначеного підходу для структуризації ринкової економічної системи дозволяє встановити у її складі виробничої, соціально-економічної, економіко-політичної та грошово-кредитної функціональних підсистем. Кожна з них виникає під дією однієї із кінцевих причин цілісності ринкової системи та призначена для реалізації відповідної функції. В своїй єдності вони забезпечують збереження та відтворення ринкової економічної системи як цілісності і тим самим створюють можливості для виконання нею своє місії – виробництво та споживання благ, необхідних для задоволення економічних потреб індивідів та суспільства в цілому.

Останнім часом все більшу роль в організації ринкової економічної системи почала відігравати структура ринків. Необхідність її дослідження обґрунтував Нобелівський лауреат з економіки, францу-

зький вчений Моріс Але. Він встановив що в сучасній економіці ринкова взаємодія економічних суб'єктів набуває форми контрактної взаємодії, а ринкові ціни замінюються контрактними цінами. Це дозволило йому дійти висновку що ринкова економічна система набуває нової якості та переростає у економіку ринків. Відповідно, стає актуальним визначення структури ринків. Вітчизняні вчені в структурі ринків виділяють ринок праці, фінансові ринки, ринок товарів та послуг, ринок інформаційних послуг, зовнішньоекономічні ринки тощо [5]. Даний напрямок структуризації економічної системи потребує подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. *Карл Маркс* у своїй знаменитій праці «Введення» підкреслював що « Предмет дослідження – це перш за все матеріальне виробництво». Маркс К. Економічні рукописи 1857–1859 років. Маркс К. Енгельс Ф.Твори. – 2-ге вид. – Т.46. – Ч. 1. – С.17.
2. *Линдблом Ч.* Рыночная система: Что это такое, как она работает и что с ней делать. [Текст] / пер. с англ., М.: Издательский дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2010., с. 15–17.
3. *Аристотель* Сочинения. В 4-х т. Перевод. Вступ. статья и примеч. И.Д.Рожанський – М.: Мысль, 1981. – Т. 3.с. – 613, с. 87–89.
4. *Валлерстайн И.* Конец знакомого мира [Текст]: Социология XXI века / Иммануил Валлерстайн; перевод с англ. под ред. В.И.Иноземцева. – М.: Логос, 2004. – С. 331.
5. Статистика ринків. За заг. ред. І.Г.Манцурова. – К.: КНЕУ, 2010.
6. *Парсонс, Т.* Система современных обществ [Текст] / Толкотт Парсонс ; перевод с англ. Л.А. Седова и А.Д. Ковалева ; под ред. М.С. Ковалевой. – М. : Аспект Пресс, 1997.

Поручник А.М.
д.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ НОВОГО МІЖНАРОДНОГО ПОРЯДКУ

Глобалізаційні виклики XXI ст. об'єктивно обумовили формування нового міжнародного порядку як кардинальної перебудови

всієї системи міжнародних відносин. Цей порядок передбачає відмову від однополярного світоустрою з домінуванням США, перегляд концепції абсолютного лібералізму в міжнародних економічних відносинах, посилення позицій інтеграційних угруповань з виокремленням країн – регіональних лідерів, розширення ядра міжнародної економічної системи за рахунок нових «полюсів зростання» з числа країн – колишніх аутсайдерів, перебудову світової економіки з урахуванням як інтересів національних держав, так і глобального бізнесу, що розвивається на основі мережевізації виробничої, комерційної та споживчої діяльності всіх суб'єктів.

Докорінна трансформація міжнародного порядку полягає, насамперед, в розподілі світової влади на основі нових критеріїв: технологічності, інформатизації, соціалізації та глобалізації господарських процесів з виокремленням трьох підсистем. До першої належать країни, що розбудовують постіндустріальне суспільство, до другої – країни, де переважає індустріальних тип розвитку і які долучаються до системи нової світової моделі через мікро – та макроінтеграцію, третя – об'єднує країни доіндустріального розвитку, які сьогодні перебувають поза процесами глобальної трансформації.

За таких умов світова політична та бізнес еліта почала активну роботу над розробленням та апробацією компромісних форм і механізмів міждержавної взаємодії у різних сферах суспільного життя. Поряд з відомими механізмами двосторонніх і багатосторонніх (інтеграційних) угод, що вважаються традиційними інструментами міжнародних відносин, потужними інструментами сучасного міждержавного компромісу експерти вважають конвенції, контрактні відносини, інструменти примусу та обмеження.

Становлення і утвердження нової моделі міжнародного устрою має базуватися на таких ключових принципах як недискримінаційність, субсидіарність, солідарність та діалогізм. Саме вони поєднують в собі глибокі моральні –етичні основи суспільного співжиття, в тому числі і в глобальному світі, і потужний соціально – мотиваційний ресурс для досягнення синергійного ефекту співпраці країн, націй, компаній, індивідуумів.

Принцип недискримінаційності в економічній площині відображає цивілізований характер взаємовідносин між економічними агентами різного статусу з повагою до їх інтересів, цілей, позицій,

національних чи ментальних особливостей. Це стосується і торговельного паритету, і умов найму на роботу, і соціальної відповідальності бізнесу, і доброчинності у виконанні ділових угод між партнерами, і особливо у фінансовій сфері.

Щодо принципу субсидіарності, то його роль сьогодні викристалізовується дуже чітко у плані толерантного, терпимого відношення більших і сильніших суспільних груп (націй, держав чи їх коаліцій) по відношенню до менших і слабкіших суспільних груп з їх власними інтересами і прагненнями. Більш розвинуті і потужніші держави і регіони покликані надавати всебічну допомогу менш розвинутим і біднішим ресурсами територіям, країнам і окремим локалам та їх мешканцям, які самостійно не можуть впоратися зі своїми соціальними та економічними проблемами.

Одним із історично важливих і на сьогодні надзвичайно актуальним стає принцип солідарності як протилежність національному економічному егоїзму, абсолютизації національних приорітетів та їх домінуванні над загальнолюдськими цінностями. Оскільки між країнами і народами є великі розбіжності і дотепер у світі зберігається глибока соціальна асиметрія, то саме через реалізацію принципу солідарності можна їх значно пом'якшити. У цьому сенсі солідарність – це насамперед справедливий розподіл матеріальних і духовних благ у сучасній цивілізації. Якщо численні механізми і форми солідарності втілювати в міжнародну соціальну і економічну практику, то відкриваються і стають можливими нові шляхи для інших структурних перетворень.

Із посиленням в остійній період дезінтеграційних та конфронтаційних тенденцій і настроїв у світі і, зокрема, в Європі, надзвичайно важливу роль має відіграти у розрядці міжнародної напруженості принцип діалогізму, як засіб пошуку взаєморозуміння між людьми, соціальними групами, громадами, націями, лідерами держав, представниками різних спільнот. Політико-економічний контекст даного процесу, тобто діалогу, комунікативної взаємодії між партнерами різного рівня, країн, систем, ієрархій сьогодні вимагає дотримуватися рівноправності, взаємного і повного врахування інтересів сторін, досягнення компромісів без нанесення шкоди інтересам учасників переговорів, повага до їх релігійних та національних переконання і особливо спільне прагнення до співпраці заради прогресу, добробуту та гідного життя всіх громадян світу.

Ключовим питанням на сьогодні є розбудова такого формату міжнародного порядку, який би був здатний не тільки забезпечити максимально можливу конвергенцію національних інтересів усіх країн – учасниць світового співтовариства, але й прискорити процеси глобальної інтеграції.

Столярчук Я. М.
д.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Міжнародні економічні відносини, як одна з найважливіших сфер сучасного етапу розвитку людської цивілізації, безпосередній результат інтернаціоналізації виробництва і капіталу, а також формування єдиної світової економічної системи, в епоху глобалізації зазнають фундаментальних трансформацій. Вони пов'язані як з нарощуванням кількісних масштабів господарських відносин між економічними агентами різної національної належності, так і структурною диверсифікацією їх форм і рівнів. Якщо у доглобалізаційний період участь країн у міжнародних економічних відносинах розглядалась ними лише як додатковий фактор виробництва конкурентоспроможної продукції, то за умов глобалізації зовнішньоекономічне співробітництво у різних його формах стає основним фактором забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країни в цілому.

Більше того, участь держав у міжнародному економічному спілкуванні дозволяє їх населенню користуватися широким асортиментом високотехнологічних товарів та послуг, які продукуються іншими країнами. Підтвердженням цього є, зокрема, дані міжнародних технологічних балансів країн (табл. 1), які засвідчують, що у період 1985–2014 рр. сукупні надходження країн ОЕСР від експорту технологій і ліцензійних послуг, зросли з 14,4 до понад 609 млрд дол. США.

Таблиця 1

ДИНАМІКА НАДХОДЖЕНЬ І ПЛАТЕЖІВ У ТОРГІВЛІ ЛІЦЕНЗІЯМИ ПРОВІДНИХ КРАЇН ОЕСР У 1985–2014 рр., МЛРД ДОЛ. США [2]

Країна	Надходження			Платежі			Баланс		
	1985	**2000**	**2014**	**1985**	**2000**	**2014**	**1985**	**2000**	**2014**
США	6,7	38,7	136,3	1,2	16,4	89,4	5,5	22,3	46,9
Велика Британія	1,0	16,4	45,6	0,9	7,9	19,4	0,1	8,5	26,2
Німеччина	1,2	13,9	71,4	1,7	20,6	54,4	-0,5	-6,7	17,0
Японія	1,0	9,8	34,5	1,2	4,1	4,8	-0,2	5,7	29,7
Італія	0,1	2,7	13,9	0,5	3,4	14,9	-0,4	-0,8	-1,0
Нідерланди	1,2	1,2	62,1	1,5	1,5	34,7	-0,3	-0,3	27,4
Бельгія	0,7	5,6	19,1	0,8	4,5	18,3	-0,1	1,2	0,8
Швейцарія	0,9	3,3	31,4	0,2	2,0	34,7	0,7	1,3	-3,3
Ірландія	…	…	72,5	…	…	74,1	…	…	-1,6
Швеція	…	5,3	27,3	…	5,6	16,7	…	-0,3	10,6
Країни ОЕСР	**14,4**	**110,3**	**609,7**	**11,2**	**87,1**	**428,7**	**3,2**	**23,2**	**181,0**

Підраховано автором за вказаним джерелом

При цьому експортні надходження Сполучених Штатів становили на кінець періоду 136,3 млрд. дол. США, Великобританії – 45,8 млрд, Німеччини – 71,4 млрд, Японії – 34,5 млрд, Італії – 13,9 млрд, Нідерландів – 62,1 млрд, Бельгії – 19,1 млрд, Швейцарії – 31,4, Ірландії – 72,5, а Швеції – 27,3 млрд відповідно. По суті це ті фінансові ресурси, які, з одного боку, відображають рівень глобальної комерціалізації інтелектуальної власності цих держав, а з другого – є базою для їх розширеного відтворення.

Характеризуючи міжнародні економічні відносини, слід відзначити, що вони мають соціальну і техніко-економічну природу. З одного боку, їх характеризує форма власності на засоби виробництва, що визначає специфіку міжнародної торгівлі, виробничого, науково-технічного співробітництва різних країн, їхніх валютно-фінансових та кредитних відносин. З другого боку, вони являють собою загальні відносини щодо міжнародного поділу праці та загального взаємного обміну економічною діяльністю у формі міжнародної виробничої та науково-технічної кооперації, еквівалентного обміну результатами праці, безпосередніх міжнародних зв’язків, управління співробітництвом. Красномовним підтвердженням цього є сучасна структура

доходів прямих інвесторів США, у якій левова частка припадає на доходи холдингових компаній – 220,6 млрд дол. у 2014 р. (49,5% від сукупного доходу). Натомість доходи філій американських компаній у промисловому секторі не перевищували 68,6 млрд дол. (15,4%), у фінансовому і страховому секторі – 45,1 млрд (10,1%), а у видобутку корисних копалин – 26,8 млрд (6% відповідно). Тобто рівень рентабельності американських активів, які контролюються прямими інвесторами за кордоном, більш ніж у 2,5 рази перевищує відповідний показник для зарубіжних активів в економіці США [1, с. 205].

Соціально-економічний і техніко-економічний аспекти міжнародних економічних відносин утворюють діалектичну єдність. У результаті посилення взаємозалежності господарської діяльності країн на сучасному етапі роль міжнародних економічних відносин у розвитку національних економік невпинно зростає. Про це свідчить, зокрема, той факт, що у період 1990–2014 рр. частка експорту проміжної продукції у загальних обсягах товарного експорту зросла у таких країнах, як Бразилія з 71% до майже 80%; Індія – з 41% до 54%; Таїланд – з 36% до 57%; а Південно-Африканська Республіка – з 44% до 74% відповідно [3].

Хоча участь країн у міжнародних економічних відносинах значною мірою залежить від природно-кліматичних і демографічних факторів, однак за умов техноглобалізму найсуттєвішу роль відіграють науково-технічні і виробничі фактори. Йдеться про те, що країни, котрі донедавна були в основному експортерами товарів широкого вжитку, сьогодні активно освоюють сучасні види виробництва і починають конкурувати з провідними товаровиробниками світу. У цілому нової якості міжнародним економічним відносинам нині надає інформатизація та широке використання електронних засобів зв’язку під час укладання комерційних, інвестиційних, трудових, трансакційних та фінансових угод. У цьому зв’язку прикметно відзначити, що саме високий рівень продуктивності праці в інтелектуально-місткому виробництві став вирішальним фактором динамічного економічного розвитку країн та випереджальних темпів їх макроекономічного зростання упродовж другої половини XX ст. Причому дана тенденція постійно посилюється по мірі зростання внеску технологій і творчого компоненту в інтенсифікацію економіки та підвищення її ефективності.

Сучасні міжнародні економічні відносини характеризуються високою мірою інноваційності. Вона виявляється не тільки в чимраз біль-

шому залученні до зовнішньоторговельного обігу країн наукомісткої продукції та високотехнологічних послуг, але й у дедалі частішому використанні під час здійснення операцій на світових товарних, валютних і фінансових ринках таких інноваційних інструментів, як депозитарні розписки, свопи, кредитні деривативи, конвертовані облігації, форвардні контракти та ін. Інновації, зокрема фінансові, дозволяють диверсифіковувати і знижувати ризики, дають можливість компаніям проникати на товарні й фінансові ринки раніше недоступних країн, а інвесторам — обходити податкове законодавство тощо.

Усі форми міжнародних економічних відносин (міжнародна торгівля, рух капіталу, міграція і валютно-фінансові відносини) – тісно взаємозалежні. Зрушення в міжнародній торгівлі, кооперації, безпосередніх економічних зв'язках між суб'єктами господарювання, в управлінні співробітництвом, які визначаються змінами в суспільному поділі праці, а також в окремих національних економіках, у свою чергу, обумовлюють масштаби, напрями і механізми міжнародної спеціалізації та кооперування. Така сама тісна взаємозалежність існує також між міжнародною торгівлею, кооперацією, прямими зв'язками і міжнародним управлінням, які загалом являють собою єдиний процес взаємного обміну у світовій економіці. Зокрема, безпосередні міжнародні зв'язки (інформаційний обмін, обмін досвідом, консультації, спільне за участі іноземних партнерів проведення маркетингових досліджень ринків) широко використовуються також у торговельних відносинах, у міжнародній кооперації, у створенні спільних підприємств, у сфері управління.

Розширенню масштабів і динамізації міжнародних економічних відносин, які характерні сьогодні для всіх їх форм, сприяють зростаюча відкритість національних економік, лібералізація міждержавного руху товарів, капіталу, робочої сили та послуг, політичні зміни на карті світу з утворенням нових держав – самостійних суб'єктів світової економіки, а також науково-технічний прогрес, під впливом якого відбувається суттєве розширення асортименту продукції, що залучається в міжнародний обмін.

Ще однією відмітною рисою міжнародних економічних відносин на нинішньому етапі їх розвитку є значне розширення їх учасників. Попри те що основними учасниками МЕВ залишаються фірми з різними формами власності і різні за розмірами, з-поміж яких домінують ТНК, у XXI ст. до даного процесу активно долучились уряди

держав. Вони здійснюють цільові закупівлі великих партій товарів, реалізовують на зовнішніх ринках різноманітні послуги, беруть участь у міжнародних проектах на основі кооперації й науково-технічного співробітництва, здійснюють кредитування і фінансування багатьох зовнішньоекономічних операцій.

Активно долучились до міжнародної економічної діяльності й фінансові інститути, участь яких раніше була обмежена, як правило, національним законодавством. Це стосується фондових і товарних бірж, страхових компаній, інвестиційних, трастових і хедж-фондів. Вкрай важливу роль в інтегративному переплетінні різних форм МЕВ відіграє розвиток транспортної, кредитно-фінансової та комунікаційної інфраструктури світового господарства.

Отже, можемо констатувати, що нове тисячоліття розпочалося з глибоких якісних і кількісних змін, що їх зазнала система міжнародних економічних відносин під впливом не тільки економічних, але й значною мірою політичних факторів.

Список використаних джерел

1. Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство. Ч. 1 : зб. матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15.05.2015) / упоряд. Калитчак Р. Г., Зазуляк З. М. – Львів : Центр американських студій ФМВ ЛНУ ім. І. Франка, 2015.

2. OECD Main Science and Technology Indicators. – OECD Stat. – [Electronic Resource]. – Available from: http://stats.oecd.org/Index.-aspx?DataSetCode=MSTI_PUB

3. World Development Indicators. – [Electronic Resource]. – Available from: http://data.worldbank.org/indicator

Поручник С.Г.
к.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ МОДЕЛІ МІЖНАРОДНОГО ПОДІЛУ ПРАЦІ

Міжнародний поділ праці, по суті, є основою світового ринку, міжнародної торгівлі, міграції капіталу та робочої сили, економічного співробітництва між країнами, оскільки він об’єднує відокремлені виробничі процеси на території різних держав і поступово пере-

творює їх на єдиний міжнародний виробничий ланцюг. У результаті науково – технічного прогресу, зростання відкритості національних економік, динамізації міжнародного руху товарів, послуг і факторів виробництва традиційна модель міжнародного поділу праці зазнала суттєвих модифікацій і трансформувалась у глобальну. Її характерними ознаками є поглиблення та диверсифікація міжнародної спеціалізації і коопераційних зв'язків між суб'єктами міжнародних економічних відносин на основі володіння ними інноваційними, інформаційними, інтелектуальними та креативними ресурсами, а також виробничою базою постіндустріального типу.

Автори теорії нового міжнародного поділу праці Ф. Оробел, Д. Пау, Б. Беласса, Г. Джонсон, Я. Літте, М. Скотт та ін. стверджують, що поділ світової системи на центр, периферію та напівпериферію відображає таку модель, в якій поділ праці формується відповідно до корпоративних інтересів ТНК заради максимізацій їх прибутків та розв'язання найгостріших проблем провідних країн світу. При цьому можливості економічного зростання країн, що розвиваються, є суттєво обмеженими.

В рамках глобальної моделі значного поширення набувають такі форми міжнародної кооперації, як міжфірмова виробнича кооперація, підрядне кооперування, спільне виробництво, договірна кооперація. Так, якщо міжфірмова виробнича кооперація характеризується узгодженням учасниками угод умов спільної виробничої діяльності, то підрядне кооперування передбачає, що одна зі сторін дає іншій стороні або іншим учасникам замовлення на виготовлення певних видів продукції на основі обумовлених вимог щодо обсягів та термінів поставок, а також якості.

Що стосується договірної кооперації, то вона передбачає розмежування програм учасників угоди. Подібні угоди спрямовані, з одного боку, на усунення дублювання виробництва, а з другого, на співробітництво у виробництві інших видів продукції, а також взаємні або односторонні субпідрядні поставки, спільні наукові дослідження та розробки. Міжнародний поділ праці, який первинно базувався на відмінностях природно – кліматичних умов різних країн нині втратив національно і територіально залежний характер, набув більш зрілих форм та став фундаментом інтернаціоналізації виробництва і міжнародного усуспільнення праці. В силу зростання участі в розвитку міжнародного поділу праці техніко-технологічних і нау-

ково-технічних факторів він еволюціонував від початкової загальної форми до часткової, а згодом і одиничної форми – з подетальною, пооопераційною спеціалізацією окремих виробничих одиниць.

Ключовою тенденцією в розвитку одиничного поділу праці протягом двох останніх десятиліть стала його трансформація в міжнародний внутріфірмовий поділ праці, який передбачає опосередкування руху продукту світовими господарськими зв'язками. Розвиток такого поділу праці втілюється у виникненні та динамічному розвитку таких форм міжнародного бізнесу як ТНК, спільні підприємства, зони вільного підприємництва, міжнародні наукові й логістично-маркетингові центри та ін.

Сучасний процес транснаціоналізації характеризується поглибленням внутрішньокорпоративного поділу праці і глибокою сегментацією виробництва ТНК. Поділ виробничих операцій або функцій на все більш дрібні стадії або види призводить до стрімкого зростання глобальних виробничих ланцюжків створення вартості, міжнародних фірм і формування складної архітектури їх виробничих, комерційних і науково-дослідних зв'язків. Відбувається подальша географічна дисперсія міжнародного виробництва ТНК, втягування в його орбіту значної кількості нових контрактних учасників. Причини бурхливого зростання міжнародного виробництва пов'язані з факторами економічної політики держав, особливостями сучасного етапу технологічної революції,а також глобальним характером конкурентної боротьби.

В умовах глобалізації значення міжнародного поділу праці полягає в тому, щоб об'єктивно створювати умови для поглиблення взаємозалежності відтворювальних процесів країн світу, посилення стимулів до взаємовигідного співробітництва в загальносвітових масштабах.

Котенок А. Г.
к.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ФОРМИ ПРОЯВУ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ ПОСТТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

Суспільство як особлива форма життєдіяльності людей, забезпечуючи збереження і розвиток людської самоідентифікації, створило

в процесі свого розвитку державний і економічний устрій. Кожен з них є у цілому завершеним, цілісним, життєздатним і найголовніше – спроможним впливати на суспільство. У результаті, в тріаді суспільство – держава – економіка спостерігається постійна боротьба та єдність протилежностей, яка проявляється через динамічне зміщення акцентів розвитку.

Аналізуючи характер суперечностей сучасної трансформаційної економіки, слід врахувати, що на зміну діалектики двоїстості приходить діалектика множинності. Тому за аналогією відповідно до діалектики двоїстості Гегеля, основною суперечністю перехідною до ринку економіки слід було б вважати протиріччя між державним і приватним (приватно-корпоративним) секторами, яке розв'язується в процесі боротьби між ними. Однак, відмовляючись від політичного поняття боротьби, можна сказати, що ці сектори економіки повинні не боротися за розширення свого масштабу, а займати відповідну економічній природі кожного з цих секторів економічну нішу, тобто охоплювати ті галузі виробництва матеріальних благ і послуг, для нормального функціонування яких вони забезпечують найсприятливіші умови.

Тому найважливіше протиріччя транзитивної економіки — це суперечність між старою економічною системою (адміністративно-командною) і новою (ринковою). Формальне руйнування старої системи не може усунути водночас ті форми економічної поведінки і економічної психології, які культивувалися протягом життя декількох поколінь. У силу цього основне протиріччя трансформаційної економіки обумовлено існуванням таких головних перешкод на шляху становлення ринкової економіки.

Панування групових інтересів. В адміністративно-командній економіці правлячу еліту становили директори підприємств, партійні і державні чиновники. За різними оцінками номенклатурний апарат складав приблизно 6 млн осіб (враховуючи членів їх сімей). З ліквідацією державної власності вони втрачають контроль над економікою і їх опір наочно видно на прикладі аграрної реформи, яка всіляко гальмується.

Антикапіталістична ментальність: підпорядкування індивіда державі треба замінити новою економічною психологією, сумісної з принципом свободи підприємництва, глибокої диференціацією доходів, вірою в особисті сили.

Відсутність довіри до уряду, до влади, яке є одним з перешкод лібералізації економіки. Воно зумовлено постійними змінами економічного курсу (спочатку намагалися реформувати соціалістичну систему), недосконалістю законодавства, непослідовністю і рухом ривками з відступом назад. Але головне все-таки досягнуто – конституційно оформлена приватна власність.

Синдром ринкового соціалізму, відповідно до якого вважається можливим перехід до ринкової (тобто ефективної) економіки без приватної власності, лише на основі зміни форм господарювання. Популяризується перехід до регульованого ринку, тобто до ринкового соціалізму. Але джерелом усіх перерозподільних процесів є лише виробництво, збільшення податків на яке (тобто на підприємців) підриває саме виробництво. Прагнення до соціальної справедливості призводить до її порушення і переходу до старого розподілу державою жебрацьких доходів.

Тривале нехтування зазначених суперечностей призвело до формування та посилення різного роду мафіозних структур і корупції, що зрештою проявилося у формі сепаратизму, тобто претензій окремих територій на всі наявні у них природні ресурси. Власником усіх своїх природних ресурсів може бути лише те територіальне утворення, яке здатне до самостійного виживання в економічному, політичному і військовому відношенні. Якщо цього немає, то окрема територія не може розраховувати на безкарність сепаратистських поривань (відділення, відокремлення). Економічний сепаратизм виключає організацію рентної системи оподаткування, в якій рента з природних ресурсів, рівним співвласником яких є кожен громадянин, виступає найприроднішим джерелом пенсійних та інших соціальних виплат.

У XXI ст. Україна може вижити й процвітати тільки як країна внутрішньо гармонізованих та узгоджених економічних інтересів, які не суперечать суспільним цілям сталого розвитку. А різні погляди на майбутнє України необхідно обговорювати й погоджувати демократичним шляхом.

Список використаних джерел

1. *Бєляєв О. О.* Соціальні суперечності посттранзитивної економіки та механізми їх вирішення / О. О. Бєляєв, В. І. Кириленко // Формування ринкової економіки. – 2011. – №26. – С. 3–12.

2. *Геец В.М.* Общество, государство и экономика: единство и противоречия. — М.: Институт экономики РАН, 2012. – 66 с.

Ткаченко О. В.,
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ
Кулага І. В.,
к.е.н, доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

СУЧАСНА СВІТОВА КРИЗА ТА ПОШУК НОВОЇ МОДЕЛІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Однією з домінуючих проблем, що обговорюються, досліджуються та дискутуються науковою спільнотою, є світова криза 2008–2009 рр. Вона вже є достатньо глибоко вивченою, а її теоретичне обґрунтування – детально розроблене. Проте, єдиної відповіді щодо причин даної кризи поки що не існує, точніше вона ще не названа вченими, що у свою чергу актуалізує подальше дослідження даної проблематики.

Головним незаперечним фактом, що визнається всіма дослідниками природи сучасної світової кризи є об’єктивність і реальність циклічного розвитку, його визначальний вплив на характер протікання економічних процесів та їх динаміку в умовах постіндустріальної епохи, епохи глобалізації. Проте у баченні причин закономірностей масштабів даної кризи їх погляди різняться. Кризу 2008–2009 рр. визначають як світову фінансову, трансформаційну, першу кризу постіндустріальної епохи, цивілізаційну, системну, глобальну. У ній можна виявити ознаки всіх трьох циклів, що визначені трициклічною схемою Й. Шумпетера, зокрема, циклів М. Кондратьєва, К. Жугляра, Дж. Кітчина. Це підтверджує ідею Й. Шумпетера щодо синхронізації кризових фаз цих трьох відомих циклів, якою вчений пояснював Велику депресію 1929–1933 рр. Нинішню світову кризу та депресію, що слідувала за нею, також можна пояснити синхронізацією кризових фаз, але ще більшої кількості циклів, не тільки економічних, а й політичних і, навіть, цивілізаційних системних циклів П. Сорокіна та Ф. Броделя.

Кризу 2008–2009 рр. можна розглядати як результат перенагромадження капіталу, що, в свою чергу, означає надвиробництво з одного боку та недоспоживання, з іншого. Але якщо для класичного промислового циклу, що був характерним для індустріальної економіки малося на увазі перенагромадження промислового (реального) капіталу, то нинішній кризі передувало нагромадження фінансового (фіктивного) капіталу, полем діяльності якого є фінансові ринки, а результатом – фінансові дисбаланси.

Сучасна світова криза знову загострила увагу на проблемі ефективності ринкової моделі розвитку. Саме тому її варто вважати системною, але не маючи на увазі основи ринково-капіталістичної системи, а лише тієї її моделі, що склалася у 1980–1990-х рр. І ось тут під шквал критики потрапляє сама економічна наука, яка з огляду на її практичну та прогностичну функції є теоретичною платформою відповідної моделі господарювання, варіанту економічної політики, у тому числі антициклічного регулювання [1].

Факт взаємовпливу, взаємозалежності економічної науки та економічної політики є загальновизнаним та історично доведеним і проявляється у різних системах регулювання економічного розвитку. Про це, зокрема, йдеться у концепції подвійного руху, що сформульована представниками школи суспільних структур нагромадження (Д. Гордон, М. Вольфсон, Д. Котц та ін.). Вони вважали, що в процесі розвитку капіталізму відбувається чергування ліберальних і регуляціоністських інституціональних структур [2]. Панування після Великої депресії 1929–1933 рр. регуляторної інституціональної структури, теоретичним підґрунтям, економічним мейнстрімом якої стала теорія Дж. М. Кейнса, зазнала краху наприкінці 1970-х рр. внаслідок економічної кризи 1975–1976 рр.

Початок 80-х років XX ст. знаменується переходом до неолібералізму як у державній політиці (прикладами є «рейганоміка» та «тетчеризм»), так і в правлячій теоретичній концепції (монетаризм, теорія пропозиції та раціональних очікувань). Новий економічний мейнстрім став теоретичною платформою «спекулятивного капіталізму», обґрунтував процеси дерегулювання бізнесу та фінансів, активізацію приватизаційних процесів, скорочення соціальних програм, обмеження державного макроекономічного регулювання. Найбільшою мірою неоліберальна стратегія позначилася на фінансовій системі, наслідком чого стало надування

спекулятивних бульбашок, що й спровокувало кризу ринку іпотечного кредитування у США. Тож цілком доречно визначити кризу 2008–2009 рр. як кризу неоліберальної інституціональної моделі ринкової економіки.

Ринковий фундаменталізм за просторовою ознакою має глобальний характер, а отже, неоліберальна модель поширюється в глобалізованій економіці, а її суперечності набувають глобального характеру. І знову ж, найчутливішою до впливу стала фінансово-інвестиційна сфера. Світові фінансово-грошові потоки значно перевищили річний оборот світової економіки (у 2008 році, відповідно, біля 600 трлн дол. і 60 трлн дол.) [3]. Перенакопичений фіктивний капітал, не маючи під собою матеріальної основи, знаходиться у «вільному плаванні», здійснюючи багатомільярдні спекулятивні фінансові операції, руйнує фінансові ринки, розносить «кризову інфекцію» у світовому масштабі та призводить до виникнення кризових явищ глобального масштабу. Такою стала криза 2008–2009 рр., до якої світова наукова та політична еліта виявилася теоретично і практично не готовою.

Отже, зазначена проблема вимагає пошуку нової парадигми економічної науки в дослідженні природи сучасної циклічності, також має зазнати змін сама модель функціонування економіки не лише на національному, а й на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. *Ткаченко Олена, Кулага Ірина.* Становлення нової парадигми теорії циклічності в умовах сучасної економіки // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – № 1/2017. – С. 14–18.

2. *Андрій Малюк* Теоретико-методологічні проблеми дослідження сучасної глобальної кризи // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2012. – № 4. – С. 26.

3. *Кузьменко В.П.* Теория экономических циклов и глобальный финансовый кризис / [Електронний ресурс] Институт эволюционной экономики. – Режим доступу: http://iee.org.ua/ru/publication/146

4. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізаційна перспектива: монографія / Д.Г.Лук'яненко, А.М.Поручник, Я.М.Столярчук [та ін.], за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г.Лук'яненка та д-ра. екон. наук, проф. Поручника А.М. – К.: КНЕУ, 2010. – 334 с.

Галабурда М.К.
к.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИНАМІКИ І ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ

Динаміка економічної трансформації як напрям у дослідженні найбільш загальних поведінкових закономірностей економіки в часі та залежно перетворень у системі її структурних взаємозв'язків є феноменальною науково-дослідною програмою. Феноменальною в сенсі логічно-експериментальних описів, узагальнень і пояснень емпіричних фактів реальних економічних перетворень.

Процеси економічних трансформацій у методології економічної динаміки описуються такими макровеличинами, як кон'юнктура, сукупний попит і пропозиція, стабільна та нестабільна рівновага тощо. Спосіб агрегування таких величин дозволяє оперувати системними елементами надскладної чисельності та водночас унеможливлює перекладання сформованих на їх основі гіпотез, теорем і лем для опису і пояснення закономірностей функціонування окремих суб'єктів господарювання.

Стан економічної рівноваги динамічної системи може бути описано через відносно невелику кількість статистично осяжних макроіндикаторів. Попри всі недоліки логічних обґрунтувань такої фундаментальної категорії для теорії постсоціалістичної трансформації, як динамічна рівновага, ті узагальнені факти стосовно господарських планів і очікувань, що лежать в її основі вважаються достатніми умовами для опису точки, навколо якої проходять флуктуації.

Динаміка постсоціалістичної трансформації переважно розглядається через послідовність квазірівноважних процесів, які безперервно змінюють один одного і супроводжують динаміку кардинальних соціально-економічних та організаційно-політичних перетворень від командно-адміністративної системи соціалізму до ринкового капіталізму. Такий підхід уникає описів і пояснень переходів від одного процесу до іншого, що унеможливлює ані обґрунтування концепцій і моделей поглиблення кризи на теренах СРСР, ані формування онтологічної картини ґенези капіталізму на пострадянському просторі.

Невідповідність у структурі планів і очікувань у теорії економічної динаміки – ключовий фактор виходу системи із стану рівноваги. За 25 років імітації реформ сформовано дієву систему негативної селекції, яка повністю усунула підприємництво і креативність із ціннісних пріоритетів суспільства. Політична пропаганда патерналізму та поведінка на ринках запозичень створювали в суспільстві враження наявності фундаментальної програми політики реформ. Уряди не тільки самі вдавалися до надмірних позик, а й сприяли поширенню подібної поведінкової моделі в планах ведення бізнесу та бюджетів домашніх господарств. Протягом десятиліть суспільство і менеджмент поводили себе так, немов було знайдено невичерпне джерело багатства.

Динаміка постсоціалістичної трансформації може бути описана через множину динамічних моделей, ключові параметри яких сформують розуміння щодо вектору рушійних сил, величини їх впливу та якісних параметрів системних перетворень. Сучасна рецесія в Україні за своїми наслідками стала значно важчою, аніж Велика депресія не тільки за такими статистично осяжними індикаторами швидкоплинних процесів, як спад ВВП, промислового виробництва або відтворення основних фондів, а насамперед за субоптимізацією розподілу прав власності, впливом на структуру економічних стимулів, факторів формування планів і очікувань. Розміри і масштаби корупційної складової в системі ціноутворення вже сьогодні ставлять питання про природний рівень споживання, нижче якого формуються негативні ефекти функціонування робочої сили. Структура розподілу внутрішньоборгового тягаря, непідйомний зовнішній борг, що було нагромаджено в процесі втрати виробничого потенціалу усувають будь-яку можливість самостійного вирішення нагромаджених соціальних проблем.

Список використаних джерел

1. *Галабурда М. К.* Методологія обґрунтування постсоціалістичних циклів і криз [Текст] / М. К. Галабурда // Економічна теорія. — 2011. — № 4. — С. 26-31.
2. *Хикс Джон Ричард*. Стоимость и капитал. – М.: Прогресс, 1993.
3. *Джозеф Стиглиц*. Крутое пике. Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса – М.: Эксмо, 2011.

Галабурда М.К.
к.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Галета П.М.
студент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Мороз Є.О.
студент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Писаренко М.С.
студент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана» м. Київ

ПОГЛЯД НА ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНУ ТРАНСФОРМАЦІЮ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КЕЙНСІАНСЬКО-НЕОКЛАСИЧНОГО СИНТЕЗУ

Період постсоціалістичної трансформації для України є важким за багатьох причин: руйнування сталих зв'язків за відсутності передумов і стимулів для створення нових, зростаючий рівень інфляції викликаний ще значними інфляційними очікуваннями, інертності змін в інститутах державного управління та ін. Не впевненість у завтрашньому дні як виробників, так і споживачів призводила до ефекту заміщення споживання в часі, коли виробники накопичували виробничі ресурси не пускаючи їх у подальший обіг, а споживачі тимчасово підвищували попит за рахунок заощаджень, що й надалі підштовхувало інфляцію.

Розглядаючи питання з точки зору кейнсіансько-неокласичного синтезу ми звернемо увагу не на динаміку окремих показників, а на рівновагу економічної системи в цілому, деформації, які можна спостерегти. Так, за допомогою метода порівняльної статики можна помітити закономірності між припиненням зниження рівня реального ВВП в 1998–1999 рр. і початком зростання рівня інвестицій. Водночас стабілізується коливання реальної відсоткової ставки, що сприяє подальшому зростанню інвестицій. Також можна виділити

тогочасний дисбаланс між зростанням рівня виробництва і рівнем експорту товарів, останній зростав швидше, що свідчить про нерівновагу на внутрішньому ринку і попередній надмірний попит за рахунок заощаджень.

Формування ринкового господарства супроводжувалось невизначеністю майбутнього в поведінкових характеристиках економічних агентів. Усталені зв'язки руйнувались, а для формування нових були необхідні гарантії та відповідні умовам ризику прибутки. Розгляд динаміки варто почати з динаміки цін у перші роки трансформації. Прискорення інфляції кожного наступного періоду впливало на очікування як продавців, так і покупців. У свою чергу очікування подальшої зміни цін, навіть не підкріплені реальними причинами призводили до двох ефектів: очікування ефекту доходу продавців і виробників змушувало їх відкласти виробництво або реалізацію продукції на майбутнє, а отже і вкладення збільшення запасів; ефект заміщення між грошима та товарами спричиняв зростання попиту та перспективи до подальшого росту цін.

Навіть після гіперінфляційного періоду середньорічні офіційні темпи інфляції наступні 10 років досягали 13 %. Незважаючи на природу інфляційних хвиль (інфляції з боку пропозиції), державні установи використовували механізм боротьби, заснований на обмежені грошового попиту та підвищення ставки рефінансування Національного банку (антиінфляційні заходи обмеження попиту). Ключовою причиною росту витрат є витяг політичної ренти з реального сектору економіки. Висока ставка центрального банку понад 9 %, середньорічні темпи інфляції більше 12 % і постійні зміни законодавства породжують підвищення збільшення ставок на міжбанківському ринку фінансових ресурсів і подорожчання коштів для реального сектору. В перспективі така невпевненість дестимулює ріст внутрішніх інвестицій і призводить до відтоку капіталу з країни. Постійне зростання дисконту вартості активів є причиною для падіння інвестицій, довгострокових вкладень, збільшення грошових активів в обороті та залишає рентабельними лише сфери торгівлі та спекуляцій.

Проведений аналіз порівняльної статики і динаміки дає можливість зробити такі висновки:

- для української економіки характерним є стан нестійкої рівноваги. З одного боку, на товарних ринках може встановлюватися

рівноважний стан, за якого покупці та продавці зможуть зустрітися і здійснити операцію купівлі-продажу; з іншого ж боку, діють інфляційні чинники, які разом з чинниками невизначеності унеможливлюють перспективи для подальшої ділової та інвестиційної активності;

- розглядаючи інфляційні чинники, ми звертаємо увагу на інфляцію, яка діє з боку пропозиції; стан української економіки характеризується збільшенням рівня цін, яке не забезпечується відповідним рівнем доходів; виходячи з принципів кейнсіансько-неокласичного синтезу, для досягнення рівноважного стану, приріст витрат мусить компенсуватися відповідним приростом доходів (за інших обставин розкручування інфляційної спіралі є неминучим);
- не варто забувати про корупційну складову української економіки; оскільки розглядати економічну систему слід як ринок плюс державний сектор, існування корупції на кожному з цих рівнів впливатиме як на чинник невизначеності, так і на інфляцію; корупційна складова буде збільшувати витрати, які необхідно здійснити економічною одиницею, і за умов відсутності зростання доходів, буде поглиблювати кризовий стан;
- розвиток української економіки не може не враховувати оновлення інфраструктури та основних фондів; розглядаючи постсоціалістичну трансформацію через призму кейнсінасько-неокласичного синтезу, стає очевидним, що за умов, коли відсутні можливості для розширення виробництва, нівелюватимуться стимули для оновлення основних фондів та інфраструктури, адже останні вимагають здійснення додаткових витрат, у той час, як джерела фінансування або вичерпані, або ж відсутні.

Список використаних джерел

1. *Дж.Р. Хикс.* Стоимость и капитал: Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. Р.М. Энтова. — М., Издательская группа «Прогресс», 1993 — 488 с. («Экономическая мысль Запада»).
2. Державна служба статистики України http://www.ukrstat.gov.ua
3. Офіційне інтернет-представництво НБУhttps://www.bank.gov.ua

Лопух К.В.
к.е.н., ст. викл.
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ГІПОТЕЗА ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ХАЙМАНА МІНСЬКІ: КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ

Останні десятиліття XX ст. і початок XXI ст. позначилися глибокими трансформаціями в розвитку ринкового господарства, що супроводжувалися, головним чином, змінами у функціонуванні фінансової та грошово-кредитної систем. Їх динамічний розвиток почав активно впливати на господарську систему, її кон'юнктуру, та спричинив низку фінансово-економічних криз, найважчою з яких стала світова криза 2007–2009 рр. Її негативні наслідки досі залишаються не подоланими у розвинутих країнах, що проявляється у слабких темпах економічного зростання, відсутності ефективного попиту, посиленні економічної нерівності тощо.

Особливості виникнення, протікання та наслідки останньої фінансово-економічної кризи породили низку питань до сучасної економічної теорії щодо її здатності попереджати кризи та пропонувати превентивні заходи для уникнення кризових явищ. На основі мейнстриму сучасної економічної науки, теоретико-методологічним фундаментом якого залишається неокласична ортодоксія (незважаючи на значні її модифікації), не вдалося передбачити зародження кризи світової господарської системи. У результаті виникла необхідність пояснити причини виникнення сучасних економічних криз та їх особливостей, спираючись на альтернативні напрямки економічної теорії з метою наукового обґрунтування посилення циклічності господарського розвитку у XXI ст.

Гіпотеза фінансової нестабільності – теорія, яка була розроблена американським економістом Хайманом Мінські, засновником альтернативного напряму сучасної економічної теорії – монетарного посткейнсіанства. У 1978 р. вчений опублікував статтю під назвою *«Гіпотеза фінансової нестабільності: нове формулювання»*, яка дала поштовх науковим дослідженням циклічності сучасного капіталістичного господарства. Особливість цієї теорії полягає в тому, що, на відміну від неокласичного синтезу, Х. Мінські аналізує грошову економіку як *нестабільну та невизначену у майбутньому* за своєю

природою. «Нестабільність є результатом нормального функціонування капіталістичної економіки» [1, с. 2] – зазначає вчений. При цьому саме фінансові інститути, що є фундаментом капіталістичної економіки, їх діяльність, спричиняють коливання господарської кон'юнктури.

Ключова ідея гіпотези фінансової нестабільності полягає в тому, що кризи породжуються в середині самої капіталістичної системи, а саме через взаємодію банківської системи з іншими економічними суб'єктами (домогосподарствами і бізнесом); існуванням різних часових горизонтів в економічній системі (коротко- і довгостроковий періоди); формуванням відносних цін на капітальні активи та поточний випуск. На особливу увагу заслуговують два останніх положення. Ціни на капітальні активи залежать від поточних суджень щодо майбутніх потоків доходів та очікувань розвитку економіки у довгостроковому періоді. Ціни на поточний випуск формуються на основі умов попиту в короткостроковому періоді та ставці заробітної плати. Таким чином, ціни на капітальні активи і поточний випуск, що базуються на коротко- та довгострокових очікуваннях відповідно, стають однією з передумов нестабільності попиту на гроші та інші фінансові активи.

Х. Мінські відроджує важливу для розуміння циклічного розвитку сучасного ринкового господарства ідею Дж.М. Кейнса про те, що пропозиція і попит на гроші залежать від *переваг ліквідності* в той чи той період часу, *очікувань* економічних суб'єктів і *ризиків*. Саме ці положення породжують невизначеність майбутнього розвитку економіки. Діяльність економічних суб'єктів породжує велику кількість фінансових потоків, частина з яких направляється на інвестування, а також з'являється можливість брати кредити. Кредити визначають розміри боргових зобов'язань перед банками, останні намагаються їх реструктурувати через створення фінансових інновацій. Ризики неповернення кредитів створюють передумови для розриву економічних зав'язків, що може призвести не тільки до зниження ділової активності, а й депресії в економіці. Варто зазначити, що саме ризиковані активи, які за допомогою фінансових інновацій перетворювалися з неліквідних активів у ліквідні і виступали предметом купівлі-продажу, зіграли вирішальну роль у розгортанні фінансово-економічної кризи у 2007 р. Як стверджує А. Несвєтайлова з Лондонського університету, фінансові інститути ма-

ли можливість перерозподіляти ризиковані активи через контроль ризиків і здатність формувати «ліквідність» [2, с. 108]. Власне фінансові інновації почали визначати природу ліквідності активів, але в той же час ігнорувалися реальне виробництво та інвестування, що й призвело до розриву між фінансовою та виробничою системами. Таким чином, кризові явища були породжені самою капіталістичною системою та динамічним розвитком її фінансової підсистеми.

Отже, гіпотеза фінансової нестабільності як альтернативна теорія неокласичному менстриму дає можливість аналізувати реальні економічні явища, визначаючи нестабільність, що породжується особливостями сучасної фінансової системи, однією з ключових умов, яка повинна враховуватися при дослідженні циклічності економічного розвитку в цілому.

Список використаних джерел

1. *Minsky, Hyman P. Ph.D.* The Financial Instability Hypothesis: A Restatement (1978). Hyman P. Minsky Archive. Paper 180. http://digitalcommons.-bard.edu/hm_archive/180

2. *Несветайлова А.* За пределами политэкономии Мински: ликвидность и финансовые инновации в контексте глобального кредитного кризиса / А. Несветайлова // Вопросы экономики. – 2011. – № 6. – С. 107–122.

Лавриненко В.М.
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ТЕОРІЯ КОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Теоретичні джерела економічної історії формувались під впливом наукових розвідок господарського життя суспільства істориками та економістами, які розпочали становлення її міждисциплінарного змісту. Міждисциплінарність у наукових дослідженнях економічного спрямування означає, з одного боку, перенесення соціально-економічних, управлінських методів, інструментарію за межі вивчення власне економіки, а з другого – взаємодію економістів з іншими науковцями, запозичення їхнього методичного і прикладного інструментарію [1, с. 18].

В коло досліджень сучасної економічної історії входять різноманітні аспекти економічного життя сучасного суспільства. Предмет цієї складової історико-економічної науки охоплює: історію розвитку промисловості, окремих підприємств і галузей, промислової революції, технології виробництва, сільського господарства, грошового обігу, кредиту, зовнішньої і внутрішньої торгівлі, транспорту, науки, суспільної думки та ін. Значна кількість робіт, присвячені демографічним зрушенням, формуванню ринку праці, зростанню продуктивності праці, міжнародному товарному і валютного обміну, матеріальному становищу населення, розвитку підприємництва, формуванню попиту і пропозиції на окремі види товарів та послуг.

У 2015 році відбувся XVII-й Міжнародний конгрес з економічної історії. Історико-економічнні конгреси проводяться кожні три роки Міжнародною асоціацією економічної історії (The International Economic History Association – IEHA). Тема конгресу – «Різноманіття в розвитку» – об'єднала близько тисячі вчених. Особливий акцент у роботі був зроблений на методології досліджень. Однією з головних тем сесій і пленарних засідань були також питання про нові підходи у вивченні історії економіки, міждисциплінарних дослідженнях, написання підручників з економічної історії. Сучасні дослідники підкреслюють, що дисциплінарна історія економічної історії викликає значну зацікавленість не сама по собі, а у її зв'язку з еволюцією історико-економічної думки, з генезою різних теорій, напрямків і шкіл в історичній науці та політичній економії [2, с. 87].

Вже на початку XX ст., історики-економісти почали переходити від наративного способу репрезентації минулого, що відображає хронологію подій та явищ господарського життя суспільства, до їх теоретичного осмислення та моделювання. Запити «теорії» економічної історії" (Дж. Хікс) визначили не тільки зміну її ролі в системі економічних наук, але і становлення нових міждисциплінарних трендів розвитку. Серед них дієвим «методологічним пріоритетом» став *інституційний підхід* і націлені на його застосування і демонстрацію, особливості і переваги цього підходу. Інституційний підхід дозволяє максимально повно відобразити різноманітну, неоднозначну і суперечливу господарську історію, а також виявити причинно-наслідкові зв'язки між окремими подіями і явищами. Зокрема, під кутом зору інституційного підходу та його застосуванні в економічній історії такий господарський інститут, як підприємництво аналі-

зується у взаємозв'язку з інноваційною політикою держави, лобіюванням інтересів, створення системи комерційної освіти, благодійністю та ін. Розвиток господарського життя та економічне зростання забезпечуються адекватним оновленням інституційного середовища, яке є надійною основою для успішного функціонування усіх необхідних взаємозв'язків між усіма учасниками господарського процесу як в історичному минулому, так і сучасності. Проте у розвитку сучасної економічної теорії існує, як підкреслює Ю.В. Латов, парадоксальна ситуація: існує багато робіт які присвячені розвитку економічної теорії в цілому та її окремих відгалужень (теорія фірми, теорія маркетингу та ін.), але немає спеціальних досліджень, присвячених розвитку теорії економічної теорії [3, с. 271–272].

Якщо узагальнити деякі основні тенденції розвитку економічної історії у вітчизняній і зарубіжній літературі останніх років, то потрібно звернути першочергову увагу на наступні тенденції. По-перше, відмічається збільшення хронологічного горизонту. Сучасні дослідники розглядають розвиток історико-економічних явищ протягом довгих хронологічних періодів (від століття до тисячоліть). По-друге, відбувається подолання або розширення географічних кордонів розгляду економічних явищ у вимірах інтеграційних і глобальних змін, а разом з тим і постійні порівняння країн і континентів. По-третє, особливий інтерес до ретроспективним даних, їх пошуку та аналізу. По-четверте, зростає потреба в систематизації наявних знань, використанні енциклопедичних проектів у галузі економічної історії [4].

Таким чином, інституційні аспекти теорії економічної історії знаходить своє відображення в міждисциплінарному синтезі та є своєрідним дороговказом для осмислення «сучасного стану економічної науки» її методів, проблем, узагальнень і висновків, які мають значення тільки в контексті історичних умов їх виникнення.

Список використаних джерел

1. *Колот Анатолій Михайлович*. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти / А.М. Колот // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2014. – №158. – С. 18–22.

2. *Шапкин И.Н.* История и методологические основы экономической истории как науки / И.Н. Шапкин // Гуманитарные науки. – 2012. – № 1. – С. 83–96.

3. *Латов Ю.В.* Концеция Поланьи и леворадикальная економическая мисль / Ю. В. Латов //“Великая трансфоромация Карла Поланьи: прошлое, настоящее, будущее /под общ. ред. проф. Нуреева Р. М.. – 2006. – С. 268–272.

4. *Володин А. Ю.* Актуальные вызовы глобальной экономической истории / А.В. Володин // Гефтер. — 2014. URL: http://gefter.ru/archive/12279 (16.05.2014).

Логінов М.М.
к.і.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана» м. Київ

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА ЯК СПОСІБ РОЗВ’ЯЗАННЯ ПРОТИРІЧЧЯ МІЖ ВИРОБНИЦТВОМ І СПОЖИВАННЯМ І ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Перша світова війна суттєво змінила господарську систему капіталістичного світу, розкрила тісний взаємозв’язок війни та економіки. Вперше в історії вирішальним фактором у війні став військово-промисловий потенціал, який був складовою частиною усього комплексу народного господарства кожного з її учасників. Випереджаюче зростання військового виробництва в порівнянні з цивільним – нова форма прояву суперечності між виробництвом і споживанням в умовах війни. Знищуючи величезні маси матеріальних благ, військова економіка в той же час підвищує інвестиційний і споживчий попит, регулюючи тим самим зростання виробництва. Але, виступаючи як засіб вирішення протиріччя між виробництвом і споживанням, військове виробництво не відновлює порушеної рівноваги, а лише частково усуває наслідки диспропорційності. Тому скорочення військових витрат, не компенсоване відповідним збільшенням витрат на суспільні потреби, неминуче прискорює виникнення кризи. Війна поставила перед її учасниками проблему координації усіх військово-економічних заходів. Процес виробництва під час війни складався насамперед під впливом гігантського військового попиту. Близько 70 % продукції європейських країн, що брали участь у війні, витрачалося на задоволення військових потреб [1, с. 223].

В епоху державно-монополістичного капіталізму знищення матеріальних цінностей під час війни, що створює умови для подальшого розвитку господарства, поєднується з постійним знищенням

продукції у формі військового споживання. Безперервне знищення частини сукупного суспільного продукту у вигляді військового споживання слугує передумовою постійного відновлення виробництва товарів військового призначення, що забезпечує монополіям високі прибутки. Тому мілітаризація економіки – не тільки найпаразитичніша форма прояву основного протиріччя капіталізму, але й важливе джерело його появи. Економіка під час Першої світової війни визначалася значним зростанням воєнних потреб, для задоволення яких потрібне було збільшення обсягів виробництва та імпорту з одночасним зниженням рівня споживання та інвестицій. Військове виробництво у основних учасників війни складало від 30 % до 60 % загальних виробничих потужностей. Для гальмування споживчого попиту використовувалися різноманітні інструменти, зокрема, високий рівень оподаткування та військові позики. В арсеналі економіки війни були і такі традиційні засоби «економічної війни», як боротьба з торгівлею через блокади, які хоча і не мали вирішального значення для досягнення миру, але, можливо, прискорювали його досягнення [2, с. 86].

Перша світова війна пред'явила принципово нові вимоги до економіки, вимагала мобілізації і підпорядкування інтересам війни значної частини потенціалу та індустріальної могутності воюючих країн. У 1918 р. питома вага воєнного виробництва в усій промисловій продукції Німеччини складала 75 %, Франції – стільки ж, Великобританії – 65 %, США – 40 %. Війна 1914–1918 рр. поклала початок формуванню нового типу організації військової економіки, зокрема через широке використання для випуску військової продукції виробничих потужностей цивільних галузей і підприємств, їх досвіду масового виробництва промислових товарів. У результаті переважна частина військової продукції випускалася приватними підприємствами. У ряді країн з'явилися нові приватні військово-промислові фірми. З того часу в країнах з ринковою економікою приватні компанії відіграють важливу роль у виробництві військової продукції [3, с. 90].

Війна створила дисбаланс між експортом та імпортом продукції не безпосередньо військового призначення. Експорт її різко скоротився. У тому числі – за рахунок переведення промисловості і економіки на обслуговування військових потреб. У зв'язку з цим автоматично виникла потреба в регулюванні споживання стратегічно

важливих видів сировини і матеріалів, причому в цьому списку дуже швидко виявилося і продовольство (спочатку – у Німеччині та Англії, потім – у Франції, Італії, Росії). У другій половині війни повсюдною стала практика нормування продовольства і регулювання виробництва продовольства, а також організація його примусових заготовок (продрозкладки) для потреб міст та армії.

Інституційний базис військової економіки був створений практично заново і включав такі основні організаційні елементи*:*

- *у Німеччині*: систему так званих військово-сировинних акціонерних товариств тощо [4, с. 247, 254, 257–258];
- *в Англії*: Раду промисловості і торгівлі; міністерство продовольства; міністерство постачання тощо [4, с. 244, 249];
- *у Франції*: Національну економічну раду; Вищу залізничну раду; Державний банк тощо [4, с. 250;
- *у США*: управління військової промисловості і кілька галузевих управлінь; Військове управління праці тощо [5, с. 381];
- *у Росії:* «Особливі наради» тощо [6, с. 317, 377, 401, 422]. Чим довше тривала війна, тим впливовішими ставали всі ці організації, і тим ширшою ставала сфера їхньої діяльності.

Таким чином, війна автоматично створила ситуацію, коли ефективне функціонування економіки з урахуванням специфічних умов воєнного часу не забезпечувалося без доповнення системи ринкового регулювання економічних процесів системою їх адміністративного регулювання. Саме з цієї причини Франція, Німеччина, Англія трансформували ліберальні ринкові економіки у регульовані ринкові економіки ще у 1915 р., Росія – у 1916 р., США – 1917 р.

У ситуації Першої світової війни альтернатива для більшості учасників війни виглядала таким чином: або засобами адміністративного регулювання форсовано заповнювати дефіцит ефективності ринкового механізму, або миритися з військовою поразкою. І чим довше тривала війна, тим більший розвиток отримували ці процеси. Саме в цьому полягає першопричина того, що під час війни ринкове регулювання економічних процесів поступово витіснялося адміністративним. Війна прискорила тенденції до посилення ролі держави в господарському житті, далеко просунула процес формування системи регульованого капіталізму. Жорстка державна регламентація господарських відносин з метою мобілізації економічних ресурсів на виконання воєнно-політичних завдань

в екстремальних умовах була єдино можливою умовою продовження війни. Тому до моменту її закінчення практично в усіх країнах склалася яскраво виражена *етатистська система господарських відносин* [7, с. 499].

Таким чином, перша світова війна засвідчила, що ефективне функціонування економіки з урахуванням специфічних умов воєнного часу, не могло бути забезпечене системою ринкового регулювання економічних процесів, а потребувало заходів адміністративного регулювання. Держава почала справляти не тільки законодавчий вплив на економічну сферу, а й усе більшою мірою виступала у ролі самостійного господарського суб'єкта, а також безпосереднього регулятора економічних відносин.

Список використаних джерел

1. *Шигалин Г. И.* Военная экономика в первую мировую войну / Г.И. Шигалин – М.: Воениздат, 1956. — 332 с.
2. *Логінов М.М.* Філософія війни: історико-економічні аспекти / В.М. Лавриненко, М.М. Логінов // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – Науковий збірник. – №3-4. – 2015. – С. 82–87.
3. Трансформация военной зкономики: XX – начало XXI века / Р.А. Фарамазян, В.В. Борисов; Ин-т мировой экономики и междунар.отношений РАН. – М. : Наука, 2006. – 343 с.
4. Большая Советская Энциклопедия. Т. 12: ВОДЕН-ВОЛХОВСТРОЙ / Под общ. ред. Н.И. Бухарина. – М., 1928. – 832 с.
5. *Тимошина Т. М.* Экономическая история зарубежных стран: Учеб. пособие / Под ред. проф. М.Н. Чепурина. – М.: Юрид. дом «Юстицинформ», 2000. — 496 с.
6. *Букшпан Я.М.* Военно-хозяйственная политика. Формы и органы регулирования народного хозяйства за время мировой войны 1914–1918 гг. / Я.М. Букшпан. – М.: Государственное издательство, 1929. – 541 с.
7. История мировой экономики: Учебник для вузов / Под ред. Г. Б. Поляка, А. Н. Марковой. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 727 с.

Стрельник С.О.
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

МАЛІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ

Трансформація міжнародного бізнесу за допомогою глобальних ланцюгів створення доданої вартості створює перспективні можливості для нових учасників глобального ринку. Зокрема, фрагментація і спеціалізація виробничих систем відкриває шлях багатьом компаніям, включаючи малі та середні підприємства. Знайшовши свою ринкову нішу, вони приймають участь у створенні вартості за рахунок спеціалізації у вузькому діапазоні ринкової діяльності. Це дає змогу відносно невеликим підприємствам стати конкурентними у глобальному масштабі на основі однієї чи кількох функцій, наприклад, у якості постачальників. За допомогою участі в глобальних ланцюгах компанія може досягти значного експорту спеціалізованих продуктів на нішевих ринках, які за масштабом є глобальними.

Як відомо, участь підприємств у глобальних ланцюгах вартості може забезпечуватись за рахунок прямого експорту товарів і послуг, або через непряме постачання іншим експортерам (великим місцевим фірмам і корпораціям). У звіті ОЕСР «Включені глобальні ланцюги доданої вартості» наголошується, що малі та середні підприємства у глобальних ланцюгах вартості представлені переважно як вітчизняні постачальники експортерів, а їхня участь у ролі прямих експортерів (перша група постачальників) недостатня [3]. Такий непрямий експорт створює певні складнощі в розрахунках і переважно не відображається у звітах міжнародних організацій. У більшості країн вклад МСП (фірми, що мають до 250 працівників) у загальний експорт складає менше половини. Наприклад, у Мексиці – менше 10 %. Частка МСП в експорті більша у відносно невеликих відкритих економіках, таких як Ірландія, Латвія, Естонія, або в країнах, де МСП традиційно домінували на бізнес арені (Італія). Це спонукає розвинуті країни брати курс на посилення інтеграції МСП у глобальні ринки товарів, послуг, інвестицій і знань.

Головними акторами у глобальних ланцюгах вартості досі вважаються багатонаціональні підприємства, проте не варто недооцінювати

участь невеликих фірм, які часто постачають проміжні продукти для фірм-експортерів у своїй країні. Наприклад, типове американське багатонаціональне підприємство може робити закупки у 6000 американських невеликих компаній. Такі внутрішні поставки не відображаються в статистиці міжнародної торгівлі, де розраховується лише прямий експорт. Проте зважаючи на високий потенціал зростання малого та середнього бізнесу, вони можуть стати провідними компаніями у глобальних ланцюгах доданої вартості. Особливо це стосується підприємств, чия конкурентна перевага базується головним чином на вартості або певних послугах, що вимагають прямої взаємодії. Наприклад, база постачання автомобільної або аерокосмічної промисловості включає в себе безліч невеликих глобальних постачальників, які часто виробляють дуже спеціалізовані деталі й компоненти.

Фрагментація виробництва разом із досягненнями в області ІКТ створили нові підприємницькі можливості для малого та середнього бізнесу за кордоном. Це призвело до появи так званих глобальних підприємств, відносно невеликих фірм (до 500 осіб), які розвивають глобальну діяльність з моменту їхнього створення [3]. Глобальні підприємства є досить стійкими до ризиків та стрес-факторів, тому що вони є структурно децентралізованими. Вони не тільки можуть витримати несподівані події, але й адаптуватися, реструктуризуватися та скористатися новими деструктивними можливостями. Це надає їм значну перевагу порівняно з багатонаціональними корпораціями, які у своєму прагненні досягти масштабу, повільні та бюрократичні. З малим і середнім бізнесом глобальні підприємства мають частково однакові преференції (гнучкість, швидкість реагування на зміни ринку, інноваційність), а з іншого боку унікальні знання та операції на глобальному ринку надають їм недоступні для малих підприємств конкурентні переваги .

Отже, в умовах глобалізації перерозподіляються ролі і функції суб’єктів бізнесу. Аналіз та оцінювання звітів провідних міжнародних організацій показали, що глобальні підприємства (до 500 осіб) забезпечують прямий експорт товарів і послуг і належать переважно до першої групи постачальників у глобальній мережі виробництва. У той час як малі та середні підприємства (до 250 осіб) знаходяться на нижчих рівнях ланцюга (друга-четверта група постачання) та виступають у ролі постачальників інших експортерів, таких як великі місцеві фірми та корпорації.

Список використаних джерел

1. *Gereffi G., Fernandez-Stark K.* Global Value Chain Analysis: A Primer. Duke University. North Carolina. USA, 2011.
2. *Criscuolo*, Paola and Rajneesh Narula (2007) "Using Multi-hub Structures for International R&D: Organizational Inertia and the Challenges of Implementation." Management International Review, 47: 639-660.
3. Inclusive Global Value Chains: Joint OECD and World Bank Group Report, 2015, p.22.

Гіренко Г.Т.
здобувач,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ІНТЕГРАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДО ГЛОБАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ

Глобальна інноваційна мережа за своєю суттю є системою, в якій відсутнє домінування одних структурних елементів щодо інших, її формування відбувається з ініціативи кількох стейкхолдерів, що супроводжується певною інституціоналізацією (створення окремих структур, укладенням угод, впровадження нових управлінських моделей учасниками і т. д.). Еволюційна концепція глобальної інноваційної мережі передбачає відмінності інтеграції національних інноваційних систем (НІС) залежно від рівня розвитку країн. Відповідно до розбіжностей у структурі та особливостях формування НІС у промислово розвинених країнах, у країнах з аграрною, аграрно-індустріальною та постіндустріальною економікою.

З методологічних позицій інтеграція НІС до глобальної інноваційної мережі пов'язана з необхідністю цілісного підходу до аналізу поняття НІС. Поняття НІС увійшло до наукового вжитку з 80-х років XX ст. завдяки появі низки робіт на цю тему К. Фрімана [1], Б. Лундвала [2] і Р. Нельсона [3]. Актуальність досліджень підтверджує факт відзначений на конференції з питань створення інноваційної економіки в ЄС де, відзначалося, що існує понад тисяча визначень термінів «національна інноваційна система» і «національна інноваційна модель».

Сьогодні поняття НІС має усталене тлумачення відповідно до його класичного трактування, запропонованого авторами цього терміну.

Загальні риси всіх визначень НІС полягають у системності складної структури взаємопов'язаних елементів; впливі формальних і неформальних інститутів на темпи і масштаби інноваційного розвитку та у визначені головної функцій НІС у створенні і поширенні нових знань і технологій. Зазначимо використання методологічного підходу НІС у державних регулятивних документах, зокрема, в Україні є чинною прийнята у 2009 році «Концепція розвитку національної інноваційної системи» [4]. У табл. 1 на основі аналізу публікацій наведено найуживаніші визначення цього терміну на сьогоднішній день.

Таблиця 1

НАЙБІЛЬШ ВЖИВАНІ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «НАЦІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА»

Авторство, рік	***Визначення***
К. Фрімен, 1995	Сукупність інститутів державного і приватного секторів, які разом і кожен окремо вносять свій вклад у створення і поширення нових технологій, створюючи основу для формування і реалізації державою політики, що впливає на інноваційний процес
Б. А. Лундвалл, 1992	Система сукупності елементів і відношень, які взаємодіють при розробці, поширенні і використанні нових економічно корисних знань, а також система, що складається з елементів і відношень, розташованих на території чи закріплених у межах певної країни
M. F. da Cunha Resende, D. A. Raposo Torres, 2016	Національна інноваційна система є інституційною базою країни, що об′єднує агентів інноваційній діяльності та технічних змін. Фірми, університети, науково-дослідні інститути, забезпеченість факторами виробництва, фінансова система, урядова політика, культурні традиції і т.д., є частиною країни
М. Шарко, 2005	Національна інноваційна система – це економічний механізм, що ґрунтується на розробці та експлуатації нових знань, підприємницькому підході, інтеграції в зовнішні ринки й прискореному розвитку конкурентоспроможності країни та її регіонів
Л. Федулова, М. Пашута, 2005	Національна інноваційна система − це сукупність взаємозв'язаних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерціалізацією наукових знань і технологій у межах національних кордонів, малих і великих компаній, університетів, лабораторій, технопарків та інкубаторів як комплексу інститутів правового, фінансового й соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси і мають потужне національне коріння, традиції, політичні та культурні особливості

Закінчення табл. 1

Авторство, рік	***Визначення***
Концепція розвитку НІС, схвалена КМУ, 2009	Національна інноваційна система − це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань і технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу
Офіційні документи ОЕСР (OECD), 1997	Національна інноваційна система − сукупність інститутів, що відносяться до приватного і державного сектору, які індивідуально та у взаємодії один з одним забезпечують розвиток і поширення нових технологій у межах певної держави
Доповідь RAND Corp. Президенту США, 1999	Національна інноваційна система – складна мережа взаємопов'язаних (причому не лінійно) компонентів, основними з яких є: приватний сектор, урядові агенції і лабораторії, університети, некомерційний дослідницький сектор

Джерело: [1−7].

Взаємозв'язок між НІС і глобальною інноваційною мережею ілюструє участь країни у глобальних ланцюгах доданої вартості. Зокрема, виробництво високотехнологічної продукції передбачає сьогодні взаємодію між світовими центрами науки, інноваційними компаніями, диверсифікацію інноваційної діяльності, участь у міжнародній кооперації. Таким чином, інтеграція НІС до глобальної інноваційної мережі сприятиме виконанню головної функції НІС.

Список використаних джерел

1. *Freeman C.* The National System of Innovation in historical perspective / C. Freeman // Cambridge Journal of Economics. – 1995. – 19. – P. 5–24.

2. *Lundvall B. A.* National innovation system: towards a theory of innovation and interactive learning / B. A. Lundvall // Pinter, London, 1992. – 317 p.

3. *Nelson R.* National Innovation Systems: a Comparative Analysis / R. Nelson. – New York: Oxford University Press, 1993. – 541 p.

4. Концепція розвитку національної інноваційної системи [Електронний ресурс] : Розпорядження КМУ від 17 черв. 2009 р. № 680-р // Законодавство України. Сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/-laws/show/680-2009- %D1 %80

5. *Цихан Т. В*. О формировании национальных инновационных систем [Текст] / Цихан Т. В. // Теория и практика управления. – № 5. – 2004. – С. 23–32.

6. *Resende M. F*. C. National Innovation System and external constraint on growth/ M. F. da Cunha Resende, D. A. Raposo Torres // Brazilian Journal of Political Economy. – 36 (4). – 2016. – P. 748–768.

7. *Федулова Л.* Розвиток національної інноваційної системи України [Текст] / Л. Федулова, М. Пашута // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 35–47.

8. *Шарко М.* Модель формування національної інноваційної системи України [Текст] / Шарко М. // Економіка України. – 2005. – № 8. – С. 25–30.

II Секція

«МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ»

Jalagonia D.V.
Professor, Sokhumi State University
Dean of the Faculty of Economics and Business
Papaskua Y.D.
Academic Doctor of Economic Sciences

THE PERSPECTIVE OF HARMONIZATION OF FINANCIAL TAX ACCOUNTING IN GEORGIA

Paper Introduction and Aim

Shaping a governmental budget is not feasible without paying taxes. The tool for tax administration is financial accounting. In Georgia, as in many other countries, financial accounting is a compulsory activity in accordance with IFRS. And for tax administration there are varied regulations in operation, determined by tax legislation, which creates difference between financial and tax revenues.

Therefore, the submitted paper's aim is to substantiate the necessity for approximating different approaches of financial and tax revenues' base and to outline the possibilities of harmonizing diversions between them.

Paper Research Methodology

The theoretical and methodological base for the research is the concepts of IFRS, tax administration regulating standard acts and the works of the researchers, interested in aforementioned topic.

Results and Implications

It should be noted that the business of tax administration practice, the determination of the tax base and the IAS requirements are gravely away from each other. In fact, there are two approaches:

- income and expenditure form the accounting (financial) purposes;
- formation of income and expenses for tax purposes.

According to international accounting standards, income and expenses are recognized in total without any restrictions, if the transaction meets the criteria for recognition of revenues and expenses. The Tax Code of Georgia is:

- Income and expenses are formed only by permitted deductions in mind;
- Revenues and expenses are recognized in a cash or accrual basis.

Exactly – the allowed deductions (restrictions) create the main difference between financial and tax profits (accounting).

The survey results showed, that the differences between accounting (financial) and tax revenues can be temporary and permanent. Unlike the temporary differences, the compensation of arising permanent differences between accounting (financial) and tax profits does not happen in the future reporting periods. For example, funds paid by the taxpayer for the sanction/fine, above norm recognized interest rate expenses, representative expenses, expenses for charity etc. won't be deducted. What is important is not the costs of permanent differences generating the content side, but the methodological basis, which is calculated according to their size. So, what's the basis for the underlying methodology, for example, the Tax Code of deductible expenses of one (1) percent level? (Why can not it be more or less), or even, thus motivated to a charity donation of ten (10) percent of restrictions, what are the business trips, or even for the overnight trip to the established norms of funds based on? etc.

Obviously, the necessity of such restrictions in Georgian Tax Code is dictated by the taxpayers' constant motivation of tax evasion. However, the circumstances of those subjects actually inhibit business enterprises. In addition to this, they have to do tax and financial accounting separately. We believe, that in the conditions of today's accounting technologies and strict control on economic processes, it is possible to minimize it, and with the further improvement of tax codex and improving the tax paying culture of the taxpayers — complete eradication.

In the occasion of the temporary differences, the compensation of the temporary differences aroused between accounting(financial) and tax revenue, unlike permanent differences, happens in future accounting period. It's origin is conditioned by recognition of the revenue and expenses of accounting and tax purposes in different periods of time. So, the temporary differences arise when the tax revenues of the reporting period is not excluded from the same period of the accounting (financial) cost. Meaning, that the deduction will be made in the future reporting period. These include repair costs, depreciation costs, etc.

Conclusion

For realization of intentioned aim is essential to:

- Make capacitive responsible changes to aforementioned topic's regulating standard acts.
- Create such tax politics, that will balance payers' and administrators' interests.

- Simplify taxation legislation and orient it to economical development.

- Overcome mental barrier and create mood for taxation and financial accountings' rational harmonization, so that mobilizing budgets revenues won't be interrupted.

Keywords in English

Tax Administration, temporary and constant differences, harmonizing.

Used literature

1. «The EU-Georgia Association Agreement».
2. Tax Code of Georgia.
3. Law of Georgia on "Accounting and Reporting Regulation".
4. IAS 12 — Income Taxes.
5. ACCA, Book 2.5, Chapter 10, deferred taxes, BAF, 2008.
6. www.mof.ge

Barbara Ober-Domagalska
Assistant Professor
Deaprtment of Sociology of Politics and Morality
Faculty of Economics and Sociology, University of Łódź POLAND

DOES REALLY RELIGION MATTER? POLISH-NORWEGIAN CROSS-CULTURAL STUDIES ON YOUTH ATTITUDES TOWARD WORK ETHICS

The main goal of this work is a presentation of the catholic and protestant social teaching and its evolution regarding the labor and business issues.

For the explanation of relations between individuals and their Institutional environment researchers commonly perform an analisys on *micro*, *meso* and *macro* level of analysis (Gryffin, 2002; Walczak-Duraj, 2002; Carrol, 1991). Summarizing this approach, we can say that the *micro* level of analysis present employees relation to their company, the *meso* level shows company's relation to its employee, and the *macro* level presents company's relations to its business entities and other stakeholders. The *macro* level of analysis, in fact, is a level of Corporate Social Responsibility (CSR). It defines moral duties that go beyond the law or economic obligations that companies have towards environment (Carrol, 1991; Akerman, 1975).

The work ethics has been discussed since ages and became the main issue in Christian Ethic. The Holly Bible (Rdz 3, 17-19; Rdz 2,15; 1 Tm 6, 10), Church Fathers: Clement of Alxandria Alexandra (1995), saint Augustine (1995), Benedict from Nursia (1995), Cyprian (1995) and Thomas Aqinas (1995) and later the Protestant thinkers and popes created the foundations for ethical meaning of work duty in the Christian doctrine.

Sola Fide – the key principle for protestants means to practice the faith alone (Morrison, 2006) with the maxima *Ora et labora* played the crucial role in formulating the duties for employee and employer. This kind of ethos became a key interest for Max Weber who formulated the concept of protestant ethics (Weber, 1994). If we compere the Weber's concept with basics of Business Ethics we can say he described the *micro* (employee) and *meso* (employer) level of analysis.

On the other hand, *Consilia evangelica* (Morrison, 2006), which means to worship the Lord together, collectively became the key principle for Catholics. This principle create the role of the Church as a community for people of faith. In fact, this particular principle has influenced the meaning of Catholic work ethics. That influence can be find in Popes Encyclicals and it was explained and discussed by Michael Novak (Novak, 1993). The foundation of Catholic work ethics is based on an action consistent with common good. Comparing that with basics of business ethics we can say that Catholic ethics describes the company duties towards its stakeholders what means it describes the *macro* level of analysis (CSR).

A brief analysis of the concepts of Max Weber and Michael Novak can lead to a conclusion that they are in opposition to each other. In fact, we can say that the concepts of Protestant ethics and Catholics ethics seems to be compatible and they together create the strong foundation for the principles of business ethics.

In current work this theoretical analysis is confronted with research that was carried on quota-random sample of 900 Norwegians (Protestants) and 1359 Poles (Catholics) aged 16-18. The main goal of these studies was to investigate the ethical expectations regarding employees and their institutional environment.

The analyzed variables concerning opinions towards ethics on three levels of analysis *micro* level, *meso* level and *macro* level. If the theoretical assumptions are appropriate, Protestants should show higher expectations towards employees (*micro* level) and Catholics in the *macro* area responsible for CSR.

References

1. *Akerman R.* (1975), *The Social Challenge to Business*, Harvard University Press, Cambridge.
2. Augustine (1995), *On Good and Evil* [in:] Stackhouse M.L., McCann D.P, Roels S.J. (ed.), *On Moral Business*, Eerdemans, Michigan.
3. Benedict (1995), *The role of Saint Benedict* [in:] Stackhouse M.L., McCann D.P, Roels S.J. (ed.), *On Moral Business*, Eerdemans, Michigan.
4. *Carroll A.B.* (1991), *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*, „Business Horizons", VII-VIII.
5. Clement of Alexandra (1995), *Who Is the Rich Man That Shall Be Saved,* [in:] Stackhouse M. and others. (ed.), *On Moral Business*, Eerdemans, Michigan.
6. *Cyprian* (1995), *On Works and Alms* [in:] Stackhouse M.L., McCann D.P, Roels S.J. (ed.), *On Moral Business,* Eerdemans, Michigan.
7. *Griffin R.W.* (2017), *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa.
8. *Morrison K.* (2006), *Marx, Durkheim, Weber – Formations of the Modern Social Thought*, SAGE Publication, London.
9. *Novak M.* (1993), *The Catholic Ethic and the Spirit of Capitalism*, The Free Press, New York.
10. *Tomas Aquinas* (1995), *Of Justice, and Of Cheating*, [in:] Stackhouse M.L., McCann D.P, Roels S.J. (ed.), *On Moral Business*, Eerdemans, Michigan.
11. *Walczak-Duraj D.* (2002), *Ład etyczny w gospodarce rynkowej. Doświadczenia polskiej transformacji*, Wyd. UŁ, Łódź.
12. *Weber M.* (1994), *Etyka protestancka a duch kapitalizmu*, Wydawnictwo Test, Lublin 1994.

Konrad Kubala
Assistant Professor
Department of Sociology of Politics and Morality
Faculty of Economics and Sociology, University of Łódź POLAND

FRAMING SOCIAL RESPONSIBILITY IN SEMI-PERIPHERAL COUNTRIES: THE CASE OF POLAND

As a result of a series of historical events in the twentieth and twenty-first centuries, contemporary capitalism celebrates the emergence of a human whose ontological self-definition is that of an independent entrepreneur (Beck 2005). In the "Life-World" order, the status of humanity is no longer determined by a mere transfer of emphasis from freedom to coercion, but a shift towards an individual, intentional and planned self-employment. Most of the concerns of private life and

problems of social life have their source in this «operationalization» of the concept of work. The knowledge of it, while becoming part of the «uncontested obviousness», creates «common beliefs» of today's individualized societies. This knowledge is also called rational (Beck, Giddens, Lash 1994).

In this context, the real meaning of the phrase "social responsibility" should be a subject of analyses conducted by social researches. In our social *praxis* we often use this words only as a "fig leaf" to many economic activities which provide the acceleration wealth gap rather then founding a type of care to each other. In so called "late capitalism" the figure "social responsibility" seems to be one of the most effective tool to reproduce many of structural founded injustices harmful to our society, than an attempt to efficient efforts towards more sensitive, cooperating rather than competing societies (Standing 2011).

The material I would like to discuss is based on ten focus group interviews. Their primary goal was to determine to what extent the content and discourse strategies presented in the media influence and modify the language used by the respondents to describe their social reality (including the economic one). The selection of the respondents (all of them Lodz residents) and the criteria set can be regarded as legitimate for both substantive and practical reasons. Those questioned included the owners or senior managers of small and medium-sized enterprises, blue-collar and white-collar workers, self-employed and unemployed. Respondents belonging to particular groups have different interests in real terms, which can affect their perception of the economic reality. Crucially, the respondents were also grouped by age.

The aim of the study was to reconstruct the linguistic description of the issue of "social responsibility" among people differently positioned in the labour market (Jasiecki 2013; Zagórski, Koźmiński, Morawski, Piotrowska, Rae, Strumińska-Kutra 2015).

Referances

1. *Beck U., Giddens A., Lash S.,* (1994), *Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*, Cambridge: Polity.

2. *Beck U*. (2005) *Power in the Global Age*. Cambridge: Polity Press.

3. *Standind G.,* (2011), *The Precariat: The New Dangerous Class*, London and New York: Bloomsbury Academic.

4. *Jasiecki K*., (2013), *Kapitalizm po Polsku: mie□dzy modernizacja□ a peryferiami Unii Europejskiej*, Warszawa: IFiS PAN.

5. *Zagórski K., Koźmiński A., Morawski W., Piotrowska K., Rae G., Strumińska-Kutra M.*, (2015), *Postawy ekonomiczne w czasach niepewności. Ekonomiczna wyobraźnia Polaków 2012-2014*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.

Łukasz Kutyło
Assistant Professor
Department of Sociology of Politics and Morality
Faculty of Economics and Sociology, University of Łódź POLAND

A NORMATIVE CAPITAL AND ITS ROLE IN ECONOMIC DEVELOPMENT

The starting point for our reflections is the following question: what factors are responsible for the fact that some societies are able to achieve aims significant for them and other societies cannot do it? It seems that this question is very important in the case of economic development and visible distinction existing, among others, between Western and Eastern Europe. In order to find the answer to this question we decided to focus our attention on the thesis presented by Max Weber in the beginning of the 20th century. According to this thesis, Protestant ethos was among the factors which were responsible for spectacular economic growth of Northern Europe. The ethos based on both specific kind of asceticism, which disciplined individuals and concentrated their activity in the economic sphere, as well as theology, which, in turn, provided explanations for hard work and accumulation of capital (a good example of such narration is Calvinist idea of predestination, proposed by Calvin, but finally developed in the 17th century). This thesis faced criticism, first among German and then also among American scholars, and even today there are a lot of controversies, which are related to it. Some scholars suggested that there were economic changes in the European continent in the 16th century and Protestant ethos was only a consequence of them. According to other scholars, the norms which were coherent with modern capitalism were characteristic of other (than Protestant) religious traditions too. There was also an idea, the most interesting from our point of view, that these disciplining mechanisms, specific for Protestant ethos, existed in other social contexts too and the army is a good example of it.

The thesis presented by Weber became the subject of our more detailed analysis. We discovered that the 'spirit of capitalism' described by this German scholar based on more universal mechanisms – mechanisms which are responsible for social mobilization in general (and economic development is only one of many manifestations of this mobilization). The problem is that instead of trying to analyze them Weber paid attention to their cultural expressions. Hence, it became important for us to discover and describe them.

We assumed that some normative and non-normative mechanisms are responsible for social mobilization. In the beginning, we decided to pay our attention to these first. In the case, in which a given society is interested in achieving some goals, it should create social norms that will give it this opportunity. These norms discipline individuals, or more accurately, they discipline the way of playing these social norms, which are functionally significant for mobilization process. How does this process of disciplining look like? A social role is a repertoire of behaviour patterns. Thanks to social norms this repertoire is redefined. Non-expected patterns of behaviour, or more accurately, these patterns of behaviour, which are not coherent with social norms created by the society in the process of mobilization, are excluded from this repertoire. A normative capital is related to the extent to which an individual adheres to these social norms.

We identified some non-normative mechanisms too. According to us, the most important are the following: discourse strategies, social sanctions and configuration of social relations. They increase the probability that a member of a given society will adhere to these social norms (norms which are important in the process of mobilization). Discourse strategies are usually narrations, which motivate individuals to activity and make an interpretation of social reality. Moreover, they often categorize social reality and make distinctions between in and out-groups. Social sanctions are a set of specific stimulus which gratify an individual for expected behaviour and punish him/her for an unexpected activity. In turn, configurations of social relations organize interaction in a given society. This term, in many aspects corresponds with the terms such as organizational culture or nation culture used by Geert Hofstede.

There is an opportunity for a given society to achieve its aims, when these normative and non-normative mechanisms are effective and coherent with people's expectations. According to us, reflections about

them seem to be significant for developing states, which should create their own ways to improve the life of their citizens. It is important to note too that there are many costs which accompany these mechanisms. They should be a part of discussion, too.

Referances

1. *Andreski S.* (1992). *Maxa Webera olśnienia i pomyłki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
2. *Anievas A., Nisancioglu K.* (2015). *How the West Came to Rule: The Geopolitical Origins of Capitalism*, The University of Chicago Press, Chicago.
3. *Christensen N.P., Rothgerber H., Wood W., Matz D.C.* (2004). "Social Norms and Identity Relevance: A Motivational Approach to Normative Behavior", *Personality and Social Psychology Bulletin* 30, pp. 1295-1309.
4. *Hofstede G., Hofstede G.J., Minkov M.* (2011). *Kultury i organizacje*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
5. *Hogg M.E., Reid S.A.* (2006). "Social Identity, Self-Categorization, and the Communication of Group Norms", *Communication Theory* 16, pp., 7-30
6. *Novak M.* (1993). *The Catholic Ethic and the Spirit of Capitalism*, The Free Press, New York.
7. Ostrom E. (2000). *Collective Action and the Evolution of Social Norms*, "Journal of Economic Perspectives", vol. 14(3).
8. *Samuelsson K.* (1992). *Religion and Economic Action. The Protestant Ethic, the Rise of Capitalism, and the Abuses of Scholarship*, University of Toronto Press, Toronto.
9. *Weber M.* (2010). *Etyka protestancka a duch kapitalizmu. Wyznania protestanckie a duch kapitalizmu*, Wydawnictwo „Aletheia", Warszawa.

Marcin Kotras
Assistant Professor
Department of Sociology of Politics and Morality
Faculty of Economics and Sociology, University of Łódź POLAND

FRAMING AND RE-FRAMING PRACTICES IN DISCOURSE ABOUT TRANSFORMATION IN POLAND

After more than 25 years since the beginning of the regime transformation in Poland, there is a need for identification and description of the present socio-political cleavages in Polish society. Presented paper is the result of the research on the discourse analysis of

Polish weekly opinion magazines. It also deals with the problem of different argumentation strategies inside the discourse about the great change in Poland. The objective of this research was to find and describe the framing practices concerning regime transformation.

The media working formula is still changing, but the journalists can still be regarded as the representatives of the symbolic elites. According to this statement, it can be assumed that they organize (or using Foucault's view they reproduce) political discourse by defining «correct» ways of perceiving and interpreting reality. Moreover, journalists, as well as politicians, represent different sides of the political conflict and as a consequence, they transmit their 'visions' to (their) audience. Political parallelism is a feature of Polish media system because media reflects political divisions. Inside the transformational discourse contradictory and antagonistic framing practices can be identify. They are addressed to different receiver because the discourse participants should share their common register of socio-cultural beliefs. Both, the author (producer) and the recipient (consumer), should share the common understanding of social and political reality.

The dynamics of the discourse is affected by disputes concerning problems, which could be considered as 'controversies' and thereby understood as referring at the same time to the communication and the metacommunication level (definition of the problem, attaching acting motives to the other side of the dispute) (Marek Czyżewski). In the public discourse, the reciprocity of perspectives is increasingly rarely the rule which organizes the political communication processes. The dispute issues are concerning the community symbolism, agreement values and the meaning and understanding of critical and decisive events like e.g. the Round Table agreement or Smolensk catastrophe. Using the concepts of Jeffrey Alexander, it can be said that the parties and media involved in the discourse assign a democratic code to themselves and undemocratic one to their adversaries. It is a kind of a 'blame game' what characterizes dichotomic diverse societies.

Two types of framing practices which dominated the media discourse in Poland are antagonistic and mutually exclusive. The assumption that only two interpretations of transformation are functioning in the society would be an oversimplifying idea. Nevertheless, the context of two competing political and cultural worlds and unambiguity expectation enhance social cleavages and cause that the 'grey zone' is shrinking.

References

1. *Alexander J. C.* (2003). *The Meanings of Social Life. A Cultural Sociology*. Oxford: University Press.

2. *Benford R. D., & Snow D. A.* (2000). *Framing Process and Social Movements: An Overview and Assessement*. Annual Review of Sociology, (26), 611–639.

3. *Benhabib S.* (2003). *Trzy modele przestrzeni publicznej*. Krytyka Polityczna, (3).

4. *Burszta W.* (2013). *Kotwice pewności. Wojny kulturowe z popnacjonalizmem w tle*. (I). Warszawa: Wydawnictwo Iskry.

5. *Czyżewski M.* (2014). *Praca pośrednicząca w debatach publicznych*. [w:] M. Czyżewski, K. Franczak, M. Nowicka, & J. Stachowiak (ed.), *Dyskurs elit symbolicznych. Próba diagnozy* (pp. 380–409). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Sedno.

6. *Dijk T. A.* van (ed.) (1997). *Discourse as a structure and process* (1). SAGE Publications

7. *Fairclough N.* (2001). *Language and power* (2nd ed). Harlow, Eng.; New York: Longman.

8. *Franczak K.* (2014). *Perspektywa framing analysis — oferta analityczna dla badań nad dyskursem?* Przegląd Socjologiczny, 63(3/2014), 135–156.

9. *Hall S*. (2005). *The rediscovery of „ideology": return of the repressed in media studies*. [in:] M. Gurevitch, T. Bennet, J. Curran, & J. Woollacott (ed.), *Culture, society and the media*. London; New York: Routledge.

10. *Hallin D.C., Mancini P.* (2004). *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Boston: Cambridge University Press

11. *Moscovici S.* (1984). *The Phenomenon of Social Representations*. [in:] R. M. Farr & S. Moscovici (Red.), *Social representations. Cambridge [Cambridgeshire]*; New York: Paris: Cambridge University Press; Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.

12. *Ost D.* (2005). *The Defeat of Solidarity: Anger and Politics in Postcomunist Europe*. Cornell: Univrsity Press

13. *Reisigl M.* (2010). *Dyskryminacja w dyskursach. Tekst i dyskurs* — Text und Diskurs, (3), 27–61.

14. *Reisigl M.* (2011). *Analiza retoryki politycznej*. [in:] R. Wodak & M. Krzyżanowski (ed.), D. Przepiórkowska (Tłum.), *Jakościowa analiza dyskursu w naukach społecznych* (pp. 151–186). Warszawa: Oficyna Wydawnicza Łośgraf.

15. *Swales J.* (1990). *The Concept of Discourse Community. Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Boston: Cambridge University Press. 21–32.

16. *Wasilewski J.* (2012). *Opowieści o Polsce: retoryka narracji*. Warszawa: studio headmade.

Karolina Messyasz
Assistant Professor
Department of Sociology of Politics and Morality
Faculty of Economics and Sociology, University of Łódź POLAND

YOUNG AND CREATIVE? INDIVIDUAL CAREER STRATEGIES IN A POSTINDUSTRIAL CITY

The aim of the paper is to present the empirical results of a study conducted at «OFF Piotrkowska» in Lodz, Poland. The second largest Polish city, and–crucially–a postindustrial one, Lodz is plagued with a high rate of unemployment and low wages, especially among the young. Like many other Polish cities, Lodz has embraced the idea of the creative class as put forth 10 years ago by Richard Florida. Nowhere is it more apparent than at «OFF Piotrkowska», an old postindustrial space adapted and designed by the developer and municipal authorities for creative industries (workshops, studios, shops) and services (restaurants, cafes, clubs). The project was closely connected with the adoption by the city authorities of the «Strategy for the Promotion and Marketing Communications of the City of Lodz Brand for 2010-2016». Its primary goal was to rebrand Lodz as a creative city through the promotion of cultural projects, venues and output, and to boost local entrepreneurship by blending business, creative industries and culture. «OFF Piotrkowska» (named after the city's main and best known street) provides the space for this very synthesis. It has become a place that creates a particular lifestyle, offers entertainment to the young, and is one of the trendiest venues in Lodz. This is a space where culture interacts with the economy, work with the private sphere, collective experience with an individual life, which perfectly fits the description of Richard Florida's creative class. It is a peculiar ecosystem that uses human creativity and turns it into economic value. On the other hand, this place, designed mainly for young businessmen and women, provides employment for a young service class, which is increasingly joining the ranks of the precariat. This combination of the precariat and the creative class is not accidental. I assume that both of these categories are the products of the neoliberal turn. Both co-exist largely as a result of socio-economic changes. Their size and standing depend on the structural conditions of particular cities, regions, or countries.

In my presentation, I would like to present some opinions, evaluations, and the consequences of this state of affairs for the careers of the young residents of Lodz. Can flexible jobs make or break professional careers? When are they functional, and when dysfunctional? Do flexible forms of employment stimulate the development of the creative class, or rather boost the precariat? What does entrepreneurship really mean to young people? What strategies do they adopt in their professional and personal lives?

Referances

1. *Florida Richard*, 2002, *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*, Basic Books.
2. *Florida Richard*, 2005, *Cities and the Creative Class*, Routledge.
3. *Landry Charles*, 1995, *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*, Routledge.
4. *Sennett Richard*, 1998, *The Corrosion of Character, The Personal Consequences Of Work In the New Capitalism*, Norton.
5. *Sennett Richard*, 2006, *The Culture of the New Capitalism*, Yale.
6. *Standing Guy*, 2011, *The Precariat. The New Dangerous Class*, Bloomsbury, London-New York.
7. *Wojnar Katarzyna*, 2016, *Polska klasa kreatywna*, NCK, Warszawa.

Vongrej M.,
PhD.,
Assistant professor of University
of Economics in Bratislava, Slovakia

CURRENT PROBLEMS OF INTELLECTUAL PROPERTY IN THE CONDITIONS OF THE SLOVAK REPUBLIC

This abstract is dedicated to a research project VEGA Ekonomické aspekty ochrany práv duševného vlastníctva (prípadová štúdia SR) – Economic aspects of intellectual property rights protection (case studies of the Slovak Republic). Number of the project: 1/0020/16. Duration of the project: 2016–2018.

As already mentioned above, this project addresses the issues of intellectual property rights protection. The project aims to address current issues in the field of intellectual property rights in the academic

environment. Effective protection of intellectual property is an integral part of the effective use of outcomes in every field of research.

This research area is very wide, in this abstract, we put only brief contribution to this problem, there will be other abstract, articles, which are going to continue and deal with these issues.

Intellectual property as intangible asset is in many aspects similar to fixed assets (possesion, ownership), because it is a result of investment activities, it contributes to economic benefits, it is identifiable, transferable and we can determine its own value [1]. The valuation of intellectual property consists of technical, legal and economic part [2]. Any interference with the property rights of other persons is excluded; therefore, the principle of law enforcement should be protected by the state. That is why the private property and its protection represents an important role not only for the individuals but also has a significant impact on the order of society and the nature and functioning of economic systems (the issue of equity and distribution).

The problems of intellectual property protection in Slovakia can be introduced by several elements: the fact of poor law enforcement, weak financial capacity of the Industrial Property Office of the Slovak Republic (IPO SR), absence of Patent Court existence, or an increase of intellectual property rights promotion.

The barriers of intellectual property transfer have their inward and outward characters. The main inward barriers in Slovakia represent low personal and financial capacities, which lead to poor propagation activities and results. This problem points in Slovakia to its poor global awareness. Significant outward barriers are represented by insufficiently developed environment (limited offer of services, lack of skills and experience, small interest from Slovak business companies or limited realization of steps in the TT process) [3].

Among the EU countries, the Slovak Republic belongs to so called Moderate Innovators. [4] Slovakia has a relatively low number of patents granted per million inhabitants, which indicates a low creative activity and capacity of the country to utilize the knowledge with available financial resources and turn them into potential economic gains.

During the year 2016, in the Slovak Republic, there were 48 cases of newly technology transfer (TT) registrations from 9 Slovak scientific-research institutions. For a period 12/2011 – 31.12.2016, there were together registered 216 cases of TT from 14 Slovak scientific research

institutions. The concept of technology transfer event is a case when a particular technology and the agenda related to the implementation of its transfer enters the practice. As the process of protection and commercialization of intellectual property is time-consuming, it is not the exception that the services attached to one case of TT are provided over several years. [5]

Conclusion

Protection of private property is fundamental for the protection of intellectual property. Institute of intellectual property and its protection has an impact on overall economic performance of the country, the potential for innovation, enhance the competitiveness of companies and, ultimately, to shape a knowledge-based society. Bad conditions of intellectual property protection in Slovakia have several causes: the fact of poor law enforcement, weak financial capacity of the Industrial Property Office of the Slovak Republic, absence of Patent Court existence, or low level of intellectual property rights promotion. The Slovak Republic has a relatively low number of patents granted per million inhabitants, which indicates a low creative activity and capacity of the country to utilize the knowledge with available financial resources and turn them into potential economic gains.

References

1. *Lalíková L.* Ekonomické aspekty práv duševného vlastníctva. Available at: http://ttb.cvtisr.sk/bulletiny-2014/2-2014/ekonomicke-aspekty-prav-dusevneho-vlastnictva.html?page_id=701&lang=sk (accessed 27 February 2017)

2. *Kardoš P.* Royalties used in the valuation of intellectual property (trademarks). Available: http://nptt.cvtisr.sk/buxus/docs//podujatia %201/9_-Peter_Kardos_bratislava06052014.pdf (accessed 27 February 2017)

3. *Müllerova K.* Experiences with technology transfer of SAS in SR. Available at: http://nptt.cvtisr.sk/buxus/docs//podujatia %201/7_K-Mullerova_-SAV__WIPO_prednaska_06052014.pdf

4. *Hlinka M.* Research and innovation strategy for smart specialisation of SR. Available: http://nptt.cvtisr.sk/buxus/docs//podujatia %201/5_Hlinka_RIS3_-06052014_EN_verzia.pdf (accessed 27 February 2017)

5. Expertné podporné služby. Správa 02/2016, Centrum transferu technológii CVTI SR. Available:http://nptt.cvtisr.sk/buxus/docs//ESP_spravy/Podpora_-TT_prehlad_cely_rok_2016.pdf

Ketsbaia N.N.
Candidate of economics science,
assistant-professor of Sukhumi State University's Business
Administrating direction. Tbilisi, Geogia

MODERN MARKETING PROBLEMS IN GEORGIA

In Georgia, like in the other countries of post-soviet area, during the transitional period of market economics, which turned out to be very stretched it time, numerous problems were presented with different scale, form, content, role and meaning. Marketing and marketing activities were no exception. Fast adaptation of economic environment represents marketing as a whole process of social and administrating function.

The practice shows us, that marketing theory is lags behind the reality. It's obvious that, in comparison of new theoretical models, the number of practical models are less. In recent days, popular Marketing-Mix emphasizes such secondary concepts, such as: packaging, pricing, personalization and so on. Those things are not always enough for the success of the product.

The main aim of marketing and marketing activities is to sell the products of any quality with any opportunity. This means, that market economics is oriented on profit, not on the satisfaction of people's demands. Its aim is to cultivate and stimulate the consumers' demand on a product by using ads and fashion to get maximum profit. Because of that, it's natural that marketers defend not the consumers', but entrepreneurs' interests. Marketing is directly connected to commercial activities, so that it occupies a place between production and consuming:

Production – Trading – Consuming.

The second issue of marketing is transformation of product into consuming object. Despite the fact that, marketing does not study customers' wants at all, it still has to find out some parameters of consumers' demands only for one aim — to sell everything.

The third problem of marketing is combining consumers' wants and demands. Often, they are considered as same things. Despite the fact that the difference between them exists. A want is objective state, so it expresses the necessity that the person needs. A demand is a subjective expression of the want. There are four kinds of relationships between those categories:

1. There is a want — There is a demand that is a normal relationship.
2. There is no want – There is no demand, that's a normal relationship.

3. There is a want, but here is no demand, that's an undeveloped demand.

4. There is a demand, but there is a want, that's a prestigious want.

In production, last two variants attract a special attention. In the case of the 3rd variant all available means are tolerable(except advertising), in order to satisfy consumers' unacknowledged, but real demands.

In case of the 4th variant advertising comes with all its force, which presses practically invaluable products upon consumers. In this situation, marketing tools such as advertising and fashion are used with all their strength. Their essence is commercial, financial, to make the consumers buy an unwanted products for them. There is a saying "a good product does not need advertising"(G.Ford).

The 4th problem is choosing demand determining factors, because a demand as an absolute, unrealistic, potential might exist always and anywhere. For marketer, it's important to determine the factors that directly guarantee the wants solvency. The following factors can be separated out:

1. Populations' ability to pay.
2. Social-residential wants.
3. Actuality and potentiality of extreme situations.
4. Expansion of population's working activities.
5. Scientific-ecologic prophylaxis.
6. Services' perspectives.
7. Prestigious ideas.
8. Information about the product and advertising.
9. Financial perspectives of the consumers'

The fifth problem is a decline of demand with the change of testes. Fashion represents marketing's rectified mechanism. The essence of fashion lies on three main ideas:

1. A temporary fascinate
2. An advantage regarding to analogic product.
3. Matching with someone's taste.

A fashion is a temporary occurrence which lasts about 3-6 months. Any caprice of the fashion leads to the raise of products price. With it's nature the fashion is anti-human, because its aim is to take out money from peoples' pockets. In this case the aims of fashion and marketing match each other.

The sixth problem is cultivating of the advertising. If the product itself is good, it does not need an advertising. The connection of the advertising and marketing is expressed in following phrase: "An ad is moving force of

trade". With the help of advertising everything can be sold, cheap and expensive, useful and unusable. The financial essence of the advertising is known for everybody, but still everyone gets under its influence. The force of ad makes consumers not to stop from buying the product, even if there are bad ecological reviews about the product. A great amount of money is put into advertising, which often is 70 % of the products price.

If we compare administrating the problems of marketing's development to the Georgian reality, we will find out that:

1. The Georgian market is poorly developed.
2. There is a lack of qualification in marketing field.
3. Marketing tools are not used well enough in practice.
4. Misunderstanding the essence of marketing.

References

1. *Symonenko N.N.* Modern problems of economics and management: tutorial / N.N. Symonenko, P.S. Protchenko. – Khabarovsk: Publishing house «DVGUPS», 2005. – 79 p.
2. *Kotler P*. Principles of marketing. Short course / Kotler, P. – M.: Publishing house «Williams», 2007. – 656 p.
3. Marketing management / [Published by Korotkova A.V., Sinyaeva I.M.] – [2-nd ed., revised and expanded] – M.: Unity-Dana, 2005. – 463 p.
4. *Kotler P*. Lateral marketing: a new approach to finding product, market and marketing mix ideas / P. Kotler, Fernando Trias de Bes. – SPB. : Neva, 2004. – 190 p.

Agnieszka Michalska-Żyła
Assistant Professor
Department of Rural and Urban Sociology
Faculty of Economics and Sociology, University of Łódź POLAND
Małgorzata Marks-Krzyszkowska
Assistant Professor
Department of Local Government Economics
Faculty of Economics and Sociology, University of Łódź POLAND

ПРОБЛЕМА ВЗАИМОСВЯЗИ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ И РЕСУРСОВ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА ЖИТЕЛЕЙ МЕСТНЫХ ОБЩИН

Качество жизни уже с некоторого времени принадлежит самым популярным вопросам, затрагиваемым на почве многих общественных наук. Исследуя субъективный аспект качества жизни внимание посвящается анализу нематериальных элементов хорошей жизни,

таких как радость и удовлетворенность жизнью в целом и ее определенными отраслями, а также вопросам, связанным с психическим самочувствием и эмоциональным состоянием (Diener, Suh: 1997, Stiglitz, Sen, Fitoussi 2009). Качество жизни является также категорией, все чаще рассматриваемой как один из главных элементов эвальвации и сравнений между странами, регионами, городами, а также вышестоящей целью в создании концепции локального или регионального развития (Rokicka 2014). В настоящем труде содержатся заодно результаты эвальвационного и сравнительного исследований, так как будет показан уровень субъективного качества жизни в исследуемых обществах, что дает возможность уловить сходства и различия в этом отношении[1].

Анализ соотношений между удовлетворенностью жизнью и такими категориями как социальные связи, участие и доверие указывают на преимущество названных переменных перед экономическими факторами. Как доказывают Helliwell и Putnam (2004:1444) социальный капитал сильно положительно связан с субъективным самочувствием многими независимыми каналами и в нескольких разных формах. Семейные, дружеские, соседские связи, связи на месте работы, участие в общественной жизни, а также вероятность и доверие кажутся независимо и надежно связанными со счастьем и удовлетворенностью жизнью. Особенно большое значение для удовлетворенности жизнью имеет уровень социального доверия (Helliwell i Huang 2006, Hudson 2006, Helliwell, Shun 2010).

Главная цель выступления концентрируется на двух основных вопросах. Первый сводится к определению общего уровня субъективного качества жизни населения выбранных местных общин. Второй вопрос относится к соотношениям, выступающим между уровнем удовлетворения жизнью и компонентами социального капитала в виде ресурсов социального доверия, сети социальных контактов, а также сферы соблюдения аксионормативной системы. Представляемые анализы должны вести к ответу на вопрос: будут ли ресурсы социального капитала дифференцировать качество жизни жителей этих местных общин или нет?

Полученные результаты являются подтверждением роли социального капитала в формировании чувства благосостояния в локаль-

[1] Исследования проводились в рамках проекта, который был финансирован на средства Национального Центра Науки. Номер проекта: UMO-2014/14/E/HS6/00398

ных средах. Анализ влияния компонентов социального капитала на качество жизни доказал самое большое воздействие социального доверия. Высокие ресурсы социального доверия способствуют восприятию собственной жизни в более положительных категориях, а его дефицит влияет на понижение оценок. Полученные результаты являются подтверждением замеченных в других исследованиях закономерностей, касающихся роли социального доверия в формировании чувства благосостояния в локальных средах.

Список використаних джерел

1. *Diener E., Suh E.:* 1997, Measuring quality of life: economic, social and subjective indicators (in:) Social Indicators Research vol. 40.
2. *Helliwell J. F., Putnam R. D.*, 2004, The social context of well-being, The Royal Society.
3. *Helliwell J. F., Shun W.*, 2010, Trust and Well-being, NBER Working Paper No. 15911.
4. *Helliwell J. F., Huang H.,* 2011, Well-Being and Trust in the Workplace (in:) Journal of Happiness Studies Volume 12
5. *Hudson J.* (2006), Institutional Trust and Subjective Well-Being across the EU, (in:) Kyklos, 59.
6. *Rokicka E.*, 2014, Rozwój gospodarczy i społeczny a jakość życia. Wybrane kontrowersje teoretyczne i metodologiczne, (w:) Przegląd Socjologiczny, Tom LXIII/1.
7. *Stiglitz J. E., Sen A., Fitoussi J. P.*, 2009, Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf.

Iza Desperak
Senior lecturer in sociology
Department of Sociology of Politics and Morality
Faculty of Economics and Sociology, University of Łódź Poland

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY (CSR) AND SOCIAL AUDITIONING – GUARDIANS OF LABOUR CONDITIONS

Due to neoliberal paradigms, having influenced processes of transition of transforming post-Soviet countries, many former mechanisms guarantying labour rights and conditions disappeared, as a result leading to worsening situation of the employees. Women in general and also feminized jobs and branches became one of especially

vulnerable groups in labour market. Polish case of textile industry, ruined after 1989 and transformed into sweat shops might serve as an example of that phenomenon. However, textile production still conducted in Central and Eastern Europe (like Poland, Romania, Bulgaria, etc.)aspired to join global production chains, while peripheral position made workers more exploitation-prone.

Global capitalism offers another tool to secure labour rights and working conditions: CSR (Corporate Social Responsibility), codes of conduct and international ethical standards in textile production, important challenge market competition among companies. On the one hand, ethical standards serve the producers to keep their position in competing global markets and might be used as another Public Relations tool. On the other hand, the standards themselves serve as a tool protecting the workers, not only in Europe, but also in more and more popular Asian locations for the production plants.

Necessary process of controlling and certifying application of certain CSR standards in the plants, included in production chain, resulted in working out methodological standards of social auditioning by independent organizations. Methodology and practice of such auditioning [based on Polish examples] is main subject of that paper, whose author shares her experience as a leader of auditioning team.

Those international non- governmental organizations (NGOs) try to be independent from business pressures. Independent research, conducted according to certain methodology of social auditioning, worked out by those organisations, is a guarantee of independence for both the research process and research organisation.

Social auditioning methodology combines three approaches: social research, financial auditioning and labour conditions study. It uses combined methods of interviews, financial audits and observation (hidden and open). In each case as least half of the research procedure is hidden, but local entrepreneurs, participating in those international production chains, are obliged to cooperate with auditioning team when ‘open’ part of the research procedure is conducted. They have to provide access to documentation, workers, and working space. Together with complex methodology of the auditioning procedure it iS possible to obtain reliable results, used not only to control whether the ethical standards are kept, but also to press onto entrepreneurs to raise quality of working conditions.

This methodology may be compared to other methods of social research engaged into ethical or equality issues, like "equality experiment", or "anti-discrimination tests" comparing attitude towards various clients or customers in both club-going places and public institutions. It also corresponds with the approach of "shadowing" methodology, or "secret shopper" approach, and is also close to undercover journalism, used by both Guenther Wallraff and Barbara Ehrenreich.

References

1. *Angrosino Michael V.* (2009) *Obserwacja w nowym kontekście. Etnografia, pedagogika i rozwój problematyki społecznej.* in: Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln, ed., Metody badań jakościowych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. [*Rethinkong observatin: from metod to context* , together with Perez, 2000].

2. *Bezrobocie wśród absolwentów* (2008) „Monitor Rynku Pracy", 9 July 2008 [access 2 February 2012]. ‹http://www.rynekpracy.pl/monitor_-rynku_pracy_1.php/wpis.10›.

3. *Callamard Agnès* (2001) *Metodologia badań nacechowanych wrażliwością na społeczno-kulturową tożsamość płci*, Gdańsk: Amnesty International w Polsce.

4. Centrum Praw Kobiet (2000) *Wpływ procesu prywatyzacji na położenie kobiet – kobiety w polskiej w gospodarce okresu transformacji. Raport z badań* [access February 2nd 2012]. ‹http://www.cpk.org. pl/images/stories/-documents/attach_113.pdf›.

5. *Desperak Izabela, Śmiałek Judyta* (2010) *Młodzi w Łodzi – prekariat z wyższym wykształceniem. Raport z badań 2010 [raport z badań Think Tanku Feministycznego w ramach projektu „Odzyskać obywatelstwo. Gender i ekonomia opieki"]* [102ccess February 2nd 2012]. Accessny w Internecie: ‹http://www.ekologiasztuka. pl/102cc/f0099prekariat-lodz.pdf›.

6. Ehrenreich Barbara (2006) *Pracować za grosze i (nie) przeżyć.* Warszawa: Wydawnictwo WAB. *[Nickel and dimed: on (not) getting on in America, 2001]*

7. *Fix Michael, Struyk Raymond J.,* eds., (1993) *Clear and Convincing Evidence: Measurement of Discrimination in America*. Washington: Urban Institute Press.

8. Griffin John Howard (1962) *Czarny jak ja.* Warszawa: Iskry. [*Black Like Me,* 1961].

9. Karpieszuk Wojciech (2010) *Miasto porozmawia z klubami o zakazie selekcji*. „Gazeta Wyborcza", 15 march 2010 [102ccess February 2nd 2012].:

‹http:// warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34889,9252991,Miasto_porozmawia_-z_klubami_o_zakazie_selekcji. Html›.

10. Konecki Krzysztof T. (1992*) W japońskiej fabryce. Spo-łeczne i kulturowe aspekty pracy i organizacji przedsiębiorstwa*. Łódź: Instytut Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego.

11. (2000) *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

12. *Koss-Goryszewska Maryla* (2010) *Testy dyskryminacyjne. Charakterystyka techniki i zastosowanie w wybranych krajach.* Warszawa: ISP.

13. Martela Borys (2006) *Nie ma pracy, bo ma zły adres.* „Metro", August 25th 2006 [access February 2nd 2012].: ‹http://serwisy.gazeta.pl/wyborcza/-1,68586,3571615.html›.

14. Pager Devah (2003) *The Mark of a Criminal Record*. „American Journal of Sociology", vol. 108, no. 5, p. 937–975.

15. *Podolska Joanna*, Kołakowska Anna (2006) *Zamknięta za zdjęcia*. „Gazeta Wyborcza", July 19, [access February 2nd 2012].: ‹http://forum. gazeta.pl/forum/w,443,45260839,45517886,tekst_Artykulu.html›.

16. *Spreckley Freer* (2008*) Social Audit – A Management Tool for Cooperative Working*. Beechwood College [access February 2nd 2012].: ‹http:// www.uk.locallivelihoods.com/Moduls/WebSite/ Page/Default.aspx?Pag_Id=109›.

17. *Szabuńko Joanna, Seibert Anita*, *Kamińska Anna* (2005) *Warunki pracy kobiet w polskim przemyśle odzie żowym.* Warszawa: Koalicja KARAT [access February 2nd 2012].: ‹http://cleanclothes.pl/ wp-content/uploads/2009/11/-CCC_2005_PL1.pdf›.

18. *Turner Jim, Doane Deborah*, eds., (2007) *CSR Frame of Reference [*access February 2nd 2012]. :‹http://mvoplatform.nl/

19. Wick Ingeborg (2003) *Workers' tool or PR ploy? A guide to codes of international labour practice.* Bonn–Siegbiurg: Friedrich-Ebert-Stüftung, Südwind Institut für Ökonomie und Ökumene.

Гелашвили М.Р.
д.е.н., ассоцированный професор Сухумского
Госуниверситета, заместитель декана экономического факультета.
Грузия, Тбилиси

РОЛЬ ИНСТИТУЦИОННЫХ РЕФОРМ В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ В ГРУЗИИ

Огромный мировой опыт экономических реформ дал Грузии возможность выбрать наиболее подходящие направления для скорейшего развития экономики страны. Четкими приоритетами стали

ускорение либерализации экономики и создание институциональных предпосылок для развития частного сектора. Грузия наконец появилась в общемировых исследованиях, проводимых различными экспертными институтами.

Грузия стала единственной страной постсоветского пространства, где можно зарегистрировать предприятие любого типа за 3 дня, подав документы только лишь в налоговый офис. Реформы также затронули область внешней политики и внешнеэкономических связей.

Важнейшую роль в либерализации экономики сыграла налоговая реформа: количество налогов было сокращено с 22 до 7. Налог на добавленную стоимость сокращен с 20 % до 18 %. Плоский налог на прибыль составил 20 %.

Полностью была обновлена система менеджмента в энергетическом секторе. Была запланирована и начата стопроцентная приватизация и введена массовая практика долгосрочных арендных контрактов с правом их перепродажи на такие виды собственности.

Институциональная либерализация не означает, что все блага реформ уже дошли до каждого гражданина Грузии. Многие еще не поняли суть изменений, не у всех есть «рыночная хватка» и готовность менять привычный образ жизни. Безусловно, в Грузии есть проблемы. Вопреки ожиданиям централизованная бюрократия все еще имеет влияние, а размер государственного долга практически не сокращается и даже растет (к началу 2015 года это около 35 % ВВП).

Реформы провидимые в Грузии, представили страну перед мировым сообществом, как одну из быстро развивающее государство в мировом масштабе. Успехи её экономического развития складывались из нескольких составляющих: — экономические реформы носили систематический характер, исходя из этого, Грузия становится лидером в этой сфере; — стратегическое геополитическое положение дало возможность использовать этот ресурс для ускорения экономического развития государства; — в стране проведена эффективная налоговая реформа; упрощена процедура лицензирования; - сложилась антикорупционная атмосфера; — задействован механизм законопослушности и законности в бизнесе.

Грузия приобретает относительное превосходство во внешней торговле путем развития системы либеральной торговой политики.

Несмотря на достигнутые успехи в сфере бизнеса, в государстве по-прежнему остро стоит проблема безработицы. По данным Госу-

дарственого департамента статистики Грузии, безработица в 2015 году возрасла на 0,5 % и составила 16,7 %. По официальной статистике в Грузии на сегодня 329 тыс. безработных.

Институционные реформы и их результаты не является единовременным процессом. Институционые реформы дают результаты в долговременной перспективе. Поэтому основной задачей государства является дальнейшее расширение масштабов экономических реформ и ускорение его развития за счет дальнейшего повышения темпов бизнеса.

В условиях рыночных отношений проблемы дальнейшего развития экономики должны связываться с повышением уровня жизни населения, их занятости, а также с решением ряда других социально-экономических проблем. При нынешних органиченных ресурсных возможностях достижение высокого уровня развития производительных сил, экономическое развитие зависит от того, насколько быстро включаются в хозяйственный оборот новые факторы. Предпочтение при этом отдается инвестиционнной активности. Инвестиционная активность определяет темпы и динамику инвестиционной деятельности и зависит от экономических, политических и социальных процессов, протекаюших в стране. При помощи этой экономической категории можно судить как об инвестиционном климате страны в целом, так и об условиях инвестирования.

Список використаних джерел

1. *Гелашвили М. Р.* Макроэкономическая эффективность инвестиции. – Тб., 2014.
2. Doing Business 2011. (2011) Making a Difference for Entrepreneurs. A copublication of the World Bank and The international Finance corporation. Washingron.
3. *Shengelia T., Mindeli R.* (2016) Investment Environment in Georgia and the Prospect of its Development. GUST, Nova Scince Pablishers, Inc. New-York, 12-20.
4. *Shengelia T.,* (2015) Sigmificance and Tendencies of small Business Development. GUST. Nova Scince Pablishers, Inc. New-York, p. 31-38.
5. *Squire I. Tak H. G.* (2011) “Econimic Analisis of project”. World Bank, Baltimor, London. 2011.
6. Сборник статистических данных. – Тб., 2016.
7. http://www.imf.org/external/np/eu2/kyrgyz/pdf/isayev.pdf

Anisimov V.M.
junior research assistant
The State Institution «Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development NAS of Ukraine», Kyiv

NATIONAL REFORM FEATURES OF ECONOMIC SYSTEMS

Now for a number of countries, whose aim is to reach a new level of social progress, on the agenda there is a question of reforming their national economies. The reference point is the level existing in the most developed countries with modern market economies which have developed core financial and credit mechanisms.

However, the reform process for certain countries as proves accumulated experience in the world can have mixed outcome. Thus, post-socialist European countries, in contrast to the post-Soviet, have achieved notable success in the transformation of their national economies from central planning to a modern market system. Striking difference in the results of economic reforms is between post-colonial countries of Asia and the Persian Gulf and post-colonial African countries.

The above makes the need for comparative analysis of economic reforms in different countries to determine the causes of this and determine effective methods of achieving positive results. Overall, it was proved the failure of economic reforms in a number of postcolonial countries occurred when the reforms are carried out by the actual mechanical transfer to the local ground of economic models existing in developed countries [1]. In those countries where modern economic mechanisms have been adapted and organically embedded in existing national economy (especially East Asian countries: Japan, South Korea and others.) The reforms have been very successful.

In fact, in the last case it comes to the successful convergence of the two economies — the modern market, for which financial and monetary mechanisms are essential and self-contained elements, and the traditional market, which retains features of economic systems pre-industrial societies with functioning of the market mechanisms within the social organization of the certain societies. Thus these two economies have been restructured for the purpose of the mutual adaptation.

In general, the traditional system of economy as it has been proven on the basis of economic anthropology [2], despite of its archaic, has quite

complicated structure and its elements are in more developed economies. Thus, the relative failure of the market reforms in post-Soviet countries can be explained not only because of the legacy of the central planning economic system, but also because of the influence of the traditional institutions and organizations of economy. And the value of these institutions have been paradoxically increased in these countries in the process of market reforms. For example, the personal farm in Ukraine today plays an important role in the provision of employment and production of certain types of agricultural products. Of course, traditional forms of management are not able to provide properly intensive economic development. However, they are based on existing successful experience of convergence of modern and traditional economies and they can be the basis for development of a competitive innovative market economy.

Thus, the comparisons of economic reform processes in different countries make the conclusion that the mechanisms that represent modern market economy are universal, but their use in a particular country should take into account the existing particular features in its traditional economic system. In fact it comes to the convergence of traditional and modern economic systems, and this requires the need of attention to the study of the latest features for each country.

References

1. *Murdal G.* (1968) Asian drama: An Inquiry into the Poverty of Nation (Vol. 1), Pantheon book, N.Y., US.

2. *Polanyi K.* (2001). The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time, 2nd ed., Beacon Press, Boston, US.

Janusz Wdzięczak
UniversityofLodz
FacultyofEconomicsandSociology

PRIVATISATION IN POLAND AND RUSSIA. A LESSON OF TRANSFORMATION

Many scientists (A. Aslund, J. Gaidar) have drawn attention to the influence of social and historical factors on the process of economic transformation. The aim of this paper is to show the differences between

ownership transformations after the fall of communism in Poland and Russia. For this purpose, historical alterations influencing the idea of ownership will be discussed. Then various models of privatisations adopted in the 1990s in Russia and Poland will be presented and compared. It will also be shown how they were implemented in practice. Finally, consequences of these processes, as well as their impact on shaping economic, social and political life will be discussed. Particular attention will be paid to issues of informal institutions that affect economic processes.

As a result of these considerations, it will be possible to answer the question: why in Poland the privatization process resulted in the emergence of a large number of private enterprises, and in Russia created an economic oligarchy.

The problem will be presented with a "New institutional economics" (NIE)approach. NIE as investigating formal institutions and informal institutions will be appropriate.

In order to present the issue statistical data (Goskomstat, Główny Urząd Statystyczny) will be used. Moreover, an analysis of legal acts will be conducted and a number of case studies concerning different companies and sectors will be examined.

References

1. *P. J. Boettke,* Why Perestroika Failed: The Politics and Economics of the Transformation, London.
2. *M. Boycko*, Voucher Privatization, Working Paper no. 85, Centre for the Study of the Economy and the State University of Chicago, Chicago 1993.
3. *M. Dąbrowski,* Program Gajdara, CASE, Warszawa 1993.
4. European Economy: Stabilization, liberalization and devolution. Assessment of the economic situation and reform process in the Soviet Union, nr 45, Luksemburg 1990.
5. *R. Frydman, A. Rapaczyński, J. S. Eerle*, The privatiozation process in Russia, Ukraine and the Baltic States, Londyn 1993.
6. *J. Kornai*, Individual freedom and reform of the socialist systems, „European Economic Review" 1988.
7. *P. Kozarzewski*, Prywatyzacja w krajachpostkomunistycznych, ISP PAN, Warszawa 2006.
8. *C. Scott Leonard, D. Pitt Watson*, Privatization and Transition in Early 1990s., Uppsala University.

Ніколенко С.С.
д.е.н., проф.,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава
Заворотній С.І.
здобувач,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

ІННОВАЦІЙНІ КЛАСТЕРИ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

На сучасному етапі розвитку економіки саме інноваційні фактори відіграють вирішальну роль у зростанні конкурентоспроможності. У зв'язку з посиленням конкурентної боротьби між країнами інноваційні кластериварто розглядати в якості важливого інноваційного фактора конкурентоспроможного розвитку національної економіки. З огляду на зростання ролі інформації та знань у постіндустріальній економіці інноваційні кластери набувають ще більшої ваги. Відтак інноваційні кластери сприяють формуванню нової інноваційної моделі розвитку економіки, яка характеризується високою конкурентоспроможністю та інвестиційною привабливістю.

Як відомо, конкурентоспроможність країни багато в чому залежить від стадії розвитку її економіки. Виокремлюють три стадії економічного розвитку країни. На першій стадії конкурентні переваги базуються виключно на забезпеченості країни трудовими та природними факторами. На другій – ефективність у виробництві стандартних продуктів і послуг стає основним джерелом конкурентних переваг. На третій – здатність виробляти інноваційні продукти та послуги світового рівня з використанням найбільш передових методів стає основним джерелом конкурентних переваг. Саме на цій стадії інноваційні кластери виступають фактором не лише зростання продуктивності, але й стимулювання інноваційної діяльності [1].

Відомий економіст М. Портер вважав, що к конкурентоспроможність країни залежить від здатності її промисловості до інновацій та модернізації. Він акцентував на провідній ролі кластерів у розробленій ним теорії національної та місцевої конкурентоспроможності. Економіку слід розглядати через призму кластерів, оскільки останні краще узгоджуються з характером конкуренції та джерелами досягнення конкурентних переваг[2, с. 168].

Експерти Європейського Союзу (ЄС) під інноваційним кластером розуміють групу незалежних підприємств – інноваційних стартапів, малих, середніх і крупних підприємств, а також науково-дослідних організацій, які діють у певній галузі та регіоні і покликані стимулювати інноваційну діяльність шляхом інтенсивної взаємодії, спільного використання потужностей і обміну знаннями та компетенціями, забезпечення внеску у трансфер технологій, створення мереж і поширення інформації між суб'єктами кластера [3, с. 10].

Відтак інноваційний кластер – це система підприємств та організацій, що включає в себе весь інноваційний ланцюжок: від розвитку фундаментальної наукової ідеї до виробництва та реалізації готової інноваційної продукції. При цьому формування мережі стійких зв'язків між усіма учасниками кластера вважається важливою умовою ефективної трансформації винаходів в інновації, а інновацій – у конкурентні переваги.

Світова практика свідчить про те, що рівень розвитку інноваційних кластерів впливає на рівень конкурентоспроможності країни на мікро, мезо- і макрорівні. Інноваційний кластер, будучи конкурентоспроможною системою, є фактором конкурентоспроможного розвитку не лише підприємств і організацій, які до нього входять, але й окремих галузей, економік міст, регіонів і національної економіки загалом (рис. 1). У свою чергу, чим вищий рівень конкурентоспроможності національної економіки, тим більше в ній розвинені інноваційні кластери та інноваційні процеси. Відтак взаємообумовленість і взаємозв'язки між процесами кластеризації, зміцнення конкурентоспроможності та прискорення інноваційної діяльності – це нове економічне явище, що дозволяє протистояти тиску глобальної конкуренції і належно відповідати вимогам національного і регіонального розвитку.

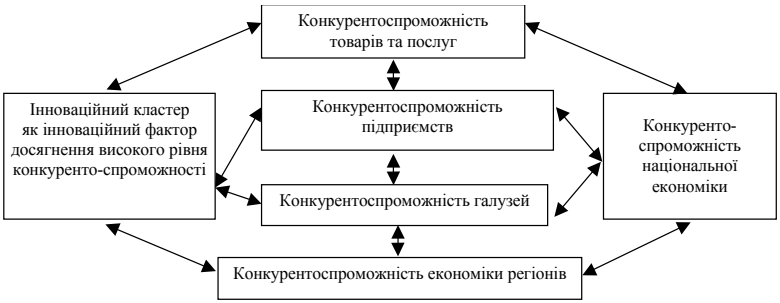

Рис. 1. Взаємозв'язок інноваційного кластера
з конкурентоспроможністю національної економіки

Світова практика демонструє те, що інноваційні кластери здійснюють позитивний вплив на конкурентоспроможний розвиток національної економіки. Отже, інноваційні кластери є актуальними та перспективними в Україні з огляду на те, що вони стимулюють конкуренттоспроможний розвиток не лише підприємств і організацій, які до них входять, але й галузей, міст, територій, регіонів і врешті-решт всієї національної економіки. Відтак для України доцільно розробити, затвердити й забезпечити реалізацію довгострокової національної стратегії конкурентоспроможності економіки України, в якій має бути відведено вагоме місце проблемі формування інноваційних кластерних структур.

Список використаних джерел

1. Stages of development. — [Електронний ресурс] // The Institute for Strategy and Competitiveness (ISC) – Режим доступу: http://www.isc.hbs.edu/-competitiveness-economic-development/frameworks-and-key-concepts/Pages/-shapes-of-development.aspx.

2. *Портер М.* Конкуренция / М. Портер. – М. : Издат. дом «Вильямс», 2005. – 608 с.

3. Community Framework for State Aid for Research and Development and Innovation(2006/C 323/01) // Official Journal of the European Union. – 2006. – Vol. 49. – 30 December. – 26 p.

Кириленко В.І.
д.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ

Розуміння сутності та змісту інноваційно-інвестиційного розвитку в сучасному інформаційно-економічному середовищі вимагає врахування двох передумов: по-перше, інформація завжди відігравала в житті людини і суспільства велику роль, тобто це атрибут будь-якої економічної системи; по-друге, лише на певному етапі історичного розвитку інформація виокремлюється в самостійний об’єкт, з приводу якого в силу об’єктивної необхідності у суспільстві виникають еко-

номічні відносини, змінюється структурне співвідношення між енергією, матерією та інформацією як фактору зростання.

Перехід до інформаційного суспільства, що базується на інформаційно-інтелектуальних технологіях, коли інформація і знання стають основним ресурсом, потребують від науки і освіти постійного розвитку, швидкого реагування на виклики часу, динамічних зв'язків між наукою, освітою та економікою, необхідність розробки цілісної концепції модернізації науки, освіти і становлення економіки на нових технологічних укладах. Взаємопов'язані перетворення мають забезпечити комплексну перебудову науки на основі конкретних заходів щодо її організації, функціонування, підвищення ефективності. Для цього необхідно, насамперед, розробити нову національну наукову політику, визначити пріоритетні напрями, етапи й основні принципи розвитку.

Кадровий потенціал науки завжди був сильною стороною держави і протягом багатьох років визначав місце України серед провідних європейських країн: за чисельністю науковців – близько 0,54 % від чисельності економічно активного населення (у тому числі, за чисельністю дослідників – 0,41 %). Забезпеченість науковими кадрами в Україні і зараз відповідає рівню таких європейських країн, як Іспанія, Польща, Чехія, Угорщина, однак їх більш, ніж удвічі менше за середнє значення цього показника в західноєвропейських країнах. Потребує суттєвого оновлення матеріально-технічна база наукових установ.

Більшість економістів Західної Європи вважає, що економічне зростання можливе завдяки впровадженню в економіку нових ідей і розвитку нових технологій. Принципово новим є те, що в економіку стали включати не тільки технології, а і весь механізм виробництва знань, тобто економіка знань – це не тільки економіка виробництва. Це і університети, і фундаментальна, і прикладна наука, і система комунікацій, і патентна система, це також дослідження і розробки, – це величезний взаємопов'язаний, комплементарний комплекс.

Останнім часом на суспільний розвиток впливають два чинники: розвиток ринкових відносин і знання, які формують суспільство знань, тобто таке суспільство, в якому кожна людина їх виробляє або споживає. Поєднання понять ринкової економіки та економіки знань призводить до осмислення необхідності формування нових понять інформаційного суспільства.

Головними перешкодами, які заважають вітчизняній науці стати одним з основних джерел економічного розвитку країни є такі фактори: домінування в національній економіці галузей з низьким рівнем доданої вартості; реалізація в Україні моделі економічної реформи, яка в основному звелась до перерозподілу нагромадженого національного багатства, перетворення народної власності у власність незначної кількості людей; формування інсайдерської економіки; недостатня виконавча дисципліна.

Абревіатура GRIN, якою позначають нові перспективні економічні пріоритети – гено, робо, інфо, нано (технології) – в лексиконі українських політиків ще навіть не з'являлася. Освіта та наука – це речі, на яких економити не можна, бо вони закладають підвалини майбутнього зростання [5].

Украй необхідним є швидке впровадження технологічних інновацій. У першу чергу в енергетиці. Прориви у дослідженні чистої енергетики переростуть у робочі місця в галузі чистої енергетики, якщо підприємства знатимуть, що існує ринок збуту для їхньої продукції.

Далі – надшвидкісні залізниці, бездротовий зв'язок, Інтернет для переважної кількості населення. Всі ці інвестиції – в інновації, в освіту та в інфраструктуру – зроблять країну кращим місцем для бізнесу та створення робочих місць, урешті-решт для життя. Плюс – максимальна економічна свобода та зведення до мінімуму державного регулюванням бізнесу.

Без прийняття негайних рішень теперішньою владою щодо формування економіки знань на основі глибокого реформування освіти країна залишиться глибокою провінцією. Важливо створити економічні стимули та інституційний режим, що заохочують до ефективного використання національних і глобальних знань у всіх секторах економіки. Необхідні ефективна інноваційна система, що об'єднує в єдиний комплекс економіку, наукові, академічні та дослідницькі центри та інфраструктура, яка поєднує елементи інноваційної системи між собою та із зовнішнім середовищем. Непересічна роль держави як ініціатора та координатора процесів розбудови економіки на основі нових знань.

Збереження економічного зростання за допомогою інноваційного підприємництва вимагає переходу від «інсайдерської» економіки, яку формують великі фінансово-промислові групи, до відкритої економіки, що характеризується верховенством права, законністю і прозорістю.

Список використаних джерел:

1. *Геєць В.М., Александрова В.П., Барановський О.І., Близнюк В.В.; Богдан І.В.* Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / Інститут економічного прогнозування НАН України / В.М. Геєць (ред.). – К.: Форт, 2000. — 422 с.

2. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура: Пер с англ. под науч. ред. О.И.Шкаратана / М.Кастельс. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

3. *Князевич А.* Формирование и функциоиирование инновационной инфраструктуры Украины : монография / А. Князевич; под. научн. ред. д.э.н.. проф. И. Бритченко. — Ривне : Волинські обереги. 2016. – 272 с.

4. Реформування економіки України: стан та перспективи [Текст] : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (25–26 листопада 2010 р.) / [голова редкол. О. О. Єранкін]. — К. : МІБО КНЕУ, 2010. — 316 с.

5. *Сюмар В.* Про що мав би говорити Янукович, але говорив Обама // Українська правда. Електронний ресурс: http://www.pravda.com.ua/articles /2011/02/28/5968610/.

6. *Чухно А.А.* Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. — К. : Логос, 2003. — 631 с.

Дучинська Н. І.
д.е.н., проф.
Дніпровський національний
університет ім. Олеся Гончара, м. Дніпро
Фіногеєва О.В.
викладач
Дніпровський національний
університет ім. Олеся Гончара, м. Дніпро

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Останні десятиліття концепція соціальної відповідальності бізнесу мала значну тенденцію розвитку. В процес підняття соціальної ролі економічних суб’єктів були задіяні держава, суспільство, міжнародні організації, місцеві громадські організації тощо. Основні принципи, якими керуються більшість сучасних успішних компаній, засновано саме на соціальних обов’язках, відкритості, прозорості та співучасті у суспільному житті.

В умовах посткризового стану світової економіки, викликаної, на думку провідних науковців та аналітиків, значними проблемами на

фінансовому ринку, зростає увага до поведінки банківського сектору в аспекті соціальної відповідальності банків. Наслідки фінансової кризи змусили велику кількість системних банків змінити власну бізнес-філософію, фокусуючи свою діяльність не лише на отриманні великого прибутку, а й на пошуку стійких механізмів, що забезпечать стабільну успішну діяльність як для банків, так і для суспільства, в цілому.

Банківська система є суттєвим компонентом національної економіки. Банки відіграють важливу роль завдяки власній функції залучення фінансових ресурсів у реальний сектор економіки, забезпечуючи стійкий розвиток бізнесу.

Варто зазначити, що роль банків давно вийшла за межі фінансового поля. Їх взаємодія з іншими суспільними інститутами та ринковими суб'єктами дає можливість виробити певну поведінку по відношенню до суспільства. Так, наприклад, Світовий банк, як одна з найвідоміших міжнародних фінансових організацій, не лише фінансово забезпечує різноманітні інвестиційні проекти, а й залучається до підтримки таких сфер суспільного життя як охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища, боротьба з бідністю, безпека життя, освіта тощо.

Проте, разом з тим, постає питання, чи не породжується протиріччя між етично-моральними аспектами, які лежать в основі соціальної відповідальності, та ринковими інтересами на мікро- та макрорівнях. Світова історія економіки ілюструє різні ступені взаємодії банківського сектору з іншими фінансовими та суспільними інститутами. Банк, як суб'єкт підприємницької діяльності на ринку фінансових послуг, основною метою ставить перед собою отримання максимально можливого прибутку. Узгодження власних інтересів з інтересами суспільства – основа стратегії розвитку сучасного банківського сектору.

Проблеми, які викликані фінансовою кризою напочатку XXI століття, сприяли посиленню ролі держави в регулюванні фінансового ринку. Однак, глобалізація фінансових ринків останніх десятиліть, поява інноваційних високотехнологічних банківських інструментів, методів і механізмів їх дії, призвели до певної лібералізації банківського сектору та, навіть, до деякої зміни їх інституціональної форми.

Оскільки банківський сектор відрізняться від інших секторів економіки, то й практика суспільної відповідальності останніх має

бути дещо відмінна. Соціальна відповідальність банку – це відповідальне ставлення банку до свого продукту (послуги), працівників, споживачів, партнерів, акціонерів, активна соціальна позиція, яка полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі з представниками комерційного сектору і суспільства, державної влади, зацікавленими сторонами для надання ефективного сприяння рішенню гострих економічних, соціальних, гуманітарних та екологічних проблем [1].Значну увагу необхідно приділити відповідальності в системі банківського кредитування, забезпеченню фінансування та реалізації інвестиційних проектів, управлінню активами тощо. Окремим напрямком, що набуває актуальності зі зростаючою економічною активністю населення, є сприяння банками забезпеченню фінансової грамотності громадян. Особливу увагу заслуговує діяльність, спрямована на посилення суспільної відповідальності банків щодо боротьби з корупцією та відмиванням коштів.

Сучасний стан банків України вимагає прийняття трансформаційних заходів щодо покращення структури та функціонального призначення банківської системи. Залишаються актуальними питання якості активів і капіталізації банків, розвиток корпоративного управління в банках, підвищення якості надання банківських послуг тощо. Норми соціальної відповідальності банківського сектору повинні формуватися на основі вітчизняного законодавства та бути адаптованими до специфіки морально-етичних, соціо-культурних особливостей національної ринкової економіки.

Світові тенденції зростання соціальної відповідальності банків та інтеграційні процеси зумовлюють необхідність активізації ролі банківського сектору України як соціально-активного інституту, що сприяє розвитку суспільства. Ключовим завданням, що постає сьогодні перед банками — це повернення довіри в суспільстві [2]. Налагодження взаємовідносин на основі довіри та відповідальності можливе при дотриманні як законодавства, так і морально-етичних законів. У забезпеченні та спонуканні до суспільної відповідальності банків, як економічних суб’єктів, має сприяти державна політика, заснована на відповідальності перед власними громадянами.

Список використаних джерел

1. Базова інформації із корпоративної соціальної відповідальності: посібник / О. Лазоренко, Р. Колишко [та ін.]. – К. : Вид-во «Енергія», 2008. – 96 с.

2. *S. M. Khaled Hossain, Md. Rahat Khan* Corporate Social Responsibility (CSR) in Banking Sector: An Empirical Studyon the Hong Kongand Shanghai Banking Corporation (HSBC) Limited/ Khaled Hossain S. M., Rahat Khan Md // IOSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM) e-ISSN: 2278-487X, p-ISSN: 2319-7668. Volume 18, Issue 4 .Ver. IV (Apr. 2016), PP. 53-61 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://www.iosrjournals.org/iosr-jbm/-papers/Vol18-issue4/Version-4/G1804045361.pdf

Біла С.О.
д.н.д.у. (к.е.н.), професор
навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Національний авіаційний університет, м.Київ

ВИКЛИКИ ПЕРЕХОДУ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ДЛЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Концепція сталого розвитку («сталий», «стійкий») у економічній теорії та у світовій господарській практиці сформувалась унаслідок об'єднання трьох складових розвитку: економічного, соціального та екологічного. Сутність сталого розвитку полягає у тому, щоб забезпечити високі темпи економічного зростання для нинішніх поколінь на основі використання обмежених ресурсів таким чином, щоб гарантувати можливість економічного зростання і для майбутніх поколінь. На Саміті Тисячоліття ООН (вересень 2000 р.) було визначено ключові цілі та завдання розвитку до 2015 р., що стали відомі як «Цілі Розвитку Тисячоліття». Зокрема, доцільність сталого розвитку визначала ціль 7. «Забезпечити сталий розвиток довкілля». Загострення проблеми глобального потепління несе з собою не тільки зміни клімату, але й такі наслідки, як: затоплення прибережних територій континентів і зменшення земель, придатних для ведення сільського господарства; збільшення ризиків настання голоду; зростання у світі кількості кліматичних біженців; зростання навантаження на енергогенеруючі системи; виснаження невідновлюваних енергетичних ресурсів; посилення викидів CO_2 в атмосферу та ін. Економічним підґрунтям загострення екологічних проблем у світі є застаріла індустріальна база, промисловість XX ст., що використовувала традиційні енергоресурси (нафту, газ, камінне вугілля). У XXI ст. «сланцева революція» загострює проблеми екологізації виробництва та гальмує перехід до сталого розвитку [1].

Усвідомлюючи ризики та небезпеки для розвитку світової економіки на Семидесятій сесії Генеральної Асамблеї ООН, 18 вересня 2015 р. було прийнято програмний документ: «Перетворення нашого світу: Порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року», яким визначено 17 цілей розвитку Світової економіки [2]. Серед визначених 17 цілей світового розвитку 9 цілей безпосередньо стосується сталого розвитку: «Ціль 3: Забезпечити здоровий спосіб життя і сприяти добробуту для всіх в будь-якому віці. Ціль 6: Забезпечити наявність і раціональне використання водних ресурсів та санітарії для всіх. Ціль 7: Забезпечити загальний доступ до недорогого, надійного, стійкого і сучасного енергопостачання. Ціль 8: Сприяти неухильному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх. Ціль 11: Зробити міста і населені пункти відкритими, безпечними, життєздатними і стійкими. Ціль 12: Забезпечити стійкі моделі споживання і виробництва. Ціль 13: Вжити термінових заходів з боротьби зі зміною клімату та її наслідками. Ціль 14: Зберігати і раціонально використовувати океани, моря і морські ресурси в інтересах сталого розвитку. Ціль 15: Зберігати і відновлювати екосистеми суші і сприяти їх раціональному використанню, раціонально розпоряджатися лісами, боротися з опустелюванням, зупинити і повернути назад процес деградації земель і зупинити процес втрати біорізноманіття. Ціль 17: Зміцнювати засоби досягнення сталого розвитку та активізувати роботу механізмів Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку» [2].

Деталізуючи пріоритети переходу до сталого розвитку, слід визначити «точки», які може опанувати Україна. Насамперед, йдеться про вирішення енергетичної проблеми. Традиційна енергетична залежність України актуалізує проблему переходу до відновлюваної енергетики, у тому числі йдеться про розвиток геліо- (сонячної), вітрової, гідроенергетики, використання відходів деревообробної промисловості (пілети, брикети тощо). Розвитку відновлюваної енергетики в Україні заважає високий рівень монополізації ринку енергетичних ресурсів, високі показники зношення основних виробничих фондів енергогенеруючих компаній, технічна відсталість житлово-комунального господарства. Потреба інвестицій тільки у енергетичну сферу України з метою її технічної модернізації на рівні понад 30 млрд дол. США. Без вирішення енергетичної проблеми,

зниження енерговитрат, без енергоефективності та енергозаощадження Україна втратить конкурентоспроможність і не зможе подолати системну проблему зростання цін на послуги ЖКГ. У свою чергу, ця проблема напряму пов'язана з вирішенням проблеми бідності населення України. За даними ООН понад 60 % населення України (станом на березень 2017 р.) опинились за межею бідності. Багато у чому це пов'язано з високими цінами на послуги ЖКГ. Енергоефективність та енергозбереження, застосування відновлюваної енергетики притаманні всім країнам ЄС.

Продукція органічного сільського господарства традиційно користується попитом на регіональних ринках і на світовому ринку. Україна має потужний потенціал розвитку продукції сільського господарства: зернові культури, кукурудза, соняшникова олія; попитом користується продукція тваринництва та молочарства (наприклад: бараніна, молочна продукція, що виробляється на екологічно чистій гірській території Західної України; продукція виноробства з південних регіонів України). Для підвищення ефективності сільського господарства України, його переходу на засади сталого розвитку перешкодою залишається відсутність цивілізованого ринку землі та відсутність державної (у т.ч. кредитної) підтримки фермерства, яке не спроможно протистояти монополізму агропромислових холдингів, що домінують в Україні. У країнах ЄС підтримка фермерства ототожнюється з підтримкою малого та середнього бізнесу, що сприяє підвищенню доходів населення та зменшує бідність на селі.

Концепція «Розумний будинок», «Розумне місто» комплексно представляють перехід до сталого розвитку. Йдеться про інформаційні і комунікаційні технології, про підвищення якості та продуктивності міських служб, про перспективи зниження енерговитрат та підвищення ефективності споживання обмежених природних ресурсів. Сектори, які розвивають технології смарт-міста, включають у себе: державні послуги, транспорт і перевезення, енергетику, охорону здоров'я, забезпечення населення чистою водою, утилізація ТПВ (твердих побутових відходів). «Розумні міста» (малі та великі) – це майбутнє ЄС («EuropeanSmartCities»). Таку практику слід впровадити і в Україні, оскільки це дозволить вирішити соціальні, економічні та екологічні проблеми, сприятиме переходу до сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Stern Review Reporton the Economics of Climate Change. Prepublication edition [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.hm-treasury.gov.uk./-independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/sternreview_report.cfm
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://documents-dds-ny.un.org/-doc/UNDOC/GEN/N15/285/73/PDF/N1528573.pdf?OpenElement

Уманців Ю.М.,
д.е.н., професор
Київський національний торговельно-економічний
університет, м. Київ

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У РЕГУЛЮВАННІ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Роль держави в економіці доцільно аналізувати у межах неоінституційно-міжпарадигмального синтезу, який передбачає розгляд економічної проблематики у широкому методологічному контексті на основі взаємодії з іншими галузями наук, ідеї реформування економіки з позицій суспільного контролю та державного регулювання. Нобелівський лауреат Дж. Стігліц вказує на те, що важливе питання глобальної економіки у двадцять першому столітті полягає у тому, якою має бути у ній роль держави [1, с. 242]. Перегляд традиційних та адаптованих до попередніх умов еволюційного розвитку суспільства інструментів регулювання економіки ґрунтується на поширенні практики отримання неочікуваних і навіть протилежних бажаним результатів державних регуляторних впливів. Причому йдеться як про важелі макроекономічної стабілізації, так і про засоби стимулювання економічного зростання [2, с. 11-13].

Очевидно, що ринок є доволі ефективною формою організації суспільного виробництва. Водночас ринок може бути не лише творчим чинником, але й породжувати доволі складні за своїми наслідками економічні суперечності. Притаманна ринкові внутрішня спроможність встановлення макроекономічної рівноваги не може належним чином вирішувати значну кількість соціально-економічних проблем, коли йдеться про захист довкілля, проблеми національної безпеки та оборони, охорони здоров’я, освіти та культури, фундаментальні наукові дослідження.

Дієвість економічної політики значною мірою обумовлюється її місцем у суспільній системі. Підґрунтя дієвості економічної політики держави пов'язане із здатністю забезпечувати стратегічні орієнтири розвитку з урахуванням національних інтересів, виконанням завдань щодо впливу на соціально-економічні процеси, дотриманням визначених пріоритетів, зменшенням ймовірності потенційних ризиків, властивих ринковій економіці.

Спиратися на принципи «нового прагматизму», який ґрунтується на дотриманні «золотої послідовності» – оптимальної системи інституційних рішень і параметрів макроекономічної політики, пропонує Гж. Колодко [3, с. 430-431]. У розвинених країнах ресурси дедалі більше концентруються на стратегічних напрямах з використанням бюджетних ресурсів, стратегічного планування та активної промислової політики. При цьому роль держави буде дієвою, якщо такі інструменти будуть супроводжуватися структурними трансформаціями.

Виважена економічна політика передбачає обрання оптимального, спроможного забезпечити необхідні результати інструментарію регулювання макроекономічних процесів. Для цього мають бути враховані середовище, в якому здійснюється політика, суб'єкт, який її здійснює, наявність ресурсів і можливостей тощо. Однак при цьому досягається ефект ендогенного розвитку на засадах подолання кризи довіри у суспільстві.

Державі слід через структурні зрушення цілеспрямовано формувати інституційне підґрунтя для сприйняття економікою позитивних сигналів до економічного зростання. Зокрема, замість часто необґрунтованого виокремлення пріоритетних галузей доцільним є забезпечення спроможності економіки без зовнішнього втручання визначати й підтримувати ті пріоритети, які спроможні сприяти модернізації та зміцненню національної конкурентоспроможності. Здебільшого такими інструментами є підтримка експорту, інвестиційно-інноваційної діяльності, структуризація фінансової системи для підвищення національного інвестиційного потенціалу, створення робочих місць, розвиток підприємництва [2, с. 8-11].

Аналіз застосування країнами ЄС і Сполученими Штатами Америки низки програм, спрямованих на подолання кризових явищ в економіці та стимулювання економічного зростання, дає змогу дійти ряду висновків. Реалізовані урядами цих країн, а також Євро-

пейським центральним банком і Федеральною системою США програми цілковито суперечать принципам економічного лібералізму. Виконання таких заходів призвело до стрімкого зростання державного боргу, однак дало змогу економікам вийти на траєкторію економічного зростання. Однією з передумов проведення ефективної державної політики є взаємодія її бюджетно-податкової та грошово-кредитної складових. Для забезпечення макроекономічної стабільності та сталого економічного зростання необхідне концептуальне переосмислення напрямів їх реалізації, оскільки вони мають різний, а іноді й протилежний характер впливу на економічні процеси.

Здійснення економічної політики держави потребує виходу на таку інституційну траєкторію, яка здатна забезпечити поступовий перехід до моделі, орієнтованої одночасно і на розвиток конкуренції, і на подолання обмежень ринку на основі цілеспрямованого формування відносин співпраці між державою, підприємницьким сектором та суспільством у цілому. Необхідність економічної політики держави обумовлена перш за все існуванням «неспроможності ринку» та потребою державного втручання у розвиток макроекономічних процесів [4, с. 145–147]. В основі економічної політики держави має перебувати обґрунтоване визначення змісту стратегічних пріоритетів розвитку економіки, а також методів та інструментів реалізації такої політики, яка спрямована на забезпечення гармонізації суспільних інтересів.

Список використаних джерел

1. *Стиглиц Дж.* Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса / Дж. Стиглиц; пер. с англ. В. Лопатко. – М.: Эксмо, 2011. – 512 с.

2. *Жаліло Я.* Еволюція чинників дієвості економічної політики держави та інституційна криза в Україні / Я. Жаліло // Економічна теорія. – 2015. – №2. – С. 5–18.

3. *Колодко Гж. В*. Куда идет мир: политическая экономия будущего / Гж. В. Колодко; пер. с пол. Ю Чайникова. – М.: Магистр, 2014. – 528 с.

4. *Уманців Ю. М.* Еволюція ролі та функцій держави в економіці / Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло // Економічний вісник університету. – 2016. – Вип. 28 (1). – С. 140–148.

Панченко Є.Г.,
д.е.н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ
Войчак М.А.,
аспірант
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ
Рудуха Н.Є.,
аспірант
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ В ПАРАДИГМІ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Після світової фінансової кризи гостро постала проблема шляхів подальшого розвитку національних економік і міжнародного співтовариства в цілому. При цьому вибір концептуальної основи економічної стратегії зводиться до двох альтернатив: радикальної ліберальної доктрини та парадигми високотехнологічного розвитку. Звичайно можливі комбінації різних елементів із наведених альтернатив.

Радикальна ліберальна доктрина ґрунтується на положеннях ринкового фундаменталізму: мінімізацію впливу державних регуляторних інститутів у зв'язку із їх численними бюрократичними недоліками і низькою ефективністю, у розрахунку на дієвість ринкових сил і підприємницької ініціативу. В якості інструментів реалізації такої доктрини – проведення тотальної приватизації, в тому числі стратегічних національних підприємств і ресурсів, зокрема земель сільськогосподарського призначення. В якості джерел фінансування розглядаються залучення прямих та портфельних іноземних інвестицій. Формування приватної власності відбувається як за рахунок приватизаційних сертифікатів, так і шляхом формування ринку цінних паперів. Роль центрального банку в такій моделі зводиться до максимального ущільнення грошової маси з метою уникнення, або ж мінімізації інфляційних процесів. У цьому зв'язку у ст. 99 Конституції України зазначається: «Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України.

Сьогодні загальновизнаним є той факт, що спроба впровадити в Україні радикальну ліберальну модель виявилась невдалою. А наявному «трофейному капіталізму» притаманні такі негативні риси як тіньова економіка (близько 50 %), корпоративний державний апарат, системна корупція клановий розподіл власності, зубожіння переважної більшості населення та надвисокий рівень експлуатації. Лише за період з 2013 до 2015 р. національний доход знизився із 183 млрд до 90,6 млрд дол., а національний доход на душу населення склав 2,6 тис. дол. США, тобто нижче від середнього рівня у світі – 3975 дол. США [1, с. 7]. За прогнозами аналітиків TheEconomist до 2050 р. середньорічне зростання ВВП за умов незмінної економічної політики складе 1 %, а чисельність населення скоротиться до 32 млн чол. [2, с. 9]. У цьому зв'язку при запозиченні імпортних концепцій варто зважувати на зарубіжну практику. Зокрема в 1820-х роках лідери США закликали свій народ: «Не робіть того, що вам кажуть робити англійці, а робіть те, що англійці робили самі».

Зважуючи на повне розчарування не лише населення України, а й Західної Європи та США про можливості використання західної моделі ринкової економіки в Україні експертне співтовариство та прогресивні бізнесмени пропонують перехід від сировинної моделі колоніального типу до створення високотехнологічної національної економіки шляхом оптимального поєднання ефективного державного регулювання та сучасних ринкових механізмів. Конкретизація цих шляхів має здійснюватись у двох ключових сферах:

1) активної індустріальної політики нового типу і кластерних стратегій, ланки яких пов'язані із стимулюванням розвитку виробництва високотехнологічних виробів і послуг, нарощування глобальної конкурентоспроможності національної економіки, формування середнього класу насамперед за рахунок власників невеликого бізнесу, технологічного підприємництва, зростання зайнятості та доходів населення;

2) реального, а не декларативного, поліпшення інвестиційного клімату для залучення в Україну зарубіжних котів і технологій, насамперед транснаціональних корпорацій.

Звичайно впровадження парадигми високотехнологічного розвитку потребує перебудови системи державного управління, захисту інституту приватної власності, здійснення інших невідкладних заходів. У цьому контексті важко переоцінити роль Національного банку

України, діяльність якого підлягає кардинальному реформуванню. Для такої роботи створені певні передумови. По-перше, наприкінці минулого року, нарешті було створено Раду НБУ, яка тривалий час була відсутня, а тому національний банківський регулятор по суті діяв безконтрольно. По-друге, на початку поточного року було створено робочу групу із представників профільного комітету, парламенту, Міністерства фінансів, Національного банку та всіх державних банків, що має підготувати пропозиції щодо реформування банківської системи, зокрема створення Агентства проблемних активів. По-третє, останнім часом активізувала свою діяльність експертна громадськість, зокрема Громадська колегія Ради НБУ, вища експертна рада при Раді НБУ, банківські асоціації.

В умовах глобалізації на початку XXI ст. після фінансової кризи 2008–2010 років стало зрозумілою помилковість орієнтації центральних банків виключно на контроль лише інфляції. Справа в тому, що центральні банки мають у своєму розпорядженні чимало потужних інструментів для пере спрямування грошових потоків в інтересах розвитку реального сектора економіки і забезпечення його оптимального зростання та збільшення рівня зайнятості. Тому нова парадигма центрального банкінгу пов'язана не лише з інфляційним таргетуванням, яке зазначено в нещодавно прийнятих Радою Національного банку «Основних засадах грошово-кредитної політики» на 2017 рік і середньострокову перспективу, а з мультитаргетуванням, принцип якого виглядає по-іншому: «Багато цілей – багато інструментів». Лише за такого підходу можливо очікувати економічного зростання.

Конкретизація наведеного принципа центрального банкінга в умовах парадигми високотехнологічного зростання пов'язана із реалізацією таких напрямів реформування діяльності Національного банку України:

– активізація діяльності і підвищення ефективності та відповідальності новообраної Ради Національного банку на чолі із відомим економістом Б. Данилишиним;

– забезпечити досягнення і підтримку цінової стабільності;

– розширити використання ефективних інструментів боротьби із споживчою інфляцією;

– запровадити сучасну процентну політику на основі нарощування ліквідності банківської системи і усунення штучного блокування її ресурсів;

– нарощування кредитної активності суб'єктів господарювання шляхом зниження процентних ставок на основі розширення виробництва для імпортозаміщення;

– посилення прозорості ефективності і відповідальності підрозділів Національного банку України, пов'язаних із банківським наглядом і регулюванням, пасивність яких призвела до ліквідації понад 90 банків і втрати значної частини банківських активів, заощаджень населення та коштів господарюючих суб'єктів загальним обсягом близько 500 млрд грн [3, с. 9].

Таким чином, діяльність Національного банку України потребує кардинального реформування в контексті розробленої науковою громадськістю і практиками стратегії розвитку банківської системи України на 2016–2020 рр., яка була схвалена комітетом Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності.

Список використаних джерел

1. *Унковська Тетяна.* Нова економічна стратегія для України // Дзеркало тижня. – 2017. – № 7. – С. 7.

2. *Следзь Сергій*. Ерік Райнерт: «Не робіть того, що вам кажуть робити американці, а робіть те, що американці робили самі…» // Дзеркало тижня. – 2017. – № 8. – С. 9.

3. *Аржевітін Станіслав*. Монетарна влада окремо, соціально-економічне життя окремо // Дзеркало тижня. – 2017. – № 9. – С. 7.

Гальперіна Л. П.
к.е.н., профессор,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ
Клен Ю. В.
магістр з міжнародної економіки,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

РИЗИКИ ПРИ ЗЛИТТЯХ І ПОГЛИНАННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КОМПАНІЙ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ГАЛУЗІ НА ПРИКЛАДІ ROYAL DUTCH SHELL

З часу введення євро у 2002 році цінова прозорість і стабільність у поєднанні зі стандартизацією законодавства у Європейському Союзі позитивно впливає на міжнародні злиття та поглинання. Факто-

рами, які допомагають пояснити велику кількість міжнародних злиттів і поглинань, є географічна близькість, низька вартість робочої сили і швидко зростаючі внутрішні ринки країн центральної та східної Європи. Ці фактори надають вагомі інвестиційні можливості компаніям, що прагнуть до розширення бізнесу [1]. При злиттях і поглинаннях в енергетиці можуть виникати певні ризики, що зменшують ефективність консолідації компаній, а тому дуже важливим є управління цими ризиками. Злиття та поглинання в енергетичній сфері європейських компаній на прикладі Royal Dutch Shell належить до наймасштабніших у XXI столітті і дає змогу проаналізувати ризики та виокремити шляхи управління ними.

Розрізняють два види ризиків при злиттях і поглинаннях в енергетичній галузі: ризики, що пов'язані з формуванням стратегії злиття або поглинання та ризики, що стосуються реалізації даної стратегії. О.А. Кириченко та О.В. Ваганова виокремили вісім ризиків, що пов'язані з формуванням стратегії злиття або поглинання. Виділяють також ризики, що виникають у процесі реалізації стратегії M&A, пов'язані з недоотриманням потенційного зиску від злиття в результаті допущених адміністративних прорахунків. До таких ризиків відносяться: ризики, що стосуються акціонерного капіталу; ризики, пов'язані з ресурсами організації (інфраструктурні, фінансові та операційні ризики), а також ризики, які пов'язані із зовнішнім середовищем [2, с. 111−113].

Дослідимо ризики при злитті Royal Dutch Petroleum Co та Shell Transport & Trading Co, яке повністю було завершене 2005 року. Важливо зазначити, що до цього злиття обидві компанії були окремими материнськими компаніями, що володіли холдинговими компаніями, які вели виробничу діяльність. Так Royal Dutch Petroleum Co володіла 60 %, а Shell Transport & Trading Co — 40 % акцій холдингових компаній [3, с. 6]. Відтак можна сказати, що за структурою компанії були схожі та вели схожу діяльність і обидві були європейськими енергетичними компаніями. Тому не було сумніву щодо вибору компанії для злиття, відтак існувала низька вірогідність таких ризиків: неправильне визначення ціни угоди через неточну інформацію про стан компанії, ризик недооцінки обсягу додаткових інвестицій, необхідних для здійснення інтеграції компаній, помилки у процесі переговорів; невірний вибір напрямку розвитку компанії, визначення необхідного ступеня зв'язку між компаніями та вибір ці-

льового об’єкта поглинання або партнера для злиття, невірне оцінювання привабливості компанії. Більша вірогідність була для ризиків, що стосуються зовнішнього середовища, зміни в законодавстві щодо монополізації галузі та ліцензування діяльності, зміни у політичному середовищі компанії; ризики щодо акціонерного капіталу, невірна оцінка майбутньої капіталізації злиття. Найбільша вірогідність при такому злитті була для ризиків, що стосуються безпосередньо ресурсів компаній і їх правильного об’єднання: інфраструктурних, операційних і фінансових. До найвпливових ризиків належали фінансові ризики, неправильний вибір цільового об’єкта поглинання, партнера для злиття і невірна оцінка привабливості компанії.

Також розглянемо загальні ризики, що існують перед компанією Royal Dutch Shell на даний момент на основі дослідження зовнішнього середовища компанії та її сильних і слабких сторін. Так найбільшими та найвірогіднішими ризиками для компанії є політична, економічна та соціальна нестабільність у деяких країнах Африки, де функціонує компанія (Танзанія, Нігерія), війни та Близькому Сході, де представлена компанія, наприклад, війна в Іраку, а також економічне падіння в ЄС та США та відповідно зменшення попиту на електроенергію. До інших впливових ризиків належать нестабільні ціни на нафту та природний газ, а також зменшення репутації компанії. Менший вплив становлять такі ризики, як: коливання валютних курсів, можливе зростання державного регулювання, збільшення обмежень та антимонопольних законів, висока конкуренція від інших міжнародних компаній у сфері енергетики, наприклад Exxon Mobil, а також ризик від проведення злиття з BG Group plc 2015–2016 року неправильно [4].

Здійснений аналіз дає змогу зробити висновки щодо основних заходів нейтралізації ризиків компанії:

- збільшення частки виробництва електроенергії компанією Royal Dutch Shell з відновлювальних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова енергетика та біопаливо, а також збільшення виробництва зрідженого природного газу;
- зростання виробництва у країнах, що розвиваються, Східній Європі та Азійсько-Тихоокеанському регіоні, а саме в Китаї та Індії;
- хеджування валютних ризиків і достовірна оцінка майбутньої капіталізації компанії; проведення злиття з урахуванням інфраструктурних, операційних та фінансових ризиків; врахування антимоно-

польного регулювання, ліцензійних вимог та інших чинників зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. *Прохорова М.Е.* Аналіз сучасних тенденцій розвитку міжнародних злиттів та поглинань / М.Е. Прохорова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2014. – № 121 (2). – С. 185–208 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2412/2145

2. *Кириченко О.А.* Вплив ризиків при здійсненні M&A / О.А. Кириченко, О.В. Ваганова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 8. – С. 110–116.

3. Royal Dutch Shell plc Annual Report 2005 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bib.kuleuven.be/files/ebib/jaarverslagen/Shell_2005.pdf

4. Royal Dutch Shell plc. Annual Report 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReports/PDF/NYSE_RDS.B_2015.pdf

Осецький В.Л.
д.е.н., професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
Заблоцька Р. О.
д.е.н., професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ДЕРЖАВНА ТРАНСАКЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Імперативом сучасного соціально-економічного розвитку виступає трансакційна політика, тобто економічна політика щодо ринкових трансакцій – актів купівлі й продажу, яка реалізується за допомогою державного трансакційного сектора. Сучасна практика України свідчить про значне відставання якісних характеристик державної трансакційної політики від загальноєвропейських стандартів у цій сфері. Загальний стан структурних перетворень економіки України не можна вважати задовільним, оскільки його поділ на трансформаційний і трансакційний сектори опинився на рамками структурної політики. Більше того, зміни цієї фундаментальної економічної структури відбуваються спонтанно, тому що їх не вважають свідомим завданням трансакційної політики. Це можна пояснити тим, що «зміни структури суспільного виробництва при цілковитій пасивності держави обумовилися ринковими факторами» [1].

Відсутність структурних трансформацій у напрямі рішучого інноваційного оновлення суспільного виробництва означає не що інше, як визначення ролі України як «світової периферії» та постачальника на світовий ринок сировини і напівфабрикатів.

У галузевій структурі нашої країни переважають виробництва з видобутку та первинної переробки сировини, а частка машинобудування має тенденцію до зниження, що розглядається як надто небезпечна для стану економіки України, оскільки воно багато в чому визначає загальні перспективи економічного розвитку країни. Саме цей сектор національної економіки має вирішальний вплив на довгострокові тенденції економічного зростання і на можливості формування сучасної державної трансакційної політики в цілому. Вести мову про сталу траєкторію економічного підйому і головне – про наближення України до стандартів країн ЄС, можливо на підставі поглибленого аналізу перебігу трансакційних перетворень в Україні. Це стосується як величини трансакційного сектора, так і тих функцій, які він виконує в економіці.

Сутність трансакційного сектора являє собою порівняно малодосліджений об'єкт вивчення економічної науки. Її часто визначають через зв'язок із трансакційними витратами, але правильніше буде безпосередньо пов'язати її з виконанням економічними суб'єктами трансакційних, тобто пов'язаних з обміном прав власності, функцій. Для оцінки величини й ефективності трансакційного сектора вкрай важливо враховувати закономірності його побудови, співвідношення окремих структурних елементів.

Концепція трансакційного сектора була розроблена Дж. Воллісом і Д. Нортом, які зробили спробу оцінити частку валової доданої вартості (ВДВ), створену при виконанні трансакційних функцій у загальній величині ВВП [2]. У розвинених країнах частка ВДВ, створеної трансакційними видами діяльності, набагато більша, ніж у посттрансформаційних. Для порівняння, Україна зберігає відставання і від більш розвинених посттрансформаційних ринкових економік країн, що нещодавно увійшли до ЄС.

До речі, в усіх посттрансформаційних ринкових економіках спостерігається феномен, відсутній у розвинених економіках, – наявність різних коливань частки інституціонального трансакційного сектора у нагромадженні основного капіталу. Низька роль інституціалізованого трансакційного сектора України в нагрома-

дженні основного капіталу є наслідком її відставання за іншими вартісними показниками. Але трансакційні види діяльності є дуже специфічними стосовно споживання основного капіталу, яке в них нижче ніж в економіці в цілому. Аналіз інституціоналізованого трансакційного сектора свідчить про невисокий ступінь зрілості посттрансформаційної ринкової економіки в Україні.

Свідома розробка трансакційної політики в першу чергу необхідна для подолання диспропорцій у розвитку трансакційного сектора з метою скорочення надмірних трансакційних витрат, що перешкоджають розвитку деяких його важливих складових. У першу чергу трансакційна політика має стимулювати подальше зростання величин інституціалізованого трансакційного сектора. Основними питаннями вже постають не стільки кількісні перетворення, що віддзеркалюються у структурі економіки, скільки якісні перетворення інституціалізованого трансакційного сектора. У цьому знаходить відображення сучасний стан розвитку, на якому зараз знаходиться Україна – це етап європейської інтеграції, для якого якісні зміни взагалі стоять на першому місці.

Список використаних джерел

1. *Кваснюк Б.Є.* Національні рахунки як інструменти дослідження структури розвитку економіки / Б.Є. Кваснюк, А.Б. Беломєсяцев // Вісник Інституту економічного прогнозування : наук.-практ. журн. – 2003. – С. 65–76.

2. *Wallis J, North D.* (1986). Measuring the transaction sector in the American economy, 1870–1970. *Long-term factors in American economic growth.* Chicago, 95–148.

Майорова Т.В.
д. е. н., профессор,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО МОДЕЛЮВАННЯ (IDEF0) У ВИЗНАЧЕННІ СУТНОСТІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ

Парадигмальні зрушення, що відбуваються в теорії фінансів, загострюють необхідність дальших пошуків інноваційних методів досліджень, спрямованих на розвиток змісту фінансових дефіні-

цій. Серед таких методів особливе місце займає методологія функціонального моделювання IDEF0 [1], яка застосовується для створення моделей, що відображають структуру і функції системи, а також потоки інформації і матеріальних об'єктів, що зв'язують ці функції.

Методологія функціонального моделювання IDEF0 заснована на підході, розробленому Дугласом Т. Россом на початку 70-х років і отримала назву SADT (Structured Analysis & Design Technique – метод структурного аналізу і проектування) [2, 3]. Основу підходу і, як наслідок, методології IDEF0, становить графічна модель у вигляді функціонального блоку (прямокутника), при цьому кожна з чотирьох сторін функціонального блоку має своє значення: верхня «Управління» (Control); ліва «Вхід» (Input); права «Вихід» (Output); нижня «Механізм» (Mechanism) (рис. 1).

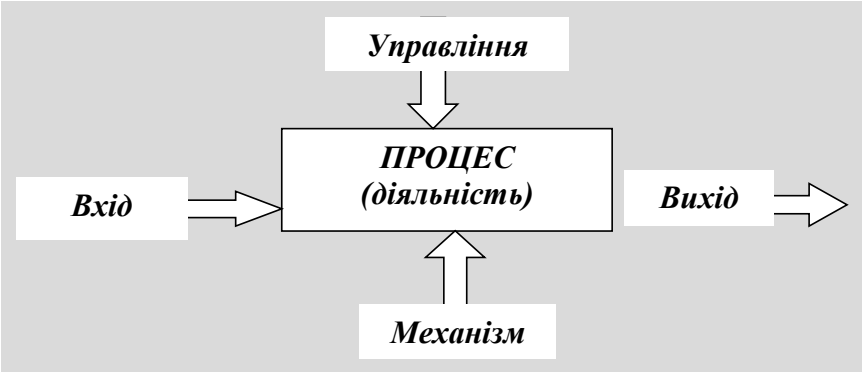

Рис. 1. Блок-схема процесу у відповідності до стандарту IDEF0

Джерело: Складено автором за: [1]

Якщо гіпотетично уявити, що фінансова (фінансово-кредитна) діяльність є процесом, то ми можемо її представити у вигляді такої ж функціональної моделі, де фінансово-кредитний механізм буде представлено об'єднанням двох складових «Управління» та «Механізму» (рис. 2).

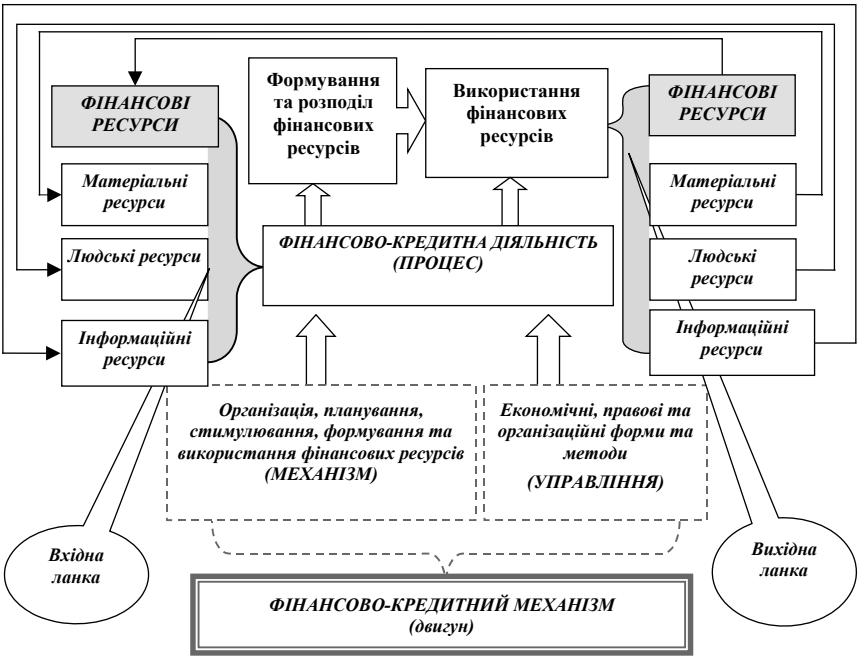

Рис. 2. Функціональна модель фінансово-кредитної діяльності (як процесу)

Важливим, у запропонованій нами моделі, є те, що фінансово-кредитна діяльність може здійснювати не лише за участі фінансових, але й матеріальних, людських та інформаційних ресурсів (вхідна ланка). Наприклад, важливу роль у фінансовій діяльності відіграють фінансові менеджери, матеріальна база чи інформаційне забезпечення. Вказані ресурси у взаємозв'язку між собою, дають можливість суб'єктам господарювання сформувати фінансові ресурси, а потім їх розподілити та знову використати у фінансово-господарській діяльності.

Вихідною ланкою фінансово-кредитної діяльності є створені (відновлені) основні засоби, інформація, робоча сила, спроможні принести підприємству фінансовий результат у вигляді чистого прибутку та інших власних джерел, які згодом знову направляються суб'єктами господарювання у виробництво. Таким чином, фінансово-кредитна діяльність, у складі виробничого процесу, також має циклічний характер.

Формування, розподіл і використання фінансових ресурсів, як на макро- так, і на мікрорівнях, може здійснюватися виключно за допомогою інструментів фінансово-кредитного механізму, які дозволяють реалізувати головну мету – перетворення усіх вхідних ресурсів у фінансові кошти. Отже, можемо стверджувати, що у функціональній моделі фінансово-кредитної діяльності фінансово-кредитний механізм виступає її двигуном.

Використання методології функціонального моделювання дозволило нам розкрити склад і структуру фінансово-кредитного механізму, а також виявити його головні характеристики [4]: а) безперервність у реалізації державної фінансово-кредитної політики у розширеному відтворенні суспільства; б) цілеспрямованість взаємодії фінансових органів державної влади із суб'єктами фінансових відносин; в) взаємна узгодженість нормативно-правової бази, інституціонального, організаційного та інформаційного забезпечення, методів і форм формування і розподілу фінансових ресурсів, фінансово-кредитних важелів та інструментів; г) системність у стимулюванні та регулюванні фінансово-кредитної діяльності на макро- та мікрорівнях; д) збалансованість у формуванні, розподілі та використанні фінансових ресурсів як на рівні держави, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання; е) гнучкість в адаптації до змін зовнішньої та внутрішньої кон'юнктури ринку.

Список використаних джерел

1. Методология функционального моделирования IDEF0. Руководящий документ / [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://www.businessstudio.-com.ua/downloads/files/idef0rus.pdf
2. Integration definition for function modeling (IDEF0). Draft Federal Information Processing Standards Publication 183, 1993 December 21.
3. *Давид Марка, Клемент Мак Гоуэн*. Методология структурного анализа и проектирования: Пер. с англ. – М., 1993. – 240 с.
4. *Майорова Т. В*. Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу в Україні : автореф. дис. … д-ра. екон. наук : 08.00.08 / Майорова Тетяна Володимирівна ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К., 2014. – 35 с.

Студінський В.А.
д.і.н., к.е.н., професор,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТА

У сучасному глобалізованому інформаційному просторі важливою складовою у системі комунікаційних зв'язків стали соціальні інтернет-мережі. У широкому значенні під соціальними мережами в широкому понятті розуміють структуру, що базується на людських зв'язках або ж взаємних інтересах. Тому в якості інтернет-сервісу соціальна мережа часто розглядається як платформа (простір), за допомогою якої суб'єкти можуть здійснювати зв'язок між собою та групами за інтересами. Завдання соцмережі полягає у забезпеченні користувачів (суб'єктів) різноманітними способами комунікативного зв'язку [1]. З приводу цього засновник соціальної мережі *Facebook* Марк Цукерберг зазначив: «Ми – організація. Ми намагаємося збільшити дієвість сайту, за допомогою якого люди починають розуміти свій світ. Ми не хочемо збільшити кількість часу, який люди проводять на нашому сайті. Ми хочемо, щоб за цей час люди отримували новий досвід і максимум користі» [2, с. 13]. Таким чином, соціальна інтернет-мережа сьогодні фактично створює той простір суб'єкта (індивіда), де він проводить не лише значну частину часу свого життя, але й приймає відповідні рішення.

З одного боку, соцмережа стає зовнішнім подразником у визначенні установки поведінки суб'єкта, зокрема економічної. Соціальна мережа сьогодні стає потребою як у спілкуванні, так і в отриманні відповідної інформації. За даними соціологічних досліджень на даний момент 99,2 % студентів КНЕУ є учасниками соціальних мереж. 87,6 % активно беруть участь у кількох соціальних мережах, а 85,7 % кожного дня заходять на свою сторінку у соціальній мережі. Такі дані свідчать про те, що соціальні мережі стали частиною реального життя сучасної людини.

З іншого боку, суб'єкт економічної діяльності через соціальні мережі інформує не лише про свою послуги чи продукцію, а й проводить активну маркетингову політику. Це підтверджують і дані про рекламну активність суб'єктів у просторі соціальних мереж. Так, 84 % компаній США та Європи розміщують свою рекламу на

Facebook, а 49 % англомовних користувачів цієї мережі купували товари та послуги, що розміщуються тут. Згідно даних ресурсу Brandwatch у рекламу *Facebook* інвестовано понад 13 млрд долл. Власне на самому сайті соцмережі зареєстровано понад 60 млн бізнес-сторінок [3]. Це ще раз демонструє, що власне соціальна-інтернет мережа стає потребою сучасного індивіда (суб'єкта).

Розвиток потреб у процесі історичної динаміки впливає не лише на форми трудової діяльності або економічної поведінки суб'єкта, але й на формування відносин між ними. Потреби пов'язують суб'єкти, сприяють їх спілкуванню, об'єднанню в колективи, в суспільства, оскільки будь-який із них для задоволення своїх власних потреб вимагає спілкування та співпраці з іншими, які виробляють або володіють засобами для їх задоволення.

У теоретичній частині питання, що розглядається, важливо зрозуміти, що потреба є суб'єктивним фактором, а зовнішнє середовище – об'єктивним фактором виникнення установки. Саме установка є справжнім базисом поведінкових актів, на основі яких відбуваються ті чи ті дії суб'єктів в економічній системі. Установка, а не подразник створює основу для прийняття різного роду рішень. Тому цілком природнім є припущення, що спрямовуючою і визначальною силою економічної поведінки виступає не зовнішній чи внутрішній подразник, а економічна (ринкова) установка самого суб'єкта. Адже саме установка є для індивіда (групи, верстви, суспільства) своєрідною призмою через яку сприймаються подразники і яка визначає характер враження від їх сприйняття. Інакше кажучи, під економічною установкою можна розуміти цілісне вимірювання суб'єкта, отримане в результаті відображення зовнішнього середовища на фоні своїх актуальних економічних потреб. Також установка характеризується не лише певною схильністю суб'єкта до відповідної діяльності, але й здатністю до актуального регулювання динаміки, дії та відображення. Таким чином, установка є не просто якимсь змістом психічного життя суб'єкта, а певним моментом його динамічної визначеності, тобто початковим моментом його стану в процесі взаємодії з об'єктами зовнішнього середовища на фоні актуальної потреби [4, с. 8–9].

Таким чином, соціальна інернет-мережа, яка стає потужною формуючою силою поведінкових установок суб'єктів у системі економічних відносин, разом з тим визначає відповідною мірою прийняття економічних рішень і власне економічну поведінку суб'єкта.

Список використаних джерел

1. Інтернет-ресурс [режим доступу]: http://h.ua/story/93865
2. *Кіркпатрік Д.* Ефект *Facebook*. – К.: Темпора, 2013. – 482 с.
3. Інтернет-ресурс [режим доступу]: http://goldcoach.ru/marketing/3_-oshibki_pri_reklame_facebook.html
4. *Студінський В.А.* Економічна поведінка в трансформаційній економіці: Курс лекцій. – К.: Фенікс, 2010. – 264 с.

Артьомова Т.І.
д. е. н., доцент
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України», м. Київ

ЗАКОНОМІРНОСТІ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ І ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Проблема модернізації національної економіки і підвищення добробуту населення залишається актуальною порядком денним для України. Відповідно до класифікації Світового банку, Україна є країною з доходом нижче середнього рівня. ВВП на душу населення в 2012–2014 рр. становив тут близько 3700 дол. США (7200 дол. США на основі паритету купівельної спроможності). [1,с. 1; 2, с. 561] В економічній діяльності переважають послуги (вони утворюють більше 50% ВВП, тоді як галузі виробництва – близько 30%) [2,с. 209–212]; при цьому за останні десятиліття лише сфера торгівлі і громадського харчування демонструє відносний приріст, інші галузі сфери послуг залишаються нестабільними в своєму розвитку. Що стосується виробничого сектора, то з 2002 по 2012 рр. тут спостерігалося деяке зниження значущості сільського господарства (7,8% в 2012 р. в порівнянні з 13% в 2002 р.), хоча його частка дещо зросла з мінімального рівня (6,6% у 2007 р.), частково завдяки зростанню цін на сільськогосподарську продукцію [1,с. 1]. З 2013 р. частка валової доданої вартості, створеної в сільському господарстві, в загальному обсязі ВВП має тенденцію до зростання. Частка обробної промисловості, яка залишалася відносно стабільною в період зростання, що передував кризі 2008–2009 рр., навпаки, значно скоротилася, внаслідок впливу на цей експортно-орієнтований сектор несприятливої зовнішньої кон’юнктури. Чорна металургія є найбільшою

галуззю економіки, на яку припадає більше чверті загального обсягу виробництва; слідом за нею йде харчова промисловість [1, с. 1].

Вітчизняна економіка швидко розвивалася в період 2001–2008 рр. В цілому, в 2000-2004 рр. одним з основних чинників зростання національної економіки виступав зростання експорту; в 2005–2008 рр. каталізатором став внутрішній попит, обумовлений сприятливими умовами торгівлі, експансивною фіскальною політикою, швидким зростанням кредитування. Погіршення зовнішніх умов, в тому числі, внаслідок зниження цін на основні «торговельні» товари, обмеження доступу на міжнародні ринки капіталу, переходу до ринкового ціноутворення імпортованого газу, зумовило погіршення економічного розвитку України в 2009 р. У 2014 р. індекс фізичного обсягу ВВП склав 98,8% в порівнянні з 2010 р. [2, с. 209]

Технологічна модернізація та інновації могли б сприяти диверсифікації експорту, зниженню енергоємності та підвищенню продуктивності національної економіки. Проте, на думку фахівців, процеси модернізації значною мірою гальмуються існуючою моделлю опортуністичного управління економікою, яка не забезпечує відтворення норми буржуазної раціоналізації як провідного принципу ринкової взаємодії господарюючих суб'єктів [3].

Втім, слід враховувати, що основною тенденцією суспільного розвитку в післякризовий період є зниження темпів зростання світової економіки в цілому. Інвестиційна активність в реальному секторі економіки сповільнюється, національні економіки стагнують, і такий стан набуває стійких ознак «нової нормальності», яка за своєю сутністю є формою прояву тотальної структурної кризи. Переведення виробництва в країни з низькою ціною робочої сили, утворення регіональних торгово-економічних союзів, перерозподіл світових ринків, перехід на нові базові валюти в окремих об'єднаннях, на думку фахівців, можуть мати лише тимчасовий успіх для відстрочки руйнівної структурної кризи в національній економіці в умовах глобалізації. У зв'язку з цим актуальним завданням для національної економіки є розробка такої економічної політики, яка б дозволяла ефективно регулювати динаміку її різних секторів. При цьому джерелом інноваційних ідей для відновлення економіки можуть виявитися праці видатних вітчизняних економістів, наукова спадщина яких є до цих пір недостатньо дослідженою. Так, засади продуктивної двохсекторної політики економічного зростання в найбільш за-

гальному вигляді окреслені, зокрема, В. Голубничим, який виділяє шість її можливих варіантів.

По-перше, якщо політика спрямована на забезпечення рівних і постійних темпів зростання для обох частин сукупної економіки країни, то темпи зростання економіки в цілому залишаться стабільними, і пропорція між двома частинами цілого буде незмінною. Така політика формує ситуацію «статичної динаміки» в економіці.

По-друге, політика може бути спрямована на стимулювання прискорених темпів зростання однієї з частин сукупної економіки при мінімальних темпах зростання іншої частини. Пропорція між ними буде змінюватися, але темпи зростання економіки в цілому залишаться незмінними. Це – випадок «неймовірної динаміки», оскільки такого кінцевого результату дуже важко досягти на практиці.

По-третє, якщо політика стимулює прискорення темпів зростання більшої частини цілого, то при незмінних або падаючих темпах зростання меншої частини економіка в цілому зростає прискореними темпами.

По-четверте, якщо політика є такою, що стимулює падіння темпів зростання більшої частини економіки, а темпи зростання меншої частини прискорюються, то темпи зростання цілого залежать від структури економіки. Зростання цілого зупиниться, якщо пропорція між двома частинами економіки зміниться, досягне 50:50. Якщо політика і далі залишиться незмінною, то пропорція між двома частинами економіки продовжить змінюватися, менша частина трансформується у велику, і результат цієї політики, в основному, буде відповідати попередньому варіанту. Навпаки, якщо в точці структурної рівноваги політика змінюється на протилежну, то динаміка цілого зберігається і відтворюється в незмінному вигляді. Це – випадок політики «рівноважного зростання», спрямованого на підтримку оптимальних темпів зростання цілого.

По-п’яте, якщо політика спрямована на стабільні темпи зростання більшої частини економіки при прискоренні темпів зростання меншої її частини, то ціле зростає прискореними темпами в тому випадку, якщо витрати функціонування більшої частини також будуть стабільними. Якщо обидві частини економіки будуть знаходитися в стані рівноваги, темпи зростання досягнуть максимуму. Якщо політика залишатиметься незмінною, то менша частина збільшиться, і темпи зростання цілого прискоряться (випадок 3). Якщо, навпа-

ки, політика змінюється на протилежну, то відтворюється ситуація випадку 4.

По-шосте, якщо політика спрямована на скорочення темпів зростання більшої частини економіки, а темпи зростання малої частини підтримуються на незмінному рівні, то темпи зростання економіки в цілому сповільнюються. При збереженні структури економіки незмінною і зростанні витрат функціонування переважно в точці рівноваги економічне зростання буде відсутнім. Прагнення досягти рівноваги в такій ситуації є, на думку автора, «кінцем політики» як такої.

Можливості використання пропонованої схеми різноманітні. Прикладами двохсекторних економічних моделей є наступні: капітальні товари – товари народного споживання в загальному обсязі випуску промисловості; промислові товари – сільськогосподарські товари в економіці в цілому; інвестиції – заощадження в національному доході; капітальні витрати – національний дохід в Системі національних рахунків й інші.

Розробка і практична реалізація зазначеної спадщини може стати гідною відповіддю вітчизняноїекономічної науки на глобальні виклики буття.

Список використаних джерел

1. Европейская Экономическая Комиссия ООН. Обзор инновационного развития Украины / Европейская Экономическая Комиссия ООН. – Нью-Йорк – Женева: Издательство ООН, 2013

2. Статистичний щорічник України за 2015 рік / І.М. Жук (ред.). – К.: Державна служба статистики України, 2016.

3. *Геєць В.* Модернізація в системі «суспільство – держава – економіка» / В. Геєць //Журнал європейської економіки.– 2014. – Т. 13, № 3. – С. 221—235.

Шевченко М.М.
к.філос.н., доцент
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, м. Київ

КУЛЬТУРНО-ЕТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Проведений аналіз філософсько-теоретичних основ і сучасних підходів до розуміння проблем подолання функціональної кризи

ринкового суспільства в країнах Заходу [1–3] дозволяє зробити наступні висновки:

1. Західне ринкове суспільство, яке утвердилося як домінуюча цивілізація сучасності, переживає глибоку кризу, яка є результатом засилля економічного в житті людини. Це проявляється в конфлікті з природою і в тривожних ознаках соціальної дезінтеграції внаслідок руйнування норм суспільної солідарності, принципів служіння загальному благу. В ході розвитку ринкових відносин поступово втрачають свою значущість усі традиції й цінності, котрі не відповідають вигоді й раціонально обрахованій ефективності. Економіка виступає могутнім засобом спотворення соціалізації, що формує псевдопотреби і псевдоцінності, перетворюючи особистість на «машину споживання». Індустрія розваг заради прибутку експлуатує й культивує людські пороки. Сучасне ринкове суспільство нав'язує нові цінності, підриває інститути й духовні структури, без котрих неможливе співіснування людей, споживає більше людського капіталу, ніж його відтворює. Ці явища, продиктовані законами ринку, загрожують самим основам існування західного суспільства.

2. Витоки функціональної кризи ринкового суспільства сягають епохи формування європейського капіталізму – раціонально-організованої системи господарювання, заснованої на найманій праці. В суспільному житті починає домінувати науково-технічний розум, і господарювання, кероване техніко-економічною раціональністю, перетворюється в автономну сферу суспільного життя. Ідейно-теоретичним відображенням, а також чинником цього, виступило економічне вчення, яке, починаючи з XVII ст., виділяється з моральної філософії і перетворюється в самостійну дисципліну – економічну науку. До цього протягом довгого часу господарювання здійснювалося в органічній єдності з іншими сферами життя, а етична рефлексія й економічні міркування були нероздільними в рамках єдиної моральної філософії.

3. Подолання функціональної кризи ринкового суспільства сучасні західні економісти й філософи пов'язують з надією на нову ціннісну трансформацію – переходом від суто внутрішньо-економічної оцінки продуктивності господарства до більш широкої оцінки суспільним життєвим світом у цілому, враховуючи відносини суспільства з природним довкіллям. Необхідне більш широке розуміння економічної раціональності: оцінювати результати господа-

рювання з позицій морально-етичних. Етичні норми інтегрують в собі універсальне й всеохоплююче благо, господарювання ж, регульоване ринком, спрямоване на реалізацію локального й часткового блага. В цьому плані розвиваються концепції соціального ринкового господарства, у відповідності до яких господарювання повинно орієнтуватися не тільки на вартісні показники, але й на якість життя, загальне благо. Це передбачає підпорядкування економіки завданню досягнення спільного благополуччя і солідарності усіх. Представникиком у нікативної етики синтез системи господарства з життєвим світом людини вбачають у розширенні демократії й залученні до обґрунтування соціальних норм, формування рішень, розв'язання с соціальних конфліктів найширшого кола соціальних суб'єктів, усіх учасників суспільного процесу, а не тільки економічних суб'єктів. Значний конкретний досвід поєднання етики, норм суспільної солідарності з ринковими механізмами вже накопичений і в ході історичного розвитку Заходу у вигляді концепції соціально-орієнтованої ринкової економіки, яка спирається на соціал-демократичні традиції й християнське соціальне вчення. Під гаслом «ринкова економіка, але не ринкове суспільство» розробляються програми проти дії стихійним антигуманним ефектам ринку, розповсюдженню принципу комерційності на культуру, освіту, мистецтво, особистісні стосунки. Ця програма вимагає регулювання ринку, підпорядкування прагнення до вигоди більш високими соціальними та етичними принципами.

У цьому плані розвивається своєрідне змагання двох моделей капіталізму, що сформувались у західному світі на тлі різних культурно-етичних традицій, – так званої англосаксонської й рейнської. Якщо англосаксонська модель характеризується порівняно низьким рівнем солідарності, індивідуалізмом, то рейнська модель базується на високому рівні суспільної солідарності, колективізмі, прагненні до згоди, високій соціальній дисципліні. Соціальна ринкова економіка виявляється більшефективною й конкурентоспроможною.

В цілому нині на Заході усе більше усвідомлюють загрози суто утилітаристського мислення, його вплив зменшується, різко підвищується інтерес до етики бізнесу з боку ділових кіл, менеджерів, у навчальних закладах відкриваються курси ділової етики. Виявилося, що мораль технічно необхідна для правильного функціонування самого ринку. Дія етичних установок, слідування обов'язку, кодексу

честі відкриває можливість істотно скоротити інтеракційні витрати, підвищити ефективність ринкової координації, зменшити небажані побічні ефекти господарських рішень. Найбільш продуктивні економіки сформувалися саме в тих суспільствах, де склалися міцні моральні підвалини, в суспільствах з високою довірою, яку слід розглядати як важливий соціальний капітал, як культурно-етичну основу суспільного буття.

Список використаних джерел

1. *Кизима В.В.* Социум и Бытие: монография / В.В. Кизима. – К.: Издатель ПАРАПАН, 2007. – 204 с.

2. Феномен соціоприродних систем. Світоглядно-методологічні нариси: монографія / М.М. Кисельов, Л.О. Боровська, В.Л. Деркач та ін.; керівник авт. колективу і наук. ред. М.М. Кисельов. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2009. – 284 с.

3. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін.; керівник авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.

Дем'янчук О.О.
к.е.н. доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

СУЧАСНА СТАБІЛІЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Проблема формування ефективної держави є вкрай важливою для перехідних економік. В таких економіках постає питання «…інверсії функцій ринку й державного регулювання економіки в контексті глобальних тенденцій постіндустріального розвитку людської цивілізації… Тому варто чітко визначитися у питаннях про масштаби, сфери, механізми й інструменти державного втручання у розвиток національного господарства як складової глобальної економічної системи перехідного типу» [1, с. 21].

Відомі такі методи державного регулювання економіки: 1) економічне регулювання; 2) правове регулювання; 3) адміністративне регулювання.

Найважливіше серед них – економічне регулювання, яке поділяють на пряме (за допомогою державних закупівель товарів і послуг, державного цільового фінансування і т. ін.) і непряме (за допомогою антикризової, інвестиційної, науково-технічної, амортизаційної, структурної, грошово-кредитної, бюджетно-податкової, антиінфляційної, валютної, митної, цінової, соціальної та інших форм політики).

Правове регулювання здійснюється через прийняття та вдосконалення правової бази.

Адміністративне регулювання передбачає заходи заборони, дозволу, примусу. Адміністративне регулювання – це прямий вплив держави на діяльність суб'єктів господарювання. Як правило, адміністративні методи відіграють другорядну роль і використовуються тоді, коли ринковий механізм та економічне регулювання виявляються недостатніми або діють повільно. Основні інструменти адміністративного регулювання: ліцензії, квоти, санкції, норми, стандарти, державні замовлення, ціни і т. ін.

Економічне регулювання створює економічні умови, які спонукають суб'єктів господарювання діяти та вирішувати завдання згідно з національними і приватними інтересами, зберігаючи при цьому право суб'єкта на вільний вибір своєї поведінки.

Найважливішою складовою державного економічного регулювання являється антикризова політика. Необхідність проведення такої політики зумовлена тим, що циклічність притаманна багатьом процесам. Світовий економічний розвиток доводить, що циклічність – це загальна форма руху національного і світового господарства як єдиного цілого.

Оскільки найважливішою фазою економічного циклу є криза, то всі країни намагаються проводити стабілізаційну політику. Зауважимо, що теоретичною основою стабілізаційної політики є кейнсіанська теорія, за якою об'єктом стабілізаційної політики має бути сукупний попит, а основними її елементами – фіскальна та монетарна політика.

Стабілізаційна політика може бути стимулювальною або стримувальною. Перша проводиться в період спаду виробництва і ділової активності взагалі з метою пожвавлення економічної кон'юнктури і переходу до фази економічного піднесення. Головне в цій політиці – стимулювати сукупний попит через збільшення трансфертів, зменшення податків, прискорення грошової емісії, зниження процентних

ставок. Усе це в комплексі впливає на грошовий ринок, збільшуючи можливості не стільки для заощадження, скільки для споживання.

Збільшення сукупного попиту може приводити до некерованого нарощування виробництва, що штовхає економіку у фазу «пік» та спричиняє її «перегрів». “Криза [2008–2009 рр.] продемонструвала, що модель економіки, яка базується на невпинному зростанні споживання в борг, виявилася нежиттєздатною. Найбільше від кризи постраждали країни, що відмовилися від власного виробництва і «роздули» споживання за рахунок іноземних запозичень» [2, с. 203]. У період таких фаз економічного циклу як піднесення та пік з метою стримання надмірного сукупного попиту та невпинно зростаючого споживання, у тому числі в борг, для протидії «перегріву» економіки необхідно проводити стримувальну стабілізаційну політику.

Саме така стримувальна політика обмежує споживання в суспільстві і стимулює заощадження. Така політика проводиться за допомогою інструментів фіскальної та монетарної політики: податки збільшуються, трансфертні платежі зменшуються, також гальмуються темпи грошової емісії за допомогою збільшення норми обов’язкових резервів у банках, зростання облікової ставки, продажу цінних паперів на відкритому ринку, підвищуються процентні ставки. Тобто бажаних обсягів заощадження можна та необхідно досягти через методи державного регулювання (зазначені вище інструменти).

Вважаю, що обсяги заощаджень в економіці повинні відповідати обсягам поточного та майбутнього споживання, стану сукупного попиту на даний момент часу та на перспективу. Майбутні обсяги споживання та зміни сукупного попиту в перспективі можуть і повинні бути спрогнозованими.

Приватні заощадження, в тому числі особисті, а також державні заощадження мають бути в таких обсягах, щоб не допустити споживання в борг, щоб інтенсивне, надмірне зростання попиту було підкріплене грошима [3, с. 4–19]. Справедливим також є і таке твердження: недостатнє споживання в суспільстві негативно впливає на процес заощадження. Грошовий надлишок, який відображає надмір купівельної спроможності населення і сформувався в результаті заощадження, становить загрозу «інфляційного вибуху» [4]. У свою чергу останній знижує реальні доходи населення, домогосподарства швидко втрачають заощадження.

Міцність і надійність банківської системи країни (а це найважливіша складова антикризового управління) прямо залежить від ефективності акумуляції грошових заощаджень населення та їх трансформації у банківські ресурси. Саме заощадження на довгостроковій основі формують ресурсну базу банків, наявність якої є необхідною передумовою макроекономічної стабільності [5].

Більшість розвинутих країн світу, які зіткнулися з проблемою виходу із світової фінансової кризи 2008–2009 рр., визнали за необхідність формування стабілізаційних фондів, джерелом яких є національні заощадження. Ці фонди мають формуватися в період економічного піднесення та слугувати фінансовою базою для стабілізації економіки та виходу з економічної кризи. Важливе місце в формуванні таких стабілізаційних фондів належить державним заощадженням [6].

Список використаних джерел

1. *В.Г. Бодров*. Антикризове управління національною економікою в умовах глобальних ризиків // Державне антикризове управління національною економікою: світовий досвід та проблеми в Україні // Формування ринкової економіки. Збірник наук. праць. Спец. випуск. – К.: КНЕУ, 2010. – С. 21.

2. *Козюк В*. Макроекономічні зрушення в системі економічного зростання в посткризовий період // Світ фінансів. – 2010. – № 2.

3. Див. напр.: *Григорьев Л*. Мировые дисбалансы сбережений и инвестиций // Вопросы экономики. – 2011. – № 6.

4. *Ватаманюк О.З*. Макроекономічний аналіз заощаджень в економіці України: автореф. дис. … д.ек.ен. Львів нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2007.

5. Див.: *Шевалдіна В.Г*. Заощадження населення у формуванні банківських ресурсів: автореф. дис. … канд. ек. н. – К.: КНЕУ, 2011; *Шулевська О.Б*. Ресурси банків України в умовах економічного зростання та фінансової кризи: автореф. дис. … канд. ек. н. – К.: КНЕУ, 2012; *Аржевітін С*. Сукупні заощадження населення в умовах державного регулювання ресурсного потенціалу банків України // Економіст. – 2010. – №10. – С. 20–22; *Смірнов О.Ю*. Заощадження населення в контексті антикризової політики // Наукові праці. – 2010. – Т. 126. – Вип. 113. – С. 11–19.

6. *Савченко К.В*. Стабілізаційний фонд: досвід Росії та можливості України // [електроний ресурс]. Режим доступу: http://www.economy-confer.com.ua; *Киреев В*. Направления использования резервного фонда и фонда национального благосостояния // Аудит и финансовый анализ. – 2009. – №6. – С. 19–21.

Келічавий А. В.
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

Починаючи з другої половини XX ст. зростаючими темпами відбувається загострення і глобалізація екологічних проблем. Особливо гостро постає проблема нестачі ресурсів, що становить загрозу основи життя і можливості розвитку сучасного та майбутніх поколінь. Виникнення такої ситуації стало результатом практично неконтрольованого економічного зростання та значного збільшення кількості використання природних ресурсів.

З другої половини 1990-х років, усвідомивши загрози, більшість країн розробили стратегії включення екологічного елементу як основної складової частини національної політики. Природоохоронні питання вийшли за рамки окремих галузей і країн, стали пронизувати всю економічну, політичну і культурні сфери національних і глобальних систем. Екологія перетворилась у частину державної та міжнародної стратегії, фактично переплітаючись з усією системою регулювання.

На всесвітньому саміті сталого розвитку, який проводився в Ріо-де-Жанейро у 2012 році було прийнято документ «Майбутнє якого ми хочемо» [1]. Серед основних завдань якого визначено створення зеленої економіки та покращення міжнародної координації між країнами, в тому числі в екологічній сфері.

Модель економічного розвитку світового господарства, яка носить назви «екологічно-орієнтоване зростання», або «зелене зростання» полягає в тому, що екологія вже не просто враховується при розробці політики, і навіть не тільки інтегруються в неї, а виходить на перший план у системі глобальних відносин і стає основою людського розвитку та майбутнього планети.

Разом з тим екологічна орієнтація багатьох країн світу не має однозначно поступальний характер розвитку. Існують значні розходження реальної політики із заявленими цілями, значна частина взятих міжнародних зобов’язань не виконуються. Одним із відображень цього є результати індексу ефективності політики навколишнього середовища, далі EPI.

Для дослідження впливу політики навколишнього середовища на економіку держави, розроблено лінійну регресійну модель (рис. 1) взаємозв'язку між EPI та індексом глобальної конкурентоспроможності, далі GCI. У вихідну вибірку включено 135 країн світу. За результатами здійснених економетричних оцінок було встановлено прямий і кореляційний зв'язок між індексами.

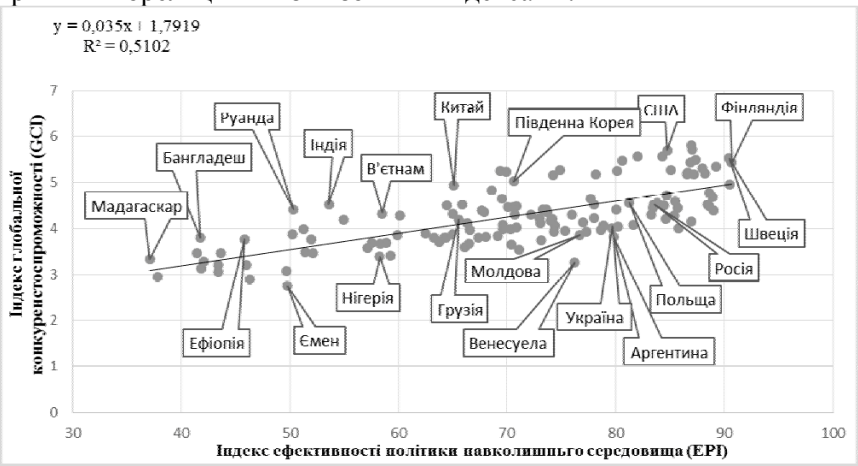

Рис. 1. Взаємозв'язок політики навколишнього середовища та конкурентоспрожності у 2016 році

Побудовано автором за даними: The Global Competitiveness Report 2016–2017 [2] і The Environmental Policy Index 2016 [3]

Згідно з результатами моделі найвищі показники індексів спостерігаємо в розвинутих країнах, особливо європейських. У ЄС це зумовлено формуванням ефективного природоохоронного законодавства, забезпечення державним фінансуванням екологічних проектів, реалізацією стратегії екологічно орієнтованого менеджменту та екологічного підприємництва (більшість підприємств проходять екологічний аудит), активним використанням альтернативних джерел енергії та значної популяризації екологічного способу життя. Китай, Індія, В'єтнам та інші держави, що активно розвиваються і займають високі показники в GCI, здійснюють більш негативний вплив на навколишнє середовище, у них зосереджена основна кількість екологічно «брудних» підприємств. Україна продемонструвала позитивну динаміку в EPI 2016 – 44 місце (95 у 2014 р.) [2], однак не

змогла досягти значного успіху в рейтингу GCI (85 позиція проти 79 у 2015 р.) [3]. Значне покращення України у рейтингу EPI ймовірно пояснюється підписанням угоди про асоціацію з ЄС, що зобов'язало до часткового прийняття європейського екологічного законодавства та тимчасова окупація екологічно забрудненого Донбасу.

Отже, включення екологічної політики у державні стратегії набуває все масштабнішого впровадження. Найрозвинутіші та найконкурентоспроможніші держави проводять ефективнішу політику навколишнього середовища. Країни, що розвиваються, забезпечують першочергово конкурентні переваги, а вдосконалення екологічної стратегії відбувається повільнішими темпами. Україна навпаки, здійснила ривок у рейтингу EPI, однак це суттєво не вплинуло на її позиції у GCI.

Список використаних джерел

1. The United Nations. The future we want [Електронний ресурс] / The United Nations. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.un.org/ga/-search/view_doc.asp?symbol=A/RES/66/288&Lang=E.

2. Yale University. Global metrics for the environment [Електронний ресурс] / Yale University. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://epi.-yale.edu/sites/default/files/2016EPI_Full_Report_opt.pdf.

3. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/The-GlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.

Бицюра Ю.В.
к.е.н., доцент,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, м. Київ

УКРАЇНА У МІЖНАРОДНИХ КООРДИНАТАХ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Розвинуті країни за індексом людського капіталу (*англ. Human Capital Index*) у 2016 р. займали високі місця у загальносвітовому рейтингу. Так, до десятки країн з найвищим рівнем цього показника увійшли: Фінляндія, Норвегія, Швейцарія, Японія, Швеція, Нова Зе-

ландія, Данія, Нідерланди, Канада, Бельгія [1, с. 4]. Високий рівень соціально-економічного розвитку цих країн забезпечується завдяки активному інвестуванню у розвиток людського капіталу та впровадженню інформаційно-інтелектуальних технологій.

Україна за індексом людського капіталу на рівні 78,42 займала порівняно високе 26 місце серед 130 країн [1, с. 4], піднявшись на 5 позицій порівняно з попереднім роком. За цим показником наша країна обігнала навіть Латвію, Російську Федерацію, Польщу, Угорщину, Італію, Грецію, Іспанію та ін. Незважаючи на це, однією з головних проблем економіки України є низький техніко-технологічний рівень виробництва.

Людський капітал (*англ. Human Capital*) характеризує сукупність сформованих і розвинутих унаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що перебувають у їхній власності, використовуються в економічній діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці і завдяки цьому впливають на зростання доходів свого власника та національного доходу [2]. Людський капітал є головним фактором формування інноваційної економіки і постіндустріального суспільства.

Сучасна епоха пов'язана з глибокими змінами місця та ролі людини в економіці і суспільстві. Якщо традиційні фактори виробництва примножували фізичні сили людини, то інформація і знання реалізовують і примножують її розумовий потенціал, що виявилося в інтелектуалізації виробництва і праці. Людина, що була лише робочою силою, фактором виробництва, економічною людиною, життя якої визначалося матеріальними потребами й інтересами, нині дедалі більше стає людиною творчою, головним критерієм розвитку економіки і суспільства [3, с. 10].

Для визначення місця України у міжнародних координатах розвитку людського капіталу проаналізуємо її рейтинг за Індексом людського капіталу. При його розрахунку враховуються складові, які, зокрема характеризують рівень освіти в країні, професійної підготовки, тривалості життя, працевлаштування і зайнятості.

Згідно з результатами дослідження за 2016 р., в Україні кількість населення працездатного віку скоротилася до 30,9 млн. осіб, частка зайнятих склала 60,3 %, рівень безробіття – 7,2 %, середній вік населення – 40 років, рівень витрат на освіту – 6,7 % ВВП [1]. Дослідження надає оцінку розвитку людського капіталу за п'ятьма віко-

вими групами (до 15 років; від 15 до 24; від 25 до 54; від 55 до 64; 65 і більше років) та дозволяє визначити сильні і слабкі сторони в кожній з них. Рейтингові позиції України за різними віковими групами різняться.

Як і у 2015 р., першість у всіх вікових групах Україна отримала за рівнем початкової освіти, яку здобувають 100 % населення. У той же час, Україна значно відстає за складовими, що характеризують реалізацію людського капіталу та очікуваною тривалістю здорового життя.

Відповідно до даних дослідження, в українців після 65 років здорове, активне і продуктивне життя відсутнє. Здорове життя в Україні – коли людина здатна працювати фізично і розумово – продовжується 63 роки (у Фінляндії – 71, США – 69, Китаї – 68, Росії – 61).

За кількома параметрами у вищезазначених вікових групах Україна має високі показники у рейтингу. Сильні позиції нашої країни пов'язані з освітнім напрямом: 100 % населення України здобуває початкову освіту (1 місце), рівень здобуття середньої освіти (9 місце), рівень охоплення вищою освітою (9 місце). Крім цього, в Україні відповідність між кваліфікаційними вимогами робочих місць, які займають працівники, та кваліфікацією цих працівників становить 91,4 % (4 місце).

У той же час, Україна значно відстає за важливими якісними складовими, що характеризують реалізацію людського капіталу: якість початкової школи (40 місце), якість системи освіти (49 місце), рівень грамотності молоді (37 місце), рівень безробіття серед молоді (97 місце), рівень безробіття осіб у віці 25–54 роки (69 місце). Крім цього, рівень інвестування компаній у навчання і розвиток своїх співробітників досить слабкий, про що свідчить 68 позиція рейтингу.

У 2013 р. Україна за показниками якості системи охорони здоров'я посіла 94 місце серед 122 країн. Дуже низькі показники України по можливості залучати і розвивати талановиті кадри. Приміром, щодо залучення талановитих фахівців до країни Україна залишилася аж на 110 місці, а по можливості зберегти і розвинути таланти – на 117 [4, с. 508]. Людський ресурс – це найбільша цінність і найперспективніша складова для нашого розвитку. Разом з тим, відсутність економічних стимулів і державної політики призводять до втрати країною талановитих людей.

Оскільки сучасна економіка постіндустріального суспільства стає ще більше заснована на знаннях, інформації та людському капіталі, подальше впровадження нових технологій повинне бути підкріплене розвитком системи освіти впродовж життя та системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Human Capital Report 2016 / World economic forum. – Geneva, 2016. – 39 p.

2. *Грішнова О. А*. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К. : «Знання», КОО, 2001. – 180 с.

3. *Чухно А.А*. Економічна теорія: [у 2-х т.] / А.А. Чухно. – К.: ДННУ АФУ, 2010. – Т. 1. – 512 с.

4. Human Capital Report / World economic forum. – Geneva, 2013. – 540 p.

Бортнікова Л.П.
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ПРИРОДА МАЛОГО КВАЗІ-ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Держава в усіх розвинутих країнах світу прагне допомагати малому бізнесу у розвитку, оскільки він не тільки швидко створює додаткові робочі місця та робить суттєвий внесок у валовий внутрішній продукт, але й персоніфікує підприємництво як ознаку ринкової економіки, бере участь у відтворенні середнього прошарку суспільства а таким чином сприяє його стабільності. Як правило, малий бізнес починається з незначних особистих заощаджень домогосподарств, тому в умовах зниження норми заощадження погіршуються стартові умови для започаткування бізнесу. Це призводить до того, що більшість малих підприємств зосереджуються на видах діяльності, які потребують відносно менше капіталу, а рівень обороту коштів дуже високій.

Розмежування суб'єктів малого бізнесу від середніх і великих підприємств представляє складне завдання на практиці, оскільки критеріями (цензом) для його відокремлення є обсяги операцій (розмір виручки від реалізації продукції), активів та чисельності пе-

рсоналу. В Україні статистика малого бізнесу, яку оприлюднює Держстат, ґрунтується на класифікації за Господарським кодексом, ст. 55 [1], а саме за середньою кількістю працівників і доходу від реалізації продукції. Наприклад, до мікропідприємств відносяться суб'єкти підприємництва з чисельністю зайнятих не більше 10 чол., а до малих – не більше 50 чол.

За даними офіційної статистики, на малих підприємствах працювало 15,2 % усіх зайнятих в економіці, а на мікропідприємствах – 10,2 %, які виробляли відповідно 12,2 % і 6,0 % реалізованої у країні продукції [2]. Малі підприємства та мікропідприємства демонструють дещо кращі фінансові результати порівняно із середніми та великими: частка збиткових малих підприємств складає 26 %, середніх підприємств 29 %, а великих – 44 % [2]. Однак статистика не враховує той факт, що при великих підприємствах існують чимало фірм, на які виводяться доходи шляхом різних схем.

Про це говорить і визнання низького рівня середовища для бізнесу в Україні порівняно з іншими країнами (табл. 1).

Таблиця 1

РЕЙТИНГ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Позиція рейтингу	2017	2016	Зміна за рік
ЗАГАЛЬНИЙ	80	81	-1
Створення підприємства	20	24	-4
Дозволи на будівництво	140	137	+3
Підключення до електропостачання	130	140	-10
Реєстрація власності	63	62	+1
Отримання кредитів	20	19	+1
Захист прав міноритарних інвесторів*	70	101	-31
Оподаткування	84	83	+1
Міжнародна торгівля	115	110	+5
Забезпечення виконання контрактів*	81	93	-4
Врегулювання неплатоспроможності	150	148	+2

Примітка: Реформи з полегшення умов ведення бізнесу
Джерело: Doing Business. Ease of Doing Business in Ukraine [4]

Варто відзначити, що суттєвого поліпшення не відбувається в реєстрації власності, отриманні кредитів та оподаткуванні.

У реальності малий бізнес в Україні не є новаторським за своєю природою, а представляє традиційні види виробництва, послуги або роздрібну торгівлю. Надання підтримки з боку держави саме малому бізнесу шляхом фінансової допомоги і технічної допомоги доповнюється послабленнями в сфері регулювання (ліцензування, квоти, вимоги до звітності тощо). Така допомога створює зацікавленість суб'єктів підприємництва у статусі малого бізнесу: оформлення працівників підприємства у статусі приватного підприємця; використання малих підприємств при великих корпораціях для мінімізації оподаткування доходів; створення фірм для проведення відмивання брудних грошей. Зокрема, правоохоронні органи України періодично розкривають т. з. «конвертаційні центри» для переведення безготівкових коштів у готівку, що проводять фіктивну господарську діяльність. Так, у листопаді 2016 року фахівці МВС розкрили центр, до складу якого входило понад 30 суб'єктів господарювання, зареєстрованих на підставних осіб [3].

В усіх зазначених формах за економічною сутністю не здійснюється справжнє підприємництво. Крім того, складається хибне уявлення у суспільстві про успіхи держави у розвитку підприємницької активності.

В якості висновку зазначимо, що доцільно удосконалити класифікацію малого бізнесу, а також забезпечити справедливіші умови для різних форм підприємницької діяльності, також заслуговує розробки та реалізації національна програма підтримки малого бізнесу в сфері інновацій. Це дозволить реалізувати потенціал малого бізнесу.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15

2. Основні структурні показники діяльності підприємств за їх розмірами. – Державний комітет статистики України. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

3. У Києві поліція припинила діяльність конвертаційного центру з щомісячним оборотом у 100 мільйонів гривень / 04.11.2016. Міністерство внутрішніх справ України. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://mvs.gov.ua

4. Ease of Doing Business in Ukraine. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine

Воробйова Л. В.
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

КОНЦЕПЦІЯ НООСФЕРИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Словосполучення «сталий розвиток» стало відомим не тільки фахівцям, але й спільнотам. Більшість суспільств усе глибше розуміє загальну ідею сталого розвитку — це забезпечення потреб сьогодення, не ставлячи під загрозу спроможність наступних поколінь задовольнити свої потреби.

Одним із нормативних результатів Першої Всесвітньої конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку, яка відбулася в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, став «Порядок денний на XXI століття». Він є програмою дій, розрахованих на 100 років.

Питанням сталого розвитку присвячено багато наукових публікацій. І кожна нова теорія відрізняється певними методологічними особливостями.

Теорія сталого розвитку опирається на методологію постнекласики, на цивілізаційну парадигму, тому є сучасною теорією.

До складу моделі сталого розвитку включають чотири елементи : економіку, соціум, довкілля та інновації.

На сьогодні недостатньо вивченими залишаються закони та закономірності природи. Це не дозволяє розробити об’єктивні критерії функціонування моделі сталого розвитку.

В. Вернадський відкрив зростаючу в часі та просторі стійку тенденцію, що веде до злиття в майбутньому природних і суспільних процесів у єдиний соціально-природний процес. У масштабі планети ноосфера означає соціально-природну цілісність, визначальною ланкою якої виступає розум людини, що пізнає та використовує загальні закони природи в цілях забезпечення сталого розвитку системи «людина-суспільство-біосфера» [1, с. 4–5].

Тривалий час суспільні науки ігнорували або не надавали значення законам природи. Не було сформовано логічну структуру живого у вищезгаданих науках. Людина не може підкорити природу, адже сама є її частиною. Вона тільки може правильно використовувати її закони.

Таку позицію відстоює одна з економічних шкіл, яка отримала назву наукової школи фізичної економії. Найвідомішими її представниками є українські вчені — С. Подолинський, В. Вернадський, М. Руденко.

М. Руденко справедливо називає економіку наукою, від якої залежить життя на Землі [2, с. 487].

Фізична економія будує місток між природними та суспільними науками. Вона досліджує перетворення фізичних сил у соціальні сили (насамперед через споживання їжі) [3, с. 15]. Виключну роль тут відіграє праця людини. За С. Подолинським, процес праці — це не просто затрата робочої сили, а й процес збереження та примноження енергії сонячного світла (у тому випадку, якщо праця корисна). Внаслідок праці людини відбувається перетворення природної енергії у соціальну.

Результати праці отримують соціальний зміст і вимірюються її продуктивністю або вартістю створеного продукту. Отже, фізична економія відкриває глобальну місію господарської діяльності людини на Землі — зберігати і примножувати природну енергію, надавати їй якісно нової форми [3, с. 17].

Тому доцільно зробити енергетичне мірило основою для національної валюти. Джерелом енергії для таких цілей можна визнати родючість Землі. Це дуже актуально для України, яка має 40 % світового чорнозему. Викопні ж джерела не приносять нової вартості, а разом з тим і забруднюють атмосферу.

Проблему розвитку енергетичної теорії С. Подолинського в роботах В. Вернадського вивчають такі вчені, як: П. Кузнєцов, П. Большаков, О, Кузнєцов, Т. Муранівський, В. Чесноков, Б. Кедров, О. Огурцов, К. Ситник, О. Апанович, Ф. Вольвач, С. Стойко, Л. Корнійчук та інші.

Теоретична спадщина С. Подолинського та В. Вернадського як представників української школи фізичної економії аналізується такими вченими, як В. Шевчук, Л. Корнійчук та іншими.

Тим більше, що дана проблема має прикладний аспект. Зараз світ змінюється системно, і цей процес прискорюється. В якому напрямі будуть здійснюватися відповідні перетворення, які цінності будуть домінуючими — ці питання поки ще залишаються проблематичними. На наш погляд, буде зростати значимість антропологічної парадигми, сучасних глобально-цивілізаційних, соціально-економічних

перетворень, домінантність ноогенетичних засад у цьому процесі. Для вітчизняних науковців є важливим те, що у витоків обґрунтування принципів ноогенези стояв видатний вчений XX ст., перший президент Української академії наук Володимир Іванович Вернадський. На жаль, в Україні, яка могла б стати лідером у даних питаннях, така проблематика перебуває поза належною увагою наукового загалу. І цю прикру помилку потрібно виправити.

Список використаних джерел

1. *Большаков Б. Е.* Законы сохранения и изменения в биосфере-ноосфере. – Принт. — М., 1990. — 72 с.

2. *Руденко М. Д.* Енергія прогресу. Гносис і сучасність. Метафізична поєма. Публіцистика. Поема. — К. : Журналіст України, 2008. — 716 с.

3. Фізична економія : методологія дослідження та глобальна місія України : зб. матеріалів Міжн. наук. конф., 8–10 квітня 2009 р. — 531 с.

Лозова О.В.
к.е.н., доцент,
Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах глобалізації та постійної міжнародної конкурентної боротьби національна економіка України постійно потребує нових конкурентних переваг у веденні своєї господарської діяльності, заснованій на нематеріальних, тобто перш за все інтелектуальних ресурсах. Саме тому інтелектуальна складова конкурентних переваг є стратегічним питанням, які пов’язанні зі створенням і розвитком інтелектуальних ресурсів і нарощування інтелектуального потенціалу національної економіки України.

Економічній категорії «потенціал» присвячено багато наукових праць у різноманітних наукових сферах. Вперше даний термін «потенціал» (від лат. «potentia» – сила) застосовували в фізиці в значенні енергії, яку акумулювала система і може використовувати для своєї роботи [1, с. 567]. У свою чергу, С.С. Шумська визначає потенціал як сукупність накопичених ресурсів і їх використаних і невикористаних потенційних можливостей у сфері виробництва матеріа-

льних благ і послуг з метою найповнішого задоволення потреб суспільства [2, с. 55].

Якщо проаналізувати вище приведені трактування поняття «потенціал», то можна відмітити: по-перше – не існує однозначного погляду щодо визначення категорії «потенціал», оскільки межі його не чіткі, кількість чинників майже не визначена; по-друге – досить поширеним у економічній науці є ототожнення категорії «потенціал» з такими економічними категоріями, як «капітал», «можливість», і «ресурс»; по-третє – у переважній кількості визначень основним критерієм категорії «потенціал» є ресурси або їх система; почетверте – в історичному аспекті визначення категорії «потенціал» трансформується від «…набір ресурсів, які в процесі виробництва приймають форму факторів виробництва» [3, с. 19] до «…сукупність накопичених ресурсів і їх використаних і невикористаних потенційних можливостей у сфері виробництва матеріальних благ і послуг з метою найповнішого задоволення потреб суспільства» [2, с. 55].

У свою чергу, категорія інтелекту є не менш суперечливою, що підтверджується численними визначеннями, які досить часто є взаємовиключаючими одне одного. Наведемо кілька класичних визначень терміну «інтелект»: Г. Спенсер, визначає інтелект як вроджена якість, на відміну від здібностей, придбаних у процесі навчання; С.Дж. Гулд зазначає, що інтелект – це здатність вирішувати проблеми незапрограмованим (творчим) шляхом; Д. Вексрел, досить обширно визначає дану категорія як здатність діяти доцільно, думати раціонально й діяти ефективно відносно навколишнього середовища. В. Петренко [5, с. 22] визначає категорію інтелекту як самостійну спроможність до пошуку ефективних рішень стосовно поставлених завдань. При цьому, ефективність рішення розглядається з позиції мінімально використаних для його пошуку ресурсів. Відповідно до довідкової літератури поняття «інтелект» (від лат. intellectus – пізнання, розуміння, розум) трактується як здатність до здійснення процесу пізнання і до ефективного рішення проблем, зокрема при оволодінні новим колом життєвих завдань. У сучасній психології поняття «інтелект» вживається, головним чином, у теорії індивідуально-типологічних особливостей розвитку особистості [4, с. 919]. Відомий американський психолог Дж. Гілфорд задля визначення сутності інтелекту розробив структурну модель інтелекту,

відповідно до якої інтелект характеризується трьома параметрами [6, с. 1–4]: процеси інтелектуальної діяльності; змістове наповнення інтелектуальної діяльності; продукти інтелектуальної діяльності.

Отже, на нашу думку, дана трансформація інтелектуального потенціалу і підходів до його дослідження в національній економіці, перш за все, пов'язана із занепадом командно-адміністративної системи і розвитком ринкових відносин у національній економіці України. Загальний рівень інтелектуального потенціалу не є постійною величиною і визначається як сума всіх його складових, а ефективна діяльність економічної системи потребує збалансованості темпів розвитку всіх елементів потенціалу. Найважливішим чинником дестабілізації інтелектуального потенціалу в національній економіці є зовнішнє оточення, яке постійно на нього впливає і залежить не лише від ресурсів, а й від умов доступу до них. При цьому у середньостроковій і довгостроковій перспективі інтелектуальний потенціал визначається із значною похибкою, оскільки максимальне зростання потенціалу обумовлюється не лише наявністю та обсягами самих людських ресурсів, а й ефективністю діяльності економічної системи та сприятливими (несприятливими) умовами зовнішнього середовища, яке безпосередньо впливає на інтелектуальний потенціал національної економіки України.

Список використаних джерел

1. Большая Советская Энциклопедия (в 30 томах) / Гл. ред. А.М. Прохоров. 3-е изд. – М.: Советская Энциклопедия. – 22. Ремень-Сафи, 1975. – 628 с.

2. *Шумська С.С.* Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки // Фінанси України. – 2007. – №15. – С. 55–64.

3. Авдеенко В.Н., Котлов В.А. Производственный потенциал промышленного предприятия. – М.:Экономика, 1989. – 240 с.

4. *Шевченко Д.К.* Проблемы эффективности использования экономического потенциала. – Владивосток: Изд. Дальневосточного университета, 1984. – 156 с.

5. *Петренко В.* Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах: [наукова монографія] / В. Петренко. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 351 с.

6. *Barlow M.* Christopher. Guilford's Structure of the Intellect [електронний ресурс] / C.M. Barlow // Режим доступу: http://www.cocreativity.com/-handouts/guilford.pdf.

Михайлюк М.А.
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м.Київ

ІННОВАЦІЙНИЙ ТИП ВІДТВОРЕННЯ У ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Прискорення науково-технічного прогресу, що обумовлює принципові перетворення економічного розвитку і озвучує нові вимоги до способів використання ресурсів, факторів виробництва, становлення нових типів організації виробничої діяльності, формування адекватних розподільчих відносин супроводжується глибокою трансформацією економічних систем і має резонансний вплив на вітчизняну економіку. Процес трансформації вітчизняної економіки передбачає суттєво покращити параметри відтворення як макроекономічних показників розвитку, так і якість соціально-економічних досягнень економічної системи. Тому сутність і глибина трансформації вітчизняної економіки залежать від ефективності використаного типу відтворення, його домінантних сучасних ознак, що обумовлюють подальший прогнозований розвиток. Контури майбутнього постіндустріального соціально-економічного устрою вітчизняної економіки передбачають принциповий новий підхід і перезавантаження відтворювальних динамік з урахуванням інноваційних складових, посилення інформаційно-технологічних і науково-інтеграційних аспектів у структурі економічного становлення. На перший план успішного та конкурентного існування економічної системи все актуальнішим стає концепт щодо інноваційного типу її відтворення, який є безальтернативним шляхом перспективного і прогресивного руху до горизонтів постіндустріальних економічних відносин.

Вітчизняна економіка, прямуючи до постіндустріальної цивілізації, має максимально використати переваги інноваційного типу відтворення, що створює додаткові сприятливі умови формування засад модернізації економічного простору України у вимірі осучаснення економічного розвитку. Зокрема це стосується подолання протиріч, що обумовлені становленням нових цінностей та ідеалів постіндустріальних економічних відносин, які мають як об’єктивний, так і суб’єктивний характер. Об’єктивні протиріччя виникають у зв’язку з появою нових видів техніки та технологій, збільшенням швидкості

інформаційного обміну, ростом горизонтальних зв'язків мережевих відносин, реструктуризації виробництва та зайнятості, зміни попиту та пропозиції, стану ринків тощо. Суб'єктивні – у зв'язку з формуванням нового феномену сучасного господарського життя – мережевих спільнот електронного простору, які змінюють функціонування господарської системи на мікро-, мезо-, макро- і мегарівнях. Змінюється поведінка суб'єктів щодо формування і використання правил взаємодії з привласненням інформації в процесії її виробництва, обміну й споживання [1, с. 7]. Інноваційний тип відтворення, в цих умовах, забезпечує зміну форм існування економічних відносин, що пов'язані з розмиванням відмінностей між фізичною та юридичною особою, підприємництво набуває форми окремої «особистості», що знімає з фірми певні соціально-політичні та економічні обмеження, тим самим відкриваючи перед нею нові економічні перспективи [2, с. 42].

Процеси відтворення інноваційного типу створюють основу соціально-економічного зростання, а їхня активізація сприяє глобалізації економічного розвитку та трансформації суспільства в цілому. Питання трансформації суспільства є вкрай актуальним оскільки воно містить у своїй основі перетворення всього соціуму та його функціональних складових (демографічних, екологічних, технологічних, економічних, державно-політичних, соціокультурних) і територіально-просторових підсистем (місцевих, регіональних, національних, глобальних). Сам процес трансформації розглядається як результат циклічного розвитку, який у своїй основі містить інноваційну складову. Тобто, трансформація суспільства відбувається шляхом його інноваційного оновлення через систему економічного відтворення з використанням результатів інновацій, їхніх соціально-економічних наслідків. Світовий досвід засвідчує, що від рівня та темпів інноваційного типу відтворення залежить характер та якість трансформаційних процесів у цілому та адекватна відповідь на нові суперечності і виклики: ненадійність існування економічних систем, переривчастість сталого розвитку, тимчасовість конкурентних переваг, ризик інтеграційних об'єднань, які на сучасному етапі супроводжують будь-яку національну економіку [3, с. 17].

Інноваційний тип відтворення надає трансформаційним процесам можливість виходу на траєкторію економічного зростання адекватного інноваційно-технологічному розвитку сучасного прогресу

людської цивілізації і в той же час вирішує глобальне питання подолання нееквівалентного обміну, обмежує боротьбу за контроль над доходами і ресурсами між розвинутими та нерозвинутими країнами, сприяє становленню нової моделі світового господарства з відтворенням узгодженості, а не протистояння економічних інтересів різних суб'єктів, у тому числі і на терені вітчизняної економіки.

Парадигмальною установкою інноваційного типу відтворення в трансформаційних процесах вітчизняної економіки має стати адаптація до викликів сучасних світогосподарських тенденцій стосовно конвергенції, взаємопроникнення різних типів господарювання економічних систем, здатних ефективно розв'язувати поточні та перспективні внутрішні і зовнішні суперечності, а від так забезпечувати позитивну динаміку поступального розвитку.

Список використаних джерел

1. *Єщенко П.С.* Фінансіалізація у водоверті глобальної економіки / П.С. Єщенко, Н.Г. Самко. – К.: Знання України, 2016. – 355 с.

2. *І.В. Гончарук*. Сутність та особливості розвитку мережевої економіки в умовах глобалізації. Сучасні механізми реалізації конкурентної політики України в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17 листопада 2016 р.). – К.: КНУБА, 2016. – 100 с.

3. *Петрова І.Л.* Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: монографія / І.Л. Петрова, Т.І. Шпильова, Н.П. Сисоліна. – К.: КРОК, 2010. – 320 с.

Самійленко А.П.
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ
Ломова Я.О.
магістр з маркетингу,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДЛЯ ОЦІНКИ СТАНУ ДИНАМІКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Практика ринкових трансформацій, особливо в пострадянських державах, свідчить, що соціалізація економіки у транзитивних еко-

номіках відбувається ніби в два етапи. Перший – характеризується жорстким визначенням державою поведінки людини у соціальному середовищі та охоплення соціальним захистом практично всього населення, що зумовлює і відповідну специфіку економічних відносин. Це так звана патерналістська модель, яка орієнтується переважно на збереження попередніх масштабів соціальних послуг, що надаються державою. Водночас зусилля держави щодо підвищення ефективності соціальних програм відступають на другий план. Так, на тлі швидкого падіння ВВП у 1990-х рр. відбувалося збільшення частки питомої ваги соціальних витрат у сукупних витратах держави. Головний недолік такої моделі – це так звана перехресна реалізація соціальних програм, що спричиняє дублювання соціальної допомоги та неефективність витрачання державних коштів на соціальну сферу. Застосування даної моделі на початковому етапі трансформаційних процесів мало місце й в Україні. Незважаючи на її неефективність, дана ситуація була викликана, як показує аналіз, низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних обставин:

- недостатньою теоретичною обґрунтованістю соціально-економічних пріоритетів ринкової трансформації нашого суспільства;
- відсутністю трансформаційно-ринкового досвіду виконання таких масштабних завдань у сфері соціальної політики;
- не сформованістю ринкових засад функціонування соціальної структури суспільства;
- небезпечністю виконання багатьох завдань соціальних реформ відповідними фінансовими та трудовими ресурсами [1].

Закордонний досвід соціально-економічних перетворень доводить, що найефективнішою та найраціональнішою формою соціальної політики вважається модель адресної соціальної допомоги. Однак дана модель вимагає адекватних перетворень в економіці (що формує можливість) і в політиці (що визначає прийняття рішень). Серед основних рис адресної соціальної системи слід виокремити:

- поетапне визначення пріоритетів соціальної політики;
- диференціацію виплат соціальної допомоги держави відносно різних верств населення;
- конкретне (адресне) виокремлення категорій одержувачів соціальної допомоги;
- забезпечення доведення фінансових результатів до одержувачів соціальної допомоги у повному обсязі;

- збереження з органічним нарощуванням потенціалу ключових галузей соціальної сфери;
- визначення та розмежування повноважень, а також їх фінансове забезпечення при реалізації соціальних завдань між відповідними рівнями бюджетної системи.

Наступний етап соціалізації економіки в Україні має характеризуватись активною соціальною політикою, але за умови стабілізації та пожвавлення економіки. На цьому етапі найважливішими умовами його соціалізації стає істотне піднесення ефективності економіки, зусиль на розв'язання найгостріших соціальних проблем і формування нових механізмів реалізації соціальних програм, які б забезпечували скорочення безпосередньо бюджетних витрат і раціональніше використання інших джерел ресурсів для функціонування та розвитку соціальної сфери. Суттєвим аспектом у зміні цієї моделі соціалізації є перехід від переважно соціальної підтримки до соціального страхування з диференціацією ризиків і залежністю розмірів страхових виплат від страхових внесків. Це одна з найважливіших форм переходу від системи соціального патерналізму до адресної соціальної системи, що принципово змінює і характер даного блоку економічних відносин.

Формування адресної соціальної підтримки потребує введення в Україні цільового принципу в системі розподілу та використання соціальних трансферів через налагоджену систему міжбюджетних відносин. Даний механізм характеризується одним з основних рівнів соціалізації транзитивної економіки – охоплення так званих нижніх ланок адміністративно-територіальної ієрархії через муніципалізацію та регіоналізацію соціальної політики у тому сенсі, що вона має зміститися «донизу» – до людей. Це дасть можливість підвищити ефективність витрачених бюджетних коштів, оскільки уможливлює значною мірою визначати соціальну орієнтацію на більш адресному (регіональному) рівні.

Особливе значення має проблема формування соціальної складової бюджету. Практика прийняття нормативних актів соціальної спрямованості в Україні значною мірою ще й нині зорієнтована на популістські заходи і не завжди враховує фінансово-економічні можливості держави. В результаті, часто взяті зобов'язання держави у соціальній сфері значно перевищують реальні фінансові можливості загальнодержавного і місцевих бюджетів. І тому, соціальні стандар-

ти нашого розвитку владі потрібно зробити співрозмірними з економічними можливостями.

Список використаних джерел

1. *Башнянин Г.І.* Актуальне дослідження проблем соціалізації економічних систем / Г.І. Башнянин, Б.В. Кульчицький // Регіональна економіка. – 2011. – №2. – С. 178–181.

2. *Куценко В.І.* Соціальний вектор економічного розвитку: Монографія / В.І. Куценко; під наук. ред. Б.М. Данилишина; Рада по вивченню продуктивних сил України НАНУ. – К.: Наукова думка, 2010. – 735 с.

Хохич Д.Г.
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Діалектика інфляційних процесів і економічного зростання є актуальною для проведення дослідницького аналізу, так як при регулюванні інфляційних процесів не можливо не акцентувати увагу на вивченні взаємозв'язку та взаємовпливу інфляції на економічне зростання. Наукові дискусії щодо впливу темпів інфляції на динаміку економічного зростання розпочалися з середини 50-х років минулого століття. Гостро обговорювалася проблема, яка була фактично одним із останніх теоретичних досягнень представників кейнсіансько-неокласичного синтезу, що отримала назву ефект Філіпса. Прихильники кривої Філіпса, вважали, що в короткостроковому періоді, існує позитивна залежність між темпами економічного зростання та рівнем інфляції. Це дало їм змогу використовувати криву Філіпса в якості аналітичного інструменту реалізації макроекономічної політики в країнах Західної Європи та США для досягнення умов рівноваги між достатньо високим рівнем зайнятості і певною стабільністю цін.

Переломним у процесі вибору інструментів монетарного регулювання вважаються 1970-ті роки. У цей час, по-перше, монетарні органи влади почали отримувати право проводити незалежну гро-

шово-кредитну політику, хоча цей процес був нерівномірним. По-друге, впевненість у відсутності негативного ефекту інфляції на темпи економічного зростання зберігалась до 1970-х років, коли не тільки розвинуті, але й країни, що розвиваються, зіштовхнулися з наслідками гіперінфляції.

Логічним у процесі вивчення впливу інфляції на економічне зростання є припущення про існування деякого переломного моменту, починаючи з якого інфляція дійсно здійснює від'ємний вплив на динаміку економічного зростання. Так, М. Сарел проаналізувавши вибірку з 87 країн світу за період 1970–1990 рр., виявив порогове значення (8 %), нижче якого інфляція не позначається або здійснює незначний позитивний вплив на економічне зростання, вище 8 % – присутній стійкий потужний негативний ефект. На думку М. Сарела, наявність так званого «структурного розлому», що виникає при річному темпі інфляції у 8 %, може розглядатися в якості граничної величини при встановленні монетарними властями орієнтирів зростання цін, і змінюючи параметри функціонального цінового механізму позитивно впливати на темпи економічного зростання [1]. С. Фішер в якості граничного, за межами якого інфляція здійснює негативний вплив на економічне зростання, визначив значення інфляції у 15 % річних [2].

Дана закономірність підтверджується емпіричними дослідженнями М. Бруно і В. Естерлі показників інфляції і економічного зростання за період 1960–1992 рр. для 127 країн у роботі «Інфляційні кризи та довгострокове зростання». Проведене ними дослідження показало наявність оберненої залежності між даними показниками, так як найвищі темпи зростання ВВП – у середньому 2,6 % на рік – були зафіксовані в країнах з темпами інфляції, що не перевищували 5 % річних, а найнижчі темпи зростання ВВП, у середньому мінус 6,7 % на рік, були відмічені в країнах з рівнем інфляції вище 1000 % у рік [3]. Отже, можна припустити, що інфляційний коридор пролягає у межах 40 % на рік, де рівень інфляції у 40 % є межею нульового економічного зростання, а стабілізація цього рівня нижче 40 % здійснює позитивний вплив на обсяг ВВП.

Аналітичний розгляд різних позицій, що відображає характер взаємодії інфляції і економічного зростання, вказує на його неоднозначність, так як нараховує в меншій мірі три варіанти їх взаємовпливу: варіант інфляційного сплеску, де економічне зростання сти-

мулює циклічне підвищення цін; варіант де подальше економічне зростання призводить до підвищення граничного рівня інфляції; варіант стагфляційної кризи, при якій спостерігається від'ємне економічне зростання, викликане інфляцією. При цьому дефляційна політика, як спроба зниження рівня інфляції нижче природного значення, призводить до скорочення темпів економічного зростання. Політика стимулювання економічного зростання (монетарна та фіскальна), що розглядається на противагу їй, також породжує лише від'ємні результати.

Вирішення цієї задачі на практиці, потребує зміни цільових орієнтирів монетарних органів влади щодо прогнозних значень інфляції та її утримання в межах визначеного цінового коридору. Такий режим монетарної політики має назву – інфляційне таргетування. Дефакто до застосування такого режиму Національний банк України перейшов на початку 2016 року [4]. Причини переходу до інфляційного таргетування: неможливість використання обмінного курсу як номінального якоря – або через перегрів економіки, або через вичерпання міжнародних резервів; відсутність стійкого зв'язку між грошима та інфляцією – недієвість цілей за монетарними агрегатами; необхідність швидкої дезінфляції; посилення незалежності центрального банку та уникнення фіскального домінування.

НБУ вперше в умовах таргетування інфляції спрогнозував, що інфляція на кінець 2017 року буде на рівні відмінному від центральної точки цільового діапазону 8 % (+/-2 в. п.). Якщо прогноз відрізнятиметься від цілі через різноманітні шоки, НБУ застосує інструменти монетарної політики, щоб повернути прогноз до цілі на певному часовому горизонті. Для цього буде потрібен певний час, оскільки монетарна політика впливає на інфляцію з часовим лагом. Тривалість повернення прогнозу до цілі залежить від потужності шоків і їх впливу на ціни, а також оцінювання НБУ наслідків своїх рішень не тільки для інфляції, а й для розвитку економіки та фінансової системи. Згідно з прогнозом НБУ, інфляція на 2017 рік залишається у цільовому діапазоні, а у 2018 році інфляція продовжить впевнено уповільнюватися і досягне 6 % на кінець року. На думку регулятора, економіка України лише починає виходити з кризи, тому здатна з часом поглинути інфляційний імпульс від підвищення соціальних стандартів запланованих на цей рік.

Список використаних джерел

1. *Sarel M.* Nonlinear Effects of inflation on Economic Growth // IMF Staff Paper. – 1996. – №43. – P. 199–215.
2. *Fischer S.* The Costs and Benefits of Disinflation // Framework for Monetary Stability. – London: Kluwer Academic Publishers, 1994. – P. 31–42.
3. *Bruno M., Easterly W.* Inflation Crisis and Long-Run Growth // World Bank. – November, 1994.
4. Координація цілей монетарної та фінансової стабільності https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=39476465

Шульга О. А.
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ У СИСТЕМІ АГРАРНИХ ВІДНОСИН

Сьогодні перед економічною наукою стоїть завдання поглиблення основних підходів, методів і принципів аналізу соціально-економічних суперечностей у системі аграрних відносин, які б дозволили отримати науково обґрунтовані результати досліджень. Вирішення цього завдання сприятиме не лише розвитку економічної науки, але й удосконаленню господарської практики.

Дослідження соціально-економічних суперечностей передбачає аналіз їх змісту, характеру, результатів, фаз розвитку і форм прояву, методів розв’язання тощо. Соціально-економічні суперечності, як суперечності відносин власності, необхідно аналізувати, по-перше, в динаміці, тобто як відносини привласнення; по-друге, в органічному взаємозв’язку з матеріальним процесом; по-третє, у взаємозв’язку з основним економічним законом певної суспільно-економічної формації; по-четверте, у взаємозв’язку із процесом нагромадження капіталу; по-п’яте, розкривати сутність кожної суперечності як джерела розвитку; по-шосте, визначати місце кожної суперечності в системі суперечностей; по-сьоме, встановлювати суб’єктів, відповідальних за реалізацію кожної з протилежних сторін суперечності; по-восьме, враховувати всезагальність законів діалектики (тобто вони діють у

всіх суспільно-економічних формаціях); по-дев'яте, враховувати специфіку дії всезагальних законів у різних сферах і умовах; по-десяте, враховувати, що закони і категорії діалектики опосередковано відображають процеси суспільного життя.

У зв'язку зі сказаним, при аналізі суперечностей відносин власності слід використовувати, перш за все, закони, категорії і принципи матеріалістичної діалектики. Крім діалектичного підходу, доцільно застосовувати також формаційний і цивілізаційний підходи. Формаційний підхід дозволить прослідкувати причини зміни суспільно-економічних формацій залежно від розвитку виробництва (відносин власності), передумови зародження і появи нової суспільно-економічної формації, а цивілізаційний – врахувати роль у цьому процесі надбудовних чинників і людини як біологічної і соціальної істоти, її потреби, інтереси, цілі.

Доречним є застосування соціологічного підходу, який дозволяє проаналізувати вплив на розвиток і розв'язання суперечностей соціальних, політичних та етичних аспектів життєдіяльності суспільства. Доцільність його застосування обумовлена тим, що часто правові і політичні відносини протягом певного часу «відхиляють» розвиток виробничих відносин від розвитку продуктивних сил. Це відбувається через відставання фіксованої правової форми відносин власності від розвитку їх економічного змісту. Це породжує суперечність між інтересами господарюючих суб'єктів і їх правовим становищем, яка розв'язується шляхом розвитку нових форм господарювання і прийняття нових правових норм їх господарської діяльності. Виправданим є застосування динамічного підходу, який, на основі дослідження фаз розвитку суперечностей і послідовностей їх зміни, дозволяє визначити можливі та найкращі траєкторії розвитку суперечностей відносин власності.

Крім того, з метою прогнозування якісних змін у формах власності варто застосовувати наукометричний підхід, який дає можливість отримати нове знання на основі інформаційних вимірів пізнавальних процесів. Також з метою вивчення загальних умов і методів правильної, ефективної та раціональної людської діяльності слід застосовувати праксеологічний підхід. Це пов'язано з тим, що на сучасному етапі подальша практична діяльність людей все частіше вимагає застосування досягнень науки [1, с. 32, 38—39].

Можна виділити три групи проблем, які пов'язані з дослідженням суперечностей: 1) їх виявлення та пізнання; 2) регулювання і прогнозування їх розвитку та 3) їх розв'язання. Надзвичайно важливим є своєчасне виявлення суперечностей і встановлення стадії їх розвитку. Оптимальним є виявлення суперечності на початкових стадіях, тобто на стадіях єдності або відмінності. При виявленні суперечності на пізніших стадіях (істотної відмінності або протилежності) процес розв'язання суперечностей ускладнюється, оскільки на перший план виходять не внутрішні, а зовнішні для даного явища суперечності, які відображають внутрішнє джерело розвитку на рівні економічних форм і явищ, а не в їх сутності. Не менш важливим завданням є повнота виявлення суперечності, встановлення наслідків її розгортання і загострення. Це пов'язано з тим, що часто суперечність пізнається поверхово, а можливі наслідки її загострення недооцінюються.

Існують проблеми також із передбаченням виникнення суперечностей і регулюванням їх розвитку. Наукове пізнання суперечностей і вивчення стану і тенденцій господарської практики дають можливість прогнозувати появу суперечностей, а отже, дозволяють своєчасно виробляти практичні заходи для регулювання процесом їхнього розгортання та розв'язання. Найзагальнішим методом розв'язання соціально-економічних суперечностей є формування якісно нової, розвинутішої форми їх руху.

Щодо розв'язання суперечностей, то воно має бути своєчасним і повним. Своєчасне розв'язання суперечностей прискорює розвиток, а несвоєчасне або неповне – гальмує його, залишаючи невирішеними наявні проблеми і створюючи нові. У зв'язку з цим, при пошуку ефективних способів і методів розв'язання суперечностей доцільно визначитися з альтернативними шляхами розв'язання останніх.

Неприйнятним є втручання у закономірний процес розв'язання суперечності без створення для її розв'язання відповідних умов. У той же час не можна допускати й стихійний розвиток суперечностей, адже це може призвести до застійних явищ в економіці. Тобто мова йде про те, щоб, пізнавши сутність суперечності та особливості її сторін, сприяти закономірному процесу розвитку суперечності шляхом підтримки позитивної, прогресивної сторони, тенденції або властивості.

Список використаних джерел

1. *Арутюнов В. Х. та ін*. Методологія соціально-економічного пізнання: навч. посібник / В. Х. Арутюнов, В. М. Мішин, В. М. Свінціцький. – К.: КНЕУ, 2005. – 353 с.

2. *Любошиц Л*. Методология анализа системы экономических противоречий при социализме / Л. Любошиц, А. Шишкин // Вопросы экономики. – 1986. – №5. – С. 45–56.

3. *Мочерний С. В*. Методологія економічного дослідження / С. В. Мочерний. – Львів: Світ, 2001. – 416 с.

Котенок Д.М.
к.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

МІСТО ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Особливістю сучасних досліджень у сфері територіальної організації економіки є зміщення акценту з регіону на міста як специфічного територіального утворення. Незважаючи на розмаїтість публікацій і досліджень залишається спірним питання про сприятливість і природність міста як своєрідного середовища існування людини.

У результаті проведеного дослідження нами окреслено основні причини існування відмінностей у трактуванні міста. По-перше, складність самого феномену міста. Презентація міста в інституціональному контексті представляє його як складну структуру взаємопов’язаних елементів. Водночас, як соціально-економічний інститут місто являє собою сукупність правил, установок, стереотипів, думок, звичок, звичаїв, що реалізуються в діяльності людини в рамках чітко визначених територіальних і формальних меж і неформальної інституційної архітектоніки.

По-друге, історична мінливість міста як сукупності соціально-економічних потоків. Ця риса особливо яскраво проявляється в епоху глобалізаційних процесів. Сучасне місто постає як не стільки простір місць, скільки простір просякнутий різними за напрямом та наповненням потоками.

Зазначені відмінності обумовлюють відмінності в уявленні про структурні елементи міста та їх взаємозв’язки. Серед дослідників, роботи яких були спрямовані на системну структуризацію міста,

особливе місце посідають розробки Дж. Форрестера. Відповідно до його представлення місто є складною, саморегульованою системою, всередині якої створюються своєрідні точки напруги, реалізація яких породжує зміни в економічній діяльності і обумовлює зрушення в ефективності функціонування міста [1].

Виходячи із цієї гіпотези місто варто подавати як комбінований природньо-соціально-економічний простір, у центрі якого знаходиться людина — містянин. Таке представлення дозволяє сформувати модель міста з чотирьох площин: екологічної (зелений простір), соціально-економічної, інформаційно-культурної та антропоцентричної.

Екологічний елемент міського простору – це сукупність умов, які забезпечують задоволення потреб людини у спілкування з природнім середовищем. Передусім це потреби у чистому повітрі та воді, рекреації. Якість екологічної площини дозволяє охарактеризувати місто з точки зору рівня його «дружності» до людини як біологічного організму, живої істоти. Соціально-економічна площина концентрує увагу на місті як на штучно створеному предметі праці, головна мета функціонування якого є демонстрація результатів діяльності містян. Інформаційно-культурна площина включає в себе різноманітні інформаційні, аксіологічні, культурні потоки. Антропоцентрична площина характеризує місто як середовище прояву та реалізації гетерогенних інтересів. Саме антропоцентрична площина нині вважається такою, що створює, розвиває та надає неповторні риси міському простору, формує модель міста як своєрідного континууму життєдіяльності, в якому реально протікає міське життя.

Існуючі когнітивні моделі міста, тобто форми його представлення, задають форму його сприйняття, бачення, а отже, і спосіб «роботи» з ним, тобто систему рішень щодо організації і управлінню міським життям. Таким чином, можна припустити, що різні групи містян можуть жити в одному місті, проте у альтернативних світах, приймаючи різні «набори», або різні канони репрезентації для різних контекстів.

Список використаних джерел

1. *Форрестер Дж.* Динамика развития городов. – М.: Прогресс, 1974. – 286 с.

2. *Пирогов С.В.* Город как феномен культуры: когнитивный поход // Вестник Томского государственного университета. – 2011. – №2. – С. 31-37

Штундер І.О.
к.е.н., доцент
Київський національний торговельно-економічний
університет, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Проблеми соціальної сфери негативно впливають на рівень добробуту суспільства, на соціальну стабільність, ринок праці, сферу зайнятості населення, породжують настрої соціального утриманства та деградації трудового потенціалу. Врешті-решт це створює загрози економічній стабільності в цілому. Актуальність досліджуваної теми викликана ще й тим, що соціальна сфера являє собою досить специфічну сферу, в якій функціонує людський капітал, загрози та виклики формування якого унеможливлюють перехід до інноваційного розвитку, науково-технічних зрушень, повноцінну участь у міжнародному поділі праці. Саме цим пояснюється необхідність дослідження стану забезпечення стійкості соціальної сфери в Україні задля напрацювання превентивних заходів і недопущення викликів, які можуть внести деструктив у соціальну та дестабілізувати інші сфери життя суспільства.

Серед факторів, що впливають на процеси забезпечення стійкості соціальної сфери, важлива роль належить ступеню розвинутості соціальних відносин у цілому, системі соціального захисту населення, системі пенсійного забезпечення, системі соціального страхування населення, політиці формування доходів населення, політиці зайнятості населення, активним заходам з обмеження безробіття, дієвості органів зайнятості населення та всієї інфраструктури ринку праці.

Поняття стійкості соціальної сфери в науковій літературі мало вивчене і обґрунтовується, зокрема, як стан правової та інституційної захищеності життєво важливих соціальних інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз [1, с. 17]; також, як стан і характеристика міри досягнення оптимального рівня безпеки функціонування, відтворення і розвитку соціальної системи, що забезпечується сукупністю здійснюваних державою і суспільством політичних, правових, економічних, ідеологічних, організаційних і соціально-психологічних заходів, які дають змогу зберегти існуючі в суспільстві конституційний устрій, соціальну стабільність, не допускаючи їхнього послаблення. Стійкість соціальної сфери тлумачиться і

як характеристика ступеня соціальної стабільності суспільства; стан суспільства, за якого забезпечується нормальне відтворення суспільства як демографічної популяції, як нації, як народу [2, с. 24]. Вважаємо, що стійкість соціальної сфери – це певний стан існування людини та суспільства в цілому, в побутовому житті та на виробництві, що характеризується стійкою та стабільною системою соціального забезпечення гідних умов життєдіяльності, високого ступеня соціальної захищеності, стійкості особистості до соціальних ризиків. Стійкість соціальної сфери – інтегральне поняття, яке включає в себе соціальні, економічні, політичні та духовні складові, демонструє усі аспекти, що впливають на середовище існування людини, спосіб її життя, ставлення до праці, якість життя, робить суспільство соціально та економічно стабільним, здатним до інновацій.

Характерними ознаками порушення стійкості соціальної сфери, на нашу думку, є: масове безробіття, низькі доходи громадян, тіньова зайнятість, бідність населення, непродуктивна зайнятість працездатного населення, низький ступінь розвитку системи охорони здоров'я і соціального захисту населення, нерозвинутість системи соціального страхування, поширення асоціальних проявів, депопуляція, зменшення можливостей здобуття якісної освіти, прояви моральної, духовної деградації суспільства, релігійна нетерпимість. Тому важливою передумовою забезпечення стійкості соціальної сфери є унеможливлення виходу основних її складових за критичні показники. Ключову роль в цьому процесі мають відігравати три найголовніші суб'єкти соціального партнерства – держава, найманий працівник та соціально відповідальний роботодавець. Держава повинна визнати в якості пріоритетів не мінімальні, а оптимальні соціальні стандарти, які забезпечуватимуть різним категоріям населення рівні соціально-економічні можливості, перспективи горизонтальної і вертикальної мобільності та умови для саморозвитку особистості в суспільстві [3].

Стратегією формування стійкості соціальної сфери, на нашу думку, має бути: виявлення та усунення причин, що призводять до різкої диференціації суспільства; впровадження заходів щодо протидії кризовим демографічним явищам; створення ефективної системи соціального захисту; забезпечення фізичного та духовного здоров'я населення; формування освітнього і культурного потенціалу країни; обмеження безробіття; сприяння ефективній зайнятості, самозайнятості населення; сприяння формуванню ефективного власника [4, с. 56].

Дослідження теоретичних засад стійкості соціальної сфери дає можливість обґрунтувати шляхи забезпечення її стійкості в аспекті економічних, соціально-класових, соціально-трудових відносин, соціального захисту населення та пенсійного забезпечення. Механізм забезпечення стійкості соціальної сфери потребує розробки та вдосконалення нормативної бази та системи оцінки ступеня стійкості соціальної сфери. Ознакою стійкості соціальної сфери є відсутність соціальних руйнувань, деструктивних проявів у соціальній сфері, які потребують для свого відновлення значних зусиль.

Список використаних джерел

1. *Скуратівський В. А*. Соціальна політика : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – К.: Вид-во УАДУ, 2003. – 365 с.

2. Закон України «Про основи національної безпеки України»: Верховна Рада України; Закон від 19.06.2003 № 964-IV – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/

3. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України: постанова Верховної Ради України від 16 січня 1997 р. № 3/97 // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 10. – Ст. 85; 2001. – № 9. – Ст. 38).

4. Державна політика в соціогуманітарній сфері :підручник / [авт. кол.: В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, П. К. Ситник та ін.]; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. — К. : НАДУ, 2010. – 284 с.

Ємельяненко Л.М.
д.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ
Королюк Т.О.
к.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

СУСПІЛЬНИЙ ДОГОВІР ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ФОРМУВАННІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

В умовах глобалізації та інформатизації, політичної нестабільності, зростання викликів і появи нових загроз національній безпеці, зростання бідності та соціальної напруги актуалізується необхід-

ність трансформації ролі держави, створення передумов сталого людського розвитку. У суспільстві, в якому панують фінансово-олігархічні групи та превалює політичний волюнтаризм, приватні інтереси меншості управляють громадською свідомістю, обмежені умови для публічного дискурсу, тіньова економіка та корупція сприймаються як рутинні звичні явища, а людина виступає лише інструментом задля досягнення політичних цілей, завжди пануватимуть соціальні протистояння, нестабільність і бідність. Нездатність державних органів ефективно виконувати свої обов'язки обумовлює загальну зневіру та розчарування у суспільстві. Вирішити назрілі суспільні потреби на сьогодні неможливо без тісної співпраці органів державної влади та громадян, одним із механізмів якої виступає суспільний договір (соціальний контракт). Соціальний контракт необхідний задля забезпечення правової рівності, мирного співіснування в умовах зростання чисельності населення, а отже потреб, та обмеженості ресурсів, побудови морального суспільства в силу обмеженості альтруїзму та егоїстичності поведінки людини [1].

Основи теорії суспільного договору були закладені ще у 16–18 ст. Значний внесок у розвиток ідеї суспільного договору зробили філософи Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо та інші. Вони розглядали суспільний договір як угоду між людьми, яка передбачає часткову відмову людей від суверенітету та передання його органам державної влади для забезпечення миру, захисту від інших та підтримки правового ладу [2, с. 134]. Саме Т. Гоббс ввів поняття «громадянське суспільство», яке ототожнювалось з державою, а суспільний договір розглядався як форма самоорганізації громадянського суспільства в політичних межах держави. Він відзначав, що природний стан людини є станом вічної війни, а тому необхідне формування громадянського суспільства на основі суспільного договору. Мету держави філософ вбачав у забезпеченні безпеки, у свою чергу, люди повинні дотримуватися громадянських законів [3, с. 94, 97]. Одним із недоліків даної концепції є наділення суверена абсолютною владою. Як показує досвід, громадянське суспільство неспроможне розвиватися в умовах тиранії та насильства. На відміну від Т. Гоббса, Дж. Локк виступав за конституційну монархію та обґрунтував ідеї громадянського парламенту. Дж. Локк вперше сформулював принцип розподілу влади на законодавчу, виконавчу і федеральну, роль держави вбачав у захисті особистої свободи та приватної власності

громадян, а основним інструментом захисту визначав закон [3, с. 99]. В основу суспільного договору Ж.-Ж. Руссо поклав ідею необхідності обмеження державної влади задля попередження її узурпації та обґрунтував переваги республіки як форми державного правління для невеликих країн [3, с. 113]. На думку Руссо, запорука мирного співіснування людства полягає у частковій відмові від своєї волі заради суспільної, яку ототожнює в собі правовий уряд.

Таким чином, суспільний договір – це модель конституювання влади, що легалізує себе тільки в здійсненні демократичного законодавства, яке виходить від народу [4, с. 145]. З іншого боку, суспільний договір – це мовчазна згода в суспільстві щодо співпраці, певної поведінки, що відповідає загальноприйнятим принципам та інтересам громадян. Водночас мовчазна згода пов'язує тільки тоді індивідів із легітимною державою, коли індивіди погоджуються із утворюючими її конвенціями [5, с. 141].

Еволюція теорії суспільного договору відбувалась як реакція на виклики, а тому залежить від національних особливостей розвитку. Якщо раніше держава та громадянське суспільство ототожнювалися, то на сьогодні громадянське суспільство розглядається як необхідна умова людського існування, як суспільство верховенства права та демократії, захисту прав і свобод людини і громадянина, можливостей саморозвитку, реалізації своїх здібностей і задоволення потреб. Як показує досвід європейських країн, з розвитком громадянського суспільства модернізується і державне управління. Саме громадянське суспільство формує особливості державного управління, а тому від народу, його мобільності, активності та волі залежить формування правової, соціально орієнтованої держави.

Звертаючи увагу на політичну та соціально-економічну нестабільність в Україні, сучасні світові процеси, наявність низки деструктивних явищ у системі державного управління, актуалізується необхідність формування нових принципів суспільного договору між державою та громадянським суспільством. Держава повинна виступати реальним гарантом прав і свобод людини і громадянина. Державне управління повинне бути публічним, що передбачає можливості представлення та узгодження позицій зацікавлених сторін, спрямованість на створення механізмів виявлення, забезпечення суспільного інтересу та досягнення суспільних цілей. Публічність інтересу означає, що його суб'єктом є суспільство як органічна єд-

ність. Держава може реалізувати публічну політику у сфері охорони здоров'я, науки та освіти тощо, однак, якщо вона реалізується без використання демократичних процедур і не відповідає суспільним інтересам, вона не є публічною [6, с. 10-11].

Ідея формування нового суспільного договору між державою та громадянським суспільством передбачає захист інтересів громадян, створення умов для співпраці на благо кожному. Паралельно із становленням громадянського суспільства, що передбачає підтримку демократії, забезпечення рівності, побудову правової держави тощо, актуалізується необхідність забезпечення публічності державного управління, що має за основу суспільні цілі та інтереси, які формуються в процесі діалогу влади та народу. Публічне управління повинне реагувати на запити суспільства.

Новий суспільний договір повинен базуватися на принципах: відкритості влади, розвитку демократії, справедливості та правової рівності; реалізації усіх конституційних прав і свобод громадян; забезпеченні широкого доступу та об'єктивності інформації; організації «майданчиків» для публічного дискурсу (популяризація соціальних мереж, технологій електронного урядування) за для забезпечення зворотного зв'язку між державними органами управління всіх рівнів і громадськістю, максимального врахування інтересів суспільства у прийнятті управлінських рішень; громадські слухання, політичні дебати, петиції, громадські ради (консультативно-дорадчі органи) не повинні носити формалізований характер, а стати дієвими інструментами прийняття, контролю та забезпечення відповідальності державних управлінських рішень; забезпеченні реальних фінансових основ розвитку місцевого самоврядування, адже громади краще обізнані у проблемах своєї місцевості, а отже, знають, що робити, є вмотивованішими та цілеспрямованішими; забезпеченні розвитку інструментів лобіювання суспільних інтересів, а не інтересів фінансово-політичних груп; забезпеченні захисту прав власності та підвищенні ефективності управління державним майном на благо суспільства.

Держава повинна стати дієвим інститутом реалізації публічної влади в країні, що представляє інтереси громадянського суспільства. Суспільні інтереси повинні превалювати над політичними забаганками влади, а людина, зокрема, її розвиток, стати метою державної політики. У зв'язку з цим актуалізуються питання підвищення вимог

до професійно-кваліфікаційних якостей державних службовців, розвитку патріотизму та механізмів забезпечення політичної відповідальності влади. Водночас побудова правової, соціально орієнтованої держави в умовах глобалізації, інформаційних війн, зростання викликів і загроз національній безпеці вимагає зростання соціальної активності, мобільності та відповідальності кожного громадянина, нашої участі в системі публічного управління.

Список використаних джерел

1. *Kevin J.* Browne. Introductionto the social contract theory [Electronic resource]. — Available from: http://www2.econ.iastate.edu/classes/econ362/-hallam/Readings/SocialContractHelium.pdf

2. *Гоббс. Т.* Левиафан, или материя форма и власть государства церковного и гражданского / Гоббс Т. Сочинения : в 2 т. — Т. 2.– М. : Мысль, 1991. – 643 с.

3. Хрестоматія з політології: навч. посіб. [Електронний ресурс] / упорядк.: В.Ф. Смолянюк, Н.В. Чубур]. – К.: КНЕУ, 2014. – 579 с.

4. *Зінченко В.В.* Англо-американська модель права та конституціоналізму як інтегративна традиція і вагоме джерело нормативних цінностей сучасної міжнародної правової системи і демократії / В. В. Зінченко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2013. — № 3. — С. 89-101.

5. *Макаренко В.П.* Общественный договор и проблема молчаливого согласия / В. П. Макаренко // Полис. — 2012. — № 2. — С. 141-151.

6. Взаємодія держави і суспільства в процесах публічної політики : наук. розробка / авт. кол. : С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник та ін. – К. : НАДУ, 2013. – 44 с.

Шуплат О.М.
к.е.н.,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «СФЕРА ТУРИЗМУ»

Сфера туризму – це важлива галузь економіки, інвестиційний розвиток якої є умовно успішного функціонування. Сфера покликана вирішувати ряд соціально-економічних проблем, пов’язаних з розвитком інфраструктури країни, збереженням і раціональним ви-

користанням природно-рекреаційного та культурно-історичного потенціалу, вихованням і культурним просвітництвом населення.

Для того, щоб в повній мірі усвідомити багатоаспектність сфери туризму та її взаємодію з іншими видами діяльності, важливим етапом дослідження є аналіз сфери туризму як виду економічної діяльності.

Невизначеність трактування туризму як виду економічної діяльності залишаються невирішеною проблемою. Серед учених з цього приводу точаться гострі дискусії та відсутня єдність. Так, одна група вчених обґрунтовує доцільність використання терміну «туристична галузь», інші ж, навпаки, заперечують можливість вживання цього терміну і пропонують натомість інший — «туристична індустрія» або ж «туристична сфера».

Закон України «Про туризм» [1] визначає загальні, правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики в галузі туризму, проте, що саме розглядається під поняттям «галузь туризму», в законі не надано.

Світова практика свідчить що туризм дуже тісно пов'язаний з багатьма галузями економіки: промисловість, сільське господарство, будівництво і торгівля, що беруть активну участь у задоволенні комплексного туристичного попиту. За даними Міністерства торгівлі США, до туризму залучено 24 галузі економіки країни. Це є головною причиною того, що виділити туристичну складову і провести конкретні кордони туристичної галузі — досить складне завдання [2].

Туризм володіє всіма ознаками, які визначають його як самостійну галузь господарства, що виникла у процесі суспільного поділу праці і охоплює всі види людської діяльності, які спрямовані на організацію відпочинку та відновлення здоров'я людей.

Основою для виділення туризму як галузі економіки стали наступні міркування вітчизняного науковця Т. Ткаченко[3, с. 31]. Вона вважає, що «підприємства, які виконують функції виробництва (формування), організації реалізації та споживання туристичного продукту, тобто здійснюють діяльність з організації подорожей шляхом надання туристичних послуг, доцільно віднести до єдиної галузі – туристичної».

Як вважає М. Кабушкін [4, с. 12], "туризм – це галузь економіки, що включає в себе діяльність туристичних організаторів, агентів і посередників".

З огляду на наведені ознаки стосовно галузевої приналежності туризму можна переконатися, що, по-перше, існує однотипність потреб людей, що задовольняються, а саме потреб у подорожуванні, відпочинку і змістовному проведенні дозвілля шляхом передачі споживачу (туристу) права споживання товарів і послуг, що сформовані спеціалізованими туристичними підприємствами. Проте, продукція та послуги, що виробляються чи надаються підприємствами туристичної галузі є абсолютно різнорідними – порівняти хоча б з точки зору однорідності послуги закладів розміщення (наприклад, готелів) та послуги транспортних підприємств (перевезення).

По-друге, важливим контраргументом до цього підходу вчених є також те, що у загальній кількості спожитих у певному періоді товарів і послуг (а також окремо за кожною з галузей економіки) неможливо виокремити ту їх частку, що припадає на споживання туристів (туристське споживання), тобто забезпечене лише завдяки туристичній діяльності та залежить від грошових витрат туриста [5, с. 40].

На думку М. Жукової [6, с.43], під «галуззю туризму слід розуміти сукупність самостійних, територіально відособлених туристських господарських одиниць, що володіють певною матеріально-технічною базою та спеціалізуються на виробництві й реалізації туристських послуг і товарів, об'єднаних єдністю діяльності й управління». Разом з тим автор вважає, що до туризму слід підходити як до великого самостійного міжгалузевого господарського комплексу національної економіки, оскільки сфера туризму, поєднуючи різні галузі, не лежить у звичній вертикальній площині, а охоплює певний горизонтальний простір, включаючи підприємства й організації різної галузевої приналежності.

На наш погляд виваженішою та обґрунтованішою є позиція вчених, згідно якої існує кілька галузей економіки, які повністю або частково займаються наданням послуг туристам. На означення цього міжгалузевого комплексу вживається термін «індустрія туризму» або ж «сфера туризму».

Одне з перших визначень сфери туризму як виду економічної діяльності належить американському вченому С. Сміту [7], що було озвучене на Конференції ООН з торгівлі та розвитку в 1989 р. Він зазначає, що сфера туризму включає виробничі та невиробничі види діяльності, що приймають безпосередню участь у створенні товарів і послуг для подорожуючих. В документах ЮНВТО відмічається, що

практично всі сфери національної економіки прямо або опосередковано приймають участь у функціонуванні туристичного комплексу, не дивлячись на те що виокремити туристичну складову і провести чітку її межу інструментами сучасної статистики надзвичайно важко.

Російський учений Г. Карпова [8, с. 21], у своїх працях використовує поняття «сфера туризму». Вона зазначає що: «туризм як сфера економічної діяльності — це виробництво і реалізація туристичних послуг і товарів різними організаціями, які «володіють туристичними ресурсами».

В. Преображенский [9] розглядає сферу туризму як галузь народного господарства, що включає два блоки – відпочиваючих і рекреаційні ресурси, до складу яких входять природні комплекси, інженерні споруди та обслуговуючий персонал.

Слід звернути увагу на підхід М. Нагорської [10], яка стверджує, що до сфери туризму відноситься весь комплекс заходів з обслуговування туристів, а також вирішення проблем зі створення комфортного відпочинку шляхом надання різноманітних послуг, у тому числі забезпечення товарами народного споживання.

Дане визначення відображає ширший спектр послуг оскільки передбачає діяльність туристичних суб'єктів, що об'єднані з метою створення, просування та контролю комплексного туристичного продукту, а також вирішують проблеми зі створення відпочинку.

У цілому необхідно зазначити, що сфера туризму об'єднує виробництво, просування та збут товарів і послуг багатьох галузей економіки нашої країни, що виступають на цьому етапі як складові сфери туризму. Це стає можливим завдяки мультиплікативному ефекту впливу розвитку туризму на суміжні галузі.

Список викорстаних джерел

1. Про туризм : закон України від 15.09.1995 р., № 324/95-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. — Електрон. дані. —1995. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0 %B2 %D1 %80.

2. *Александрова А. Ю.* Международный туризм : учеб. для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по спец. «География» / А. Ю. Александрова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : КНОРУС, 2010. – 459 с.

3. *Ткаченко Т. І.* Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – 2-ге вид., випр. та доп. – К. : [КНТЕУ], 2009. – 462 с.

4. *Кабушкин Н. И.* Менеджмент туризма : [учеб. пособие] / Н. И. Кабушкин. – Минск : Новоезнание, 2001. – 432 с.

5. *Вуйцик О. І.* Рекреаційно–туристичний комплекс: питання термінології / О. І. Вуйцик // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / Одес. нац. екон. ун-т. – 2012. – Вип. 3, ч. 2. – С. 39–44.

6. *Жукова М. А.* Индустрия туризма: менеджмент организации / М. А. Жукова. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 197 с.

7. Всесвітня туристична організація: [ЮНВТО – міжнародна організація спеціальної компетенції у відповідності до ст. 1 свого Статуту відноситься до категорії організацій міжурядового характеру] [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані та прогр. – 2016. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Всесвітня_туристична_-організація.

8. Экономика современного туризма: Рыночное регулирование. Основы управления и маркетинг. Бухгалтерский учет и налогообложение / под ред. Г. А. Карповой. – М. ; СПб. : Герда, 1998. – 412 с.

9. Теоретические основы рекреационной географии / сост.: А. В. Антипова, Ю. А. Веденина, Н. А. Данилова [и др.] ; отв. ред. В. С. Преображенский ; редкол.: И. П. Герасимов (пред.) [и др.]. – М. : Наука, 1975. – 223 с. – (Проблемы конструктивной географии / АН СССР. Институт географии).

10. *Нагорська М.М.* Конкурентні переваги фірми та їх вплив на розвиток регіону / М.М. Нагорська // Економіка і управління. – 2012. — №3. – С. 8

Лебедева Л.В.
к.е.н.
Київський національний торговельно-економічний
університет, м.Київ

ІНДИКАТОРИ СТІЙКОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ ДО НЕГАТИВНИХ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ ШОКІВ

У сучасних реаліях загальносвітової нестабільності, яка впливає як на країни з розвиненою ринковою економікою, так і на країни з меншим рівнем економічного розвитку, набуває особливої актуальності питання здатності національних економік протистояти внутрішнім і зовнішнім шокам, що значно можуть вплинути на темпи економічного розвитку країни.

Першочергово потрібно визначити, що ж таке «економічний шок». Передусім, з перекладу від англійської «shock» удар, потрясіння, тобто економічний шок – це потрясіння, що має вплив на

сферу господарської діяльності. Основні ознаки економічного шоку наводять такі: надзвичайне подразнення, проявом якого в економічній сфері є раптова зміна умов господарювання, що зумовлює стрибки в динаміці одного чи кількох економічних показників; дестабілізація розвитку певного економічного об'єкта, а саме підприємства, ринку, окремого регіону або сектора економіки чи економічної системи в цілому [1; с. 60].

Отже, під економічним шоком ми розуміємо суттєву, раптову зміну в умовах господарювання, що призводить до дестабілізації суб'єкта господарювання. В економічній літературі існує багато класифікацій економічних шоків, що поділяються на макроекономічні та локальні, внутрішні та зовнішні, попиту та пропозиції, політичні та неполітичні, позитивні та негативні, монетарні та реальні, симетричні та асиметричні й інші. Стійкість економічної системи визначається її здатністю пристосовуватись, поглинати дані шоки, компенсувати їх таким чином, щоб економічні суб'єкти відчували їх найменшим чином.

Поняття «економічна стійкість»визначають «як комплексну властивість складної, відкритої, динамічної економічної системи, що розвивається, залишатися відносно незмінною (зберігати свої життєво важливі структурні та функціональні якості) упродовж певного інтервалу часу під дією зовнішніх і внутрішніх шокових впливів, а також реагувати на них та пристосовуватися до нових обставин» [2; с. 13-14].

Ключовим фактором стійкості економічної системи є стан реального сектору економіки та його динаміка. «На практиці стійкість економічної системи досягається: 1) за умови, що кредити банків для розвитку реальної економіки (виробництва) є більшими за попит, які спрямовуються на спекулятивні операції та в цінні папери»; 2) за домінування на внутрішньому ринку вітчизняних товарів» [3, С. 478]. На нашу думку, найсуттєвішою складовою стійкості економічної системи є стійкість промисловості, під якою ми розуміємо здатність промислового сектора економіки реагувати та адаптуватися як до зовнішні, так і до внутрішніх подразників, зберігаючи стабільні темпи економічного зростання. Це той «захисний бар'єр» у промисловому секторі, що дозволяє йому функціонувати стабільно, вчасно адаптуючись до змін навколишнього середовища.

Базуючись на показниках економічної безпеки, визначимо основні індикатори, що дозволяють кількісно оцінити ступінь стійкості промисловості до зовнішніх і внутрішніх шоків (складено автором за [4]):

1) частка обробної промисловості у ВВП, відсотків;

2) продуктивність праці у промисловості, млн грн на одну особу;

3) середнє співвідношення обсягів ВДВ промисловості України та промисловості окремих країн Європи, відсотків;

4) ступінь зносу основних засобів промисловості, відсотків;

5) частка високотехнологічної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, відсотків;

6) коефіцієнт покриття експортом імпорту у промисловості, разів;

7) питома вага сировинного та низького ступеня переробки експорту промисловості в загальному обсязі експорту товарів, відсотків;

8) частка імпорту у внутрішньому споживанні по промисловості, відсотків;

9) питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, відсотків;

10) питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, відсотків.

Використовуючи дану систему індикаторів, можна оцінити наскільки є стійкою промисловість певної країни як до внутрішніх, так і до зовнішніх шоків. Дані індикатори показують частку обробної промисловості у ВВП, що дозволяє зрозуміти наскільки промисловість певної країни здатна до генерації додаткової вартості із зростаючою віддачою, а отже, і до «незалежності» від зовнішнього середовища, продуктивність праці, що є прямим індикатором рівня економічного розвитку країни, ступінь зносу основних засобів промисловості, що показує наскільки основні фонди відповідають НТП, рівень інноваційної активності підприємств промисловості, що говорить про їх здатність використовувати нові знання для економічного розвитку, та, врешті-решт, залежність промислового виробництва від зовнішнього світу, про що говорить коефіцієнт покриття експортом імпорту у промисловості.

Список використаних джерел

1. Економіка України: шокові впливи та шлях до стабільного розвитку / [О.Г. Білоцерківець, Т.В. Бурлай, Н.Ю. Гончар та ін.] за ред. І.В. Крючкової; НАН України; Ін-т екон. та прогнозува. – К., 2010. — 480 с.
2. *Бойко, А.В.* Концептуалізація стійкості національної економіки / А.В. Бойко // Вісник КНТЕУ. – 2014. – №1 (93). – С. 5–19.
3. Економічна енциклопедія. – Том 3: П–Я / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – Київ–Тернопіль: Видавничий центр «Академія, 2002. – 952 с.
4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України/ Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277.

Чеберяко О.В.
д.і.н., к.е.н., доцент
КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ВИДАТКИ НА НАЦІОНАЛЬНУ ОБОРОНУ

Видатки на національну оборону сьогодні є найвагомішою складовою національної економіки, оскільки в умовах збройної агресії Російської Федерації (нова редакція Воєнної доктрини визначає РФ воєнним противником, а також констатує високу ймовірність великомасштабного застосування проти України воєнної сили [1]), основним завданням держави є захист від будь-яких зовнішніх посягань, забезпечення її суверенітету, незалежності, територіальної цілісності, стабільності, а також швидкої локалізації внутрішніх конфліктів.

У світі існує сьогодні близько 200 армій загальною чисельністю 24–25 млн чоловік, що складає біля 0,4 % загального світового населення[3]. Зрозуміло, що стан військ будь-якої держави повинен відповідати її економічним можливостям і, виходячи з цього, виконувати завдання по забезпеченню її безпеки.

В десятку найсильніших армій світу входять збройні сили США, Росії, Китаю, Індії, Франції, Великобританії, Японії, Туреччини, Німеччини та Італії, яка лише у 2016 році витіснила Південну Корею. Трійка лідерів — США, Росія і Китай — залишається незмінною. Зокрема, в 2016 році, як і у всі попередні роки, американська армія бере величезним військовим бюджетом — $ 581 млрд. На другому місці за кількістю військових витрат йде Китай — $155 млрд, на третьому місці — Росія $46 млрд. Китайська армія є найчисленнішою — 2,3 млн солдатів. Це більше, ніж у США і Росії разом узятих (1,4 млн 766 тис.,

відповідно). Однак російська армія серйозно перевищує китайську за кількістю бронетехніки і авіації. Зокрема, ВС РФ мають на озброєнні майже 46 тисяч танків і бойових броньованих машин (втричі більше, ніж у китайців) і 3547 літальних апаратів (у китайській армії — 2942). У той же час армія США володіє потужним військово-морським флотом, у складі якої з находяться 19 авіаносців (один у китайців і один у росіян) і найбільшим у світі повітряним флотом — 13444 різних літаків і вертольотів[4].

Ключовим силовим інститутом держави в Україні є ЗСУ, турбота про які цілком і повністю перебуває в компетенції держави, відповідальність якої значно зростає в кризові/воєнні періоди, бо війни ще називають війною економік. Фінансування потреб національної оборони в Україні здійснюється виключно за рахунок Державного бюджету в обсягах, розмір яких визначається Законом України «Про державний бюджет України на відповідний рік», який забезпечує належне виконання завдань оборони, але не менше 3 % від запланованого обсягу ВВП.Крім того, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення матеріально-фінансового забезпечення обороноздатності держави», фінансування ЗСУ може здійснюватися додатково за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб.

Видатки на оборону — це грошові витрати на підготовку оборони держави, що включають утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, воєнні дослідження, а також видатки на ліквідацію їх наслідків [3]. В Україні вони поділяються на три групи: прямі, побічні та приховані, а фінансування оборони залежить від прийнятої воєнної доктрини. Існують три основні підходи до її формування: повна відмова від військових видатків (Андора, Коста-Ріка, Гренада, Ліхтенштейн, Маршалові острови), одна з найменших країн світу — Наура, острівна країна Палау, Самоа, Соломонові острови); створення могутньої воєнної супердержави (США, Китай, Росія, Саудівська Аравія, Франція, Японія, Німеччина, Індія, Бразилія); фінансування оборони за принципом мінімальної достатності (Україна до збройної агресії РФ).

Фінансування видатків на оборону в Україні здійснювалося відповідно до третього підходу, було порівняно невеликими та інколи складало менше 1 % ВВП (у 2009 році був встановлений своєрідний антирекорд — уперше за 17 років незалежності бюджет Міністерст-

ва Оборони України став менше одного відсотка від ВВП — усього лише 0,71 % без спеціального фонду [6]). Такий рівень фінансування був недостатнім, адже ефективність ЗСУ визначається рівнем їх боєздатності і боєготовності. В світовій практиці доведено, що якщо видатки менше 1 % ВВП щорічно, то це веде до повної втрати країною обороноздатності, тобто за неналежного рівня фінансування не буде досягнуто необхідного рівня захищеності держави.

Ще одним недоліком оборонного бюджету України є те, що його структура не відповідає світовим нормам. Так, класичний військовий бюджет країни НАТО, як правило, складається з трьох частин: витрати на особовий склад (до 45 %), операційні витрати (25 %), фінансування оборонних НДДКР (до 10 %) і придбання нових зразків озброєння та техніки (до 20 %). В Україні на утримання основного складу витрачалося до збройної агресії РФ до 80 % коштів, ці витрати можна справедливо назвати «проїданням бюджету», адже не залишалося коштів на такі статті, як «закупівля озброєння і військової техніки» та «науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи».

В Україні з часів незалежності тривалий час оборонний бюджет був «бюджетом виживання», який не гарантував виконання покладених на ЗСУ завдань. Тому недопустиме як недофінансування оборони, що практично зведе нанівець боєздатність збройних сил, так і відчутне збільшення воєнних витрат, що, в свою чергу, призведе до скорочення фондів виробництва товарів народного споживання.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» від 2 вересня 2015 року №555/2015 // [Ел. ресурс] // Верхвона Рада України: [сайт]. — Режим доступу:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015. — Назва з екрана.

2. Военные расходы стран мира [Справочные данные] // Зарубежное военное обозрение. – 2002. – № 6. – С.15-20.

3. Закон України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 року №1932-XII [Ел. ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/page. — Назва з екрана.

4. Рейтинг найсильніших армій світу: Україна на 30-му місці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //https://ukr.media/science/283126/

5. *Чеберяко О.В., Смаль А.П.* Вплив макроекономічних показників на фінансування потреб оборони держави // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка, № 138. – К., 2012. — С. 45–49.

Москалюк Н. П.,
к.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ПЕРСПЕКТИВИ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Пошук шляхів виходу економіки України з кризового стану та забезпечення стійкого економічного зростання потребує визначення впливу глобальних викликів світової економіки та виявлення її сучасних тенденцій розвитку, які безперечно відчутно коригуватимуть подальший розвиток національних економік. Тому дослідження проблематики перспектив відновлювального економічного зростання України під впливом сучасних викликів світових економічних криз та глобалізаційних ризиків є *актуальним.*

Затяжна світова економічна криза 2008 року загальмувала розвиток країн світової економіки майже на 7 років. Лише в 2016 році з'явилися ознаки поступового пожвавлення економічного розвитку. Світова економіки почала поступово виходити з глибокої рецесії. Найкращі показники економічного зростання демонструють США — 1,6 %, Великобританія – 2,0 % і країни Єврозони – 1,7, зокрема, Іспанія – 3,2 %. Більш повільно зростають економіки країн Японія – 0,9 %, Канада — 1,3 %, а також країна Єврозони Франція – 1,3 %. Причинами зниження темпів зростання для інших країн є широкий спектр факторів, починаючи від падіння цін на світових ринках на енергоресурси, зокрема, нафту та газ і закінчуючи швидким зростанням кредиту в попередні роки та певною політичною, соціальною нестабільністю.

Проте, поступове пожвавлення за прогнозами Міжнародного валютного фонду розпочнеться у 2017 і 2018 роках. За прогнозами експертів МВФ найбільшого прискорення темпів можуть досягти економіки країн з новостворюваними ринками та країни, що розвива-ються. Так, значне випередження у темпах росту обсягів виробництва демонструють країни з новостворюваними ринками. Зокрема, темпи росту обсягів виробництва в країнах з розвинутою економікою в 2015 році складали 4,1 %, у 2016 році також залишились на тому ж самому рівні 4,1 %. У країнах, що формуються і в країнах, що розвиваються, в 2015–2016 роках продовжувалась спостерігатися тенденція падіння темпів розвитку від 2,1 % до 1,6 % [1].

Глобалізаційні процеси світової економіки за останні роки набувають всеохоплюючого характеру і дозволяють стимулювати розвиток національних економік країн, що активно формують ринки і розвиваються. Економіку України можна віднести до країн з новостворюваними ринками. Отже, порівняння аналогічних показників можна проводити з країнами, що розвиваються і новостворюють ринки. Аналіз темпів росту реального ВВП України, починаючи з 2011 року, демонструє стрімке падіння макроекономічного розвитку. Тенденція до економічного зростання проявилась тільки в 2016 році. Так, у першому кварталі 2016 року цей показник склав усього 0,1 %, у другому – 1,4 %, у четвертому кварталі він може скласти 1,8 % (рис. 1).

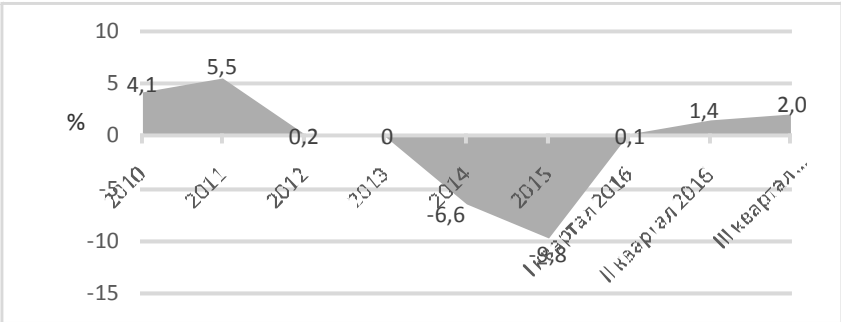

Рис. 1. Темпи росту реального ВВП України
в 2010–2016 роках (у постійних цінах 2010 р.)

Джерело: побудовано автором на основі [2]

Оцінка впливу глобальних світових криз і спричинених ними ризиків, на нашу думку, в Україні не стимулюватимуть її розвиток. За попередніми оцінками ВВП України в 2016 році зросте лише на 1,8 % порівняно з темпами росту обсягів виробництва 4,1 % у країнах з ринками, що формуються, зокрема, з європейськими країнами, що розвиваються — 2,9 % і 6,7 % у Китаї. У перспективі для відновлення економічного зростання Україні варто поглиблювати міжнародну торгівлю з європейськими країнами, що розвиваються та з Китаєм, як потужним торговим партнером зовнішньоторговельної діяльності України [3].

Таким чином, оцінка стану розвитку економіки України виявила вплив не лише викликів світових економічних криз, але й отримала негативний кумулятивний ефект у вигляді зростання темпів інфляції та падіння темпів розвитку впродовж 2011–2015 років. Тому, для забезпечення відновлювального макроекономічного зростання України в найближчій перспективі у 2017–2018 роках слід орієнтуватись на світові тенденції економічного розвитку в цілому та аналогічних країн з ринками, що формуються і країн, що розвиваються. За цих умов економіка України відчує лише повільне відновлювальне зростання ВВП. Для пожвавлення економічного зростання Україні необхідно активізувати її зовнішню торгівлю з європейськими країнами, що розвиваються та нарощувати експорт у Китай, збільшувати інвестування в експортоорієнтованих секторах економіки, зберігати помірну волатильність валютного курсу, проводити політику стриманого пом'якшення грошового ринку, проводити структурні зміни в зовнішньоекономічній діяльності та орієнтуватися виходити на нові глобальні ринки.

Список використаних джерел

1. Мінливий ландшафт світової економіки / Звіт Міжнародного валютного фонду 2016 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/update/01/
2. Соціально-економічний розвиток України за 2016 / Державна служба статистики в Україні // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/
3. *Москалюк Н.* Глобальні виклики світової економіки та тенденції макроекономічного розвитку України // Scientific Letters of Academic Society of MichalB aludansky, Slovakia. — 1/2017. — №5. — С.31–34.

Потапенко Д.В.,
здобувач
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

КОРУПЦІЯ ТА ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО

Державно-приватне партнерство (ДПП) пропагується в різних країнах у якості рішення для фінансування інфраструктурних проек-

тів з обмеженими державними бюджетами. Незважаючи на безліч проблем, пов'язаних з ДПП в різних країнах світу, включаючи розвинуті, багато політиків, підприємців і вчених розглядають ДПП як інструмент для подолання корупції. Явище корупції руйнує нормальні стосунки в системі ДПП і нівелює очікуваний ефект для суспільства. Корупція призводить до зростання вартості державних послуг і разом з тим зниження їх якості. В якості засобів подолання корупції у ДПП необхідно розглядати комплексну програму заходів: адміністративних, правових, моральних та економічних.

Правила і процедури мають бути розроблені таким чином, щоб зменшити імовірність корупції на етапі виконання контракту, а саме обов'язкове використання типових договорів, щоб запобігти тому, що хабарі пропонуються в обмін на вигідні умови контракту. Разом з тим, варто передбачити можливість вносити зміни в стандартизований договір, але ці зміни мають бути обґрунтовані і зафіксовані. Для того, щоб боротися з корупцією державний орган може запропонувати структуру винагороди (заробітної плати та премій) для державного службовця, який забезпечує стимули не робити помилкових або злочинних дій. Доцільно виплачувати додаткову зарплату державному службовцю, коли він сприяє як зниженню ціни контрактів, так і ефективності їх виконання.

Розкриття договірних умов та інформації про результати діяльності може поліпшити контроль і допомогти владі забезпечити правильні стимули для державних посадових осіб. Незважаючи на те, що положення договорів мають бути конфіденційними, оскільки їх розкриття може зашкодити підряднику шляхом виявлення стратегічної інформації для його конкурентів, може бути доречно розкривати окремі умови: схеми оплати, стандарти якості, ціни на послуги користувачам.

Головним питанням у наданні громадських послуг є якість активів, використовуваних у процесі будівництва, а також витрати на технічне обслуговування з урахуванням терміну служби об'єктів. Наприклад, покладання відповідальності за дороги на державні агентства для підтримки якості шляхів у більшості випадків є дорогим порівняно з практикою ДПП, коли вартість проекту знижується про великий тривалості проекту. У ДПП якість активів проекту ґрунтуються більше на інноваціях, що надаються приватними партнерами.

При варіанті державних закупівель існують контрольні служби з головною відповідальністю за контроль якості процесу призначення підрядників. Іноді служби контролю не мають достатньо знань і навичок, необхідних для виконання своїх функцій або існує політичний вплив на контроль відбору.

Культура прозорості має бути створена в механізмі ДПП з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і розвитку концепції електронного уряду в наданні громадських послуг на всіх можливих рівнях. Ідея полягає в тому, щоб після завершення процесу будівництва функції обслуговування та експлуатації публічних активів були делеговані приватному сектору, таким чином, будуть скорочені державні витрати.

Корупція в державних закупівлях може виникати на різних етапах процесу закупівель, а саме: в плануванні, тендері, виконанні. Корупція на стадії укладання контрактів є найскладнішим видом корупції, щоб виявити, як був розроблений договір, важко буває виявити невиправдану вигоду для підрядника. Угоди в рамках ДПП особливо уразливі для корупції через свою складність і центральну роль на стадії проектування. Договори, як правило, залишаються конфіденційною інформацією, також недостатня прозорість існує щодо непередбачених обставин, які викликають грошові компенсації підряднику.

Центральні органи (Уряд, міністерства, відомства) мають координувати національну програму ДПП і надавати рекомендації щодо контрактів і тендерів, а місцеві органи влади – будуть реалізувати та контролювати місцеві проекти. Таке делегування контрактації буде сприяти тому, що знизиться ризик корупції на місцевому рівні. Однак це не виключає корупції на етапі виконання контрактів. Слід за прикладом європейських країн вимагати укладання уніфікованих контрактів, розроблених централізовано з правом на незначні варіації, тим самим зменшуючи можливості тлумачення на розсуд місцевих адміністрацій.

Список використаних джерел

1. *Бутник О. О.* Аналіз розвитку державно-приватного партнерства в Україні // Державне управління: удосконалення та розвиток. — № 4. – 2014. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua-/?op=1&z=709

2. *Вінник О. М.* Корпоративна форма державно-приватного партнерства: проблеми правового забезпечення на тлі зарубіжного досвіду [Текст] : монографія / О. М. Вінник. – Суми : МакДен, 2012. – 204 с.

3. *Геєць В. М.* Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. – К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. – 864 с.

4. Державно-приватне партнерство в контексті управління державними інвестиціями в Україні [Електронний ресурс] : звіт Світового банку. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=eff478d9--01bc-425c-9c43-aeab9fba735c&title=ZvitSvitovogoBanku-derzhavnoprivatne-PartnerstvoVKontekstiUpravlinniaDerzhavnimiInvestitsiiamiVUkraini.

5. *Єфименко Т. І.* Державно-приватне партнерство в системі регулювання економіки [Текст] : монографія / Т. І. Єфименко. – К. : [б. в.], 2012. – 371 с.

Жукова Н.В.
аспірант
Національний інститут стратегічних
досліджень (НІСД), м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМУ МІЖМУНІЦИПАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОЦЕСІ БЕЗПЕЧНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ

Економічна безпека малих міст є критичним фактором для розвитку регіональної економіки України, формування та розвитку її людського та інноваційного капіталу. Її забезпечення безпосередньо пов’язане з розробкою та впровадженням універсальних механізмів стимулювання економічного зростання, серед яких провідна роль належить механізму міжмуніципального співробітництва (далі – ММС).

В умовах недосконалої адміністративно-територіальної системи та обмеженості фінансових ресурсів громади малих міст не спроможні самостійно вирішувати комплексні соціально-економічні проблеми власних територій. За цих обставин ММС як інноваційна форма місцевого розвитку та модель об’єднання зусиль і засобів місцевих громад для вирішення спільних проблем і використання спільних можливостей є ефективним інструментом покращення динаміки соціально-економічного зростання та зміцнення економічної безпеки малих міст України.

Практика країн Європи свідчить, що найефективнішими сферами застосування механізмів ММС у малих містах є збір та утилізація сміття, водопостачання та водовідведення, туризм, будівництво та утримання доріг, громадський транспорт, об'єкти культури та освіти. Зокрема, у Франції ММС вважають найважливішим інструментом державної політики в галузі територіального управління [1].

Питання надання якісних послуг водопостачання і водовідведення є невідкладним для малих міст України. Нестача об'єктів водовідведення, включаючи централізоване водовідведення (каналізацію) і очисні спорудження каналізації, які належним чином експлуатуються й фінансуються, підвищує ризики забруднення водних ресурсів і зсувів, створюючи загрози добробуту мешканців міста і перешкоджаючи сталому соціально-економічному зростанню міста в цілому. Розвиток і (або) реконструкція відповідних систем водовідведення потребують чималих зусиль з боку органів місцевого самоврядування. Адже водогосподарчі системи малих міст, як правило, занадто малі й роздроблені для того, щоб забезпечити одержання доходів, а потенціал, необхідний для їхньої експлуатації та поточного ремонту й утримання, здебільшого відсутній. Саме тому досвід країн Європи щодо впровадження механізму ММС у цій сфері має неабияке значення.

Міжмуніципальне співробітництво у малих городах Європи у сфері водовідведення та водопостачання базується, в першу чергу, на моделі регіоналізації. Остання представляє собою агрегування шляхом об'єднання малих міст у кластери й створення в кожному кластері одного суб'єкта, що обслуговує системи водовідведення і водопостачання в цьому кластері. Для віддалених малих міст або малих міст с низьким рівнем транспортної мобільності прийнятним є поняття «функціональної регіоналізації» як можливості удосконалювання керування децентралізованими системами (муніципальними компаніями, малими приватними операторами або асоціаціями споживачів питної води) і створення регіональних некомерційних організацій, які надаватимуть організаціям водопостачання і водовідведення певні технічні послуги (експертні знання, послуги з проведення лабораторних досліджень, виявлення витоків і аналогічні послуги, але не основні послуги водопостачання та водовідведення).

Для надання послуг водовідведення деякі з європейських країн віддали перевагу регіоналізації (наприклад, Англія, Італія, Румунія і

Болгарія). Інші країни (наприклад, Сербія, Хорватія, Данія, Польща) діють за принципом децентралізації, коли за надання організованих послуг водопостачання та водовідведення відповідають муніципальні влади (є приклади існування власних підприємств водопостачання та водовідведення в малих містах). У децентралізованих системах для підвищення ефективності надання послуг або розширення можливостей одержання фінансування для капіталовкладень деякі муніципалітети ухвалюють рішення щодо співробітництва на добровільних засадах.

У Франції за надання послуг водопостачання та водовідведення відповідають муніципалітети, і багато малих міст вирішили об'єднати зони обслуговування для підвищення ефективності послуг з укладенням договорів про участь приватного сектору. Місцевий представник центрального уряду (префект) має право розпорядитися про створення запропонованих агрегованих структур і встановити їхню форму або вплинути на їхнє створення й форму. Зокрема, префект може застосовувати принцип «територіальної спадкоємності», згідно з яким у всіх агрегованих комунальних послуг повинна бути загальна географічна границя для підвищення погодженості групи надаваних послуг з технічної точки зору [2].

Регіоналізація операторів водопостачання і водовідведення Румунії мала метою консолідацію усього сектору, але умови отримання грантів фонду згуртування ЄС, обмежили кількість аплікантів, тому число муніципальних підприємств водопостачання та водовідведення зменшилось. Між тим обрання моделі регіоналізації сприяло концентрації послуг, що надавались групі муніципалітетів малих міст у межах географічної зони, та мали метою забезпечення водопостачання та водовідведення в 2600 населених пунктах з населенням більш 2000 людей шляхом концентрації керування послугами водопостачання та водовідведення в руках приблизно 50 операторів, що володіють більшим потенціалом («регіональних операційних компаній» [3].

Досвід європейських країн, зокрема фінансова самодостатність громад і стимулювання ММС у малих містах, має бути запроваджений в Україні з урахуванням специфіки та географічних, демографічних і соціально-економічних особливостей територій і спрямований на економічне зміцнення безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. *West K.,* 2007. Inter-municipal cooperation in France: Incentives, instrumentality and empty shells. In: Hulst R., van Montfort A. (eds), Inter-municipal cooperation in Europe. Springer, Dordrecht: 67–90.

2. Approachesto Private Sector Participationin Water Services. Toolkit. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://siteresources.-worldbank.org/INTINFNETWORK/Resources/ApproachestoPrivateParticipationWaterServices.pdf

3. GUIDE on the regionalization of drinking water and wastewater services. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.amac.md/-Biblioteca/data/28/09/04/01.1.pdf

Шишак А.О.
аспірант,
Національна академія державного управління
при Президентові України, м. Київ

ІННОВАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

В сучасних умовах результативність публічного управління залежить від використання достатнього обсягу інноваційних форм і методів управління, так як старі методи нині не є ефективними. В України ця проблема ще більше актуалізується у зв’язку з новітніми викликами, які вимагають невідкладної модернізації системи публічного управління для прискорення соціальних і економічних змін і задоволення потреб суспільства [1].

Формування інноваційної стратегії з метою стимулювання інноваційного та соціально-економічного розвитку країни є одним з ключових завдань системи публічного управління. Інноваційний розвиток є необхідною передумовою забезпечення економічної незалежності України, дає змогу подолати значний розрив із передовими конкурентоспроможними державами. Це зумовлює актуальність розробки теоретичних і методологічних основ формування інноваційних стратегій, врахування чинників, важелів та інструментів врегулювання процесів інноваційного розвитку [2].

Інноваційний розвиток економіки в розвинутих країнах здійснюється за трьома основними моделями:

- розвиток, що базується на лідерстві в науці і реалізації великомасштабних проектів (США, Англія, Франція);

- розвиток, що ґрунтується на нововведеннях, створенні привабливого інноваційного середовища і раціоналізації структури економіки (Німеччина, Швеція, Швейцарія);

- розвиток, який стимулює нововведення шляхом створення інноваційної інфраструктури, забезпечення сприйняття суспільством ролі науково-технічних нововведень і координації дій різних секторів у галузі науки і техніки (Японія, Північна Корея).

В умовах динамічних змін у світі постійно збільшується кількість домінуючих елементів, змінюється зміст моделей, розширяючи їх межі і сфери використання. Стратегії і моделі інноваційного розвитку країни можуть бути ефективно реалізовані тільки завдяки відповідному управлінському інноваційному й організаційному супроводу.

Без організаційних і управлінських інновацій виробничі й інші види інновацій в економічній сфері життя країни не зможуть ефективно використовуватись. Генерація і інтеграція нових управлінських форм, управлінських моделей, методів і механізмів, типів управління при побудові інноваційної системи економічного розвитку має забезпечити не лише безперервний плин інноваційних процесів, а й скоротити час, вартість і забезпечити максимальний результат інновацій, що є необхідною передумовою інноваційного розвитку [3].

Інноваційне управління має враховувати цілеспрямування та координацію впливу усіх складових і змісту на кінцеві результати інноваційного соціально-економічного розвитку. Інноваційному управлінню повинно надаватись вирішальне значення в інноваційному зростанні України. Розглядати його слід як обов’язковий пріоритетний компонент інноваційної діяльності, що використовує інноваційні важелі організації й управління процесами, створення і реалізацію інновацій, координацію діяльності суб’єктів інноваційної сфери, їх взаємодію та відтворює механізми узгодження інтересів усіх учасників.

Інновації в публічному управлінні слід розглядати як нові форми і методи роботи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, нові управлінські технології, підходи та інструменти, які використовуються для розв’язання завдань, з одного боку, для удосконалення самої системи публічного управління, а з іншого, – для забезпечення суспільного розвитку. Ці інновації передбачають виявлення і використання латентних потенціалів системи публічно-

го управління та об’єктів її впливу на основі емпіричного досвіду та новітніх наукових досягнень.

Для визначення змісту і напрямів управлінських інновацій і формування і обґрунтування заходів підвищення рівня інноваційності систем управління необхідним є визначення сильних і слабких сторін наявного стану публічного управління. Надзвичайно важливим при цьому є комплексний аналіз систем управління, оскільки він є відправною точкою для діагностики рівня інноваційності та керованості процесами інноваційного розвитку, для визначення можливостей і напрямків нарощування знань і навичок управління в умовах невизначеності подальшого розвитку [4].

Моделі сталого інноваційного розвитку національної економіки України, які розглядаються в доктринах державної політики і реалізуються в численних урядових програмах [5], мотивують необхідність визначення місця, траєкторії, об’єктів, меж і суб’єктів інформаційно-збалансованого поля формування системи управління розвитком інноваційних процесів. Це дозволить об’єднати всі види процесів інноваційної діяльності та забезпечити системний вплив на їх сталий взаємодоповнюючий розвиток.

Список використаних джерел

1. *Дегтярьова І. О.* Інновації в державному і муніципальному управлінні як необхідна умова соціально-економічних досягнень в сучасній Україні / І. О. Дегтярьова // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. – 2014. – Вип. 1. – С. 5–11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2014_1_3

2. *Юринець З. В.* Інноваційний потенціал і державна інноваційна політика в системі підвищення конкурентоспроможності національної економіки / З. В. Юринець // Інвестиції : практика та досвід. – Наук.-практ. журн.: Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили, ТОВ «ДКС Центр». – К.: Центр, 2016. – №4. – С. 35–37.

3. *Бобровська О.* Інноваційне управління як важіль і джерело інноваційного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / О. Бобровська // Публічне управління: теорія та практика. – 2011. – № 4 (8). – С. 20–27. – Режим доступу : http://www.kbuapa.kharkov.ua

4. Інноваційний поступ економіки України : проблеми, тенденції, потенціал зростання : монографія / З. Юринець, Л. Гнилянська, А. Грищук, І. Гурняк, Л. Загвойська, О. Макара, В. Петринка ; [за ред. З. Юринець, Л. Гнилянської]. – Львів : Ліга-Прес, 2013. – 296 с.

5. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Геєця та ін. ; НАН України. – К., 2015. – 336 с.

Нагорна А.М.
аспірантка
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

КОНСЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ

Одним із стратегічно важливих шляхів розвитку українського суспільства є підвищення якості життя населення. Саме тому визначення основних критеріїв якості життя та створення системи показників, завдяки яким можна оцінити якість життя, набуває пріоритетного значення. Як наслідок, серед наукової спільноти зберігається значний інтерес до цієї проблеми. Так, зокрема О. Котуков та Н. Копилова порівняли соціальний розвиток як концептуальний підхід до забезпечення соціального благополуччя з іншими подібними підходами [5]; Г. Дмитренко визначив людиноцентричну освіту як імператив підвищення якості життя населення [3]; В. Ковтуненко вивчив фактори формування нового середнього класу в сучасному українському суспільстві, до яких відніс «володіння/неволодіння засобами виробництва, рівень витрат на споживання, професійно-кваліфікаційний рівень працівників, розмір отримуваних доходів та їх форми». В. Ковтуненко розглядає «середній клас як втілення народного добробуту» [4]. У вітчизняній науці термін «якість життя» почав використовуватись трохи пізніше, ніж в економічно розвинутих країнах. Однак, внаслідок невисокої якості життя та ідеологічних міркувань цей термін не одержав широкого поширення.

У радянські часи якість життя розуміли як один з компонентів єдності рівня, якості й способу життя. У дослідженні цієї триєдності соціологи зосереджували увагу на способах життя, тоді як економісти – на рівні життя. У результаті проблематика якості життя залишалася за межами обох наук. Ґрунтовні дослідження з проблеми якості життя проводяться співробітниками Українського Міжнародного центру перспективних досліджень. В основу їх концепції прийняте загальнонаукове розуміння категорії «якість» як сукупної характеристики істотних властивостей об’єкта, його внутрішньої і

зовнішньої визначеності, відносної стабільності, його відмінності від інших об'єктів або подібності з ними, а також положення про те, що якість життя людей є результатом їх власної діяльності як процесу безперервного відтворення життя, що включає в себе економічну діяльність, а так само діяльність із вдосконалення соціально-економічних відносин і духовного потенціалу людини та суспільства.

Ступінь задоволення потреб та інтересів людини визначає ступінь її задоволеності умовами існування, її соціальне самопочуття, що нерідко розглядається у вузькому змісті як якість життя. В результаті дослідження питання автор пропонує власне визначення поняття якості життя. Отже, якість життя –1) це ступінь відповідності умов і рівня життя визначеним стандартам 2) а також рівень задоволення населення життям з точки зору широкого набору потреб та інтересів.

Виходячи з аналізу робіт учених, які займаються теоретичним опрацюванням проблеми цінностей і потреб людини, пропонується такий перелік елементів, які є складовими якості життя населення. Це тривалість життя, продовження роду, міцність здоров'я, рівень інтелекту, дружність родини, матеріальне багатство, рівень доходів, соціальна захищеність, потреба в житлі, особиста безпека, охорона здоров'я, сфера послуг, освіта.

Доходи населення є основою задоволення матеріальних і духовних потреб людей і виступають найважливішим чинником зростання суспільного добробуту. Доходи населення як економічна категорія становлять собою сукупність відносин, що виникають між господарюючими суб'єктами і державою, з одного боку, домогосподарствами та індивідами, з іншого, з приводу привласнення, розподілу і перерозподілу частини новоствореної вартості.

Резюмуючи результати дослідження, варто сказати, що якість життя для окремого індивіда складається з об'єктивних і суб'єктивних компонентів, а саме поняття «якість життя» використовується дуже широко, але не має загальновизнаної формалізованої структури і стандартного набору індикаторів.

Список використаних джерел

1. Second European Quality of Life Survey. Overview / European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions [Електро-

нний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurofound.europa.eu/ pubdocs/ 2009/02/en/2/EF0902EN.pdf 19. IntroducingtheRevoltingIndex /

2. Измерение прогресса в развитии обществ: Доклад Организации экономического сотрудничества и развития [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unescap. org/stat/cst/1/CST1-8R.pdf

3. *Дмитренко Г. А.* Людиноцентрична освіта як імператив підвищення якості життя населення України / Г. А. Дмитренко // Економіка та держава. – 2009. – № 2. – С. 39–42.

4. *Ковтуненко В.О.* Реалії становлення «нового» середнього класу в Україні // Актуальні проблеми економіки [Текст]. № 8 (110). — К. : Бібліотека КНТЭУ, 2010. — Журнал. — 218. – С. 40.

5. *Котуков О. А.* Соціальний розвиток як концептуальний підхід до забезпечення соціального благополуччя [Електронний ресурс] / О. А. Котуков, Н. А. Копилова // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 1. – Режим доступу : http: // www. Kbuapa.kharkov.ua

6. *Холод Н.М.* Розподіл доходів та бідність у перехідних економіках: монографія / Назар Холод. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009.

Могилянська О.М.
аспірантка,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СЕКТОР ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Інформація та інформаційні технології як фактор і засіб виробництва, як інноваційний продукт перетворились у сучасних умовах на провідний чинник соціально-економічного розвитку, спектр інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) під впливом стрімкої зміни параметрів зовнішнього середовища постійно розширюється та вдосконалюється.

Світовий досвід свідчить, що країни, де державна економічна політика одним з ключових напрямів свого регулювання визначила створення сприятливого бізнес-середовища для інформаційного сектору, мінімізацію адміністративних та економічних бар'єрів не лише для реалізації бізнес-діяльності в сфері інформаційно-комунікаційних технологій, але й для створення безпосередньо інформаційного продукту, демонструють сьогодні найвищі позиції у рейтингу глобальної конкурентоспроможності (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-10 КРАЇН ЗА РІЗНИМИ ГЛОБАЛЬНИМИ РЕЙТИНГАМИ*

№ п/п в рейтингу	Рейтинг глобальної конкурентоспроможності	Глобальний рейтинг розвитку ІТ	Глобальний рейтинг розвитку Інтернету та технологій зв'язку
1	Швейцарія	Сінгапур	Корея
2	Сінгапур	Фінляндія	Данія
3	США	Швеція	Ірландія
4	Нідерланди	Голландія	Великобританія
5	Німеччина	Норвегія	Швеція
6	Швейцарія	Швейцарія	Люксембург
7	Великобританія	США	Швейцарія
8	Японія	Великобританія	Нідерланди
9	Гонконг	Люксембург	Гонконг
10	Фінляндія	Японія	Норвегія

*побудовано автором на основі [1; 2]

Як видно з таблиці, країни, що входять у першу десятку рейтингу глобальної конкурентоспроможності, також посідають високі позиції у рейтингу розвитку інформаційних технологій, технологій зв'язку та Інтернету. В країнах-лідерах даного рейтингу державна політика спрямована на підтримку розвитку інформаційного сектору, яка в свою чергу передбачає:

1) помітне зниження, відносно інших галузей національної економіки, податкового тягаря з метою «утримання» виробництва інформаційних продуктів у межах національної економіки (сучасні технічні можливості дозволяють з легкістю переводити бізнес в інші країни, що автоматично зменшує податкові надходження в держбюджет);

2) переведення адміністративних, муніципальних послуг в електронний формат, що не лише сприяє зниженню тінізації економіки та рівню корупції в державному секторі, але й стимулює розповсюдження та освоєння ІТ-технологій населенням всієї країни, незалежно від статі, віку, соціального статусу;

3) доступність Інтернет-зв'язку в країні покращує інформованість громадян та стимулює підвищення рівня зайнятості в регіонах, знижує рівень урбанізації.

На жаль, на сьогодні відсутня вітчизняна стратегія розвитку ІТ-сектору – система цілей і заходів щодо імплементації України у світовий інформаційний простір, не лише як споживача продуктів, але й як їх активного виробника; відсутні державні програми щодо включення малозабезпечених і соціально незахищених верств населення у світову інформаційну мережу, їх навчання, адаптацію та працевлаштування. Проте основною проблемою, на наш погляд, є відсутність серед задекларованих національних інтересів – максимальна інтернетизація України, що дозволило б підвищити конкурентоспроможність економіки країни в цілому та ввести Україну в глобальне інформаційне суспільство, уможливіть отримання пересічним громадянином доступу до загальносвітових ресурсів і поліпшить умови та якість життя українців. Тобто для того, щоб відповідати глобальним трендам світового розвитку, державі необхідно використовувати та реалізовувати всі новинки та переваги новітніх технологій шляхом впровадження їх у нові сфери життєдіяльності громадян. Всеохоплююча інформатизація всіх сфер суспільства дозволяє людству перейти на якісно новий рівень життя і Україна не є винятком.

Список використаних джерел

1. The Global Competitiveness Report 2016–2017. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Електронний ресурс] / The Global Competitiveness Report 2016–2017 – Режим доступу до ресурсу: https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1.

2. *Олександр Лук'янов*. Інформаційні технології як стимул соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] / Олександр Лук'янов – Режим доступу до ресурсу: http://gurt.org.ua/articles/29961/.

Брановицький В.В.
к.е.н.,
м. Київ

БІФУРКАЦІЙНИЙ ЛАБІРИНТ ЯК РЕЗУЛЬТАТ НЕОЛІБЕРАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство є бажаним результатом інституційних реформ в транзитивній економіці. Так як його відсутність породжує проблеми дезорієнтації суспільстві, не сприйняття представників державної влади, радикальний популізм і стримує розвитку підпри-

ємництва та людського капіталу. Неолібералізм довгий проміжок часу розглядався як фундамент для побудови ринкової економіки й громадянського суспільства. В Україні ж як форма економічної політики він завжди тяготів до гасел лібертаріанства в частині державної власності і його повноважень заради задоволення інтересів правлячої меншості, яка складається з представників влади, криміналу чи олігархату. Лібертаріанство в економічній політиці багатьма відомими економістами давно піддається критиці. Особливо, коли сьогоднішній світ знаходиться в стадії трансформації розуміння майбутньої політики, зміна риторики країн гегемонів, зростанні популістичних рухів у країнах – членах Євросоюзу, зародження людини планетарного масштабу, що супроводжується міграційною кризою, відновлення ідей протекціонізму національних економік. Зміни є безповоротними. Їх можливо лише стримати на певний час і зробити більш контрольованими і органічними для сприйняття населенням. Свій шлях національного розвитку вже обрала Великобританія, США, Польща, а інші країни знаходяться в стані політичного вибору. Позиція Ф. Ліста [1] знову стає актуальною. Формування громадянського суспільства на основі положень лібертаріанства й неолібералізму давно вичерпало свій ресурс і є неможливим. Наомі Кляйн у своїй праці “Доктрини Шоку” [2] чітко і жорстко критикує неолібералізм. Глобальна політична економія продовжить шукати відповіді на критично важливі виклики розвитку суспільства сьогодні. Серед українських вчених за цим напрямом присвячено багато досліджень учених В. Савчука [3], Ю. Зайцева [4], А. Кудінової [5].

Турбулентність у біфуркацйному лабіринті посилюють короткострокові політичні дивіденди опозиційних сил України, які беруть верх над національними інтересами. Ми спостерігаймо дублювання опортуністичних моделей поведінки «нових представників у владі» після подій 2014 року, відсутність злагодженої коаліційної роботи законодавчого органу влади в 2016–2017 році, нова форма реформованих органів не замінила стару суть діяльності державних агентів — ціллю яких залишилося власне збагачення. Агенти з вузькогруповими інтересами завжди мають мотиви до створення опору ордоліберальним реформам орієнтованим на ринкову економіку та становлення демократії. Їм є вигідним утримання поточної ситуації не еквілібріуму, картелізації економіки й електоральної демократії та таким чином отримувати надприбутки за рахунок перерозподілення

суспільного доходу на свою користь. Лобіювання фактично є відкритим узаконеним і легітимним грабіжництвом суспільства (термінами М. Олсона), що стоїть на одному щаблі з приватною експропріацією, крадіжками, рейдерством, свавіллям, тобто панує «віна всіх проти всіх» за гоббсівською анархією. На тернистому шляху вибудови конкурентного середовища необхідно обмежити їх вплив, щоб вони не мали можливості укорінюватися й міцнішати. Це дозволить перерозподілити змовницький дохід на суспільні блага чи інші продуктивні сектори економіки і як наслідок збільшити сукупний попит, що виступає фундаментом з позиції кейнсіанства.

Ордолібералізм і протекціонізм повертається на терени світового порядку. Активні розмови про непропорційні вигоди від зон вільної торгові, що отримують високорозвинуті економіки з домінуванням випуску кінцевого продукту в порівнянні з країнами постачальниками сировини — привертають увагу до розвитку національного підприємництва, протекціонізму, реіндустріалізації економік і соціальної відповідальності бізнесу. Нав'язана спеціалізація країн відповідно до позиції Д. Рікардо, що домінує останні два століття, стала неактуальною. Все активніше вітчизняні і зарубіжні учені привертають увагу питанню розвитку національних економік: Д. Аджемоґлу [6], Ерік С. Райнерт [7], Джеймс А.Робінсон [6], В. Інозецев, Д. Лук'яненко, А. Поручник, Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма [8], А. Чухно, А. Гальчинский [9], А. Гриценко, А. Пороховський

Україна, в свою чергу, уже більш як чверть століття знаходиться в перманентній економічній і політичній кризі, яка підсилена окупацією, військовими діями агресора і геополітичною напруженістю у світі, поглинена процесами деіндустріалізації. Характеристика економіки України також підпадає під парадигму «подвійної економіки» за А. Льюїсом [10]. У такій ситуації рецепт виходу з біфуркаційного лабіринту знаходяться не лише в загально відомих висловлюваннях: реформи (пенсійна, соціальна, бюджетна й податкова реформа та інше); подолання корупції; право власності; інвестиційний клімат; експортна орієнтація; індустріалізація промисловості; доступні і рівні публічні послуги; побудова постіндустріальної економіки; й інше. Так, заперечувати значимість перелічених факторів і проблем які вони породжують не стане жоден пересічний громадянин країни, але стоїть закономірне питання: хто буде впроваджувати задані багатовекторні стратегічні напрями й вирішувати закоренілі проблеми

тактичними заходами? Відповідь є досить ідеалістичною, але разом з тим і безальтернативною — вивести з біфуркаціного лабіринту зможе національний лідер! Який буде нехтувати своїми особистими інтересами і свого оточення, який відбере й згуртує висококваліфіковану вмотивовану команду, яка б віддзеркалювала його погляди на сучасну стратегію розвитку національної економіки відповідно до викликів сьогодення.

Лише національний лідер може стати стержнем українського прориву, який стане альтернативою ментального хуторського розбрату, що спостерігається в парламенті майже три десятиліття. Він мусить розірвати неформальний договір між державою і класом капіталістів в Україні. Як наслідок, відбудеться згуртоване формування громадянського суспільства, який матиме одні цілі з національним лідером. Громадянське суспільство є фундаментом політичної стабільності та сталого економічного зростання, що не пропускає популістичних гасел і псевдоопозицію до активних дій.

Список використаної літератури

1. *Bolsinger Eckard*: 'The Foundation of Mercantile Realism: Friedrich List and International Political Economy' // Електроне джерело. // Режим доступу: http://www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/2004/Bolsinger.pdf

2. *Наоми Кляйн*: Доктрина шока. Расцвет капитализма катастроф // Издательство: Добрая книга, 2015. – С. 656.

3. *Савчук В. С.* Міжнародна, або глобальна, політична економія / В. С. Савчук // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. вип. Методологічні проблеми сучасної політичної економії / відп. ред. О. О. Бєляєв. – К. : КНЕУ, 2011. – С. 175–185.

4. *Зайцев Ю.К., Савчук В.С.* Сучасна політична економія: проблеми та інституціональне поле предмета і методології досліджень: навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2011. — 337 с.

5. *Кудінова А. В.* Глобальна політична економія: предмет, завдання, методологія / А. В. Кудінова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право: [збірник наукових праць] // Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. — Вип. 24. — С. 11–17.

6. *Дарон Аджемоглу, Джеймс Робінсон* Чому нації занепадають. Походження влади, багатства і бідності // Наш Формат. — 2016.

7. *Ерік С. Райнерт* Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними // Темпора. – 2016. — С. 444.

8. *Fukuyama F.* (2014) Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolutionto the Globalization of Democracy, Macmillan, 672 p.

9. *Гальчинський А.* Політична неоекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань. – К. : Либідь, 2013. – 472 с.
10. *Lewis W. A.* The Theory of Economic Growth. Irwin, Homewood, IL, 1955.

Шебеко Ю.В.
Аспірантка,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

КАТЕГОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Економічна ефективність – складне та багатоаспектне поняття, яке широко використовується в системі категорій економічної науки у дослідженнях на мікро- та макроекономічному рівні. Незважаючи на це, досі не сформувалося єдиного, універсального підходу до його визначення, який би міг задовольнити потреби дослідників одночасно у теоретичній і практичній площині, а також у вивчені як ефективності окремих господарств, так і економічної системи загалом.

Категорія ефективності досить часто зустрічається в контексті аналізу економіки окремих підприємств, результатів їх виробництва. За всієї визначеності та ясності розуміння ефективності в цьому випадку, такий підхід є надто спрощеним для аналізу ефективності економіки як цілісної системи загалом. Тому нагальною залишається проблема узагальнення та систематизації підходів до визначення поняття економічної ефективності для використання у дослідженнях на мікро- та макро- рівні.

Класики політичної економії вживали цей термін у значенні результативності і використовували його для оцінки тих чи тих урядових чи приватних заходів залежно від того, сприяли ті пожвавленню економічного життя чи ні. Д. Рікардо вперше використав термін «ефективність» не в значенні результативність, а як відношення результату до певного виду витрат. Саме з цього часу поняття «ефективність» набуває статусу економічної категорії [1]. На першому етапі поняття ефективності і результативності ототожнювалися.

Сьогодні також активно використовується підхід, який визначає ефективність з точки зору оптимального використання рідкісних ресурсів для досягнення максимально можливого результату. На першому плані знаходиться основна проблема економічної науки – за-

доволення безмежних потреб при наявності обмежених ресурсів. Крайнім варіантом ефективності в даному випадку буде задоволення всіх потреб водночас із збереженням всіх ресурсів.

Х. Лібенстайн, С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі оцінюють ефективність як зовнішнє поняття. Американський економіст Х. Лібенстайн ввів *Х*-ефективність в економіці – концепцію ефективності функціонування підприємства. Функціонування підприємства вважають *Х*-ефективним, якщо воно виробляє (реалізує) за наявних ресурсів і найкращою з доступних технологій максимально можливий обсяг продукції [2]. Також, і в трактуванні П. Семуельсона та В. Нордгауза, «ефективність означає відсутність втрат, тобто економічні ресурси використовуються настільки ефективно, наскільки це можливо, щоб задовольнити потреби і бажання людей» [3, с. 58]. Дещо спростили даний підхід А. Виварец і Л. Дістергефт, стверджуючи, що в найзагальнішому сенсі ефективність будь-якого процесу, будь-якого виду діяльності характеризує ступінь досягнення поставленої мети [4].

Отже, в економічній науці сформувалося кілька основних напрямів у визначення категорії економічна ефективність. Узагальнюючи, можна виділити кілька напрямів. Отже, загалом ефективність визначається як:

– відношення між витраченими ресурсами та обсягом виробленого продукту;

– здатність виробляти певні обсяги продукту за наявних обмежених ресурсів;

– виробництво максимального обсягу продукту за мінімальних витрат ресурсів;

– отримання максимуму результату від обмежених ресурсів;

– відношення цінності результату до цінності витрат.

Проте, коли мова йде про ефективність функціонування економіки в цілому, постає проблема обрання критерію її оцінки. Якщо говорити про визначення результативності або порівняння отриманого результату з задіяними ресурсами, то в масштабах макроекономіки такі вхідні параметри доволі приблизні, а розрахований таким чином показник не буде відображати всієї багатогранності суперечностей у суспільстві. Виникають складності і з вимірюванням ефективності за критерієм досягнення цілей. Спектр цілей суспільства та економічної системи, сукупність основоположних суперечностей,

які виникають між ними, не дає змоги використовувати такий підхід до оцінки економічної ефективності.

У наш час найкомплекснішим і найзагальнішим підходом до питання визначення поняття ефективність є погляд В. Парето. За цим підходом, «економічна ефективність» означає такий стан справ, за якого неможливо здійснити заміни, яка б краще задовольняла бажання однієї людини, не завдаючи при цьому збитку та шкоди бажанням іншої [5]. Такий підхід поєднує в собі окремі елементи та характеристики поняття економічної ефективності. Основною його рисою, що дає змогу застосовувати його для універсального аналізу, – є врахування не тільки ринкової ефективності, а й ефективності суспільної. А отже, враховане діалектичне підґрунтя функціонування суспільної системи, що робить це визначення універсальним.

Список використаних джерел

1. *Гончарук А.Г.* Эффективность экономики Украины: анализ и прогнозирование: [монография] / Анатолий Григорьевич Гончарук. – Одесса: Астропринт, 2005. – 332 с.
2. *Leibenstein H.* Allocative Efficiency and X-Efficiency // The American Economic Review, 56 (1966). – PP. 392–415.
3. *Самуельсон Пол А., Нордгауз Вільям Д.* Мікроекономіка/пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 676 с. – С. 58.
4. *Вываренц А.Д.* Эффективность производства: теория, методология и методика оценки / А.Д. Вываренц, Л.В. Дистергефт // Экономическая эффективность: теория, методология, практика : сб. научн. стат. – Екатеринбург : Изд-во "УГТУ", 2000. – С. 323.
5. *Парето В*. Трансформация демократии [Текст] / пер. с итал. М. Юсим. — М.: Изд. дом «Территория будущего», 2011. – 208 с.

Радіонова А. С.
Аспірантка,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ СПІЛЬНОГО СПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ

Динамічний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) призводить до їх поширення практично у всіх сферах людсь-

кої діяльності. Зокрема, на сьогодні не можна знайти молодої людини, котра б не користувалася мобільним зв'язком і послугами інтернет-сервісів, які стали невід'ємним атрибутом постіндустріального суспільства. В економічній науці ще не встигли сформулювати остаточні визначення понять «інформаційна економіка», «електронна економіка», «Інтернет-економіка» та встановити чітке розмежування (чи повне ототожнення) між ними, як їх реалії додають нове явище – «економіку спільного споживання» (sharing economy, gig economy, collaborative consumption), що стає предметом міждисциплінарних досліджень як процес раціонального споживання благ, зміни системи цінностей індивідів і феномену підвищення глобальної взаємодовіри.

Чіткого тлумачення поняття «економіка спільного споживання» (економіка спільного користування, економіка спільної участі) не існує, проте в загальному розумінні воно означає систему відносин між індивідами, рідше організаціями, що ґрунтується на розподілі доступу до продуктів, ресурсів і послуг, проте може включати виробництво, поширення, торгівлю, оренду та споживання цих благ для отримання матеріальної чи соціальної вигоди на умовах співпраці, довіри, відсутності посередників. Її виникнення у світі пов'язують з реакцією суспільства на кризу 2008–2009 рр., зростаючим населенням на планеті, екологічними аспектами, а також зміною системи цінностей людини. Поширення цієї економіки стало можливим у багатьох країнах саме завдяки розвитку ІКТ, відповідних електронних платформ, соціальних мереж і мобільних додатків, що пришвидшують обмін інформацією між учасниками, а також реалізації ідеології win-win (виграють обидві сторони) та принципу peer-to-peer (рівний рівному).

Детально концепція економіки спільного споживання була розроблена Р. Боцман і Р. Роджерсом у їх спільній книзі «What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption» у 2009 р. як альтернатива господарюванню в умовах кризи. Ідеологи спільного споживання вважають цю концепцію реалізації ринкових відносин одним із шляхів скорочення економічної нерівності серед населення в умовах нестабільності і зростаючого безробіття, можливістю самозайнятості, розумним розпорядженням власним часом і перспективою додаткового заробітку для виконавців та економії для замовників або покупців.

На сьогодні розміри «шерингової економіки» в Європі перевищують мільярди доларів. В останні роки вона набирає обертів і в Україні, проте успішне функціонування української платформи сприяє її поглинанню світовою компанією (наприклад, компанія «Подорожники» була придбана BlaBlaCar у 2014 р., того ж року і дошка оголошень Slando перетворилася на суб-проект «OLX» холдингу Naspers). Економіка спільного споживання представлена галузями: короткотермінова оренда житла по всьому світу (Airbnb), надання транспортних послуг (Uber), прокат автомобілів, сервіс спільних поїздок (BlaBlaCar), оренда інструменту та інших речей, продаж та обмін непотрібних або невживаних речей (Ebay, Amazon, OLX, Плюшкін), надання послуг (Taskrabbit, Kabanchik), пошук віддаленої роботи (Freelance), виробництво та продаж індивідуальних і раритетних речей (Etsy, Crafta), краудфандинг (спільне фінансування проектів, стартапів, підприємств), сервіси знижок, інтернет-аукціони, спільне користування лабораторіями тощо.

З точки зору учасників економіка спільної участі відкриває ряд перспектив і пропонує низку переваг у реалізації нової системи цінностей творчої та креативної особистості: неповний і гнучкий графік роботи, індивідуальні місце та темпи роботи (проте може мати місце нерівномірність завантаження замовленнями, відтак – нестабільність доходу), економія у споживанні та подорожуванні, перетворення власних пасивів у активи, додатковий заробіток тощо.

Безумовно поширення шерингових платформ в Україні має позитивне значення для повнішого та раціональнішого задоволення потреб, збереження довкілля, дистанційної зайнятості та отримання додаткових доходів. Однак саме в цьому і криється загроза для національної економіки у вигляді втрат до бюджету: виникає проблема обліку та оподаткування цих додаткових доходів, якщо розрахунок здійснюється готівкою, переливанню частини грошей у тінь, відсутності реальних механізмів відслідковування потоку грошей.

Іншою проблемою уже законодавчо-інституційного рівня стають умови праці, офіційне працевлаштування учасників і гарантування якості отриманих товарів і послуг, платформи знімають з себе зобов'язання слідкувати за цим, наголошуючи на своїй виключній ролі посередника та перекладаючи відповідальність на виконавців і продавців. Єдине, що можуть забезпечити шерингові платформи, — перевірка зареєстрованих учасників, надання ними детальної інформа-

ції про себе та формування двосторонньої рейтингової системи їх оцінки (за балами та відгуками). Крім того, невирішеною залишається позиція влади щодо надання окремих видів послуг (оренда житла, ліцензування послуг транспортних перевезень), а саме дозволи, офіційне оформлення договору, страхування майна тощо.

Недосконалим, а то і взагалі відсутнім, залишається статистичний облік розмірів даного сектору економіки та врахування його впливу на реальну економіку, розміри ВВП країни, рівень зайнятості тощо.

Однозначно економіка спільної участі набуватиме подальшого поширення як і в усьому світі, так і в Україні. Розміри та темпи зростання залежатимуть у більшій мірі від довіри населення, зміни системи цінностей, збільшення користувачів мережею Інтернет. Проте вже на цьому етапі варто залучити інертні українські державні інститути для забезпечення цієї діяльності нормативною базою функціонування, розподілу зобов'язань, прав і відповідальності, формами статистичної звітності про опосередковані відносини між учасниками.

Список використаних джерел

1. *Андрусяк А.* Вигідно поділилися: що таке шерингова економіка по-українськи / Андрусяк А., Ормоцадзе М. // Forbes Україна від 7 квітня 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://forbes.net.ua/ua/business/1412542-vigidno-podililisya-shcho-take-sheringova-ekonomika-po-ukrayinski

2. Sharing economy: тысяча возможностей для одного человека / Спецпроект // Економічна правда від 17 жовтня 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/rus/sharing/

Петренко Н.В.
Аспірант,
Київський національний торговельно-економічний
університет, м.Київ

ЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ, ЯК ЗАГРОЗІ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Явище корупції складне і багатогранне як за характером проявів, так і за факторами детермінації. Проблема корупції носить системний характер і вимагає прийняття адекватної системної відповіді. А це, в свою чергу, передбачає, що до складу інструментів протидії корупційній загрозі національній безпеці повинні бути включені за-

ходи економічного порядку. Як показує світовий досвід, саме економічні методи протидії здатні ефективно протистояти корупції за рахунок потужного потенціалу превенції, які є її складовими. Разом з тим, економічний підхід у нашій державі недостатньо вивчений вітчизняними фахівцями.

Економічний підхід може стати одним з головних способів протидії корупції за силою впливу на умови і причини відтворення цього деструктивного явища.

Низька ефективність результатів протидії корупції, яка перетворилася в Україні в ключову загрозу національній безпеці, змушує переглянути використовуваний набір засобів і методів боротьби з цим складним системним явищем.

На рис. 1 відображено динаміку Індексу сприйняття корупції за останні 5 років.

Рис. 1. Динаміка Індексу сприйняття корупції

Складено автором за [1].

Як показує аналіз рис. 1, Україні не вдається подолати 30-бальний бар'єр, що зветься «ганьбою для нації».

Згідно даних Transparency International Україна в 2016 році посіла 131 місце зі 176 позицій у світовому рейтингу сприйняття корупції, опинившись поруч з Росією, Непалом, Казахстаном та Іраном. Як відомо, Індекс сприйняття корупції базується на незалежних опитуваннях, в яких беруть участь міжнародні фінансові та правозахисні експерти, в тому числі Світового банку, Freedom House, World Economic Forum тощо.

Головний акцент у протидії корупції потрібно зосередити на умовах і причинах детермінації даного явища, що включає санацію зовнішнього для людини середовища, характеристик самої людини і процесів взаємодії середовища і особистості. При цьому фундаментальну роль потрібно віддати економічному підходу.

Відомий американський дослідник корупції професор права і політичної науки Єльського університету і співдиректор Центру права, економіки та публічної політики факультету права Сьюзан Роуз-Аккерман у передмові своєї книги «Корупція і держава» відзначає украй важливий дослідницький підхід: «Економіка – дієвий інструмент аналізу корупції. [...] Для розуміння того, де спокуса корупції є найбільш відчутним і де воно має найбільший вплив, необхідний загальний економічний підхід» [2].

Роуз Аккерман розглядає корупцію як різновид економічної поведінки в умовах ризику, обумовлений вчиненням злочину і можливим покаранням за нього [3]. Як і будь-якому економічному суб'єктові, корупціонеру властива функція корисності. Тому з позицій економічного підходу корупційне поводження має на меті максимізацію корисності корупціонера за допомогою перерозподілу, використання і / або присвоєння доступних йому ресурсів, які належать громаді (принципала) [4].

Лауреат Нобелівської премії з економіки Геррі Беккер, визначив свій підхід до корупції таким чином: «Сутність економічного підходу до злочинності дивовижно проста. Він полягає в тому, що люди вирішують, здійснювати їм злочин чи ні, порівнюючи [свої очікувані] вигоди і витрати від злочину» [5]. При цьому оцінка вигод переважно полягає в потенційній можливості витягти в результаті вчинення злочину певні грошові кошти: вкрадені, незаконно привласнені або витрачені гроші, гроші, отримані в результаті хабарів, гроші від реалізації викрадених автомашин, відібраних речей і цінностей при крадіжках, пограбуваннях і т. д. При відсутності матеріальної вигоди важливо враховувати одержуване злочинцем психічне задоволення від актів насильства (яке схоже на задоволення, що отримується наркоманом, учасником азартних ігор на гроші і т.п.).

Г. Беккер вважає злочинців людьми, схильними до ризику. Економічний підхід передбачає, що люди діють раціонально, орієнтуючись у своїй поведінці на вигоди і витрати, враховуючи всі етичні, психічні та інші аспекти, що визначають їх поведінку [5].

Для вирішення завдання протидії корупції слід діяти в двох напрямках. З одного боку, важливо створювати для службовців такі умови, коли діє потужна система матеріального стимулювання, пільг і гарантій. З іншого боку, слід формувати чітку систему високої відповідальності з великими ризиками результатів корупційної поведінки.

До основних факторів детермінації корупції можна віднести:

– значні масштаби тіньової економіки;

– широке поширення дискреційних функцій у системі державної служби;

– нерозвиненість традицій громадянської державної служби, що підкоряється строгим правилам і обмеженням;

– незрілість інститутів, покликаних забезпечувати привабливість держслужби – системи гарантій, пільг, страхування, соціального забезпечення;

– незавершеність процесів формування інститутів контролю корупційних дій;

– нерозвиненість інститутів цивілізованої взаємодії бізнесу і влади.

Отже, потрібно сказати, що методологічні основи ефективної політики протидії корупції повинні формуватися в результаті осмислення її природи, факторів детермінації і наслідків, на базі розробки концептуальних положень, завдань і механізму формування інституційного забезпечення економіки, системи державних органів за рахунок відновлення монополії держави на виробництво безпеки як найважливішого виду чистих суспільних благ. Така політика не протиставляється заходам позаекономічного порядку, а доповнює їх несиловими методами впливу.

Незаперечним є той факт, що корупція становить одну з ключових загроз національній безпеці, що вимагає нового осмислення її місця і ролі в економіці як інституційного явища.

Для цього необхідно відійти від звичних схем і спрощених підходів до його аналізу і до визначення можливостей протидії йому. Це дозволяє зробити звернення, в тому числі, і до інструментарію розглянутого нами економічного підходу.

Список використаних джерел

1. Transparency International (Elektronyi resurs). Rezhym dostupu: http://ti-ukraine.org/news/bezkarnist-ta-nediieve-pravosuddia-trymaiut-ukrainu-na-koruptsiinomu-dni/

2. *Роуз Аккерман С.* Корупція і держава. Причини, наслідки, реформи / Пер. з англ. – М., 2003. – С. Х.
3. *Роуз-Акерман С.* Економіка корупції // Журнал державної економіки. – Том 4. – № 2. – С. 187–203.
4. *Єпіфанов Н.* Дослідження корупції на основі методів економічної теорії // Питання економіки. – 2007. – № 1. – С. 33–44.
5. *Беккер Г.С.* Економіка // Кримінал перетинів. –1995. Осінь. – Р. 8–15.

Льовочкін М.О.
аспірант,
ДВНЗ «Київський національний університет
імені Вадима Гетьмана» м. Київ, Україна

ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОНОМІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Інфраструктура впливає на освоєння життєвого простору суспільства і на загальну якість життя в ньому. Соціально-економічні передумови виникнення інфраструктури обумовлені розвитком товарного виробництва: у міру розширення кордонів товарно-грошових відносин формувалися потреби і з'являлися можливості виникнення нових видів діяльності.

Спочатку під цими умовами малися на увазі транспорт та енергетика, а також державна пошта та інші установи, які виступали в якості фундаменту (бази) виробництва.

У класичній економічній думці інфраструктурі відводилася допоміжна роль у розвитку суспільного виробництва, і як синонім цього поняття використовувалось поняття «громадський накладний капітал». І хоча термін «інфраструктура» став широко використовуватися в економічній літературі лише в другій половині XX століття, проте вже А. Сміт у своїй праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» (гл. 9) наголошував на необхідності створення громадських споруд і установ, потрібних для розвитку виробництва. Поглиблюючи цю ідею, К. Маркс використовував ряд категорій, тотожних за своїм соціально-економічним змістом поняттю «інфраструктури». Це, зокрема, «загальні умови процесу виробництва», «загальні умови праці» [1]. Саме створення спільних оптимальних умов для виробництва товарів, їх вільного руху і особистого споживання і є той пріоритет, який відрізняє інфраструктуру від інших видів діяльності. Саме він є основною ознакою виділення її галузей з національного господарства. Саме це і визначає визначення інфра-

структури як «сукупності галузей і видів діяльності, які обслуговують виробництво і господарство в цілому, створюють для них загальний фундамент, опору [2].

Концепція інфраструктури довгий час була відсутня в економічній науці з досить простої причини. «Загальні умови процесу виробництва» хоча і грали важливу роль в економіці, але, за Смітом, Марксом, Маршалом та іншими великими економістами того часу, продукт створюється землею, працею і капіталом. І при тому, що поняття «капіталу» як фактору виробництва грало ключову роль у більшості економічних теорій, але дане поняття не було диференційованим – дороги і фабрики об'єднувалися загальним поняттям «капітал», а очевидні відмінності між ними ігнорувалися. При цьому «за загальної мовчазної згоди» в економічній науці під поняттям «капітал» розумівся лише «виробничий» капітал приватних компаній.

І тільки в другій половині XX ст. деякі вчені стали робити спроби виділити «загальні умови процесу виробництва» або інфраструктуру в окреме поняття. Так, Пол Розенстейн-Родан відзначав: «... перед будівництвом фабрик, необхідно спонсорувати створення великої маси інфраструктурного капіталу або інфраструктури, оскільки виключно ринкові механізми не створять її вчасно» [3].

У роботі фахівців Світового банку [4] були виділені чіткі критерії інфраструктури. До інфраструктури відносилися ті об'єкти, які мають усі або майже всі з таких характеристик:

1) об'єкти повинні бути основним капіталом, вони повинні споживатися не безпосередньо, а використовуватися разом з працею та іншими факторами виробництва (наприклад, землею), в процесі надання послуг;

2) віддача від об'єктів інфраструктури змінюється стрибкоподібно, а не поступово. Так, дамба або міст, побудований на 80 %, мають близьку до нуля корисність;

3) об'єкти інфраструктури мають тривалий термін корисного застосування. Їх життєвий цикл вимірюється десятиліттями, а іноді навіть століттями. У Європі досі є дороги і каналізації, що датуються часом Римської імперії;

4) Інфраструктура прив'язана до певної території. На відміну від іншого майна, об'єкти інфраструктури зазвичай нерухомі. Каналізаційна система в точці А ніяким чином не може виконувати свої функції в точці Б. Нерухомість інфраструктури в сукупності з трива-

лим терміном корисного використання призводить до того, що інвестиції в інфраструктуру визначають географію економіки і регіональну політику країни на десятиліття вперед;

5) інфраструктура або послуги, що нею надаються, звичайно споживаються як домогосподарствами, так і підприємствами, тобто це одночасно може бути і кінцевим споживанням, і (або) проміжним. Така ситуація веде до того, що разове створення інфраструктури забезпечує тривале збільшення і добробуту, і випуску продукції.

Отже інфраструктура – це система обслуговування, що створює сприятливі умови для основних галузей економіки та задовольняє потреби населення.

Особливості інфраструктури:

1) вона не створює матеріальних цінностей;
2) її основна функція – надання послуг;
3) вона має міжгалузевий характер;
4) вона має велику капіталоємність;
5) процес її створення є досить тривалим;
6) вона просторово незмінна.

Список використаних джерел

1. *Маркс К., Енгельс Ф*. Соч., 2-е изд., Т.46, Ч.2., С. 22

2. Електронний ресурс Http://slovar-lopatnikov.ru/

3. *Meier G., Seers D*. Pioneers in Development. – New York: Oxford University Press for the World Bank. – 1984. – 372 p.

4. *Prud'homme Remy*. Infrastructure and development. Washington D.C. – The Worldbank. – 2004.

5. Електронний ресурс https://www.distanz.ru/feed/lectures/ teoreticheskie-aspekty-izucheniya-infrastruktury-munitsipalnoy-ekonomiki_2748

Кочук С.І.
аспірант,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ТА НАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ХАРАКТЕР ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Економічна роль сучасної держави – одне з найважливіших питань економічної теорії, яке в умовах становлення інформаційної

економіки, посилення процесів інтеграції та глобалізації набуває нових проявів і форм. Особливо актуалізується питання економічної політики у транзитивних економіках, у тому числі й сучасної України.

Економічна політика як «комплекс економічних цілей і заходів держави і уряду, які забезпечують вирішення довго- (стратегічних) і короткотермінових (тактичних) завдань розвитку економічної системи відповідно до інтересів країни і втілюється в економічній програмі» [1, с. 435] грає визначальну роль у формуванні національної моделі соціально-економічного розвитку. Безумовно, економічна політика сама по собі є результатом цивілізаційного становлення та розвитку держави, але на даному етапі вона перетворилась на провідний чинник характеру та динаміки соціально-економічних трансформацій у будь-якій країні. Незважаючи на те, що сучасні економічні моделі не порушують основ приватної власності, вони є різноманіттям варіацій змішаної економіки в межах коливань між чистим ринком (вільним від державного впливу) і чистою плановою економікою (позбавленої навіть мінімальних ознак конкурентності).

Теоретичною базою сучасних підходів до регулювання економіки є переважно кейнсіанська, монетаристська, неоліберальна, неокласична, неоінституціональна концепції. Жодна країна не реалізує яку-небудь концепцію в абсолютному вигляді – економічна політика є «міксом» різних концепцій, який визначається історико-національними та економічними особливостями.

Кейнсіанський підхід став одним з базових у формуванні економічної політики США, Великої Британії, Ірландії, Нової Зеландії та ін., наряду з монетаризмом, визначивши модель соціально-економічного розвитку – ліберальну або приватно-корпоративну. Основними її характеристиками є помітне домінування приватної власності; законодавче забезпечення максимальної свободи суб’єктів ринку; обмеженість сфери державного регулювання проведенням макроекономічної політики; відносно невелика частка держбюджету у ВВП і питома вага державних інвестицій і виплат соціального забезпечення у структурі державних видатків.

Основоположна теза неоліберальної концепції (континентальна Європа) – індивідуальна свобода через укріплення та стимулювання приватної власності на засоби виробництва, визначили основні еле-

менти економічної політики: невтручання держави в економічний механізм ринку, послідовне дотримання принципів конкурентного ринкового порядку, стабільна грошова політика, вільне ціноутворення, ліквідація негативних соціальних наслідків функціонування ринку.

Неоінституціональний підхід в економічній політиці (країни Скандинавії) передбачає врахування взаємозв'язку між правовим устроєм суспільства та ефективністю економічного механізму – ящо трансакційні витрати низькі, то економічний розвиток завжди буде мати оптимальну траєкторію незалежно від наявного набору інститутів.

Теоретичне підґрунтя патерналістської моделі соціально-економічного розвитку (Японія, Південна Корея, Тайвань, Сінгапур) формують з одного боку, ідеї неокласиків, з іншого – специфічний соціокультурний профіль цих країн: помітна роль держави в регулюванні економічних процесів при невеликій частині державної власності; переплетіння капіталу банківських і промислових компаній через взаємне володіння акціями при вкрай незначній індивідуальній власності на акції; об'єднання великих компаній з малими і середніми; безумовний пріоритет інтересів нації, компанії і виробничої групи над інтересами особистості; індикативне планування, яке в умовах ментальної специфіки майже перетворюється на директивне.

Таким чином, у виборі вітчизняної моделі і економічної політики, і соціально-економічного розвитку необхідно враховувати відсутність абсолютної ідентичності досвіду – не існує країни, соціально-економічні особливості якої абсолютно збігались би з українськими, тому прямого переносу досвіду бути не може. Проте поєднання джерел і методів досягнення сучасної соціально-економічної ефективності дає можливість оцінювати перспективи використання значного досвіду інших країн для підвищення ефективності соціально-економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000.

Журба О. М.
аспірант,
Київський національний торговельно-економічний
університет, м. Київ

ВПЛИВ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Сильна економіка країни є основою для зростання добробуту людей, що має бути першочерговим завданням будь-якого керівництва країни. Україна є молодою країною, яка намагається використовувати ринкові методи управління економікою для економічного зростання, проте вони діють не найкращим чином, оскільки зіштовхуються зі старими командно-адміністративними методами. Прикладом неефективності є використання валютної політики не в цілях економічного зростання, а заради підтримки валютного курсу. Ми намагаємося проаналізувати вплив валютної політики на економічний розвиток країни.

Система регулювання валютного курсу в Україні пройшла складний шлях розвитку та продовжує своє формування на сучасному етапі. Валютно-курсова політика здійснює значний вплив на конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку. Сучасні економісти виділяють 6 етапів розвитку валютної політики, детально їх проаналізувавши ми прийшли до певних висновків.

Здійснивши аналіз валютної політики України протягом шести етапів, слід відмітити такі особливості:

– активне застосування адміністративних інструментів регулювання валютної політики;

– відсутність стратегії розвитку країни у контексті з грошово-кредитною політикою;

– зосередженість грошово-кредитної та валютної політики НБУ на регулюванні курсу валют без урахування потреб реальної економіки;

– постійні значні коливання у валютних котируваннях;

– занижений курс гривні підтримує цінову конкурентоспроможність українських товаровиробників на світових ринках, але дестимулює їх до підвищення якості продукції;

– послаблення ефективності стабільного валютного курсу як основного інструменту підтримання макрофінансової стабільності в Україні;

– переважна спрямованість регулювання облікової ставки на підтримання курсової стабільності в окремих ситуаціях може суперечити необхідності стримування інфляційних тенденцій і стимулювання економічної активності;

– нарощування золотовалютних резервів означає відволікання значних ресурсів із сфери більш продуктивного інвестиційного використання;

– система валютного регулювання руху капіталів в Україні спрямована на стимулювання припливу прямих іноземних інвестицій, з одного боку, та боротьбу з непродуктивним відпливом капіталу, з іншого;

– недосконалою з погляду сприяння активізації інвестиційно-інноваційних процесів є система регулювання експортно-імпортної діяльності (відсутні пільги для стимулювання експорту високотехнологічної діяльності);

– відсутність високоліквідного валютного ринку з розвиненим строковим сегментом тощо;

На нашу думку, валютну політику потрібно здійснювати з точки зору стимулювання реальної економіки. Виходячи з цієї позиції слід виконувати такі заходи:

– зміцнити рівень довіри населення до гривні, що зменшить доларизацію національної економіки;

– зменшити можливість використання інфляції як джерела поповнення коштів;

– жорстке управління та контроль золото-валютних резервів НБУ;

– розробити програму пільгового кредитування інвестиційних проектів;

– зменшити використання адміністративних заходів грошово-валютного регулювання стосовно експортерів вітчизняної продукції;

– ініціювати податкову та валютну підтримку імпортних товарів інвестиційного призначення;

– посилити боротьбу з умисним виведенням валюти за кордон;

– розробити програму розвитку економіки з урахуванням грошово-кредитної політики (видача інвестиційних кредитів підприємствам під низький відсоток та спеціальне кредитування НБУ комерційних банків, які будуть це здійснювати);

– стимулювання економіки за рахунок збільшення експорту (реалізація програми кредитування експортерів із урахуванням вимог СОТ);

– реалізація програми кредитування створення нових підприємств малого бізнесу, технопарків, технополісів тощо.

Список використаних джерел

1. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http/bank.gov.ua.
2. Статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:/ www.ukrstat..gov.ua.
3. Валовий внутрішній продукт. Україна 1990–2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://macroeconomics.kushnir.mk.ua/.
4. *Кораблин С.* Валютный курс гривны: некоторые эффекты и ограничения / С. Кораблин // Економика Украины. – 2010. – № 4. – С. 76–86.
5. *Нідзельська І.А.* Вплив валютного регулювання на розвиток вітчизняної економіки / І.А. Нідзельська // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 83–88.
6. Відділ економічної та соціальної стратегії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/economic_strategy.
7. *Журавка Ф.О.* Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України: [монографія] / Ф.О. Журавка. – Суми: Ділові перспективи, 2008. – 334 с.

Каюкін В.О.
аспірант
Київський національний торговельно-економічний
університет, м. Київ

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «УКРАЇНСЬКА ЗАЛІЗНИЦЯ»)

Сьогодні треба визнати і констатувати затребуваність системного бачення і різноманітних досліджень у сфері соціальної відповідальності українського підприємництва.

Гострими проблемами сфери залізничних перевезень в Україні стали:

1) відсутність науково обґрунтованої концепції соціальної політики та місця і ролі в ній соціальної відповідальності як інституту сучасного демократичного управління великим бізнесом;

2) несформованість чіткого взаємозв’язку і взаємозумовленості між баченням конкурентних переваг Укрзалізниці і можливостями соціальної відповідальності як концептуальної тези всієї бізнес-стратегії;

3) відсутність системності в питаннях соціальної відповідальності залізниці як галузі та монополіста перед суспільством, регіональними спільнотами, контрагентами, своїми працівниками, тобто різноманітними групами стейкхолдерів;

4) відсутність взаємозв'язку між формованою ціновою політикою (тарифною) і розумінням соціальної відповідальності як такої. Неврахування очікувань суспільства щодо соціальної відповідальності найбільшого монополіста українського ринку. В результаті формується системне нерозуміння унікальних можливостей Укрзалізниці як ключового фактора довгострокової стратегії успіху України в сучасному глобалізованому логістичному просторі.

Отже, в сучасних умовах особливе місце посідає проблематика підвищення конкурентоспроможності підприємств і галузей за рахунок нових підходів і технологій у формуванні соціальної відповідальності, її системному і цілісному розвитку (В.І. Захарченко [1], О.В. Балахонова [2])

Соціальній відповідальності на Укрзалізниці сьогодні приділяється особлива увага. Йдеться про визначення і характеристику тих причини, які є важливими і формують стратегічне розуміння перспектив розвитку залізничного транспорту. Це такі групи причин:

1) внутрішньокорпоративні. Зростання і стрімкі зміни впливу корпорації – Укрзалізниці; зростання соціальної та громадянської активності персоналу; формування і розвиток нових стандартів корпоративної культури і місця в ній соціальної відповідальності; зростання професіоналізму персоналу та ін;

2) зовнішні причини. Наростання процесів глобалізації та інтернаціоналізації у господарському середовищі; вливання українського транспортного ринку у світове ринкове середовище і, в першу чергу, в європейську транспортну систему; загострення конкуренції на транспортному ринку України; війни за персонал у рамках національного ринку праці; зростання ролі і значення нематеріальних активів в економічному статусі підприємств – ділової репутації, іміджу, брендових технологій; скорочення впливу держави на діяльність монополій і великого бізнесу; процеси соціалізації в державному та галузевому управлінні; формування інститутів соціальної відповідальності Укрзалізниці.

Укрзалізниця ставить для себе соціальний пріоритет – підтримку людей, які присвятили залізничному транспорту свій кар'єрний

шлях. Щороку в рамках Галузевої угодидля них організовуєтьсявідпочинок та лікування у відомчих оздоровницях, надається матеріальна допомога та проводяться благодійні акції.

На підтримку найменш соціально захищених залізничників і членів їх родин галузь щороку спрямовує понад 100 млнгрн, у 2014 році – понад 190 млн грн. Старші колегиактивно долучаються до просвітницької, виховної, профорієнтаційної та іншої громадської роботи в колективах Укрзалізниці і серед населення, підтримують пенсіонерів-залізничників у вирішенні соціальних питань. [3].

Отже, соціальна відповідальність є складовою іміджу і ділової репутації держави, регіонів, ринкового середовища. Укрзалізниця має ставити перед собою відповідні економічні та соціальні цілі, досягати їх, діагностувати їх виконання і навіть мати незалежний аудиторський висновок з даних питань, а не тільки ставити перед собою цілі на рівні підтвердження монопольного статусу – прибутковості і капіталізації.

Список використаних джерел

1. *Захарченко В.И.* Государственное регулирование инновационной деятельности как фактор эффективности структурних преобразований в экономике / В.И. Захарченко, Н.Н. Корсикова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. Вип. 137. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – С. 100–108.

2. *Балахонова О.В.* Оценка механизма долгосрочного экономического и социального развития региона / О.В. Балахонова // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 3. – С.138–146.

3. Галузева угода між Державною адміністрацією залізничного транспорту України та Профспілкою залізничників і транспортних будівельників України від 01 Листопада 2011 року о «Збереженні існуючих галузевих пільг і соціальних гарантій для залізничників»

Гриджук М.Д.
аспірант,
ДВНЗ «Київський національний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

РИНКОВИЙ РОЗПОДІЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ДОХОДУ: ПРИЧИНА НЕЗАДОВІЛЬНОГО РЕЗУЛЬТАТУ В УКРАЇНІ

Процес розподілу національного доходу є одним із провідних у життєдіяльності суспільства й держави, оскільки його соціально-економічні наслідки фактично визначають ефективність тих видів

діяльності, які остання здійснює. А. Дутчак надала таку класифікацію підходів до розуміння цього процесу: 1) функціональний (марксистський і маржиналістський підходи); 2) підхід класичної школи (соціальні теорії розподілу, інституціоналізм); 3) макроекономічний і мікроекономічний; 4) концепції кругообігу, стадії суспільного відтворення, ліберальна концепція саморегульованого ринку [1, с. 13]. Фактично, останній підхід і виступає об'єктом дослідження з боку автора у цій роботі. Слід наголосити, що саме останній підхід набув у нашій державі особливої актуальності, адже із отриманням Україною Незалежності почалися невідворотні трансформації, що мали на меті цілком корисні для державотворення та модернізації економічної системи завдання. Ці процеси можна згрупувати у табл. 1.

Таблиця 1

РИНКОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Новації, які були упроваджені	Очікувані наслідки
Оновлення господарського законодавства	Сформування конкурентних засад економіки, можливість рівних стартових економічних можливостей
Збільшення чисельності форм власності	Диверсифікація джерел доходів
Поступовий рух до дерегуляції економіки	Усунення суб'єктивного чинника у стосунках держави та бізнесу
Проголошення принципу соціальної держави, соціальної справедливості у розподілі доходу	Створення рівних можливостей для усіх верств населення та запобігання соціальній прірві
Державно-приватне партнерство	Удосконалення механізму задоволення публічних потреб

Виголошені процеси повинні були зіграти винятково позитивну роль, однак у силу низку обставин, у тім числі, політичних, ринкові перетворення обернулися для суспільства масштабною соціальною прірвою та дисбалансом у володінні ресурсами й національним багатством. Таким чином, ринкові механізми регулювання економіки та розподілу національного доходу стали об'єктом критики серед провідних представників економічної науки. Основним опонентом ринкового підходу є консервативне крило науковців. Приміром, Е. Райнерт по-своєму тлумачить чимало ліберальних і ринкових ідеа-

лів – так, він вважає, що держава з економічною ситуацією та кризою механізму розподілу доходів, на кшталт, України, не може обійтися без планування та схожих консервативних інструментів економіки [2, с. 29].

Автору видається, що причина незадовільних результатів ринкового регулювання розподілу доходів полягає у надто стрімкому та некваліфікованому процесі переходу від командо-адміністративної до ринкової економіки. Суб'єкти, які ще «вчора» посідали суспільну касту «червоних директорів» і діяли згідно з плановими актами, спущеними згори, несподівано опинилися перед вимогою лібералізації звичних для них механізмів отримання доходу у своїх галузях господарства. Унаслідок відбулося зрощення з криміналом та утворилися фінансово-промислові групи, які на сьогодні контролюють підприємства, що здатні впливати на тенденції ринків, а особливо – ціноутворення. Очевидно, що зруйнувати штучні монополії з метою справедливого розподілу національного доходу на сьогодні неможливо суто ринковими інструментами, тому що будь-яка група впливу має певну ступінь зближеності із державною владою, її органами та посадовцями. Отже, виникає необхідність у застосуванні імперативних публічно-правових інструментів, які відновлять баланс власності та доходів у соціально-економічній системі України. Ефективність моделей регулювання розподілу національного доходу виявляється у таких показниках, як динаміка зростання доходів населення, відсоток тіньових доходів, податкове навантаження на бізнес і фізичних осіб тощо. На жаль, у жодному з цих ідентифікаторів ситуація в Україні не є показово успішною і такою, що говорить на користь некомпетентно реалізованої системи ринкового розподілу доходів. Особливо красномовним є ухвалена ініціатива українського парламенту стосовно нарахування та сплати суб'єктами підприємницької діяльності єдиного соціального внеску. З 2017 року у разі, якщо такими суб'єктами не отриманий дохід (прибуток) у звітному році або окремому місяці звітного року, вони зобов'язані визначити базу нарахування, але не більше максимальної величини бази нарахування єдиного соціального внеску у 2017 році [3].

Таким чином, функцію наповнення грошової маси та державного бюджету поклали навіть на тих підприємців, які не провадять фінансово-господарську діяльність, що очевидно, говорить про

відхилення від засад справедливості під час розподілу доходів. Це свідчать про те, що Україна станом на сьогодні не змогла адаптувати під власні потреби та цілі ринковий спосіб регулювання розподілу доходів.

Список використаних джерел

1. *Дутчак А. В*. Соціально-економічний механізм функціонування ринкового розподілу доходів; дис… к.е.н.; спец.: 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки / А. В. Дутчак. – Чернівці, 2015. – 250 с.

2. *Ерік С. Райнерт*. Як багаті країни забагатіли… і чому бідні країни лишаються бідними. – К.: Темпора, 2015. – 444 с.

3. Єдиний соціальний внесок у 2017 році // Головбух 24, 03.01.2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.golovbukh.ua/article/-6008-qqq-17-m1-03-01-2017-diniy-sotsalniy-vnesok-u-2017-rots

Аслонова С.К.
аспірантка,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ КОНВЕРГЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ

Глобалізаційні та інтеграційні процеси породжують конвергенцію національних інтересів держав, послаблюючи їх суверену спроможність їх ефективно реалізувати. Стратегічна для кожної країни енергетична сфера є одним із прикладів даного процесу. Метою роботи є виявлення країн із ідентичними до українських національними інтересами в енергетичній сфері та дослідження наслідків процесу їх конвергенції.

Задля виявлення країн зі схожими національними інтересами в енергетичній сфері, автором було розраховано коефіцієнти кореляції країн-членів ЄС та України на основі таких об’єктивних показників як обсяги експорту/імпорту, енергомісткість ВВП, відсутність корупції та залежність економіки від імпорту ПЕР, у 2011–2014 рр. [1–3]. Найщільніший зв’язок спостерігається з такими країнами, як Сербія, Чорногорія, Хорватія та Болгарія (табл. 1).

Таблиця 1

КОЕФІЦІЄНТИ КОРЕЛЯЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ ІЗ ІНТЕРЕСАМИ БОЛГАРІЇ, СЕРБІЇ, ХОРВАТІЇ ТА ЧОРНОГОРІЇ (2011-2014 РР.)

	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Болгарія	0,405111	0,507158	0,764108	0,616607
Сербія	0,865835	0,817468	0,789754	0,727965
Хорватія	0,820776	0,929597	0,917868	0,853784
Чорногорія	0,821191	0,817407	0,787533	0,687623

Аналіз енергетичних політик цих країн [4–8], показав, що окрім схожих проблемних питань і можливих шляхів їх вирішення, ці країни мають на меті стати хабами для транспортування та зберігання електроенергії та природного газу і нафти, що може скласти конкуренцію України. Автором зроблено компаративний аналіз конкурентних переваг ГТС України та цих країн (табл. 2) на основі методу розрахунку конкурентних переваг за виробничими витратами, за формулою, як відношення добутку вартості зберігання (або транспортування) природного газу та його максимальних обсягів до щорічної вартості обслуговування ГТС:

$$\frac{\text{Вартість транзиту (зберігання) газу} \times \text{Максимальний обсяг транзиту (зберігання) газу в рік}}{\text{Щорічна вартість обслуговування ГТС}} \quad (1)$$

Таблиця 2

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕХНІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ГТС. СКЛАДЕНО АВТОРОМ НА ОСНОВІ [4–9]

Країна	Пропускна здатність ГТС, млрд $м^3$/рік	Місткість ПСГ, млрд $м^3$	Вартість: А) транзиту, дол. за 1000 $м^3$ Б) зберігання за 1000 $м^3$/рік	Вартість технічного обслуговування ГТС, євро
Україна	178,5	31	А) 25,43 $ за тис. $м^3$ Б) –	14 251 289,1 євро
Хорватія	1.200.000 $м^3$/г	0,553	А) – Б) –	20 000 000 євро

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5
Болгарія	18,7	5,53	А) 19,73 BGN = 10,48 $ Б) 2,49 BGN в мес*12=15,88 $	Конфіденційна інформація
Сербія	0,61	0,8	А) – Б) –	Інформація не надається
Чорногорія	—	—	—	Будівництво ГТС 60 млн євро

Інформація такого роду в повному обсязі є відсутньою у відкритих джерелах, тому було проаналізовано наявні кількісні показники. Так, висока вартість транспортування природного газу територією України не сприяє нарощуванню конкурентних переваг у цій сфері, незважаючи на найвищу пропускну спроможність.

Конвергенція національних інтересів в енергетичній сфері породжує конкуренцію серед країн, зокрема – у сфері транзиту та зберігання ПЕР, що, у свою чергу, заважає ефективній реалізації національних інтересів в енергетичній сфері, а з іншого – сприяє розвитку даного сегменту.

Список використаних джерел

1. World governance indicators [Електронний ресурс] // World Bank – Режим доступу до ресурсу: http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home.
2. Energy intensity of the economy [Електронний ресурс] // European comission – Режим доступу до ресурсу:http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/-table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec360&plugin=1.
3. Energy dependence [Електронний ресурс] // European comission – Режим доступу до ресурсу:http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=-table&init=1&language=en&pcode=tsdcc310&plugin=1.
4. Energy sector development strategy of the republic of Serbia for the period by 2025 with projections by 2030 [Електронний ресурс] // Serbia ministry of mining and energy. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.mre.gov.rs/doc/efikasnost-izvori/23.06.02016 %20ENERGY %20SECTOR %20DEVELOPMENT %20STRATEGY %20OF %20THE %20REPUBLIC %20OF %20SERBIA.pdf.\
5. The energy strategy of the Republic of Bulgaria till 2020 [Електронний ресурс] // Bulgaria Ministry of Energy. – 2011. – Режим доступу до ресурсу:

http://www.me.government.bg/files/useruploads/files/epsp/23_energy_strategy2020 %D0 %95ng_.pdf.

6. Estonia sustainable action plan [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: https://energiatalgud.ee/img_auth.php/2/23/Keskkonnaministeerium._-Policies_and_Measures_and_Greenhouse_Gas_Projections.pdf

7. Energy development strategy of Montenegro unill 2030 [Електронний ресурс] // Montenegro ministry of economy. – 2016. – Режим доступу до ресурсу http://www.oie-res.me/uploads/Dokumenta %202016/Action_Plan_-2016_-_2020_ENG.pdf.

8. Energy strateg of the Republic of Croatia [Електронний ресурс] // Ministry of economy, labour and entrepreneurship. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.mingo.hr/userdocsimages/White %20Paper %20Energy %20Staregy %20of %20the %20Republic %20of %20Croatia.pdf.

9. Investment and maintenance in oil pipeline transport [Електронний ресурс] // European comossion – Режим доступу до ресурсу: http://appsso.-eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=pipe_ec_invest&lang=en.

Кузьмінов М. В.
аспірант,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана» м. Київ

КОМПЛІМЕНТАРНІСТЬ ТОРГІВЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ПРОДУКЦІЄЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

ЄС і Україна з 1 січня 2016 року застосовують ГВЗВТ, що означає застосування правил торгівлі, які передбачають взаємне відкриття своїх ринків товарів і послуг [1]. Це є частиною ширшої угоди про Асоціацію, яка в частині положень політичної співпраці застосовувалась з листопада 2014 р. Наразі ЄС є найбільшим торговельним партнером України, на це інтеграційне угруповання припадає більше 40 % зовнішньої торгівлі України, однак лише 0,8 % від загального обсягу торгівлі ЄС у 2015 р. [2].

ЄС відомий сильною протекціоністською політикою відносно ринків продуктів харчування та сільськогосподарської сировини, тому частка продуктів харчування, напоїв і тютюну в сукупному зовнішньому імпорті ЄС-28 незначна, хоча і зросла протягом 2006−2015 рр. з 5 до 6,3 % [3]. За цей же період часу частка імпорту продуктів харчування та сировини для їх виробництва в загальному імпорті України зросла з 4 до 20,6 % [2]. ЄС встановив для українських сільгоспвиробників обмежувальні інструменти, такі як: квоту-

вання, високі тарифи, ускладнення дозвільних процедур. Проблемою для вітчизняного агробізнесу є дотримання високих стандартів якості та безпеки харчових продуктів для їх експорту в ЄС. Потенціал ринку сільськогосподарської продукції ЄС характеризується обсягами імпорту загалом, імпорту сільськогосподарської продукції, прогнозними оцінками імпорту сільськогосподарської продукції зокрема. Експорт продукції сільського господарства України до ЄС в умовах дії односторонніх торговельних преференцій з боку ЄС з травня 2014 р. та імплементації ГВЗВТ між ЄС та Україною суттєво зріс, хоча і не перевищує відмітки у 2,6 % в імпорті цієї групи товарів ЄС-28 [3]. Не дивлячись на зниження світових цін на сировинні товари, ембарго з боку РФ частка сільськогосподарської продукції в загальній вартості експорту України збільшилась до 45 % у 2016 р. [2]. На компліментарність торгівлі між Україною та ЄС впливають зміни у географічній, товарній та організаційній структурі сільськогосподарського виробництва України, які пов'язані з втратою частини території внаслідок агресії з боку РФ, змінами умов господарювання, які обумовлені податково-економічною політикою та внаслідок кризи. Сільськогосподарське виробництво України у відносних вимірах скоротилось за час, що минув з дати підписання у листопаді 2014 р. політичної частини Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною.

За даними Євростату [3] та Держстату України [2] розраховано складову сільськогосподарської продукції в індексі компліментарності торгівлі між Україною та ЄС у динаміці за період 2006–2015 рр. за формулою:

$$\frac{m_{iEU} - x_{iu}}{2} \qquad (1)$$

де m_{iEU} – частка товару i в загальному імпорті ЄС.

x_{iU} – частка експорту i-го товару України.

Складова сільськогосподарської продукції в індексі компліментарності торгівлі між Україною та ЄС зросла у 2012–2013 рр. У 2014 р. цей показник становив 12,2, коли приріст порівняно з попереднім 2013 р. становив 1,9, а у 2015 р. – 17,3, приріст порівняно з попереднім 2014 р. був 5,1. Зростання компліментарності торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС, позитивна динаміки експорту сільськогосподарських товарів України до ЄС і прогноз

попиту на окремі продукти вітчизняного виробництва з боку європейських споживачів [4] свідчать про значний потенціал зростання експорту сільськогосподарських товарів України на ринки ЄС.

Створення ГВЗВТ між Україною та ЄС сприяло активізації українського експорту сільськогосподарської продукції до ЄС. Спостерігається позитивні тенденція зростання вартісних і відносних показників, Складова сільськогосподарської продукції в індексі компліментарності торгівлі між Україною та ЄС зросла у 2012−2013 рр. Разом з тим, у структурі експорту переважають сировинні товари з низкою доданою вартістю. Однак потребує удосконалення структура експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції до ЄС, в якій переважають сировинні товари. Умови виходу українських виробників сільськогосподарської продукції на ринок ЄС визначаються Угодою про асоціацію, ГВЗВТ та умовами СОТ, пріоритетами Спільної аграрної політики ЄС.

Розвиток експортного потенціалу сільського господарства сприятиме вирівнюванню платіжного балансу, забезпеченню продовольчої безпеки, стимулюванню секторів економіки України, які пов'язані з сільським господарством. Цілеспрямовані зусилля уряду щодо пом'якшення обмежувальних інструментів з боку ЄС відносно українських сільгоспвиробників (збільшення квот, зниження тарифів), з одного боку, та сприяння підвищенню якості продукції, підвищення доступності процедури сертифікації, з іншого, підвищать компліментарність торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС.

Список використаних джерел

1. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_-Agreement_%28body %29.pdf

2. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/

3. EU28 agri-foodtrade with Ukraine. [Електронний ресурс] /Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/-trade-analysis/statistics/outside-eu/2015/ ukraine_en.pdf.

4. Medium-term prospects for EU agricultural markets and income 2014–2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/-agriculture/markets-and-prices/medium-term-outlook/index en.htm

Пронько О.А., Тетьора А.М.
магістри,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ЕКОЛОГІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

Сучасний стан суспільства формується на основі глобальної екологізації, що являється фундаментом його стійкого розвитку. Бізнес, що є екологічно орієнтованим, виступає одним з перспективних шляхів покращення екологічного стану, вирішення проблем раціонального використання природних ресурсів і підвищення добробуту громадян в Україні.

Метою даного дослідження є визначення принципів екологічного підприємництва, дослідження проблем розвитку екологічного підприємництва в Україні та вирішення шляхів їх розв'язання.

За визначенням Європейської комісії ЄС, екологічне підприємництво – це ЕП – це виробництво товарів і надання послуг по вимірюванню, попередженню, обмеженню або усуненню екологічної шкоди, ліквідації відходів і зниженню рівня шуму, а також екологічно чисті технології, застосування яких мінімізує використання сировини та забруднення довкілля [1].

Атрибутами екологічного підприємництва є:

- домінування частки екологічної корисності в загальній корисності товару;
- задоволення екологічних потреб (з позиції споживачів);
- отримання доходу від «реалізації» екологічної корисності (з позиції підприємців);
- ресурси екологічної системи розглядаються як фактори, що впливають на потреби споживачів [2].

Екологічне підприємництво в Україні перебуває у стадії становлення концепції сталого розвитку економіки в України.

Аналізуючи фінансовий результат українських підприємств, можна виявити, що позитивний результат мають тільки підприємства: з текстильного виробництва, з виробництва фармацевтичних продуктів, комп'ютерів [3].

Як і наявна в країні економічна ситуація, так і незадовільний фінансовий стан більшості суб'єктів підприємництва не дозволяє їм

поки що нести витрати щодо використання енергоефективних технологій, матеріалів, організації виробництва; впровадження енергозберігаючих технологій, машин, обладнання і споживчих товарів; комплексного використання відновлюваних та інших нетрадиційних джерел енергії та інших природоохоронних заходів. Навіть за наявного грубого й постійного порушення екологічних норм застосування до злісних забруднювачів таких заходів, як закриття підприємства, є досить проблематичною процедурою, а штрафні санкції неефективні з причин неплатоспроможності [4]. Першочерговими завданнями для надання дієвого поштовху розвитку екологічно збалансованого малого бізнесу й підприємництва є:

– удосконалення існуючої нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності;

– активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого бізнесу (у сферах виробництва різноманітного обладнання для контролю за забрудненням довкілля;

– очищення повітря, води; економії та збереження ресурсів; збирання, переробки й утилізації відходів тощо);

– удосконалення системи страхування комерційного ризику в разі невиконання зобов'язань за договором унаслідок форс-мажору або ризику невиконання фінансових зобов'язань.

Українському суспільству необхідно переглянути ставлення до навколишнього середовища і суспільства і заохочувати до екологічно-орієнтованого мислення і екологічного підприємництва.

Основними проблемами, які заважають розвитку екологічного підприємництва в Україні, є: відсутність правових норм, розпливчастість термінів і термінології, не вистачає підтримки від держави. Однак, в Україні, незважаючи на ризик, більше підприємців зацікавлені в екологічному підприємництві.

Список використаних джерел

1. Європейська комісія / Електронний ресурс /режим доступу: https://ec.europa.eu/

2. *Боровик О. Н.* Екологічне підприємництво та його переваги. – 2012.

3. Державна служба статистики України/ Електронний ресурс/ режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua

4. *Skopenko N., Sagaydack J.* Specific features of development of ecological entrepreneurship in Ukraine // Economics & Sociology. – 2013.

III Секція

«ВИЩА ОСВІТА В СИСТЕМІ ФАКТОРІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ»

Галушка З.І.
д.е.н., професор,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Сучасна економіка відчуває нагальну потребу у фахівцях, здатних підтримувати високі професійні стандарти. Забезпечити їх – головне завдання навчальних закладів економічного спрямування. Проблеми професійної підготовки студентів економічних спеціальностей на сьогодні виступають важливим предметом дослідження з огляду на те, що майбутнім фахівцям необхідні універсальні знання та вміння швидко орієнтуватися та пристосовуватися до мінливого зовнішнього середовища, приймати ефективні рішення в умовах невизначеності й ризику. Це означає необхідність переорієнтувати навчання майбутніх фахівців на здобуття ними як фундаментальних теоретико-економічних знань, так і професійно орієнтованих навиків практичної діяльності. Необхідність поліпшення економічної освіти пояснюється місцем України у світовому рейтингу за низкою відповідних показників (рис. 1).

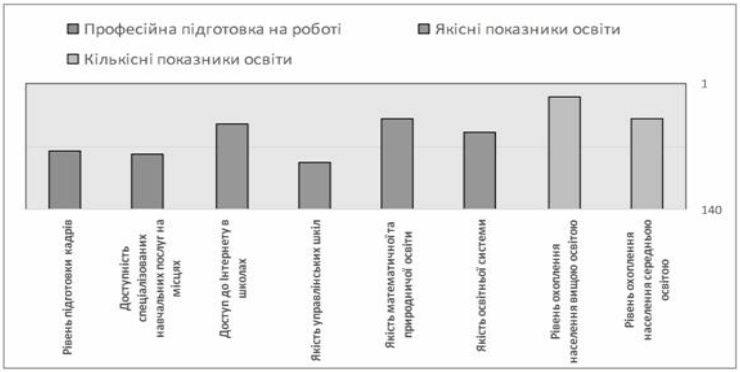

Рис. 1. Об’єктивні передумови та необхідність розвитку професійної економічної освіти [1]

Найвищі позиції Україна займає за рівнем охоплення населення вищою освітою (14-те місце зі 140 країн) після Греції, США, Фінляндії, Німеччини та ін. Рівень якості освітньої системи є низьким, не відповідає високому рівню кількісних показників (54-те місце). Найгірші показники Україна має за якістю управлінських шкіл (менеджменту, бізнес-шкіл), що є свідченням нерозвиненості цієї системи в країні і призводить до нестачі висококваліфікованих управлінців і неефективності управлінських процесів. Показники професійної підготовки під час роботи вказують на низьку фаховість кадрів і відсутність постійного підвищення кваліфікації та навчання протягом життя [1].

Для розв'язання цих проблем за сучасних умов в Україні існує можливість готувати фахівців за конкретними спеціалізаціями, однією з яких, наприклад, за спеціальністю 051 Економіка є «Аналітична економіка». Ця спеціалізація передбачає підготовку висококваліфікованих професіоналів з економіки, які володіють сучасним економічним мисленням, теоретичними знаннями і прикладними навичками, знаннями сучасних інформаційних технологій і методів моделювання в економіці, здатних розв'язувати дослідницькі й управлінські завдання та проблеми функціонування економічних систем різного рівня.

Теоретичне навчання не в змозі забезпечити прикладні навички для майбутніх аналітиків, тому необхідно переймати досвід професійного навчання, що застосовується у ВНЗ інших країн. Ще у середині 1960-х років у Німеччині почали застосовувати «дуальну систему» організації професійного навчання, суть якої полягає у взаємодії двох самостійних в організаційному і правовому відношенні носіїв освіти в офіційно визнаних рамках – приватного підприємства та державної професійної школи, які діють разом для досягнення спільної мети – професійної підготовки студентів [2]. На сьогодні 20,7 % німецьких підприємств беруть участь у системі дуальної професійної освіти, в основному малі і середні підприємства (438 000 з 2,1 млн). Вони навчають щорічно понад 500 000 нових учнів, приймають на роботу 66 % учнів після завершення навчання . Розмір інвестицій на учня в рік у середньому складає 18000 €, з яких 62 % йде на оплату праці учнів (середня оплата праці під час професійного навчання складає 795 € / міс.). 76 % інвестицій амортизуються завдяки трудовому внеску учнів. Державні витрати на дуальну освіту складають 5,4 млрд € (2,9 млрд € на 1600 коледжі, 2,5 млрд.

€ на управління, моніторинг і підтримку). Бізнес у професійну освіту вкладає 7,7 млрд €. Результатом такого навчання виступає висока конкурентоспроможність малих і середніх підприємств на світовому ринку, відносно низьке молодіжне безробіття (7,1 %). 43,8 % учнів працюють за отриманою спеціальністю після завершення освіти [3].

Що стосується професійних компетентностей економістів-аналітиків, то вони, зокрема, передбачають: оволодіння фундаментальними знаннями та навичками дослідження з економічної теорії та економічної політики; здатність визначати і розв'язувати комплексні економічні завдання науково-дослідного та практично-прикладного характеру; володіння сучасною методологією обґрунтування та прогнозування розвитку соціально-економічних процесів на різних рівнях агрегування; уміння аналізувати процеси державного та ринкового регулювання соціально-економічних відносин і розробляти відповідні заходи; здатність використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем і способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності тощо. На сьогодні необхідність набуття цих компетентностей визначає головні вимоги до формування продуктивного механізму професійної освіти економістів-аналітиків.

Список використаних джерел

1. The Global Competitiveness Report 2015–2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2015-2016

2. Duale Berufsausbildung. Berufsbildung in Deutschland. Voice of UNS. Sonderausgabe 2016. – Available at: http://www.waren-mueritz.de/export/-sites/waren/de/.galleries/downloads/info/voice-sonderausgabe 2016.pdf

3. BIBB Datenreport zum Berufsbildungsbericht (2015), Statistisches Bundesamt. – Available at: https://www.bibb.de/dokumente/pdf/bibb_datenreport_2016.pdf

Гаращук О. В.
д.е.н., професор,
Державна інспекція навчальних закладів України, м. Київ

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ – ШЛЯХ ДО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

С. Струмилін ще на початку минулого століття доказав зростаючу роль освіти в розвитку економіки. За його даними, грамотність

підвищує продуктивність праці на 24 %, а середня освіта – на 67 %. Цей аспект розвитку економіки та освіти досліджували видатні науковці, зокрема Е. Денісон, Дж. Кундрик, Т. Шульц та інші, якими встановлено, що протягом XX століття приріст душового доходу на 15–30 % був обумовлений саме підвищенням освітнього рівня робочої сили. Сьогодні це підтверджує і досвід Сінгапуру, Японії та Південної Кореї, де в розвитку економіки ставка робиться на інвестиції в освіту. Такий підхід вважається найефективнішою стратегією економічного зростання. В Японії, скажімо, за даними експертів, збільшення витрат на освіту на 1 % забезпечує зростання національного продукту на 2,5 %. Освіта водночас виконує і соціально значимі завдання, зокрема щодо зниження рівня безробіття та забезпечення громадян якісними знаннями [1; 2].

Тож не дивно, що у зазначених країнах активно розвивається вища освіта, надаючи при цьому велику увагу її якісним параметрам. Так, серед 100 найкращих університетів світу – два сінгапурських, чого, на жаль, не можна сказати про українські вищі навчальні заклади, як і про їх вплив на розвиток економіки. Адже Україна, приміром, за індексами конкурентоспроможності та економічної свободи посідає досить низькі місця (рис. 1).

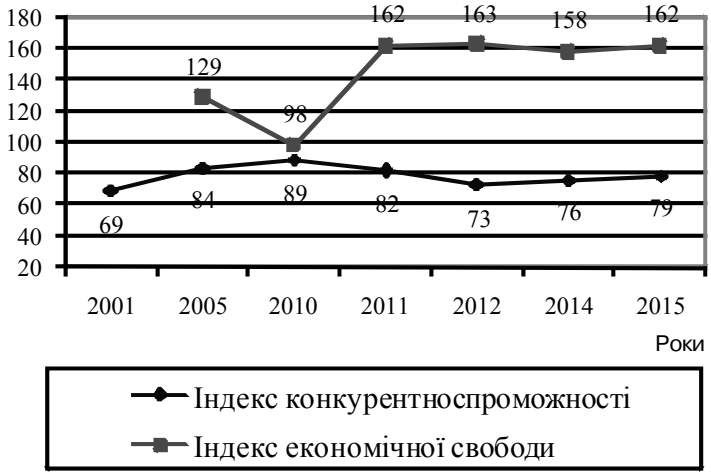

Рис. 1. Місце України у міжнародному рейтингу
за індексом конкурентоспроможності та економічної кризи

Нині загальновизнаним є твердження, що витрати на освіту – це інвестиції, що забезпечують конкурентоспроможну економіку, якісне життя та зростання добробуту кожного члена суспільства. В досягненні цього важливе місце відводиться вищим навчальним закладам, які мають забезпечувати високоякісну підготовку кадрів [3]. Україні потрібна нова наукова парадигма розвитку освіти, яка відповідала б вимогам XXI століття. Зміна парадигми може відбутися при структурних змінах робочих навчальних планів, наявності достатньої кількості сучасних інформаційних джерел, широкого доступу студентів не лише до Інтернету, а й до реальних баз виробничої практики тощо.

Світова практика свідчить, що цьому сприяє, поряд з іншими чинниками, міжнародна діяльність вищих навчальних закладів, яка дозволяє збільшувати їх фінансові ресурси та підвищувати інвестиційну привабливість. Одним із показників різноманіття видів міжнародної діяльності є навчання іноземних студентів. Нині в Україні навчається близько 60 тис. іноземних студентів, які в переважній більшості представляють колишні республіки Союзу РСР. Для порівняння зазначимо, що стільки ж української молоді навчається лише в Польщі.

Тому необхідно активізувати діяльність вищих навчальних закладів України щодо залучення іноземних студентів. А це можливе, перш за все, шляхом суттєвого підвищення якості вищої освіти, що, в свою чергу, передбачає необхідність у достатній мірі забезпечити вищі навчальні заклади відповідними ресурсами. Для цього доцільно використовувати як бюджетні, так і позабюджетні ресурси, які дали б можливість сформувати так званий «освітній портфель людства» [4; 5].

Іноземних студентів приваблюють вищі навчальні заклади, що віднесені до так званих інноваційних вишів, які забезпечують таку підготовку, яка дозволила б забезпечити відтворення фахівця у відповідності з перспективами розвитку країни, оптимального використання кадрових та інших ресурсів. Цьому, як засвідчує світова практика, сприяє:

- інтеграція вітчизняної вищої освіти у світовий освітній простір;
- входження українських вишів на міжнародний ринок освітніх послуг у якості рівноправного партнера;
- вдосконалення національної системи освіти з урахуванням міжнародного досвіду.

Останньому має сприяти реалізація функцій освітнього закладу, спрямована на здійснення міжнародної зовнішньоекономічної діяльності, а також академічного співробітництва в освітній сфері [2].

Міжнародна діяльність вищого навчального закладу має бути безпосередньо пов'язана з:

- трансформацією технологій (продаж за кордон ліцензій, патентів, науково-технологічних розробок);
- закупкою за кордоном наукового та навчального обладнання тощо;
- академічним співробітництвом (встановлення рівноправного та взаємовигідного партнерства між суб'єктами освіти різних країн);
- здійсненням міжнародної освітньої діяльності, міжнародного освітнього та науково-технічного співробітництва шляхом створення відповідних міжнародних служб тощо.

Міжнародна діяльність вищих навчальних закладів – це і підготовка та реалізація міжнародних угод, договорів, проектів, програм; це і здійснення консультативної та інформаційної діяльності (повідомлення про наявні та можливі міжнародні програми, проекти, нормативні акти); це і проведення міжнародних заходів, у тому числі пов'язаних із навчанням іноземних викладачів, здійсненням наукових досліджень тощо. Таким чином, міжнародна діяльність вищих навчальних закладів, яка сприяє не лише підвищенню якості підготовки кадрів, а й економічному розвитку конкретного вишу і країни в цілому, характеризується такими показниками:

- питомою вагою конкретного вищого навчального закладу в експорті освітніх послуг (відсоток іноземних студентів у загальній кількості);
- числом іноземних викладачів і науковців, запрошених для реалізації освітніх програм і проведення наукових досліджень;
- чисельністю студентів, направлених на навчання в іноземні вищі навчальні заклади;
- кількістю викладачів і науковців, які від'їжджають за кордон для проходження там стажування та здійснення відповідної діяльності;
- числом освітніх програм, розроблених і реалізованих спільно з зарубіжними вишами;
- кількістю виданих спільних дипломів із іноземними вищими навчальними закладами;
- загальною кількістю програм PhD, орієнтованих на загальноєвропейські трирівневі стандарти навчання тощо.

Для досягнення цих показників необхідно українські вищі навчальні заклади забезпечити відповідними кадрами. Адже, не секрет, що багато викладачів ВНЗ України не мають відповідної підготовки для здійснення міжнародної діяльності, характеризуються низьким рівнем розвитку іномовної компоненти та міжнародної комунікації.

Тому вкрай важливим є посилення інтеграційних процесів з метою формування єдиного освітнього простору; здійснення у вищих навчальних закладах трансформацій структур міжнародної діяльності у відповідності з вимогами сучасних соціально-економічних умов; забезпечення системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації викладацького складу вишу, що здійснює міжнародну діяльність. Усе це, безперечно, позитивно позначиться на економічному зростанні України.

Список використаних джерел

1. *Нуреев Р*. Теория развития: новые модели экономического роста (вклад человеческого капитала) / Р. Нуреев // Вопросы экономики. – 2000. – №9. – С. 96–116.

2. *Пронин П., Гриценко В*. Концепция неоиндустриализации и ее критики / П. Пронин, В. Гриценко // Экономист. – 2016. – №12. – С. 43–48.

3. *Вітренко Ю*. Освіта як вид економічної діяльності / Ю. Вітренко // Економіка України. – 2011. – № 10. – С. 4–15.

4. *Білорус О.Г*. Економічна глобалістика: Світ-система глобалізму / О.Г. Білорус. – К.: Ун-т «Україна», 2016. – 536 с.

5. *Даниленко С.* Перспективи розвитку освітньої складової підготовки фахівців у сфері стратегічних комунікацій / С. Даниленко // Стратегічні пріоритети. – 2016. – №4(41). – С. 80–90.

Eliso Lanchava
Doctor of Economics, Assistant Professor
Sokhumi State University, Tbilisi, Georgia

PROBLEMS AND CHARACTERISTICS OF TEACHING OF MANAGEMENT

Manager's activities are of decisive significance for the organization and HR management and development is one of the key factors for successful business. Training of a manager does not mean mechanical

transfer of knowledge, rather this is the process of self-preparation, i.e. gaining of knowledge through own experience. Teaching of management implies striving for perfection, development of both, professional and personal qualities characteristic for the manager and, mostly, teaching and development of the others what is the manager's most important task.

Best education programs of the management as the practical science, taking into consideration the nature of management, contain both, theoretical and applied components and this, as such, provide elaboration of the skills necessary for the manager. In practice, most programs do not provide the mechanism of conceptual development of this sphere, what is one of the favorable conditions for elaboration of skills of setting the goals and acting independently. Permanently changing business environment requires from the managers both, improvement of their qualification and development of the logic of business conceptual approaches (opportunities) to be able to see the organization's place and growth opportunities within the business environment.

In the process of teaching of management it is most difficult to form such skills as "vision", "ability of setting goals". These qualities include boldness, seeking of something new, ability of awakening inspiration. Unfortunately, neither management education program and nor teaching methods can ensure fostering and development of such skills.

At the same time, regarding the characteristics of the manager's activities, teaching using the traditional methods is ineffective as only knowledge of management theory cannot turn a person into a manager. Quality of teaching can be seen in knowledge of the solutions for the stated objectives, awareness in management tools and all these showed set of the problems:

Contents of the education programs do not correspond to the tasks that would be performed by the manager in the future; the attention is focused on theoretical knowledge. The training courses are required that can unify the gained knowledge.

There is lack of such specialized education courses that can develop the skills required for the managers to be aware in and able to use the management tools. By this, the manager will be able to not only to listen to people and express his/her own opinion but also able to persuade and inspire the people. For this, it would be significant to include into the education programs certain art courses, in particular, the courses of acting techniques, at the same time, they should use discussions, debates, public

speeches, what, on their side, would contribute to formation of the proper skills.

Hence, the most challenging problem in training of the future managers is elaboration of skills for adequate decision-making, setting of goals, making choices for action. All these are associated with gaining one's own role and place in business. Hence, for development of the effective programs for teaching of management, the main thing is unifying of the contents, methodological and conceptual education components based on common logic of the manger's activities – setting of the goals, achieving of the required outcomes using the other individuals' capacities.

References

1. *E. Baratashvili L*. Takalandze. Principles of Managemennt, Tb. 2010.
2. *G. Shubladze B. Mghebrishvili F.* Tsotskolauri. Principles of Management, Tb. 2011.
3. *Kh. Bebnadze*. Management5 Principles. Tb. 2014.
4. *Peter F. Drucker.* Management: Tasks, Responsibilities, Practices. Collins, 1993.

Vievskaya M.G.
Ph.D. State Higher Educational Establishment
"Kyiv National Economics University named
after Vadim Hetman' Kryvyi Rih Institute of Economics

SELF-EDUCATIONAL COMPETENCE OF FUTURE EXPERT AS A PART OF FORMATION OF HUMAN CAPITAL

The contribution of education to economic development of Ukraine should be implemented by providing knowledge, providing the ability to upgrade their knowledge and encouraging of the process of producing new ideas. Higher education should be the basis of economic achievements. 70 % of the US wealth have been created by human capital [1]. The analysis of the interpretations of the concept of «human capital» in the scientific literature showed the scientists` point of view about the leading role of man in the economic system of society, the recognizing of the need to invest in people by funding the general, special, formal and informal education and training at the work-place and so on. A significant role in the research have been assigned to self-

educational competence that has to be formed in the course of professional training in educational institutions, in which a socially responsible environment has been created. So, Higher education has a task to train specialists, who should be able to deepen purposefully and independently their knowledge through scientific practice.

Global studies indicate the emergence of 188 new jobs by 2030 and disappearances of 67. The changes take place also in the field of education. In 2020 the next experts in education will be demanded: coordinator of educational online platform, moderator, tutor, game maker, organizer of project-based learning, a developer of educational trajectories, game tutor, mentor of startups and others. The analysis of scientific literature and practice of training of students in universities demonstrates a lack of purposeful work in a defined direction. Ensuring of the competitiveness of higher educational institutions actualizes the issue of self-education and forming of self-educational competence of students during training.

The problem of self-education of a personality has been the subject of research of both domestic and abroad researchers: C. Arkhangelskyj, A. Dzene, O. Dolzhenko, A. Usov, N. Nikandrov, T. Shamova and so on. Projections of the defined topics on the high education area found certain aspects in dissertations of A.Malykhin, I. Preobrajenska, R. Sahitova and others. Academics have been particularly interested in questions of self-educational process, conditions of personal development, ways and means of management and self-management of cognitive activities, formation of self-educational competence and so on.

Theoretical and methodological analysis of scientific papers on the problems of self-education as a scientific direction in the context of higher education shows the availability of sufficient scientific and pedagogical knowledge that helped to develop the concept of forming of self-educational competence of students in socially responsible environment of University. According to the international standard ISO 26000, that defines social responsibility as an environment that promotes sustainable development, including health and social welfare; takes into account the expectations of interested sides; complies with current legislation and international norms of behavior; is integrated in the activities of organization and is practiced in its relationships with others, and the fact, that the creating of defined environment actualizes the direction of social work of the University, due to regional peculiarities of

Kryvyi Rih area and the way it is reflected in the concept of the university, the purposeful work in a certain direction is extremely necessary, along with the organization of socially responsible environment of pedagogical university as pedagogical conditions for forming self-educational competence of students as part of extracurricular activities.

The hypothesis of the study is that self-educational competence of students in socially responsible environment of the university can be formed under next conditions:

- a set of organizational and pedagogical conditions of formation of self-educational competence of students in the university socially responsible environment by means of extracurricular activities has been defined and implemented;
- a model of extracurricular activities to build self-educational competence of students in socially responsible environment of educational institutions has been created and implemented;
- certain forms of extracurricular activitiesty that systematically and purposefully influence on the formation of self-educational culture of students have been defined;
- a socially responsible environment created at the University includes extracurricular activities of students pedagogically organized as a mandatory component;
- the content of training of future specialists should include the issue of the theoretical basis of self-educational competence, its role in professional activities and ways to get prepared for it during university education;
- to use along both traditional and interactive forms and methods of forming of self-educational competence of students; modeling of problem situations, tasks of reflective nature, aimed at understanding of the logic of self-education of students in the university and its implementation into independent professional activity;
- to help students to identify various stereotypes and barriers to self-education, aware of a degree of their exhaustion and seek for opportunities to overcome them and create a professional image a successful professional.

List of sources used

1. Human Capital Trends 2012 [Electronic resource]. – Access mode: http://www/deloitte.com/view/en_US.

Руженський М. М.
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Економічний розвиток у транзитивній економіці, коли ринкові відносини й інститути ще не набули достатніх якісних характеристик, а використовувана нормативно-правова база не є досконалою, значною мірою гальмується занепадом сфери забезпечення життєдіяльності людей і, відповідно, продуктивної здатності їх праці. Між тим дослідження економічного розвитку в постіндустріальних країнах свідчить, що він базується на інноваційному, конкурентоспроможному виробництві, яке не лише спричиняє зміну використання робочої сили, роль і становище людини в економічній системі, а й передбачає нарощення та ефективне використання людського капіталу.

У формуванні та примноженні людського капіталу важлива роль належить вищій освіті, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців, компетентність і професіоналізм яких сприяє зростанню продуктивності праці та економічному зростанню.

Пріоритетні напрямки реформування інституту вищої освіти в нашій державі полягають у такому:

- впровадження результативної парадигми вищої освіти на основі компетентнісного підходу, приведення якості останньої та освітніх стандартів у відповідність з інвестиційно-інноваційним типом соціально-економічного розвитку;
- посилення фундаментальності вищої освіти, змістовні характеристики якої складає симбіоз гуманітарної та природничо-наукової підготовки на основі оволодіння системними цілісними знаннями;
- надання навчально-виховному процесу інноваційного, творчого характеру;
- зміна пропорцій у розподілі теоретичної та практичної підготовки на користь останньої;
- забезпечення проходження практики на конкретних робочих місцях;
- включення в науково-виховний процес тренінгів, формування і використання у складі вищих навчальних закладів навчально-тренувальних центрів;

- створення програм та умов для дистанційного навчання;
- запровадження в діяльність вищих навчальних закладів управління якістю надання освітніх послуг на основі міжнародних стандартів;
- селективна підтримка обдарованих студентів;
- використання гнучких освітніх програм для оволодіння затребуваними на ринку праці спеціальностями;
- прогнозування потреб ринку праці в нових професіях, поліпшення адаптованості системи вищої освіти до динамічних змін у сфері зайнятості;
- інтеграція ВНЗ різних рівнів акредитації, наукових установ та інноваційних підприємств.

Якісна модернізація вищої освіти можлива лише за умови диверсифікації джерел її фінансування. Поряд з коштами державного бюджету необхідне стимулювання притоку коштів з приватного сектора, грантової міжнародної технічної допомоги, участі у спільних міжнародних наукових і освітніх проектах тощо.

Така диверсифікація стане масштабною за умови відповідної державної політики у сфері освіти, що передбачає формування її інституційного середовища, фінансове оздоровлення закладів вищої освіти, відмову від адміністративно-примусових методів. У свою чергу реалізація такої політики дасть позитивні результати при партнерських відносинах між громадськістю, вищими навчальними закладами, підприємцями і державними інституціями на засадах суб'єктності і рівних прав учасників.

Втілення у життя зазначених підходів до реформування системи вищої освіти в Україні сприятиме підвищенню її якості і довіри до неї в українському суспільстві, зменшенню відтоку кваліфікованих фахівців за кордон, поступовому подоланню хронічного недофінансування і в кінцевому підсумку створить передумови для прирощення вітчизняного людського капіталу, виведення нашої економіки зі стану перманентної кризи.

Список використаних джерел

1. *Грішнова О., Дмитрук С.* Людський капітал в умовах кризи: оцінка і пошук можливостей збереження. – Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 5(170)/2015. – С. 11–16. [Електронний ресурс: режим доступу http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/10/170_2.pdf].

2. *Сацик В.І.* Ключові фактори становлення конкурентоспроможних університетів / В.І. Сацик // Економіка України. – 2013. – №5. – С. 75–90. [Електронний ресурс: режим доступу http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk _2013_5_7]

3. Соціальна економіка : навч. посіб. / [О.О. Бєляєв (кер. авт. кол.), Є.Б. Ніколаєв (наук. ред.), А.В. Келічавий та ін.]. – К.: КНЕУ, 2014. – 481, [7]с.

Орзул О. Ю.
аспірант,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

РОЛЬ ОСВІТИ ЯК ФАКТОРУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України, в умовах трансформаційних процесів, які відбуваються в економіці країни, надзвичайно зростає роль вищої освіти в забезпеченні економічного зростання, так як процес економічного зростання характеризує розвиток економічної системи в цілому і неможливий без вдосконалення кожного елементу економічної системи, в тому числі і продуктивних сил, на які сфера освіти здійснює значний вплив. Зокрема, освітня сфера забезпечує вдосконалення таких елементів продуктивних сил як: людини, засобів праці, науки та інформації, а також форм і методів організації виробництва. Так, якщо говорити про людину, освіта може забезпечити економічне зростання через підвищення рівня знань, умінь, навичок і професійної підготовки, тим самими підвищуючи продуктивність праці. За допомогою освіти та підвищення кваліфікації люди в змозі використовувати нові знання для:

- вдосконалення техніки і технології, модернізуючи існуючі знаряддя праці або впроваджуючи нові інноваційні засоби праці чи технології, що призводить до оптимізації діяльності підприємств;
- підвищення продуктивності праці за допомогою ефективнішого використання наявної інформації;
- покращення ефективності діяльності за рахунок оптимізації існуючих методів організації виробництва або впровадження принципово нових.

Даний погляд є цілком обґрунтованим, якщо трактувати освіту як соціально-економічні відносини між людьми у всіх сферах суспільного відтворення, які виникають з приводу навчання, виховання, підготовки робочої сили відповідних кваліфікаційних рівнів, що

здійснюється спеціальними організаціями, інститутами, закладами та установами.

Варто зазначити, що ефективність освіти проявляється, як у економічних аспектах, так і в соціальних, зокрема: у підвищенні рівня суспільної продуктивності праці, темпах приросту ВВП, зменшенні безробіття, підвищенні рівня життя населення, задоволенні потреби людей у розвитку та іншому. Важливе значення при аналізі ефективності освітньої діяльності мають також позитивні екстерналії, зокрема, зменшення бідності в суспільстві, покращення здоров'я населення, демократизація суспільства, культурний розвиток, послаблення криміногенної ситуації.

Але на сьогодні, на жаль, існує ряд стримуючих факторів, які гальмують позитивний вплив освіти на економічне зростання, зокрема: низький рівень фінансування даної сфери, що не дає можливості освітній сфері повністю реалізувати свій потенціал, невідповідність структури підготовки спеціалістів реальним потребам економіки, зниження якості освіти, відірваність від наукових досліджень і практичного застосування набутих знань.

На мою думку, за допомогою досягнення ряду цілей Україна зможе пришвидшити темпи економічного зростання за рахунок освітньої сфери. Зокрема, перегляд та оптимізація економічної ефективності освіти за рахунок пошуку найоптимальніших шляхів фінансування системи освіти, раціонального використання коштів та оптимального їх надходження з боку держави, покращить не лише професійний рівень підготовки спеціалістів, а й дасть можливість науковцям проводити науково-дослідні роботи та реалізовувати інноваційні проекти. Варто зазначити, що пріоритетний розвиток системи освіти, в цілому, можна здійснювати тільки за рахунок державного бюджетного цільового фінансування. Це не виключає використання позабюджетних коштів, але їх наявність не повинна впливати на обсяг бюджетного фінансування.

Важливою ціллю є пристосування системи освіти до нових вимог виробництва і ринку праці. Знання та навички отримані у процесі навчання мають відповідати потребам економіки у сучасних умовах. Освітня сфера має готувати спеціалістів, які можуть з готовністю набувати нові навички, бути мобільними та з таким набором знання, котрі вони можуть застосувати на практиці. Важливим аспектом при цьому є встановлення тісних взаємовідносин між бізнесом та освіт-

німи установами, що, на мою думку, забезпечить підвищення професійного рівня спеціалістів.

Підсумовуючи, варто зазначити, що роль освіти як фактору економічного зростання полягає у збільшенні як індивідуальної, так і суспільної продуктивності праці та забезпеченні необхідних умов для повноцінного економічного зростання, зокрема, шляхом підвищення рівня продуктивних сил.

Список використаних джерел

1. *Рижа Т.В.* Забезпечення якості вищої освіти в Україні: напрями вдосконалення державного регулювання [Текст] / Рижа Т.В., Нижник Т.Т. // Вісник Хмельницького національного університету. — 2015. — №4, Т.2. — С. 187–191.

2. Стратегія реформування вищої освіти до 2020 року (проект) / Робоча група під керівництвом МОН України, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://reforms.in.ua/Content/download/Reforms/ Education/HE %20Reforms %20Strategy %2011_ % 11_2014 %20(1).pdf

3. *Лук'яненко Д. Г.* Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку / Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Антонюк Л. Л. – К. : КНЕУ, 2006. – Т. 2. — С. 592.

4. *Данилишин Б.* Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник НАН України. – 2005. – № 9. – С. 26–35.

5. *Михаць С. О.* Роль освіти як фактора економічного зростання в умовах перехідної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / С. О. Михаць. – К., 2004 — С. 24.

6. *Давидова І.О.* Роль освіти в формуванні якісних характеристик робочої сили [Текст] / І.О. Давидова // Вісник Хмельницького національного університету. — 2015. — № 3. – Т. 1. — С. 58–61.

Семенець Ю. О.
аспірант,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

КАПІТАЛ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СТРЕГІЧНИЙ РЕСУРС ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Аналіз наукових підходів до дослідження економіки знань [1–4] вказує, що система освіти є центральною складовою, навколо якої

формуються інші елементи економіки знань, тому розвиток системи освіти, зокрема вищої, відіграє ключову роль у становленні суспільства знань. Система вищої освіти потребує значних матеріальних і фінансових ресурсів, але головним ресурсом для її нормального функціонування є людський та інтелектуальний капітал, зокрема викладачі, студенти, науковці, дослідники, управлінці. Вища освіта опановує наявні ресурси, поєднує і використовує їх для отримання певних результатів, споживачами яких є широке коло суб'єктів, а саме людина, університет, держава та суспільство загалом. У зв'язку з цим виникає необхідність у дослідженні освітнього капіталу та капіталу вищої освіти.

Аналіз наукової літератури [5–7] свідчить, що звертаючись до питання освітнього капіталу, вчені розглядають його в структурі людського капіталу як важливий соціальний та економічний фактор суспільного розвитку. Інвестиції у неречовий капітал, зокрема освітній, є фактором інтенсивного розвитку як речового капіталу, так і сукупного капіталу, внаслідок чого спостерігається зростання суспільного продукту, тобто національного доходу і багатства країни. Основою формування освітнього капіталу країни виступає сфера вищої освіти, що вказує на доцільність виділення у структурі людського капіталу та освітнього капіталу як основного елементу останнього капіталу вищої освіти. Така авторська позиція обґрунтовується такими положеннями:

- вища освіта виступає тією ланкою, яка безпосередньо готує майбутнього працівника до участі у процесі суспільного виробництва;
- вища освіта виступає фактором підвищення продуктивності суспільної праці та відтворення робочої сили;
- результати відносин у сфері вищої освіти носять у більшості нематеріальний характер, проте їх ефект можна виміряти за допомогою деяких якісних і кількісних показників;
- вища освіта для свого ефективного функціонування потребує значних інвестицій (капіталовкладень), які в процесі взаємодії та відносин у цій сфері, створюють додану вартість у вигляді результатів.

З огляду на зазначене, пропонуємо ввести в науковий обіг категорію «капітал вищої освіти» та детермінувати її як складову освіт-

нього капіталу, яка відображає теоретичні і практичні знання, навички, вміння і компетенції, втілені у людині та отримані нею в результаті здобуття вищої освіти, що реалізуються в процесі суспільного виробництва та призводять до виникнення економічних і неекономічних ефектів. Серед економічних ефектів можна виділити зростання рівня ринкової активності, продуктивності праці, доходів і зайнятості, підвищення ефективності виробництва та інноваційного рівня економіки, що сприяє економічному розвитку країни. До неекономічних ефектів можна віднести підвищення рівня особистого добробуту, продуктивності в неекономічній діяльності, громадянської активності тощо.

Нарощення капіталу вищої освіти створює умови для інноваційного розвитку країни, підвищення її міжнародної конкурентоспроможності, переходу до економіки знань, що є актуальним для України. Процес нарощення капіталу вищої освіти з метою отримання позитивних ефектів в економіці повинен мати системний характер та включати всі зацікавлені сторони. З цієї точки зору, важливим етапом є налагодження партнерства між державою, університетами, бізнес-середовищем та громадянським суспільством. Для формування капіталу вищої освіти високої якості, який став би ресурсом економічного поступу України, необхідним є вироблення ефективного механізму його нарощення, який би враховував особливості вітчизняної освітньої системи і кращі міжнародні моделі функціонування вищої школи, а також співвідносився з цілями розвитку людини та інших сторін.

Таким чином, саме система вищої освіти виконує функції з відтворення основної продуктивної сили суспільства, підготовки кваліфікованих кадрів для потреб економіки, науково-дослідної діяльності, участі у соціально-економічному розвитку країни через форму-вання капіталу вищої освіти. Останній являє собою втілені у людині знання, вміння, навички та є фундаментальною складовою національного інтелектуального і людського капіталу, від якого в умовах економіки знань залежить рівень міжнародної конкурентоспроможності країни. Отже, зростання економічного потенціалу України значною мірою визначається розвитком капіталу вищої освіти, який має характеризуватися високими якісними показниками, і є можливим за умови формування ефективного механізму його нарощення.

Список використаних джерел

1. *Махлуп Ф.* Производство и распространение знаний в США / Ф. Махлуп – М. : Прогресс,1966. – 462 с.
2. *Chen D. H.C.; Dahlman C. J.* Thek nowledge economy, the KAM methodology and World Bankoperations. – Washington, DC: WorldBank, 2006. URL: http://documents.worldbank.org/curated/en/695211468153873436/The-knowledge-economy-the-KAM-methodology-and-World-Bank-operations
3. *Геєць В.М., Семиноженко В.П., Кваснюк Б.Є.* Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / За ред. В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.Є. Кваснюка – К.: Фенікс, 2007. – Т. 1. – 544 с.
4. *Федулова Л.І.* Економіка знань: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л.І. Федулова. – К., 2009. – 600 с.
5. *Schultz T.* Capital Formation by Education / The odore Schultz // Journal of Political Economy. – 1960. – № 6. – P. 571 – 583. DOI: 10.1086/258393.
6. *Kendrick J.* The Formation and Stocks of Total Capital / J.Kendrick– N.Y., NBER, 1976. – 241 p. URL: http://www.nber.org/books/kend76-1
7. The Well-being of Nations: The Role of Human and Social Capital / OECD. – P., OECD, 2001. – 118 p. URL: http://www.oecd.org/site/-worldforum/33703702.pdf

Сохацька Г.В.
к.е.н., доцент,
Національний фармацевтичний університет, м. Харків

ДИФУЗІЯ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ У СУЧАСНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Зміни у глобальному економічному просторі, що відбуваються у суспільному житті, мають тісний зв’язок з процесами генерації та розповсюдження інновацій. Швидкість і масштаби розповсюдження нових ідей, підходів і методів управління визначають стійкість економічного суб’єкту та його конкурентоспроможність. Особливу значущість має впровадження нововведень в освітньому просторі, оскільки саме вища школа виступає однією з рушійних сил перетворення суспільства. Отже, важливо визначити конкурентні умови, в яких ці процеси будуть більш ефективними.

Вперше просторову дифузію інновацій було розглянуто Т. Хагерстрандом [1], який довів залежність темпів соціально-економічного розвитку суспільства від виникнення та розповсюдження нововве-

день. Ця теорія отримала подальший розвиток у працях Е. Роджерса [2], який визначив, що процес дифузії має хвильовий характер і залежить від параметрів часу, відстані від джерела інновації, а також характеру комунікативних зв'язків між різними категоріями суспільства. С. Земцов [3] зазначає, що процес дифузії тісно пов'язаний з концентрацією новаторів у певному кластері завдяки посиленню комунікацій.

Сучасний ринок вищої освіти має певні особливості, які пов'язані з нематеріальною природою освітнього продукту. Саме в науковому середовищі створюється інтелектуальний продукт найвищого ступеню новизни, наукові школи стають осередками інновацій, джерелом дифузії. Висока конкуренція сприяє прискоренню цих процесів, а інформаційна відкритість наукових досліджень стає запорукою ефективності. В таких умовах вітчизняні вищі стикаються з необхідністю впровадження змін, реформування з метою гармонізації зі міжнародними освітніми системами.

Питання розбудови вітчизняної вищої освіти останнім часом приділяється все більше уваги не тільки серед провідних науковців, але і з боку органів державної влади. Високій науково-освітній рівень суспільства в сучасному світі стає не тільки конкурентною перевагою, а й запорукою безпеки держави. Зокрема, в доповіді Національного інституту стратегічних досліджень України [4] зазначається необхідність розвитку наукового потенціалу країни, подолання розриву між наукою та освітою, створення освітньо-дослідницьких центрів, формування зв'язку між освітою, наукою та прикладними інноваціями. Такий підхід, безумовно, сприятиме прискоренню процесу дифузії інновацій як в освітній, так і в технологічної сфері.

Але реалізація запропонованих заходів залежить від багатьох чинників, та насамперед, від створення сприятливих умов впровадження. До внутрішніх умов можна віднести такі:

- концепція управління навчальним закладом, заснована на принципах відкритості, прозорість і гнучкості;
- автономна система управління, зорієнтована на якість результатів;
- високій рівень інформатизації та автоматизації управління;
- висока професійна компетентність працівників;
- система мотивації працівників до науково-дослідницької діяльності.

Найбільш значущими серед зовнішніх умов можна зазначити:

- рівні конкурентні умови для всіх гравців освітнього ринку;
- можливість диверсифікації джерел фінансування освітньої діяльності;
- академічна мобільність;
- інтеграція із суб'єктами ринку праці, науково-дослідницькими установами.

Засобами підвищення конкурентоспроможності вищої освіти шляхом прискорення дифузії освітніх інновацій є:

- створення ефективно діючої системи спадкоємності серед науково-педагогічних кадрів шляхом впровадження програм спеціалізованої педагогічної освіти для викладачів різних наукових галузей;
- реалізація спільних освітніх проектів, організація обміну практичним досвідом викладання в інтерактивному форматі;
- активне використання неформальних каналів просування інноваційного освітнього продукту;
- інтеграція освітніх закладів з іншими гравцями ринку;
- впровадження ефективної системи зворотного зв'язку зі всіма стейкхолдерами освітнього процесу;
- чітка орієнтація на потреби ринку праці при середньостроковому та перспективному плануванні;
- диференціація та адаптивність навчального процесу до індивідуальних потреб вузьких сегментів споживачів освітніх послуг;
- формалізація та узагальнення освітніх інновацій, створення дидактичного інструментарію.

При наявності зазначених умов освітньо-наукова діяльність навчальних закладів має отримати таки конкурентні переваги, що дозволять вивести вітчизняну науку на гідний міжнародний рівень. Прискорення дифузії освітніх інновацій сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних вищів, зміцненню їх статусу у міжнародному науковому співтоваристві, а відповідно і економічному розвитку країни.

Список використаних джерел

1. *Hagerstrand T.* InnovationDiffusionas a SpatialProcess. – Chicago, 1967.
2. *Rogers E.* DiffusionofInnovations (5th ed.). – NewYork: FreePress, 2002.
3. *Земцов С. П.* Оценка скорости диффузии инноваций и инновативностирегионов России // Модернизация экономики и общества: тез. докл. XV междунар. науч. конф., г.Москва. – 2014.

4. Пріоритети української освітньої політики в умовах міжнародної науково-технічної кооперації. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/1411/

Забузова О. В.
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,м. Київ

ВИЩА ОСВІТА: КІЛЬКІСНІ ЗМІНИ У ПОШУКАХ ЯКОСТІ

Суспільство, в якому ми живемо, має значну кількість знань і уявлень про світ. Нові покоління мають їх опанувати, перш ніж стануть повноцінними членами людської спільноти, і це вимагає все більше часу та ресурсів, а тим часом масив інформації збільшується у геометричній прогресії, і «навчання протягом життя» стає умовою якщо не самого життя, то, принаймні, життя більш повноцінного у плані професійної та соціальної реалізації як кожної людини, так і суспільства й держави в цілому.

Втім, між освітньою та виробничо-професійною сферами завжди йде певна боротьба, яка загострюється в умовах кризи. Науковці й освітяни вимагають кращого забезпечення роботи та життя, держава намагається зменшити видатки на соціальні сфери, в числі яких – освіта і наука. Аргументи обох сторін мають місце, а від того, як вирішується ця суперечка на кожному конкретному етапі залежить, без усілякого перебільшення, доля держави. Але витрати на освіту та науку деякі фахівці (особливо, молоді) вважають непомірними та пропонують урізати [1].

Насправді, скорочення освітньої та наукової сфер відбувалось у всі роки існування незалежної української держави. З 1991 року кількість студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації (з 2016 року – коледжі, технікуми, училища) зменшилась у 3,4 разу, учнів ПТУ – удвічі. Хоч кількість студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації і зростала, але від своєї максимальної кількості у 2007 році вже скоротилась на третину. Кількість аспірантів, примножившись втричі до 2010 року, відтоді вже скоротилась на чверть, і лише кількість докторантів, також потроївшись, тримається сталою [2].

Зміни в абсолютних даних можна було би пояснити відповідним зменшенням населення України, але аналогічну картину дають і показники відносні: кількість студентів в Україні на 10 000 населення зменшилась з 463 у 2010 році до 320 у 2016-му. Схожі процеси за ці ж роки відбулись і у наших близьких сусідів: Росії (з 430 до 301) [3] та Білорусі (з 467 до 330) [4]. Але при цьому вони стоять значно вище у світовому рейтингу країн за індексом людського розвитку (ІЛР), а наша країна опустилась з 69-го[5] на 84-е місце. Індекс освіти є одним із ключових у показникові ІЛР і згідно з ним Україна займала би значно вищу позицію, але цьому заважають відносно низькі цифри очікуваної тривалості та рівня життя громадян нашої держави [6]:

Рейтинг за ІЛР	Країна	ІЛР, 2015 р.	ІЛР, 2013 р.	Індекс освіти, 2013 р.
1	Норвегія	0,949	0,944	0,910
4	Німеччина	0,926	0,911	0,884
10	США	0,920	0,914	0,890
16	Велика Британія	0,909	0,892	0,860
21	Франція	0,897	0,884	0,816
24	Австрія	0,893	0,881	0,794
36	Польща	0,866	0,834	0,825
49	Росія	0,804	0,778	0,780
52	Білорусь	0,796	0,786	0,820
56	Казахстан	0,794	0,757	0,762
70	Грузія	0,769	0,747	0,770
84	**Україна**	**0,743**	**0,734**	**0,796**

Система освіти України є тією сферою, яка дозволяє Україні утримуватись серед країн з високим рівнем людського розвитку; також, попри усі свої недоліки, вона досі забезпечує рівнем та якістю, які роблять можливим подальше навчання молодих українців за кордоном. Водночас, це слугує експорту найціннішого капіталу – людського, — і, за великим рахунком, його втраті, оскільки більшість до України вже не повертається через відсутність достойних перспектив для життя і праці.

Список використаних джерел

1. *Репко М.* Освіта по-українськи: 129 млрд грн – марнотратство чи інвестиції в майбутнє покоління? — [Електронний ресурс] М. Репко, Ю. Руда. – Режим доступу: https://voxukraine.org/2017/02/15/osvita-po-ukrayinski-ua/). – Назва з екрана.

2. Вищі навчальні заклади //Державна служба статистики України. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/-operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html). – Назва з екрана.

3. Образовательные организациивысшего образования // Федеральная служба государственной статистики. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/-population/education/#. – Назва з екрана.

4. Численность обучающихся в учреждениях среднего специального и высшего образования на 10 000 человек населения // Национальный статистический комитет Республики Беларусь. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/solialnaya-sfera/obrazovanie/graficheskii-material-grafiki-diagrammy_14/chislennost-obuchayuschihsya-v-uchrezhdeniyah-srednego-spetsialnogo-i-vysshego-obrazovaniya-na-10-000-chelovek-naseleniya/. – Назва з екрана.

5. Human Development Report 2010. – С. 144. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/270/hdr_2010_-en_complete_reprint.pdf. – Назва з екрана.

6. Human Development Report 2016. – С.198–199. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/HDR2016_RU_-Overview_Web.pdf– Назва з екрана.

7. Доклад о человеческом развитии 2014. – С.160–161. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14_a_full_-rus_21-01-15_0.pdf – Назва з екрана.

Наукове видання

СУСПІЛЬСТВО, ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА НАУКА В XXI СТОЛІТТІ

Збірник матеріалів
II міжнародної науково-практичної конференції

21-22 квітня 2017 р.

Художник обкладинки *Т. Зябліцева*
Коректор *О. Щербак*
Верстка *О. Руденко*

Підп. до друку 11.04.17. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1.
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсет. Ум. друк. арк. 15,33.
Обл.-вид. арк. 17,46. Наклад 110 пр. Зам. № 17-5310

Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

Тел./факс (044) 537-61-41; тел. (044) 537-61-44
E-mail: publish@kneu.kiev.ua

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток